

DE GESLACHTSREGISTRATIE

EEN RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOEK NAAR
ALTERNATIEVEN VOOR M/V.

Isabelle Lindskog

Studentennummer: 01300127

Promotor: Prof. dr. Gerd Verschelden

Commissaris: Dhr. Pieter Cannoot

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit Recht en Criminologie voor het behalen van de graad master in de richting Rechten

Academiejaar: 2017 – 2018

DANKWOORD

Allereerst zou ik graag Prof. Dr. Gerd Verschelden bedanken voor het aanreiken van dit interessant onderwerp en voor zijn onmisbare hulp bij het ontwikkelen en schrijven van deze masterproef. Daarnaast wil ik ook dhr. Pieter Cannoot bedanken voor zijn zeer nuttig advies en feedback.

Ik wil ook mijn mama bedanken voor de constante steun, niet enkel tijdens het schrijven (en nalezen) van deze thesis, maar gedurende de ganse opleiding.

Daarnaast wil ik langs deze weg ook mijn familie en vrienden, die me continu met raad en daad hebben bijgestaan, bedanken.

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD	iii
HOOFSTUK I. INLEIDING	1
Afdeling I. Probleemstelling en opzet van het onderzoek	1
§1. Probleemstelling	1
§2. Doelstelling	1
§3. Relevantie van het onderzoek	2
Afdeling II. Onderzoeksvragen en afbakening	3
§1. De centrale onderzoeksvraag	3
§2. De deelvragen	3
§3. Afbakening	4
Afdeling III. Methodiek	4
Afdeling IV. Terminologie	5
§1. Geslacht – gender – genderidentiteit	5
§2. Interseksualiteit – DSD	6
§3. Transseksualiteit – transgenderisme	7
Afdeling IV. Relevantie van de geslachtsregistratie	9
§1. In welke fasen van het leven ?	9
§2. Link tussen de registratie na de geboorte en een latere registratie?	9
§3. Relevantie van de registratie	14
HOOFDSTUK II. UITEENZETTING VAN DE PROBLEMATIEK	16
Afdeling I. Problematiek omtrent de binaire geslachtsregistratie	16
§1. Probleemstelling	16
§2. Internationale context	17
Afdeling II. Problematiek omtrent de geslachtsregistratie van personen met intersekse	26
§1. Probleemstelling: “geslachtsnormaliserende” behandelingen	26

§2. Mensenrechten	29
HOOFDSTUK III. BELGISCHE SITUATIE	32
Afdeling I. Anti-discriminatiebescherming	32
Afdeling II. Registratie van geslacht na geboorte	32
§1. Geboorteaangifte bij onduidelijk geslacht voor de wet van 15 mei 2007	33
§2. Geboorteaangifte bij onduidelijk geslacht na de wet van 15 mei 2007	34
Afdeling III. Latere geslachtsregistratie of –wijziging	38
Afdeling IV. Conclusie	42
HOOFDSTUK IV. SITUATIE IN ANDERE LANDEN	43
Afdeling I. De rechtsstelsels	43
Afdeling II. Frankrijk	44
§1. Algemeen	44
§2. Anti-discriminatie	45
§3. Medische interventie	45
§4. Registratie van het geslacht na geboorte	47
§5. De wijziging van het geslacht in de geboorteakte	48
§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)	49
§7. Globale beoordeling	50
Afdeling III. Nederland	50
§1. Algemeen	50
§2. Anti-discriminatie	51
§3. Medische interventie	52
§4. Registratie van het geslacht na geboorte	52
§5. De wijziging van het geslacht in de geboorteakte	56
§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)	57
§7. Globale beoordeling	58
Afdeling IV. Duitsland	59
§1. Algemeen	59
§2. Anti-discriminatie	60

§3.	Medische interventie	60
§4.	Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	62
§5.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	71
§6.	<i>De lege ferenda</i>	72
§7.	Globale beoordeling.....	74
Afdeling V.	Malta	75
§1.	Algemeen.....	75
§2.	Anti-discriminatie.....	75
§3.	Medische interventie	76
§4.	Registratie van het geslacht na geboorte	77
§5.	De wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	80
§6.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	81
§7.	Globale beoordeling.....	82
Afdeling VI.	Verenigd Koninkrijk.....	82
§1.	Algemeen.....	82
§2.	Het begrip “geslacht”.....	83
§3.	Anti-discriminatie.....	84
§4.	Medische interventie	85
§5.	Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	86
§6.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	88
§7.	Globale beoordeling.....	90
Afdeling VII.	Australië.....	91
§1.	Algemeen.....	91
§2.	De begrippen “geslacht” en “gender”	92
§3.	Anti-discriminatieregeling.....	92
§4.	Medische interventie	93
§5.	Registratie van het geslacht na geboorte en de latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	99

§6.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	102
§7.	Globale beoordeling.....	103
Afdeling VIII.	Nieuw-Zeeland.....	104
§1.	Algemeen.....	104
§2.	Anti-discriminatie.....	105
§3.	Medische interventie.....	106
§4.	Registratie van geslacht na geboorte.....	107
§5.	Wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	107
§6.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	108
§7.	Globale beoordeling.....	110
Afdeling IX.	De Verenigde Staten.....	110
§1.	Algemeen.....	110
§2.	Anti-discriminatie.....	111
§3.	Medische interventie.....	112
§4.	Registratie van het geslacht na de geboorte.....	114
§5.	Wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	114
§6.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	116
§6.	Globale beoordeling.....	118
Afdeling X.	Canada.....	119
§1.	Algemeen.....	119
§2.	Anti-discriminatie.....	119
§3.	Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	120
§4.	Latere registratie van geslacht of gender(identiteit).....	122
§5.	Globale beoordeling.....	124
Afdeling XI.	Vergelijking.....	124
§1.	Geslacht v gender(identiteit).....	124
§2.	Medische interventie.....	126
§3.	Registratie van het geslacht na geboorte indien het geslacht niet vastgesteld kan worden...	126

§4. Wijziging van het geslacht in de geboorteakte.....	129
§5. Latere registratie	131
HOOFDSTUK IV. DE LEGE FERENDA: WAT NU MET BELGIË?.....	133
Afdeling I. Voorafgaande opmerkingen	134
Afdeling II. De geslachtsregistratie in de geboorteakte en latere wijziging van het geslacht.....	135
Afdeling III. Latere registratie (andere identiteitsdocumenten)	141
HOOFDSTUK V. CONCLUSIE	143
BIBLIOGRAFIE	145
WETGEVING EN WETGEVINGSDOCUMENTATIE	145
RECHTSPRAAK	159
RECHTSLEER	164
VARIA	171
BIJLAGEN.....	187

HOOFSTUK I. INLEIDING

Afdeling I. Probleemstelling en opzet van het onderzoek

§1. Probleemstelling

1. Na de bevalling wordt de geboorteakte opgemaakt. Daarbij wordt in meeste gevallen een geslacht aangegeven: mannelijk of vrouwelijk. Dit lijkt allemaal zeer vanzelfsprekend. Maar voor sommige mensen is het allesbehalve. Wat indien het geslacht van je pasgeboren kind onduidelijk is? Welk geslacht geef je dan aan? Kies je voor het meest dominant geslacht? Wat met een mogelijk derde optie? Of toch liever helemaal niets? De meesten onder ons worden nooit met dergelijke problematiek geconfronteerd. Voor anderen is dit echter de realiteit.

2. Ook bij de wijziging van het geslacht in de akte van geboorte of bij de uitgifte van andere identiteitsdocumenten ondervinden sommige personen een probleem doordat hun innerlijk beleefde genderidentiteit niet gesitueerd kan worden binnen het binaire “m/v” en zij dus geconfronteerd worden met een geslachtsvermelding die niet overeenkomt met hun genderidentiteit.

3. In België wordt nog niet echt op deze problematiek ingespeeld door de wetgever. Alhoewel er nog maar recent (1 januari 2018) een vrij progressieve wet in werking is getreden, die het voor transgender personen mogelijk maakt om zonder voorafgaandelijke geslachtsveranderende operatie juridisch van geslacht te veranderen, lijkt de wetgever anderzijds weinig aandacht te hebben voor personen met intersekse of personen met een non-binaire genderidentiteit.

§2. Doelstelling

4. Het ultieme doel van deze masterproef is uiteraard een rol – hoe klein dan ook – te spelen in een hervorming van de regelgeving inzake de registratie en wijziging van het geslacht in

identiteitsdocumenten, tegemoetkomend aan de belangen van personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit. Een ander belangrijk doel is echter om enig inzicht te geven in de manier waarop de problematiek in andere landen behandeld wordt.

§3. Relevantie van het onderzoek

A. Wetenschappelijke relevantie

5. Alhoewel geslachtsregistratie en de impact ervan op personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit steeds meer onderzocht en besproken wordt, denk ik toch nog iets te kunnen bijdragen met mijn masterproef. De vergelijking met niet enkel de meest besproken staten zoals Australië, Duitsland en Malta, maar ook met staten zoals de Verenigde Staten en Canada, is nog niet echt gebeurd voor deze materie en maakt deze masterproef m.i. wetenschappelijk relevant.

6. Daarnaast zou een dergelijke wijziging van de wetgeving ook gevolgen hebben voor de regeling inzake de staat van personen en de weg vrijmaken voor een meer “genderneutraal” recht of een regeling waarbij niet langer een geslacht wordt aangeduid. Dit kan interessante gevolgen hebben voor de (juridische) waarde en invulling van het begrip “geslacht”.¹

B. Maatschappelijke relevantie

7. Het valt niet te ontkennen dat er steeds meer aandacht is voor de belangen van transgender personen in de maatschappij is. Uit onderzoek blijkt dat LGBT²-vriendelijke maatregelen de leefsituatie van deze gemeenschap verbeteren. Ook in Malta bleek na (en door) de introductie van de *Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (GIGESC Act)* dat 85% van de bevolking begrip en steun toonde voor de gelijkheid van genderidentiteit.³ Een hervorming van de

¹ Zie ook D. COOPER en F. RENZ, “If the State Decertified Gender, What Might Happen to its Meaning and Value?”, *Journal of Law and Society* 2016, afl. 43, (483) 488,

² Lesbian, Gay, Bisexual en Transgender.

³ TRANSGENDER EUROPE (hierna: TGEU), *Legal Gender Recognition in Europe*, november 2016, 80, <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.

regelgeving inzake de geslachtsvermelding in identiteitsdocumenten zou dus in principe niet enkel de leefsituatie van personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit kunnen verbeteren, maar zou ook aanleiding kunnen geven tot een mentaliteitswijziging in de samenleving.

Afdeling II. Onderzoeksvragen en afbakening

§1. De centrale onderzoeksvraag

8. Het doel van deze masterproef is om te onderzoeken hoe we in het Belgische rechtstelsel een mogelijk alternatief of mogelijke alternatieven voor de binaire geslachtsregistratie, met het oog op het beschermen van de belangen van zowel personen met intersekse als personen met een non-binaire genderidentiteit, zouden kunnen introduceren.

§2. De deelvragen

9. Een eerste deelvraag, besproken in **Hoofdstuk III**, heeft betrekking op de huidige situatie in België met betrekking tot de initiële geslachtsregistratie, de wijziging van het geslacht in de geboorteakte en de latere geslachtsregistratie in identiteitsdocumenten.

Een tweede deelvraag betreft de desbetreffende regelingen in enkele andere landen en hoe zij hier toe gekomen zijn. Dit wordt besproken in **Hoofdstuk IV**.

Hoofdstuk V heeft betrekking op een mogelijk aanpassing van de Belgische regelgeving aan een of meerdere van deze buitenlandse regelingen, waarbij besproken wordt wat wel en wat niet in het Belgische rechtstelsel mogelijk zou zijn.

§3. Afbakening

10. In deze masterproef concentreer ik mij vooral op de alternatieven voor een binaire registratie van geslacht of gender. Het is dus zeker niet de bedoeling om de ganse regeling betreffende de geslachtsregistratie zelf of de mogelijkheden tot wijziging van de identiteitsdocumenten in detail te bespreken.

11. Daarnaast was uiteraard de keuze van landen om mee te vergelijken zeer belangrijk. Er werd gekozen voor landen die op een of andere manier tegemoet proberen te komen aan de problemen die personen met intersekse of personen met een non-binaire genderidentiteit ondervinden bij de registratie of wijziging van het geslacht of gender in hun identiteitsdocumenten. Alhoewel niet te ontkennen valt dat landen zoals India, Pakistan, Nepal, maar ook Denemarken zeer interessante regelingen met betrekking tot deze problematiek hebben, zullen deze landen niet besproken worden omwille van een taalbarrière, grote systematische verschillen en/of een gebrekkige toegang tot de juridische bronnen.

Afdeling III. Methodiek

12. Voor het schrijven van deze masterproef werd gebruik gemaakt van zowel de traditioneel juridische methode als de rechtsvergelijkende methode, waarbij bronnenonderzoek en literatuurstudie centraal stonden.

13. Aangezien een kritische reflectie van het huidige Belgische recht vooropstaat, wordt het Belgische recht als uitgangspunt genomen, waarna een vergelijking wordt gemaakt met de andere besproken rechtsstelsels.

Met betrekking tot het rechtsvergelijkend gedeelte van het onderzoek, werd de functioneel rechtsvergelijkende methode gehanteerd. Dit betekent dat er vertrokken werd vanuit een concreet probleem en gekeken werd hoe dit probleem opgelost wordt in de buitenlandse stelsels.⁴ Uit de

⁴ Zie F. GORLÉ, W. DE BONDT en H. BOCKEN, F. REYNTJENS, W. DE BONDT en K. LEMMENS, *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, 3, nr. 5.

confrontatie met andere rechtsstelsels kunnen er belangrijke lessen getrokken worden inzake de haalbaarheid van een regelgevende hervorming in het Belgische rechtsstelsel en de mogelijke problemen die hierbij kunnen optreden. De studie van de buitenlandse regelingen levert een waaier aan modellen op, elk met hun voor- en nadelen, die als voorbeeld kunnen dienen voor een mogelijke hervorming.

14. Uiteindelijk werd gekozen voor volgende landen om mee te vergelijken: Frankrijk, Nederland, Duitsland, Malta, Australië, Nieuw-Zeeland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Canada. De keuze voor deze rechtsstelsels berust onder meer in de toegang tot de rechtsbronnen, de gelijkenissen met het eigen rechtsstelsel en/of het gebrek aan een taalbarrière.

15. Bij de studie van deze rechtsstelsels werden niet enkel de rechtsbronnen bestudeerd, maar ook de administratieve praktijk inzake de wijziging van het geslacht in de geboorteakte en andere identiteitsdocumenten en de uitvaardiging van identiteitsdocumenten zoals de identiteitskaart, het rijbewijs en het paspoort. Bovendien werd ook gekeken naar de wijze waarop de rechtsstelsels tot een bepaalde regeling gekomen zijn.

Afdeling IV. Terminologie

§1. Geslacht – gender – genderidentiteit

16. Allereerst moet benadrukt worden dat de hieronder besproken begrippen sociaal geconstrueerd zijn. Om deze reden beantwoordt de invulling van de begrippen niet noodzakelijk aan de – niet te onderschatten – complexe menselijke werkelijkheid.⁵

17. **Geslacht** wordt in de meeste rechtsstelsels beschouwd als het onderscheid tussen mannen en vrouwen op basis van biologische verschillen in de geslachtskenmerken, die bepaald worden

⁵ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 87.

door biologische, chromosomale en fysieke kenmerken.⁶ Het geslacht wordt dus in principe binair ingevuld: iemand is man of vrouw.⁷

18. De term “**gender**” verwijst dan weer naar de manier waarop een persoon zich voorstelt en herkend wordt in een gemeenschap. Het gender kan ook uiterlijke sociale kenmerken, zoals de naam, de uiterlijke verschijning, het gedrag en de manier van kleden omvatten. Het is mogelijk dat het gender niet overeenkomt met het bij de geboorte meegekregen geslacht.⁸

19. **Genderidentiteit** heeft betrekking op eenieders diepgevoelde, persoonlijke beleving van zijn gender, dat al dan niet overeenkomt met het bij de geboorte vastgesteld geslacht, met inbegrip van onder andere de persoonlijke beleving van het lichaam (waarbij het kan gaan om een aanpassing van het uiterlijk of van lichaamsfuncties door een medische of chirurgische ingreep indien daarvoor vrijwillig is gekozen) en andere genderexpressies, waaronder kleding, spraak en gedrag.⁹

20. Het is niet altijd duidelijk of een regelgever de term “geslacht”, “gender” of “genderidentiteit” bedoeld. Om deze reden heb ik ervoor gekozen om de termen zoveel als mogelijk zoals vermeldt door de regelgevers te gebruiken.

§2. Interseksualiteit – DSD

21. **Interseksualiteit** kan het best beschreven worden als de situatie waarin iemand geboren wordt met een variatie in de geslachtskenmerken, waardoor het geslacht moeilijk of niet vastgesteld kan worden.¹⁰ De term “**DSD**” (*disorders of sexual development*) wordt vaak gebruikt

⁶ STATISTICS NEW ZEALAND, *Statistical standard for gender identity*, 17 juli 2015, 3, via www.stats.govt.nz

⁷ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 87.

⁸ Explanatory Memorandum, Sex Discrimination Amendment (Sexual Orientation, Gender Identity and Intersex Status) Bill 2013, 12, nr. 13, via <http://parlinfo.aph.gov.au>.

⁹ INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS (hierna: ICJ), *Yogyakarta Principles – Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, maart 2007, 6, vn 2, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf.

¹⁰ J. MOTMANS, I. BIOLLEY en S. DEBUNNE, *Leven als transgender in België. De sociale en juridische situatie van transgender personen in kaart gebracht*, Brussel, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en

als synoniem. Personen met intersekse verkiezen echter de term “interseksualiteit” omwille van de medische connotatie van de term “DSD”, terwijl interseksualiteit eerder betrekking heeft op de sociale en juridische aspecten. Bovendien beschouwen veel personen met intersekse hun toestand niet als een stoornis, zoals de term “DSD” laat uitschijnen. Ook bijv. de *World Health Organisation* gebruikt in het algemeen de term “intersekse”.¹¹ Daarom zal ik in dit werk ook enkel de termen “personen met intersekse” en “interseksualiteit” gebruiken.

§3. Transseksualiteit – transgenderisme

22. Om transseksualiteit te kunnen toelichten, moet eerst het begrip “genderdysphorie” wat meer toegelicht worden. **Genderdysphorie** is een genderidentiteitsstoornis waarbij er een gevoel van onbehagen ten opzichte van de eigen biologische verschijningsvorm ontstaat omwille van een discrepantie tussen het geboortegeslacht en de innerlijk beleefde genderidentiteit.¹²

Transseksualiteit is een extreme vorm van genderdysphorie en gaat gepaard met een afwijzing van de eigen geslachtskenmerken. Bovendien is het de wens van een transseksueel persoon om permanent en onherkenbaar in het andere geslacht te leven. Er is dus een incongruentie tussen enerzijds het fysieke uiterlijk en anderzijds de psychologische wens om tot het tegenovergestelde geslacht te behoren.¹³

23. **Transgenderisme** wordt vaak als overkoepelende term gebruikt voor de situatie waarin er een incongruentie is tussen enerzijds het met de geboorte verkregen geslacht en de genderidentiteit en genderrol die vanuit de maatschappij aan dit geslacht gekoppeld wordt en anderzijds de

mannen, 2009, 30, http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/34%20-%20Transgender_NL.pdf.

¹¹ NEDERLANDS NETWERK INTERSEKSE/DSD, *Standpunten en Beleid*, 2013, 26, http://nnid.nl/files/2013/10/NNID-Standpunten-en-Beleid-2013-2014-V1_0.pdf; AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCE COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, 12, via https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index

¹² STATISTICS NEW ZEALAND, *Statistical standard for gender identity*, 17 juli 2015, 7, via www.stats.govt.nz

¹³ K. UYTTERHOEVEN, *De staat van de transseksuele persoon. Rechtsvergelijkende analyse en proeve van oplossing naar Belgisch recht*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten KU Leuven, 2000, 3-4.

innerlijke beleefde genderidentiteit. Deze term omvat dus transseksuele personen, maar ook personen die geen geslachtsveranderende ingreep of behandeling willen ondergaan. Daarnaast heeft het begrip ook betrekking op personen wiens genderidentiteit niet binnen de binaire geslachtstraditie, namelijk man of vrouw, gesitueerd kan worden.¹⁴

Dit in tegenstelling tot personen die “**cisgender**” zijn, wat betekent dat er een overeenstemming is tussen het geslacht dat vastgesteld werd na de geboorte, hun biologische verschijningsvorm en de genderidentiteit.¹⁵

In deze masterproef worden zowel de term “transgenderpersoon” als “persoon met een non-binaire genderidentiteit” of “non-binaire persoon” gebruikt. Afhankelijk van de regeling, zal de term oftewel gebruikt worden in zijn overkoepelende betekenis of enkel betrekking hebben op binaire genderidentiteiten. Zo is het bijv. in België dat transgenderpersonen op grond van artikel 62bis Burgerlijk Wetboek (hierna: BW.) het geslacht in hun geboorteakte kunnen aanpassen aan hun genderidentiteit. Alhoewel de optie openstaat voor alle transgenderpersonen (ook personen met een non-binaire genderidentiteit), heeft deze in feite enkel nut voor transgenderpersonen met een binaire genderidentiteit, aangezien het enkel mogelijk is het geslacht naar mannelijk of vrouwelijk te veranderen.

¹⁴ J. MOTMANS, I. BIOLLEY en S. DEBUNNE, *Leven als transgender in België. De sociale en juridische situatie van transgender personen in kaart gebracht*, Brussel, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, 2009, 31, http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/34%20-%20Transgender_NL.pdf.

¹⁵ Zie K. SCHILT en L. WESTBROOK, “Doing gender, doing heteronormativity: “Gender normals,” transgender people, and the social maintenance of heterosexuality”, *Gender & Society* 2009, afl. 23(4), 461, http://www.elspethbrown.org/sites/default/files/imce/doing_gender_doing_heteronormativity_gender_normals_transgen.pdf.

Afdeling IV. Relevantie van de geslachtsregistratie

§1. In welke fasen van het leven ?

24. Kort na de geboorte wordt normaliter het geslacht geregistreerd bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.¹⁶

Maar ook op latere tijdstippen in het leven is vaak een registratie van het geslacht vereist; denk maar aan de identiteitskaart, het paspoort of het rijbewijs. Mensen die niet geconfronteerd worden met een discrepantie tussen het geregistreerde geslacht en de genderidentiteit, beseffen vaak niet hoeveel keer in het leven iemand op zijn geslacht of gender gewezen wordt.

25. In België zijn vooral de geboorteakte en de identiteitskaart belangrijk, terwijl in landen zoals Australië en Nieuw-Zeeland meer belang wordt gehecht aan het paspoort. In de Verenigde Staten wordt er dan weer vooral belang gehecht aan het rijbewijs. Dit neemt niet weg dat de *Department of Motor Vehicles* (DMV), die bevoegd is voor het uitgeven van de rijbewijzen, daarnaast ook identiteitskaarten (voor mensen die geen rijbewijs hebben) ter beschikking stelt.

§2. Link tussen de registratie na de geboorte en een latere registratie?

26. In België is het zo dat het geslacht als element van staat uitsluitend bewezen kan worden op grond van de geboorteakte.¹⁷ In artikel 3 van de “Wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft” (hierna: Transgenderwet) wordt uitdrukkelijk bepaald dat *“Elke meerderjarige of ontvoogde minderjarige Belg of in de bevolkingsregisters ingeschreven vreemdeling die de overtuiging heeft dat het geslacht vermeld in zijn akte van geboorte niet overeenstemt met zijn innerlijk beleefde*

¹⁶ Hier bestaat een uitzondering op als het geslacht van het pasgeboren kind onduidelijk is, zie *infra*.

¹⁷ Zie E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 275, nr. 368.

*genderidentiteit kan van die overtuiging aangifte doen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.*¹⁸

Dit toont toch een zeker verband tussen de registratie van het geslacht in de geboorteakte en een latere nood aan wijziging van het geslacht op basis van de beleefde genderidentiteit. Deze wijziging reflecteert zich dan ook in een wijziging van het geslacht in andere identiteitsdocumenten, zoals de identiteitskaart, aangezien artikel 5, §1, 6° van het Koninklijk Besluit betreffende identiteitskaarten¹⁹ stelt dat de identiteitskaart vernieuwd wordt indien de houder juridisch van geslacht verandert.

27. Ook in Nederland kan er een duidelijke link vastgesteld worden. Artikel 2.8 Wet basisregistratie personen (Wet BRP)²⁰ stelt dat de akten in de registers van de burgerlijke stand, zoals de geboorteakte, de brondocumenten vormen voor de basisregistratie van personen.²¹ Op basis van de gegevens in de Basisregistratie Personen (BRP) worden onder andere de identiteitskaart, het paspoort en het rijbewijs opgesteld.²²

Wat betreft gegevens over de burgerlijke staat met betrekking tot feiten die zich buiten het Nederlandse grondgebied hebben voorgedaan, kan er eventueel een uitzondering gemaakt worden indien er geen akte aanwezig is in de registers van de burgerlijke stand. Artikel 2.8, lid 2 Wet BRP bepaalt hieromtrent dat de gegevens die “onontbeerlijk zijn voor de inschrijving”, zoals geslacht, ontleend kunnen worden aan “zwakkere brondocumenten”.²³

¹⁸ Art. 3 van de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan (*BS* 10 juli 2017) wijzigde art. 62bis BW.

¹⁹ Koninklijk Besluit van 25 maart 2003 betreffende de identiteitskaarten, *BS* 28 maart 2003.

²⁰ Wet van 3 juli 2013 houdende nieuwe regels voor een basisregistratie personen (Wet basisregistratie personen), *Staatsblad* 26 juli 2013.

²¹ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 18.

²² RIJKSDIENST VOOR IDENTITEITSGEGEVENS (MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES), “De Basisregistratie Personen: voor de overheid en voor u”, februari 2017, via <https://www.rvig.nl/documenten/brochures/2014/11/11/basisregistratie-personen-voor-de-overheid-en-voor-u>.

²³ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 18.

Bovendien wordt het geslacht geregistreerd in de BRP als uitgangspunt genomen voor de uitgifte van het paspoort *ex* artikel 23, lid 2 Paspoortuitvoeringsregeling Nederland.²⁴

28. Ook het Duitse systeem van registratie toont gelijkenissen met de Belgische en Nederlandse systemen. Terwijl de registratie van personen plaats vindt op het niveau van de gemeenten, is het een federale wet die de wijze en inhoud van deze registratie regelt. De gegevens in deze gemeentelijke registers vormen de basis voor andere registers, waaronder ook de paspoortautoriteit en het verblijfsregister.²⁵

29. Dit in tegenstelling tot de Verenigde Staten, waar de staten bevoegd zijn voor de wetgeving omtrent de geboorteakte en voor de uitgifte ervan, terwijl de *State Department* verantwoordelijk is voor de paspoorten.

De geboorteakte wordt beschouwd als bewijs van burgerschap, eerder dan bewijs van identiteit.²⁶ Dit in tegenstelling tot het rijbewijs en de identiteitskaart, die beide uitgegeven worden door de DMV van een staat.²⁷ Sommige staten zoals Kentucky²⁸ vereisen een aanpassing van het geslacht in de geboorteakte vooraleer het geslacht op het rijbewijs en de identiteitskaart gewijzigd kan worden, terwijl in Massachusetts²⁹ en Virginia³⁰ er een breuk tussen beide zichtbaar is aangezien de vereisten voor een wijziging van het geslacht in de geboorteakte strenger zijn dan voor een dergelijke wijziging van het rijbewijs en de identiteitskaart.³¹

²⁴ Regeling van de Minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid van 7 september 2001, houdende regels in verband met de verstrekking van reisdocumenten door de burgemeesters, *Supplement-Staatscourant* 2001, via <http://wetten.overheid.nl>.

²⁵ *Ibid.*, 47.

²⁶ Fourteenth Amendment to the United States Constitution: "*All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside.*" (Vrije vertaling: Alle personen geboren of genaturaliseerd in de Verenigde Staten en die onder de jurisdictie van de Verenigde Staten vallen, zijn burgers van de Verenigde Staten en van de Staat waarin zij wonen.)

²⁷ Zie bijv. https://www.dmv.ca.gov/portal/dmv/detail/dl/dl_info (Consultatie 8 februari 2018).

²⁸ Zie Kentucky Transportation Cabinet – General information, <https://drive.ky.gov/driver-licensing/Pages/Drivers-License-and-ID-Card.aspx> (Consultatie 8 februari 2018).

²⁹ Section 13 (e) General Laws - Commonwealth of Massachusetts.

³⁰ Ter illustratie, zie het formulier voor wijziging van de geslachtsaanduiding van de *Virginia Department of Motor Vehicles*, <https://www.dmv.virginia.gov/webdoc/pdf/dl17.pdf> (Consultatie 8 februari 2018).

³¹ In Virginia heb je eerst een gerechtelijk bevel tot geslachtswijziging nodig vooraleer je een wijziging van de geslachtsvermelding in de geboorteakte kunt verkrijgen (zie ter illustratie een verzoekschrift voor een

Voor de uitgifte van het paspoort is zoals hoger vermeld de *U.S. Department of State* verantwoordelijk. In juni 2010 werd de relevante regelgeving gewijzigd waardoor een aanpassing van het geslacht op het paspoort mogelijk is na voorlegging van een verklaring van een geneeskundige waaruit blijkt dat de “geschikte klinische behandeling” doorlopen werd door de aanvrager.³² Voor de aanvraag van een geslachtswijziging in het paspoort moeten ook de identiteitsdocumenten die dit nieuwe geslacht reflecteren, ingediend worden voor een bewijs van identiteit.³³ Dit toont toch enig verband tussen identiteitsdocumenten afgeleverd door de DMV enerzijds en de uitgifte van een paspoort door de *State Department* anderzijds. Een aanpassing van de geboorteakte is echter niet vereist om een geslachtswijziging in het paspoort aan te vragen.³⁴

30. In Canada is het zo dat de optie tot het verkrijgen van een wijziging van het geslacht naar een geslacht anders dan mannelijk of vrouwelijk in het paspoort,³⁵ dat uitgegeven wordt door *Immigration, Refugees and Citizenship Canada* (IRCC), enkel mogelijk is voor aanvragers met een geslachtsaanduiding anders dan mannelijk of vrouwelijk in hun geboorteakte of in hun paspoort uitgegeven door een ander land.³⁶ Hier is er dus wel een duidelijk verband tussen de geboorteakte en het paspoort.

31. In Australië worden geboorteakten uitgegeven door de Staten en *Territories*, terwijl de *Australian Passport Office* verantwoordelijk is voor de paspoorten. Tussen 2003 en 2011 konden

dergelijk bevel: <http://www.courts.state.va.us/forms/circuit/cc1451.pdf>); In Massachusetts daarentegen moet de verzoeker een beëdigde verklaring en een notariële akte houdende de verklaring van een arts dat de verzoeker een geslachtswijzigende ingreep of behandeling heeft ondergaan, kunnen voorleggen (zie <https://www.glad.org/wp-content/uploads/2017/01/ma-birth-certificate-toolkit.compressed.pdf>).

³² 7 FAM 1322 d (5), Appendix M van 31 maart 2016, United States Department of State, via <https://fam.state.gov/fam/07fam/07fam1300apM.html>.

³³ 7 FAM 1321 b, Appendix M van 31 maart 2016, United States Department of State, via <https://fam.state.gov/fam/07fam/07fam1300apM.html>.

³⁴ 7 FAM 1321 a, Appendix M van 31 maart 2016, United States Department of State, via <https://fam.state.gov/fam/07fam/07fam1300apM.html>.

³⁵ In afwachting van de mogelijkheid om een “X” op het paspoort te registreren, is het sinds 31 augustus 2017 mogelijk een observatie toe te voegen aan het paspoort, dat nog altijd een mannelijk of vrouwelijk geslacht zal weergeven. Deze observatie dat het geslacht eigenlijk als “X” of als “niet gespecificeerd” gelezen moet worden; GOVERNMENT OF CANADA, “Change the sex on your passport or travel documents”, <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-passports/change-sex.html#observation> (Consultatie 9 februari 2018).

³⁶ GOVERNMENT OF CANADA, Unspecified sex (X) on documents, <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/application/application-forms-guides/unspecified-sex-documents/> (Consultatie 9 februari 2018).

paspoorten met een “X” aanduiding enkel verleend worden voor personen die een geboorteakte konden voorleggen waaruit bleek dat hun geslacht “*indeterminate*” is.³⁷ De *Department of Foreign Affairs and Trade* introduceerde een nieuw beleid in 2011, waardoor deze mogelijkheid nu openstaat voor elke persoon die volgens een verklaring³⁸ van een dokter of psycholoog waarin deze stelt dat de betrokkene leeft als persoon met intersekse of met non-binaire genderidentiteit.³⁹ Het is dus niet langer vereist om eerst een aanpassing van het geslacht in de geboorteakte te verwezenlijken.

De Australische regering heeft in 2013 dit principe doorgetrokken naar alle federale afdelingen en agentschappen via de *Australian Government Guidelines on the Recognition of Sex and Gender*.⁴⁰ In de richtlijnen wordt verduidelijkt dat een aanvraag tot wijziging of verbetering van het geslacht ondersteund kan worden door een verklaring van een arts of psycholoog zoals hierboven vermeld, door een gewijzigde geboorteakte of door een gewijzigd paspoort.⁴¹ Dit toont aan dat terwijl er wel nog een verband zichtbaar is tussen de verschillende identiteitsdocumenten, deze niet automatisch en verplicht is.

32. Ook in Nieuw-Zeeland zijn de bevoegdheden met betrekking tot de geslachtsregistratie in de verschillende identiteitsdocumenten verspreid over de staten en de centrale overheid. Om een “X” in het paspoort te bekomen, heeft men enkel een officiële verklaring nodig. Zelfs iemand die vindt dat een geslachtsaanduiding op het paspoort overbodig is, kan hiervoor kiezen.⁴² Een

³⁷ AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Sex Files: the legal recognition of sex in documents and government records*, maart 2009, 19, <https://www.humanrights.gov.au/our-work/sexual-orientation-sex-gender-identity/publications/sex-files-legal-recognition-sex>.

³⁸ Zie ter illustratie “Declaration: gender change in travel documents”, <https://www.passports.gov.au/forms/Documents/B14.pdf> (Consultatie 9 februari 2018).

³⁹ INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA (hierna: IHRA), “On Australian passports and “X” for gender”, 9 oktober 2012, <https://ihra.org.au/14763/on-x-passports>; DFAT (DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE), “Sex and gender diverse passport applicants”, <https://www.passports.gov.au/passportexplained/theapplicationprocess/eligibilityoverview/Pages/changeofsexdoborpob.aspx> (Consultatie 9 februari 2018).

⁴⁰ AUSTRALIAN GOVERNMENT, *Australian Government Guidelines on the Recognition of Sex and Gender*, juli 2013, <https://www.ag.gov.au/Publications/Documents/AustralianGovernmentGuidelinesontheRecognitionofSexandGender/AustralianGovernmentGuidelinesontheRecognitionofSexandGender.pdf>.

⁴¹ *Ibid.*, 24.

⁴² Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 49.

dergelijke aanduiding in de geboorteakte is dus niet vereist om een aanvraag tot opname van “X” op het paspoort te kunnen doen.

33. Sinds 6 september 2017 kunnen Maltese inwoners een “X” op hun identiteitskaart en paspoort registeren in plaats van “M” of “V”.⁴³ Bij weergave van de documenten vereist om een wijziging van de identiteitskaart te bekomen, wordt geen aangepaste geboorteakte vermeld. Er wordt wel gevraagd een paspoort mee te brengen, indien mogelijk.⁴⁴ Maar over het algemeen lijkt er dus geen verband meer te zijn tussen de verschillende identiteitsdocumenten met betrekking tot de gegevens inzake geslacht of gender erin vermeld.

§3. Relevantie van de registratie

34. Voor de jaren’ 80 had het geslacht van een individu grote consequenties voor diens rechtspositie. Zo was het dat vrouwen tot 1958 wettelijk handelingsonbekwaam waren.⁴⁵ En tot 2003 konden enkel personen van een verschillend geslacht huwen.

35. Volgens de Nederlandse minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, in zijn antwoord op een vraag gerezen in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel Basisregistratie Personen, is de geslachtsvermelding noodzakelijk als “*persoonsgegeven voor uiteenlopende werkprocessen binnen de overheid*”, zoals bijv. voor het uitnodigen van vrouwen voor een preventief borstkankeronderzoek en het uitnodigen van mannen voor een preventief prostaatkankeronderzoek. Bovendien kan dergelijke informatie ook nuttig zijn voor het identificeren van personen die dezelfde naam en geboortedatum delen. De minister voegde hier

⁴³ Zie P. BORGHS, “Transgenderwet is nog te rigide”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11; TGEU, “Third gender markers in Europe and beyond”, 9 november 2017, <https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond/>; Zie ter illustratie het formulier voor een aanvraag van een identiteitskaart, waarop een leeg vakje staat naast “gender” en niet reeds de default-opties (m/v) worden aangegeven: https://identitymalta.com/wp-content/uploads/2017/09/Form-ID-10_1234.pdf (Consultatie 9 februari 2018). Dit in tegenstelling tot het formulier voor een aanvraag van een Maltees paspoort, waarop naast mannelijk en vrouwelijk de mogelijkheid “ander gender” wordt aangegeven: <https://identitymalta.com/wp-content/uploads/2017/09/FORM-A-.pdf> (Consultatie 9 februari 2018).

⁴⁴ IDENTITY MALTA, “E-ID Cards”, <https://identitymalta.com/id-cards/> (Consultatie 9 februari 2018).

⁴⁵ Zie D. HEIRBAUT, “Vijftig jaar privaatrecht in het TPR: Er is in die tijd veel veranderd”, *TPR* 2014, afl.1, 15, nr.1.

nog aan toe dat bij een gebrek aan informatie over het geslacht, instanties zelf op zoek zouden gaan naar deze informatie, wat zeer nadelig zou kunnen zijn voor de privacy van de betrokkenen.⁴⁶

36. Volgens sommigen is het dan weer nuttig om het geslacht op de identiteitskaart weer te geven om onder andere statistieken beschikbaar te hebben die de gevallen aantonen waar vrouwen het slachtoffer zijn van discriminatie. Volgens Emmanuele Bribosia, vertegenwoordigster van de *Equality Law Clinic*⁴⁷, is dit argument echter niet relevant. Zij verwijst bijv. naar de etnische oorsprong, die ook niet vermeld wordt op een identiteitskaart. Dit belet echter niet dat discriminatie op grond van etnische oorsprong ook bestreden wordt. Volgens haar is het dus zeker mogelijk over statistieken te beschikken zonder vermelding op de identiteitskaart.⁴⁸

Ook volgens SWENNEN is bescherming tegen discriminatie op grond van geslacht of gender nog steeds mogelijk zonder een geslachtsregistratie, aangezien ook andere verboden gronden van discriminatie, zoals het geloof of de levensbeschouwing of de geaardheid van een individu, beschermd worden zonder het voorwerp te zijn van een registratie van overheidswege.⁴⁹

⁴⁶ Technische informatie over de publicatie Nieuwe regels voor een basisregistratie personen (Wet basisregistratie personen), Memorie van antwoord, *Kamerstukken I*, 2012-13, 33219 C, 2-3, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>; M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 15.

⁴⁷ De *Equality Law Clinic* werd opgericht in het raam van het *Human Rights Integration*, een project waaraan universiteiten uit het noorden en zuiden van België aan deelnemen; Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl. St. Kamer* 2016-17, nr. 54-2403/004, 42.

⁴⁸ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl. St. Kamer* 2016-17, nr. 54-2403/004, 58.

⁴⁹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 106, nr. 162.

HOOFDSTUK II. UITEENZETTING VAN DE PROBLEMATIEK

Afdeling I. Problematiek omtrent de binaire geslachtsregistratie

§1. Probleemstelling

37. Allereerst moet opgemerkt worden dat een louter binaire registratie van het geslacht het idee dat mensen enkel exclusief man of vrouw kunnen zijn, versterkt.⁵⁰ Dit terwijl volgens een onderzoek van de Europese Unie 73% van de transgender bevroegden zich niet identificeert binnen de binaire geslachtstraditie.⁵¹ Daarnaast is het ook zo dat transgenderpersonen en personen met intersekse constant geconfronteerd worden met twijfel en ongeloof omtrent hun gender.⁵²

38. Zoals Emmanuelle Bribosia stelde in een opmerking bij het wetsontwerp voor de Transgenderwet: *“Op grond van de nog steeds sterk overheersende binaire opvatting neigt men ertoe de mannen en vrouwen terzijde te schuiven wier – reële of gepercipieerde – identiteit niet in dat plaatje past.”*⁵³

Terwijl Max Nisol, vertegenwoordiger van Genres pluriels, het volgende hierover zei: *“Niet beschikken over documenten die overeenstemmen met de identiteit die door de betrokkene wordt beleefd, komt erop neer dat men in alle levensdomeinen moeilijkheden ondervindt.”* Hij gaf hierbij ook een aantal voorbeelden van dergelijke domeinen, zoals bijv. op school, aan de universiteit, in de sportclubs en bij contacten met het ziekenfonds of de verzekering.⁵⁴

⁵⁰ Zie D. COOPER en F. RENZ, “If the State Decertified Gender, What Might Happen to its Meaning and Value?”, *Journal of Law and Society* 2016, afl. 43, (483) 487, [https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20\(002\).pdf](https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20(002).pdf).

⁵¹ COUNCIL OF EUROPE, *Protecting human rights of transgender persons*, november 2015, 23, <https://rm.coe.int/1680492119>.

⁵² Zie D. COOPER en F. RENZ, “If the State Decertified Gender, What Might Happen to its Meaning and Value?”, *Journal of Law and Society* 2016, afl. 43, (483) 487, [https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20\(002\).pdf](https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20(002).pdf).

⁵³ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004, 45.

⁵⁴ *Ibid.*, 47.

39. Een derde mogelijkheid naast man en vrouw kan niet enkel een voordeel opleveren voor personen met non-binaire genderidentiteit, maar ook voor transgenderpersonen die nog in transitie zijn. Belangrijk hierbij te onthouden is dat een derde mogelijkheid, bijv. een “X” aanduiding, het recht op zelfbeschikking en de privacy van deze personen beschermt.⁵⁵

40. Daarenboven is het ook relevant zich af te vragen of het registreren van geslacht überhaupt nog relevant en nuttig is, want het kan niet ontkend worden dat in de praktijk veel mensen hier problemen bij ondervinden. Die problemen vinden hun oorzaak in onder meer (1) de verplichting om informatie te verstrekken; (2) de zichtbaarheid van de geslachtsregistratie, bijv. op de identiteitskaart; (3) zoals hierboven reeds vermeld, een te beperkt aantal mogelijkheden, met name meestal enkel mannelijk of vrouwelijk en (4) het verstrekken van deze informatie aan derden, wat tot complicaties kan leiden. Het zou dus eerst en vooral al nuttig zijn om het aantal registraties van geslacht of – juister geformuleerd – het aantal keren dat het geslacht expliciet vermeld of gevraagd wordt, te verminderen.⁵⁶

§2. Internationale context

A. Algemeen

41. In de *working definitions* neergelegd door de Raad van de Europese Unie in 2013, stelde de Raad bij het definiëren van interseksualiteit dat de traditionele visie op de standaarden van mannelijkheid en vrouwelijkheid cultureel gevestigd is.⁵⁷ Het moet echter opgemerkt worden dat het in vraag stellen van deze standaarden niet inherent negatief is en zelfs als een overmijdelijk onderdeel van maatschappelijke vooruitgang beschouwd kan worden.⁵⁸

⁵⁵ TGEU, “Third gender markers in Europe and beyond”, 9 november 2017, https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond/#_ftn2.

⁵⁶ M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 28.

⁵⁷ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBT) persons, Foreign Affairs Council Meeting, Luxemburg, 24 juni 2013, 4, via <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137584.pdf>.

⁵⁸ TGEU, *Legal Gender Recognition in Europe*, november 2016, 79, <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.

42. De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa verwelkomde “*de opkomst van een recht op genderidentiteit ... dat elk individu recht geeft op erkenning van hun genderidentiteit en het recht om behandeld en geïdentificeerd te worden volgens die genderidentiteit*”.⁵⁹ In het raam van deze resolutie vroeg de Parlementaire Vergadering van de lidstaten van de Raad van Europa om expliciet discriminatie op grond van genderidentiteit te verbieden en om de mogelijkheid van een derde gender in identiteitsdocumenten te overwegen.⁶⁰ In een resolutie van 2017 riep de Parlementaire Vergadering de lidstaten ook op tot het beschikbaar stellen van een reeks van verschillende mogelijkheden voor de vermelding van het gender en tot het overwegen de geslachtsvermelding op de geboorteakte optioneel te maken.⁶¹

Niet enkel de Parlementaire Vergadering, maar ook het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft de lidstaten aanbevolen om maatregelen te nemen om discriminatie op grond van genderidentiteit te voorkomen.⁶² Alhoewel genderidentiteit meestal niet expliciet vermeld wordt als discriminatiegrond in internationale juridische instrumenten, valt het vaak wel onder de niet-exhaustieve anti-discriminatieregelingen van die instrumenten. Zo stelde onder andere de VN ECOSOC-Raad⁶³ dat genderidentiteit erkend wordt als een van de verboden discriminatiegronden onder het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.⁶⁴

43. Alhoewel genderidentiteit niet expliciet opgenomen is als verboden discriminatiegrond in de EU Richtlijnen inzake discriminatie tussen mannen en vrouwen⁶⁵, heeft het Europees Hof van Justitie in de zaak *P v. S and Cornwall County Council*⁶⁶ wel geoordeeld dat discriminatie op

⁵⁹ COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2048: Discrimination against transgender people in Europe, 2015, nr. 5, via <http://assembly.coe.int>.

⁶⁰ *Ibid.*, nrs. 6.1.1. en 6.2.4.

⁶¹ COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2191: Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people, 2017, nrs. 7.3.3-7.3.4, via <http://assembly.coe.int>.

⁶² Recommendation Committee of Ministers of the Council of Europe, 31 maart 2010, CM/REC(2010)5, appendix, nr. 45, <https://www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5>.

⁶³ United Nations Economic and Social Council.

⁶⁴ COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity, Issue Paper*, 29 juli 2009, CommDH/IssuePaper(2009)2, 4, <https://rm.coe.int/16806da753>.

⁶⁵ Zie Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten en Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep.

⁶⁶ HvJ 30 april 1996, C-13/94, ECLI:EU:C:1996:170, *P v. S and Cornwall County Council*.

grond van geslachtsverandering hier wel onder valt.⁶⁷ Deze bescherming is echter beperkt tot transgenderpersonen die een geslachtsveranderende operatie hebben ondergaan. De European Union Agency for Fundamental Rights (hierna: FRA) zei hierover dat er geen reden is om deze bescherming niet tot alle transgenderpersonen uit te breiden en dat deze onnodige beperking in bescherming opgelost kan worden door het opnemen van “genderidentiteit” als verboden discriminatiegrond in toekomstige EU Richtlijnen.⁶⁸ In het *Lunacek report* heeft het Europees Parlement bovendien de aanbeveling gegeven aan de Europese Commissie om richtlijnen, die stellen dat transgenderpersonen en personen met intersekse onder de discriminatiegrond van geslacht vallen in de Richtlijn 2006/54/EG, uit te vaardigen.⁶⁹

Ook de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten heeft zich intussen reeds uitgesproken over de erkenning van genderidentiteit als grond van discriminatie en stelde hierbij het volgende: “*The shameful silence is the ultimate rejection of the fundamental principle of universality of rights.*”⁷⁰ Een van de aanbevelingen van de Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa aan de lidstaten was om een expliciet verbod van discriminatie op grond van genderidentiteit in te schrijven in de nationale anti-discriminatiewetgeving.⁷¹

44. Ook belangrijk hierbij te vermelden is dat alhoewel op internationaal gebied er niet zo veel aandacht is voor de doorbreking van de traditionele binaire geslachtsregistratie, zowel het VN-mensenrechtencomité als de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten de uitspraken van de

⁶⁷ COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity, Issue Paper*, 29 juli 2009, CommDH/IssuePaper(2009)2, 4, <https://rm.coe.int/16806da753>.

⁶⁸ EUROPEAN AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS (hierna: FRA), *Homophobia and Discrimination on the grounds of sexual orientation in the EU Member States, Part I Legal Analysis*, juni 2008, 22, <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/homophobia-and-discrimination-grounds-sexual-orientation-eu-member-states-part-i>.

⁶⁹ EUROPEAN PARLIAMENT, *Report on the EU Roadmap against homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity* (2013/2183(INI)), A7-0009/2014, 8 januari 2014, 7, via <http://www.europarl.europa.eu/sides>.

⁷⁰ Vrije vertaling: de schaamtelijke stilte is de ultieme afwijziging van het fundamentele principe van universaliteit van (mensen)rechten; COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity, Issue Paper*, 29 juli 2009, 5, CommDH/IssuePaper(2009)2, <https://rm.coe.int/16806da753>.

⁷¹ COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity, Issue Paper*, 29 juli 2009, 18, CommDH/IssuePaper(2009)2, <https://rm.coe.int/16806da753>.

hoogste rechtbanken in 2 zaken van India en Nepal, waarin onder andere vastgesteld werd dat het noodzakelijk is om een “derde gender” te erkennen, positief ontvangen hebben.⁷²

B. ICAO-standaarden

45. Alhoewel de standaarden van de *International Civil Aviation Organisation* (hierna ICAO) niet bindend zijn, worden zij wel breed onderschreven en nageleefd. De niet-naleving ervan kan bovendien voor grote problemen zorgen voor reizigers. Bij een intern onderzoek door *Her Majesty's Passport Office* naar alternatieven voor de geslachtsaanduiding op de paspoorten, werd onder andere de mogelijkheid overwogen om de vermelding van het geslacht weg te laten. Deze optie werd echter ongeschikt bevonden, onder meer omdat dit niet zou overeenstemmen met de vereisten van document nr. 9303 van de ICAO betreffende machine-leesbare reisdocumenten.⁷³ Volgens deze richtlijnen moet namelijk het geslacht altijd vermeld worden in de reisdocumenten. Het is wel mogelijk om naast M en V, een “X” (*unspecified*) toe te voegen aan de nationale paspoorten.⁷⁴ Ook in de EU Verordening 2252/2004⁷⁵ wordt expliciet verwezen naar document nr. 9303 van de ICAO.

46. Volgende redenen werden gegeven voor de verplichte vermelding van het gender op reisdocumenten: “*Using detailed biodata information about a person, including their gender, on travel documents reduces the risk of these documents being used to the wrong identity or multiple documents being issued to one identity. Displaying the holder's gender also helps border officials*

⁷² HRC (UN HUMAN RIGHTS COMMITTEE), *Concluding Observations on the second periodic report of Nepal*, 15 april 2014, CCPR/C/NPL/CO/2, nr. 3, via <http://tbinternet.ohchr.org>; M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 40-41.

⁷³ Zie L. GRAHAM, “Country report for the United Kingdom” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 185; zie *infra* nr. 168.

⁷⁴ ICAO (INTERNATIONAL CIVIL AVIATION ORGANIZATION), Document 9303: Machine Readable Travel Documents – Part 4: Specifications for Machine Readable Passports (MRPs) and other TD3 Size MRTDs, 2015, 14, via <https://www.icao.int/publications/pages/publication.aspx?docnum=9303>; Zie ook M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 42.

⁷⁵ Verordening (EG) Nr. 2252/2004 van 13 december 2004 betreffende normen voor de veiligheidskenmerken van en biometrische gegevens in door de lidstaten afgegeven paspoorten en reisdocumenten, 1 (3), via <http://eur-lex.europa.eu>.

to verify an identity by doing a quick visual check of the gender on the travel document compared to the holder.”⁷⁶

Intussen is er echter wel al enige discussie ontstaan binnen de ICAO met betrekking tot de verplichte vermelding van gender, onder andere gezien de ontwikkeling van technische mogelijkheden tot identificatie, zoals bijv. via gezinsherkenning of via vingerafdrukken. Tot op heden verkiest men nog steeds de expliciete vermelding van het gender, maar het wordt niet uitgesloten dat dit in de toekomst zou kunnen veranderen.⁷⁷

47. Met betrekking tot dit vraagstuk presenteerde Nieuw-Zeeland in 2012 een rapport aan de *Technical advisory group on machine readable travel documents* en besprak hierin enkele voor- en nadelen van het achterwege laten van enige vermelding van geslacht of gender op reisdocumenten. De volgende voordelen worden genoemd: (1) het voorkomen van een incorrect opmerken van een *mismatch* tussen het aangegeven geslacht en het uiterlijk van de betrokkene en (2) een vermindering van problemen voor transgenderpersonen bij het oversteken van de grens. Hierbij moet echter wel vermeld worden dat de “X” aanduiding die mogelijk is in reisdocumenten volgens de ICAO-standaarden, tot verwarring en onzekerheid kan leiden, aangezien de groep die in aanmerking komt voor een dergelijke genderaanduiding kan verschillen per land. De betere optie voor personen die zich noch mannelijk, noch vrouwelijk voelen, is dan de optie van reisdocumenten zonder enige vermelding van gender. De nadelen hiervan zijn volgens Nieuw-Zeeland: (1) een verminderde mogelijkheid tot goede risico-inschatting; (2) een afname in de effectiviteit van detectiesystemen aangezien er meer verkeerde *matches* zullen optreden bij herkenningen, wat op zijn beurt zou kunnen leiden tot een daling in alertheid onder de douaneambtenaren; (3) hoge kosten ten gevolge van een verandering van de huidige software en

⁷⁶ Vrije vertaling: Het gebruik van gedetailleerde persoonsgegevensinformatie over een persoon, waaronder zijn geslacht, op reisdocumenten, vermindert het risico dat deze documenten worden gebruikt voor de verkeerde identiteit of dat meerdere documenten worden afgegeven voor een identiteit. Het weergeven van het geslacht van de houder helpt grensfunctionarissen ook om een identiteit te verifiëren door een snelle visuele controle uit te voeren via een vergelijking van het geslacht op het reisdocument met de houder; TECHNICAL ADVISORY GROUP ON MACHINE READABLE TRAVEL DOCUMENTS, *Information paper*, ICAO, TAG/MRTD/21-IP/4, 10-12 december 2012, 6, <https://www.icao.int/Meetings/TAG-MRTD/Documents/Tag-Mrtd-21/TagMrtd21-Report.pdf>.

⁷⁷ TECHNICAL ADVISORY GROUP ON MACHINE READABLE TRAVEL DOCUMENTS, *Information paper*, ICAO, TAG/MRTD/21-IP/4, 10-12 december 2012, 6-10, <https://www.icao.int/Meetings/TAG-MRTD/Documents/Tag-Mrtd-21/TagMrtd21-Report.pdf>.

(4) een hoger risico op fraude via valse reisdocumenten. Uit de afweging van de voor- en nadelen leidde Nieuw-Zeeland dan ook af dat het voorstel van het volledig achterwege laten van het geslacht of gender vooral verwarring, overlast en toenemende risico's als gevolg zou hebben.⁷⁸

C. Yogyakarta Beginselen

48. Alhoewel de *Yogyakarta Principles*⁷⁹, gecreëerd door een bijeenkomst van onafhankelijke experts in 2006 in Yogyakarta, Indonesië, niet bindend zijn, hebben ze toch enige autoriteit aangezien de beginselen het meest specifieke juridisch instrument zijn op het gebied van bescherming van genderidentiteit en meermaals onderschreven zijn door verschillende landen, waaronder Nederland, Australië en Duitsland⁸⁰ en door het Europees Parlement in een resolutie⁸¹. Bovendien steunt de Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa de Beginselen⁸² en heeft de Raad van Europa de Yogyakarta Beginselen zelfs aanbevolen als richtlijn.⁸³ Daarenboven beschouwen verschillende organen van de Verenigde Naties de Beginselen ook als leidraad.⁸⁴

De Yogyakarta beginselen worden niet erkend door België. De wetgever heeft daarentegen wel benadrukt dat er toch veel waarde aan toegeschreven wordt, vooral aan beginselen 3 en 18.⁸⁵

⁷⁸ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 32-33.

⁷⁹ ICJ, *Yogyakarta Principles – Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, maart 2007, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf.

⁸⁰ ICJ, *Yogyakarta Principles – Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, maart 2007, 7, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf; M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 38.

⁸¹ EUROPEAN PARLIAMENT, Resolution of 8 May 2008 on the Annual Report on Human Rights in the World 2007 and the Union's policy on the matter, 2008/2274(INI), nr. 142, via <http://www.europarl.europa.eu>.

⁸² COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity*, Issue Paper 2009 OF CommDH/IssuePaper(2009)2, 6, <https://rm.coe.int/16806da753>.

⁸³ *Ibid.*, 19.

⁸⁴ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 38.

⁸⁵ Wetsontwerp tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een wijziging van geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *Parl.St.* Kamer, nr. 54-2403/001, 4.

49. Beginsel 3 heeft betrekking op het recht van erkenning voor de wet. Dit beginsel stelt onder andere dat de genderidentiteit van wezenlijk belang is voor de persoonlijkheid van een individu en tot de meest fundamentele aspecten van zelfbeschikking, waardigheid en vrijheid behoort. Beginsel 3 (B) stelt dat staten alle noodzakelijke wetgevende, administratieve en andere maatregelen moeten treffen om de genderidentiteit van iedere persoon te respecteren en te erkennen, terwijl beginsel 3 (C) stelt dat staten alle noodzakelijke wetgevende, administratieve en andere maatregelen moeten nemen om te verzekeren dat er procedures in plaats zijn die ervoor zorgen dat de identiteitsdocumenten waarin het geslacht of gender aangegeven wordt, de genderidentiteit van de persoon weerspiegelen.⁸⁶

50. Beginsel 18 daarentegen heeft betrekking op bescherming tegen medisch misbruik en stelt dat niemand gedwongen mag worden om een medische of psychologische behandeling, procedure of test te ondergaan op grond van zijn genderidentiteit.⁸⁷

51. In november 2017 werden enkele nieuwe Yogyakarta Beginselen uitgevaardigd, waaronder het recht op juridische erkenning, gewaarborgd in beginsel 31. Zo wordt onder andere opgeroepen tot het beëindigen van registratie van geslacht en gender in identiteitsdocumenten in 31(A). Zolang geslacht en gender echter wel nog geregistreerd worden, moeten er verschillende mogelijkheden van genderaanduiding ter beschikking worden gesteld en moet de erkenning van het juridische geslacht op basis van zelfbeschikking/zelfidentificatie mogelijk zijn (31C).⁸⁸

⁸⁶ ICJ, Yogyakarta Principles – Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, maart 2007, 11, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf.

⁸⁷ *Ibid.*, 23; zie *infra*.

⁸⁸ ICJ, Yogyakarta Principles plus 10 – Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles, november 2017, 9, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

D. Mensenrechten

52. De belangrijkste bron van recht hier, naast het International Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (hierna: BUPO-Verdrag)⁸⁹, is het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (hierna: EVRM)⁹⁰. De registratie en weergave van de genderidentiteit in de vorm van een geslachtsaanduiding op identiteitsdocumenten raakt het recht op privéleven van een individu, gewaarborgd onder andere door artikel 8 EVRM en artikel 17 BUPO-Verdrag.⁹¹ Bovendien kan een verkeerde geslachtsaanduiding de geschiedenis met betrekking tot de genderidentificatie en –registratie onthullen, wat uiteraard ook de privacy van personen raakt,⁹² aangezien genderidentificatie ook onder de bescherming van artikel 8 valt.⁹³

53. In *Van Kück t. Duitsland* gaf het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: het Hof of EHRM) aan dat de genderidentiteit “*een van de meest intieme gebieden van het privéleven van een individu*” is,⁹⁴ terwijl het Hof in een andere zaak hetzelfde zei over de vaststelling van het gender van een individu⁹⁵ en hieraan toevoegde dat de vrijheid om over het eigen gender te beslissen essentieel is voor het recht op zelfbeschikking.⁹⁶ Hieruit leidden sommige auteurs een positieve verplichting voor staten af om een derde geslacht te erkennen.⁹⁷

⁸⁹ De belangrijkste rechten gewaarborgd in het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966 (*BS* 6 juli 1983) met betrekking tot genderdiversiteit zijn onder andere: het recht op non-discriminatie (art. 2(1) en 26), het recht op bescherming van foltering, wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (art. 7), het recht op erkenning voor de wet (art. 16) en vrijheid van willekeurige of onwettige inmenging in zijn privéleven en zijn gezinsleven (art. 17).

⁹⁰ Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, aangenomen te Rome op 4 november 1950, goedgekeurd door België bij wet van 13 mei 1955, *BS* 19 augustus 1955.

⁹¹ TGEU, “Third gender markers in Europe and beyond”, 9 november 2017, https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond/#_ftn2.

⁹² *Ibid.*

⁹³ EHRM 12 juni 2003, nr. 35968/97, Van Kück/Duitsland, nr. 69.

⁹⁴ *Ibid.*, nr. 56.

⁹⁵ EHRM 10 maart 2015, nr. 14793/08, YY/Turkije, nr. 60.

⁹⁶ *Ibid.*, nr. 102.

⁹⁷ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, 137, <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

In *Goodwin t. Verenigd Koninkrijk* vermeldde het EHRM bovendien dat een conflict tussen de sociale realiteit en het recht ertoe kan leiden dat de betrokkene geconfronteerd wordt met gevoelens van kwetsbaarheid, vernedering en angst.⁹⁸ Weliswaar ging het in deze zaak om een transgenderpersoon die na geslachtswijzigende operatie haar juridisch geslacht veranderde naar vrouw, maar m.i. zou deze uitspraak van het Hof naar analogie toegepast kunnen worden op de situatie waarin iemand een non-binaire genderidentiteit wil laten erkennen.

54. Het recht op erkenning van de innerlijk beleefde genderidentiteit als onderdeel van het recht op eerbiediging van het privéleven gewaarborgd in artikel 8 EVRM is geen absoluut recht en moet steeds afgewogen worden ten opzichte van andere in het geding zijnde rechten en belangen, zoals de rechten van anderen, maar ook de ethische en morele gevoeligheid van de materie en de financiële en administratieve belasting die een mogelijke verandering teweeg zou kunnen brengen.⁹⁹

55. Tot op heden heeft noch het EHRM, noch enig ander internationaal mensenrechtenorgaan reeds uitspraak gedaan over de situatie waarin iemand de erkenning vraagt van een genderidentiteit anders dan mannelijk of vrouwelijk.¹⁰⁰ Ook is er op dit ogenblik geen enkele mensenrechtelijke verplichting om een dergelijke geslachtsregistratie mogelijk te maken. Dit wil echter niet zeggen dat het mensenrechtelijk contentieus enige verruiming of uitbreiding van een registratiesysteem in de weg staat. Sterker nog, een dergelijke verruiming ligt juist in de lijn van de huidige ontwikkelingen met betrekking tot deze materie en sluit aan bij het beginsel van persoonlijke autonomie, dat volgens het EHRM deel uitmaakt van het recht op bescherming van het privéleven in artikel 8 EVRM en het recht op zelfbepaling.¹⁰¹

⁹⁸ EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, *Goodwin/Verenigd Koninkrijk*, nr. 77.

⁹⁹ Zie ook M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 41.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 40.

¹⁰¹ *Ibid.*, 44.

Afdeling II. Problematiek omtrent de geslachtsregistratie van personen met intersekse

§1. Probleemstelling: “geslachtsnormaliserende” behandelingen

56. Bij het opmaken van de akte van geboorte wordt de geslachtsvermelding in principe gebaseerd op het vastgestelde geslacht. Die vaststelling gebeurt op basis van de uiterlijke waarneembare geslachtskenmerken. Indien deze geslachtskenmerken onduidelijk zijn, rijst de vraag: welk geslacht moet geregistreerd worden? Indien enkel een mannelijke of vrouwelijke aanduiding mogelijk is, worden ouders in principe gedwongen een van de twee geslachten toe te wijzen aan het kind. Om dan het lichaam van het kind te laten aansluiten bij deze toewijzing, wordt er vaak beroep gedaan op een behandeling of chirurgische ingreep.

57. De theorie van Dr. John Money was zeer invloedrijk op dit gebied. Die theorie bestond eruit dat kinderen geboren worden zonder vaste genderidentiteit en dat het mogelijk is de geslachtsorganen mannelijk of vrouwelijk te laten uitschijnen via een ingreep om het kind dan als jongen of meisje op te voeden. In realiteit werden het kind en de ouders zo weinig als mogelijk over de ingreep verteld om psychologische trauma's te vermijden. In feite werd er dus een genderidentiteit toegewezen en opgedrongen aan een kind, zonder diens inspraak.¹⁰²

58. Volgens een *Interagency statement* van de Verenigde Naties worden kinderen met intersekse vaak onvrijwillig onderworpen aan zogenaamde “geslachtsnormaliserende” behandelingen of andere ingrepen, die soms tot onvruchtbaarheid van de betrokkene leiden en die vaak louter cosmetische doeleinden voor ogen hebben. Dergelijke ingrepen hebben vaak levenslange gevolgen op zowel de fysieke, als de mentale gezondheid van de betrokkene. Het

¹⁰² AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCES COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, 39, nrs. 3.14-3.15, via https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index.

gebeurt ook vaak in de praktijk dat de ouders toestemmen tot de ingreep zonder over de nodige en volledige informatie te beschikken.¹⁰³

In een rapport van 2013 veroordeelde de VN-Bijzondere Rapporteur voor Foltering, en andere Wrede, Onmenselijke en Vernederende Behandelingen of Bestraffingen de niet-consensuele geslachtstoewijzing, de onvrijwillige sterilisatie en onvrijwillige geslachtsnormaliserende ingrepen waarmee kinderen geboren met “atypische” geslachtskenmerken vaak geconfronteerd worden. De Rapporteur voegde hieraan toe dat dergelijke ingrepen vaak leiden tot permanente onvruchtbaarheid en psychologisch lijden.¹⁰⁴ De Verenigde Naties hebben in 2015 staten aanbevolen om dergelijke ingrepen op en behandelingen van kinderen met intersekse te verbieden en om hun fysieke integriteit en lichamelijke autonomie te respecteren.¹⁰⁵ In haar resolutie van 2017 riep ook de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa op tot het verbieden van niet-noodzakelijke, niet-consensuele “geslachtsnormaliserende” behandelingen en vroeg van de lidstaten te garanderen dat elke behandeling die bedoeld is om de geslachtskenmerken van het kind aan te passen en die niet levensnoodzakelijk is, uitgesteld wordt totdat het kind zelf kan deelnemen in de beslissing.¹⁰⁶

Ook andere mensenrechtenorganen, professionele organisaties en ethische organen hebben aangeraden een vereiste van vrije en geïnformeerde toestemming van de betrokkene te stellen en te wachten met niet-noodzakelijke, onomkeerbare behandelingen tot de betrokkene over de bekwaamheid beschikt om een dergelijke geïnformeerde toestemming te kunnen verschaffen.¹⁰⁷

¹⁰³ OHCHR, UN WOMEN, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF EN WHO, *Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: An interagency statement*, 2004, 7, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/201405_sterilization_en.pdf.

¹⁰⁴ SPECIAL RAPPORTEUR ON TORTURE, AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, *Report of the Special Rapporteur on torture, and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*, Juan E. Méndez, 1 februari 2013, A/HRC/22/53, 18-19, nr. 77, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

¹⁰⁵ UNITED NATIONS FOR LGBT EQUALITY, “Fact sheet intersex”, 2015, https://unfe.org/system/unfe-65-Intersex_Factsheet_ENGLISH.pdf.

¹⁰⁶ COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2191: Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people, 2017, nrs. 7.1.1-7.1.2, via <http://assembly.coe.int>.

¹⁰⁷ OHCHR, UN WOMEN, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF EN WHO, *Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: An interagency statement*, 2004, 7-8, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/201405_sterilization_en.pdf.

Ook is het aanbevolen om professionals in de gezondheidszorg te onderwijzen in deze materie en vooral met betrekking tot de lichamelijke integriteit van kinderen met intersekse en de seksuele, biologische en lichamelijke diversiteit. Bovendien moeten zij er duidelijk op gewezen worden dat ze telkens de volledige informatie, onder andere met betrekking tot de gevolgen van een bepaalde ingreep, ter beschikking moeten stellen van de betrokkene en diens ouders.¹⁰⁸ Zo beveelt het *Committee on Torture* onder andere aan dat er zowel mondeling als schriftelijk voldoende informatie met betrekking tot de behandeling, de verantwoording voor de ingreep en eventuele alternatieven ter beschikking gesteld moet worden.¹⁰⁹

59. Ter illustratie van de vaak rampzalige gevolgen van een dergelijke ingreep zonder geïnformeerde toestemming, kan verwezen worden naar een Duitse zaak¹¹⁰. Het slachtoffer in deze zaak, Christiane Völling, werd geboren met onduidelijke uiterlijke geslachtskenmerken en werd opgevoed als jongen, terwijl ze als kind zichzelf meer als meisje identificeerde. Op haar zeventiende werd haar baarmoeder ontdekt en een jaar later verwijderd, zonder correct geïnformeerd en geconsulteerd te worden, terwijl zij zichzelf nog steeds identificeerde als vrouw. Door de operatie voelde zij zich gedwongen volgens het verkeerde geslacht te leven. Bovendien trad er ook een vermannelijking op van haar lichaam door de toediening van testosteron. Mevrouw Völling onderging later een reconstructie van de baarmoeder, wat onder andere een urineweginfectie, chronische nierziekte en spastische blaasdisfunctie met urineretentie tot gevolg had. Daarnaast leed het slachtoffer ook mentaal onder deze situatie. De rechtbank oordeelde dan ook in deze zaak dat de betrokken arts haar de mogelijkheid ontnomen had om als vrouw te leven en haar gezondheid en zelfbeschikkingsrecht had geschonden.¹¹¹

¹⁰⁸ *Ibid.*, 8.

¹⁰⁹ UNITED NATIONS COMMITTEE ON TORTURE, *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Germany*, Geneva, United Nations Committee against Torture, 2011 (UN Doc CAT/C/DEU/CO/5), 6, nr. 20, via <http://tbinternet.ohchr.org>.

¹¹⁰ Kölner Landgericht, 6 februari 2008, 25 O 179/07, <https://openjur.de/u/30895.html>.

¹¹¹ Zie ook EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE. *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 84; X, “Chirurg im “Zwitterprozeß” zu 100.000 € Schmerzensgeld verurteilt”, *Medizinrecht-Aktuell.de*, 25 september 2009, <http://www.arzthaftung-aktuell.de/89/index.html>.

60. Bovendien moet de term “geslachtsnormaliserend” ook in vraag gesteld worden aangezien deze uitgaat van een strikt binaire visie op het lichaam van de mens, i.e. dat het “normaal” is voor een persoon om exclusief mannelijke of vrouwelijke geslachtskenmerken te hebben en dat een variatie in deze geslachtskenmerken ‘abnormaal’ is.

§2. Mensenrechten

61. Het Europees Parlement gaf in het *Lunacek Report* aan de Europese Commissie, de lidstaten van de Europese Unie en relevante agentschappen de aanbeveling om meer onderzoek te doen naar de mensenrechten van personen met intersekse.¹¹² Volgens FRA kunnen personen met intersekse beter beschermd worden via de discriminatiegrond van geslacht in plaats van genderidentiteit, terwijl enkele belangenorganisaties de voorkeur geven aan de creatie van een aparte discriminatiegrond, namelijk “geslachtskenmerken”.¹¹³ Het probleem met de bescherming tegen discriminatie op grond van geslacht is bovendien dat hier meestal uitgegaan wordt van enkel de binaire geslachtstraditie.¹¹⁴

62. Zoals hierboven vermeld heeft Beginsel 18 van de Yogyakarta Beginselen betrekking op bescherming tegen medisch misbruik.¹¹⁵ Zo moeten staten onder andere alle noodzakelijke wetgevende, administratieve en andere maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat het lichaam van een kind nooit onomkeerbaar veranderd wordt via medische ingrepen zonder de vrije en geïnformeerde toestemming van het betrokken kind. Hierbij is belangrijk te onderstrepen dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, het belang van het kind altijd de eerste overweging moet zijn (Beginsel 18 B). Daarnaast moeten staten ook beschermende maatregelen, die ervoor zorgen dat geen enkel kind in gevaar is voor medisch misbruik, voorzien (Beginsel 18 C). Hierbij is ook belangrijk dat staten moeten garanderen dat de genderidentiteit niet beschouwd wordt als

¹¹² EUROPEAN PARLIAMENT, *Report on the EU Roadmap against homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity* (2013/2183(INI)), A7-0009/2014, 7 januari 2014, Straatsburg, 9, via <http://www.europarl.europa.eu/sides>.

¹¹³ FRA, *The fundamental rights situation of intersex people*, april 2015, 3, via <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/fundamental-rights-situation-intersex-people>.

¹¹⁴ EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE. *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 87.

¹¹⁵ Zie *supra* nr. 50.

aandoening die behandeld, verzorgd of onderdrukt moet worden via medische of psychologische behandeling of begeleiding (Beginsel 18 F).

63. Naast het IVRK¹¹⁶, speelt vooral het EVRM hier een belangrijke rol. Zo oordeelde het EHRM in *YY t. Turkije* dat respect voor de menselijke waardigheid en vrijheid tot de essentie ervan behoort.¹¹⁷ Hierbij moet ook het recht op persoonlijke autonomie vermeld worden. Dit recht is een onderdeel van die menselijke waardigheid en vrijheid en behoort dus volgens deze rechtspraak ook tot de essentiële elementen van het EVRM. Dat recht op persoonlijke autonomie is vooral belangrijk in de context van “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse zonder vooraf hun vrije en geïnformeerde toestemming verkregen te hebben.¹¹⁸ In *Birzietis t. Litouwen* vermeldde het Hof ook dat alhoewel er geen exhaustieve definitie bestaat van het recht op eerbiediging van het privéleven dat gewaarborgd wordt in artikel 8 EVRM, het recht op persoonlijke autonomie en persoonlijke ontwikkeling er wel onderdeel van uitmaken.¹¹⁹ Daarnaast stelde het Hof in *R.B. t. Hongarije* dat dit recht op persoonlijke autonomie betrekking heeft op meerdere aspecten van de fysieke en sociale identiteit van een individu.¹²⁰

Niet enkel artikel 8 EVRM is hier relevant, maar ook artikel 3, dat een verbod van folteringen of andere onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen inhoudt. Dit verbod werd ook opgenomen in artikel 7 BUPO-Verdrag. Alhoewel het EHRM tot op heden nog niet geoordeeld heeft over “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse zonder hun vrije en geïnformeerde toestemming, heeft het Hof wel al uitspraak gedaan over de niet-noodzakelijke sterilisatie van Roma vrouwen, waartoe de betrokkenen niet op geïnformeerde

¹¹⁶ De relevante bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989 (*BS* 17 januari 1992) zijn: het recht op non-discriminatie (art. 2), bij elke maatregel betreffende kinderen vormen de belangen van het kind de eerste overweging (art. 3), de verplichting van staten tot eerbiediging van de identiteit van het kind (art. 8), vrijheid van willekeurige of onwettige inmenging in het privéleven en het gezinsleven van het kind (art. 16) en het recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie (art. 19).

¹¹⁷ EHRM 10 maart 2015, nr. 14793/08, *YY/Turkije*, nr. 58.

¹¹⁸ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 89.

¹¹⁹ EHRM 14 juni 2016, nr. 49304/09, *Birzietis/Litouwen*, nr. 32.

¹²⁰ EHRM 12 april 2016, nr. 64602/12, *R.B./Hongarije*, nr. 78.

wijze hadden toegestemd.¹²¹ In deze zaken oordeelde het Hof dat een dergelijke ingreep wel degelijk in strijd is met artikel 3 EVRM¹²² en dat er onvoldoende rekening werd gehouden met de persoonlijke autonomie en vrijheid van de betrokkenen.¹²³ In principe zou deze redenering naar analogie toegepast moeten kunnen worden op een niet-levensnoodzakelijke medische ingreep waartoe een persoon met intersekse niet op vrije en geïnformeerde wijze toegestemd heeft.¹²⁴ Bovendien werd in een van deze zaken door het Hof ook vermeld dat de ingreep blijvend lijden met zich mee kon brengen,¹²⁵ wat zeker ook het geval is bij “geslachtsnormaliserende” ingrepen op kinderen met intersekse. Dit heeft namelijk bij velen onder hen geleid tot blijvende trauma’s, zelfverminking en zelfs suïcide.¹²⁶

64. Volgens een *interagency statement* van de Verenigde Naties zijn dergelijke ingrepen, namelijk zonder de toestemming van het betrokken kind en soms zelfs van de ouders, al door meerdere mensenrechtenorganisaties en nationale rechtbanken erkend als mensenrechtenschendingen.¹²⁷

¹²¹ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 90.

¹²² EHRM 8 november 2011, nr. 18968/07, V.C./Slowakije, nrs. 117 – 120; EHRM 12 juni 2012, nr. 29518/10, N.B./Slowakije, nrs. 74 en 81, EHRM 13 november 2012, nr. 15966/04, I.G. e.a./Slowakije, nrs. 122 – 126.

¹²³ EHRM 8 november 2011, nr. 18968/07, V.C./Slowakije, nr. 119; EHRM 12 juni 2012, nr. 29518/10, N.B./Slowakije, nr. 78.

¹²⁴ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 90.

¹²⁵ EHRM 12 juni 2012, nr. 29518/10, N.B./Slowakije, nr. 80.

¹²⁶ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 88.

¹²⁷ OHCHR, UN WOMEN, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF EN WHO, *Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: An interagency statement*, 2004, 2, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/201405_sterilization_en.pdf.

HOOFSTUK III. BELGISCHE SITUATIE

Afdeling I. Anti-discriminatiebescherming

65. De Belgische regering nam in juni 2013 een interfederaal actieplan¹²⁸ aan om discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit te bestrijden. Dit actieplan vermeldt onder andere het doel om “*een reflectie te voeren over geslachtsaanduiding op identiteitsdocumenten en administratieve documenten waarop geslachtsaanduidingen vermeld staan*”. Dit heeft echter tot op heden nog geen concrete voorstellen of resultaten opgeleverd. Dit werd gevolgd door een interfederaal actieplan¹²⁹ aangenomen in juli 2013, waarin de actie “*Genderexpressie en genderidentiteit aan de verschillende discriminatieregelingen toevoegen, zowel federaal als op het niveau van de gemeenschappen en gewesten*” vermeld werd. Dit gebeurde dan ook via de “Wet van 22 mei 2014 tot wijziging van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en genderexpressie”¹³⁰, waarin bepaald werd in artikel 2 dat een onderscheid op grond van genderidentiteit of genderexpressie gelijkgesteld wordt met een onderscheid op grond van geslacht.

Afdeling II. Registratie van het geslacht na geboorte

66. Eerst en vooral moet opgemerkt worden dat België enkel een registratie van het geslacht kent en geen registratie van gender.¹³¹

67. In beginsel verwerft een persoon zijn juridisch geslacht door de vastlegging in de geboorteakte.¹³² Daarom is het in België verplicht om het geslacht in de geboorteakte op te

¹²⁸ http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/adviesories/iap_homotransfobie_2013-2014.pdf.

¹²⁹ http://igvmiefh.belgium.be/sites/default/files/adviesories/interfederaal_actieplan_homofob_transfoob_ge_weld_nl.pdf.

¹³⁰ Wet van 22 mei 2014 tot wijziging van de wet van 20 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en genderexpressie, *BS* 3 augustus 2014.

¹³¹ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 105, nr. 161.

nemen.¹³³ De geboorteaangifte moet ten laatste binnen de 15 dagen na de geboorte gebeuren¹³⁴ en de geboorteakte moet onmiddellijk en zonder enige vertraging na deze aangifte opgesteld worden.¹³⁵

Die initiële vaststelling gebeurt op basis van de op dat ogenblik uiterlijk waarneembare morfologische geslachtskenmerken. De ambtenaar van de burgerlijke stand zal in principe de vastlegging van het geslacht in de geboorteakte doen op basis van de verklaring van de geneesheer of vroedvrouw.¹³⁶ Door die verplichte vaststelling onmiddellijk na de geboorte wordt er geen rekening gehouden met enige subjectieve criteria, zoals het gedrag van de betrokkene, diens innerlijk beleefde genderidentiteit of diens eigen keuze om tot een bepaald geslacht te behoren.¹³⁷

68. In een antwoordop een schriftelijke vraag van senator Jean-Jacques De Gucht verduidelijkte het ministerie van Justitie in december 2013 dat het niet mogelijk is om het geslacht niet op te geven bij de geboorte van een kind.¹³⁸ Dit betekent echter niet dat de huidige Belgische wetgeving de problematiek van kinderen geboren zonder duidelijk geslacht niet erkent.

§1. Geboorteaangifte bij onduidelijk geslacht voor de wet van 15 mei 2007

69. Er was veel onduidelijkheid over deze problematiek voor de wetswijziging van 2007. Volgens VAN ROYEN stelden sommige auteurs dat de ambtenaar van de burgerlijke stand bij onduidelijkheid over het geslacht van het kind een arts moest aanstellen. Indien uit het onderzoek van de arts bleek dat een van de geslachten dominant was, dan werd dit geslacht opgenomen in de

¹³² Zie K. SWERTS, “Het geslacht – de woonplaats” in E. GULDIX, A. WYLLEMAN, C. DECLERCK, M. MASSCHELEIN, P. DE HERT, K. SWERTS, F. DE BOCK, R. SAELENS, Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008), *TPR* 2009, afl. 2, 769-1027, 2009, afl. 2, (793) 793.

¹³³ Art. 57, 1° BW, gewijzigd door de wet van 15 mei 2007 tot wijziging van artikel 57 van het Burgerlijk Wetboek inzake de vermelding van het geslacht van kinderen van wie het geslacht onduidelijk is, *BS* 12 juli 2007.

¹³⁴ Art. 55, § 4 BW.

¹³⁵ Art. 56, § 4 BW.

¹³⁶ Zie E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 275, nr. 368.

¹³⁷ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 107, nr. 163.

¹³⁸ Vr. en Antw. Senaat 2013-14, 22 juli 2013, Vr. nr. 5-10438 (J. DE GUCHT), via www.senate.be.

geboorteakte. Indien het echter onmogelijk was om tot een dergelijke conclusie te komen, moest volgens deze auteurs in de geboorteakte vermeld worden dat het geslacht onbepaald is. Deze optie werd bovendien uitdrukkelijk voorzien in het geboorteaangifteformulier dat door de arts ingevuld moest worden. Dit was echter in realiteit geen echte mogelijkheid door het verzet van de Nationale Raad van de Orde van Geneeheren. Volgens hen viel een dergelijke vermelding onder het medische beroepsgeheim van een arts aangezien het een vaststelling van een pathologische toestand betrof.¹³⁹

In werkelijkheid waren er dus maar twee mogelijkheden bij de registratie van het geslacht, namelijk mannelijk of vrouwelijk. Indien later bleek dat het verkeerde geslacht opgenomen was in de geboorteakte, moesten de ouders naar de rechter stappen om dit probleem op te lossen via de procedure tot verbetering van de akten van de burgerlijke stand (artikelen 1383-1385 Ger.W. en artikel 101 BW.).¹⁴⁰ Dit is toch vrij merkwaardig aangezien deze procedure in principe enkel toegepast mag worden voor vergissingen van de ambtenaar van de burgerlijke stand, wat in het geval van een geslachtsregistratie van een kind met onduidelijk geslacht eigenlijk niet het geval is.¹⁴¹ Voor de wet van 15 mei 2007 was er dus duidelijk geen plaats binnen het Belgische rechtsstelsel voor een persoon met een onbepaald of onduidelijk geslacht.¹⁴²

§2. Geboorteaangifte bij onduidelijk geslacht na de wet van 15 mei 2007

70. Met de wet van 15 mei 2007¹⁴³ werd artikel 57 BW. gewijzigd. Een van de doelstellingen van deze wetswijziging was om een oplossing te bieden aan de problematiek inzake een onduidelijk geslacht van het pasgeboren kind en om het aantal gerechtelijke procedures tot

¹³⁹ Zie E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAEVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 276-277, nr. 370.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 114, nr. 176.

¹⁴² Zie G. HIernaux, “Approche de la transsexualité en droit Belge” in X, *Droit des familles, genre et sexualité*, Limal, Anthemis, 2012, 36, nr. 2.

¹⁴³ Wet van 15 mei 2007 tot wijziging van artikel 57 van het Burgerlijk Wetboek inzake de vermelding van het geslacht van kinderen van wie het geslacht onduidelijk is, *BS* 12 juli 2007.

verbetering van de geboorteakte te beperken.¹⁴⁴ De wet vond zijn oorsprong in een wetsvoorstel van 2004.¹⁴⁵

71. Het oorspronkelijke wetsvoorstel wou een tweede lid toevoegen aan artikel 55 BW. en een vijfde paragraaf toevoegen aan artikel 56 BW. Het tweede lid van artikel 55 BW. zou er als volgt uitzien: “*Als het geslacht van het kind evenwel onduidelijk is, kan die geslachtsvermelding worden aangegeven binnen een termijn van drie maanden. Die termijn is verlengbaar mits een medische verantwoording wordt overgelegd.*”, terwijl de wijziging van artikel 56 als volgt eruit zou gezien hebben: “*Behoudens toepassing van artikel 55, tweede lid, wordt de akte van geboorte in alle gevallen zonder enige vertraging opgemaakt.*”¹⁴⁶

Uit de lezing van beide vooropgestelde wetswijzigingen zou kunnen afgeleid worden dat bij een kind met intersekse de geboorteakte pas opgemaakt wordt bij definitieve vaststelling van het geslacht en dus een uitzondering zou vormen op de principiële aangiftetermijn van 15 dagen bepaald in artikel 55 BW. Dit kwam echter niet tegemoet aan de doelstelling van de wetgever om de mogelijkheid te bieden een geboorteakte zonder initiële vermelding van geslacht (voor maximum 3 maanden) op te stellen voor kinderen geboren met onduidelijke geslachtskenmerken.¹⁴⁷

72. De wetgever besloot uiteindelijk om niet artikelen 55 en 56 BW. te wijzigen, maar om via artikel 57 BW., dat betrekking heeft op de inhoud van de geboorteakte, de beoogde doelstelling te bereiken. Het was de indienster van het oorspronkelijke wetsvoorstel, mevrouw LEJEUNE, die via een amendement terugkwam op het idee om de beoogde doelstelling via deze artikelen te

¹⁴⁴ Zie G. HIERNAUX, “Approche de la transsexualité en droit Belge” in X, *Droit des familles, genre et sexualité*, 2012, Limal, Anthemis, 51, nr. 37.

¹⁴⁵ Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 55 en 56 van het Burgerlijk Wetboek houdende de reglementering inzake de akten van geboorte, *Parl.St. Kamer 2006-07*, nr. 51-1242/001.

¹⁴⁶ Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 55 en 56 van het Burgerlijk Wetboek houdende de reglementering inzake de akten van geboorte, *Parl.St. Kamer 2006-07*, nr. 51-1242/001.4; Zie ook K. VERSTRAETE, “Mogelijkheid tot uitstel van de geslachtsvermelding bij de aangifte van de geboorte in geval van onduidelijkheid van het geslacht van het kind”, *TWW 2007*, afl. 4, (432) 432.

¹⁴⁷ Verslag namens de subcommissie familierecht, opgenomen als bijlage bij het Verslag namens de commissie voor de justitie, *Parl. St. Kamer 2006-07*, nr. 51-1242/005, 7; Zie ook K. VERSTRAETE, “Mogelijkheid tot uitstel van de geslachtsvermelding bij de aangifte van de geboorte in geval van onduidelijkheid van het geslacht van het kind”, *TWW 2007*, afl. 4, (432) 432.

bereiken.¹⁴⁸ Er werd een uitzondering toegevoegd aan artikel 57, 1° BW. met betrekking tot de vermelding van het geslacht in de geboorteakte, die luidt als volg: “*Voor kinderen van wie het geslacht onduidelijk is, kan de geslachtsvermelding door de vader of de moeder dan wel door beiden worden aangegeven binnen een termijn van drie maanden, mits een medische verantwoording wordt neergelegd.*” De principiële aangiftetermijn van 15 dagen bleef hiermee behouden voor alle andere gegevens die opgenomen worden in de geboorteakte, ook voor pasgeboren kinderen met intersekse.¹⁴⁹

73. Er werd voor de termijn van drie maanden gekozen omdat het ongeveer twee maanden duurt om de resultaten van een zogenaamde karyotype-analyse, een genetisch onderzoek om het geslacht van een kind met intersekse vast te stellen, te krijgen.¹⁵⁰ Het was dan ook het verzoek van de specialisten om een periode van drie maanden te voorzien. Het is echter niet helemaal duidelijk welk vertrekpunt voor die termijn van drie maanden genomen moet worden: de geboorte of de aangifte van de geboorte? Volgens VAN ROYEN verdient het latere vertrekpunt de voorkeur aangezien de verlenging van de termijn voor de registratie van het geslacht verkregen wordt op voorlegging van het eerste medisch getuigschrift.¹⁵¹ In een van de parlementaire stukken zei een van de parlementsleden echter dat de bedoeling van het wetsvoorstel was ouders de mogelijkheid te geven “*de informatie over het geslacht van hun kind binnen een termijn van drie maanden na de geboorte te verstrekken.*”¹⁵² Er bestaat dus in feite nog veel onduidelijkheid hierover.

74. Er is ook nog twijfel over de wijze waarop artikel 57 BW. in praktijk toegepast moest worden door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Moest het geslacht opengelaten worden op de geboorteakte of moet er vermeld worden dat het geslacht ‘onbepaald’ was? Volgens SWENNEN is de tweede optie van toepassing in afwachting van een definitieve vaststelling van het

¹⁴⁸ Verantwoording bij het ingetrokken amendement nr. 2 (LEJEUNE), *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/002, 2.

¹⁴⁹ Zie ook K. VERSTRAETE, “Mogelijkheid tot uitstel van de geslachtsvermelding bij de aangifte van de geboorte in geval van onduidelijkheid van het geslacht van het kind, *TWW* 2007, afl. 4, 433.

¹⁵⁰ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/005, 6.

¹⁵¹ Zie E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 284 – 285, nr. 281.

¹⁵² Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/005, 7.

geslacht.¹⁵³ Deze interpretatie kan echter niet uit een letterlijke lezing van de wet afgeleid worden. Bovendien zou dit ertoe leiden dat na definitieve vaststelling van het geslacht een materiële verbetering van de geboorteakte vereist zou zijn, wat ertoe zou leiden dat de ouders alweer via gerechtelijke weg dit probleem moeten oplossen. En een van de doelstellingen van de wetwijziging was juist om dit zoveel als mogelijk te vermijden.¹⁵⁴ Het is dan ook logisch om te beslissen dat in feite de ambtenaar van de burgerlijke stand de geslachtsaanduiding op de geboorteakte moet openlaten zolang er geen duidelijke geslachtsvaststelling is.

75. In praktijk ziet de procedure er als volgt uit: bij initiële aangifte van de geboorte moeten de ouders of een van de ouders een medisch getuigschrift voorleggen waaruit blijkt dat het geslacht van het kind onduidelijk is. Binnen de drie maanden moet er een “tweede aangifte” gebeuren waarbij dan het geslacht wordt meegedeeld op voorlegging van een nieuw medisch getuigschrift. Hierbij wordt echter geen tweede geboorteakte opgesteld. Het geslacht van het kind wordt namelijk geakteerd in de authentieke geboorteakte, samen met de handtekening van de ambtenaar van de burgerlijke stand en de datum waarop het geslacht is aangegeven door de ouder(s). De reden van deze laatste formaliteit is waarschijnlijk om zeker te zijn dat de aangifte van het geslacht binnen de drie maanden is gebeurd.¹⁵⁵

76. Een belangrijk punt van kritiek op deze wetgeving is dat er van uit wordt gegaan dat binnen de drie maanden na de geboorte het geslacht duidelijk is geworden. Er is namelijk niet subsidiair voorzien in een regeling indien dit niet het geval zou zijn. Volgens SWENNEN zou deze periode van uitstel van geslachtsregistratie moeten doorlopen tot de volwassenheid.¹⁵⁶ Volgens VAN ROYEN kan de procedure tot verbetering van materiële vergissingen op grond van artikel 1383 Ger.W. niet toegepast worden om na de periode van drie maanden vermeld in artikel

¹⁵³ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 107, nr. 164; E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 282, nr. 378

¹⁵⁴ Zie ook E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 282, nr. 378.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 283 – 284, nr. 379.

¹⁵⁶ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 107, nr. 164.

57, 1° BW. een laattijdige aangifte van het geslacht te doen.¹⁵⁷ In praktijk zal er dus in sommige gevallen noodgedwongen voor een van de twee mogelijkheden gekozen moeten worden zonder definitieve medische vaststelling van het geslacht. Indien later zou blijken dat hierbij voor het verkeerde geslacht gekozen is, dan staat de procedure tot verbetering van de geboorteakte via gerechtelijke weg nog open. De doelstelling van de wet van 15 mei 2007 wordt zo dus maar gedeeltelijk bereikt. Een ander punt van kritiek is mogelijks dat dit uitstel van geslachtsvermelding niet gekoppeld is aan een uitstel van vermelding van de voornaam van het kind.¹⁵⁸

77. Verschillende belangenorganisaties verzetten zich tegen de medische behandelingen waaraan kinderen met intersekse vaak onderworpen worden.¹⁵⁹ Zo werd er in een opmerking met betrekking tot de Transgenderwet door een vertegenwoordigster van de *Equality Law Clinic* op gewezen dat veel kinderen en adolescenten met intersekse “normaliserende” behandelingen ondergaan zonder vrij en geïnformeerd toegestemd te hebben en zonder een echte medische noodzaak. De *Equality Law Clinic* wil dan ook dat België een verbod instelt op dergelijke schadelijke medische praktijken.¹⁶⁰ Alhoewel het zeer belangrijk en nuttig is hier meermaals op te wijzen, is de wetgeving inzake een latere wijziging van het geslacht m.i. niet de geschikte materie om dit probleem aan te kaarten, aangezien dit eerder betrekking heeft op de problematiek inzake de geslachtsregistratie in de geboorteakte. Helaas werd dit probleem niet aangekaart bij de bespreking van de wet van 15 mei 2007 tot wijziging van artikel 57 BW.

Afdeling III. Latere geslachtsregistratie of –wijziging

78. Sinds de inwerkingtreding van de Wet van 10 mei 2007¹⁶¹ hebben transseksuele personen in België recht op het juridisch wijzigen van hun geslacht, mits zij voldeden aan enkele cumulatieve voorwaarden. Deze voorwaarden waren de volgende: 1) de betrokkene heeft een voortdurende en onomkeerbare overtuiging tot het andere geslacht te behoren dan datgene dat is

¹⁵⁷ Zie E. VAN ROYEN, “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAËVE en K. UYTTERHOEVEN, *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 285, nr. 382.

¹⁵⁸ Zie ook F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 107, nr. 164.

¹⁵⁹ Zie ook A-G VAN GYSEL, *Précis de droit des personnes et de la famille*, Limal, Anthemis, 2013, 62.

¹⁶⁰ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl. St. Kamer* 2016-17, nr. 54-2403/004, 45.

¹⁶¹ Wet van 10 mei 2007 betreffende de transseksualiteit, *BS* 11 juli 2007.

vermeld in de akte van geboorte; 2) de betrokkene heeft een geslachtsaanpassing ondergaan die hem zodanig in overeenstemming heeft gebracht met dat andere geslacht, waartoe betrokkene overtuigd is te behoren, als dit uit medisch oogpunt mogelijk en verantwoord is en 3) de betrokkene is niet meer in staat om overeenkomstig het vroegere geslacht kinderen te verwekken.¹⁶²

79. Op grond van de Transgenderwet kan een transgenderpersoon – het personeel toepassingsbied is dus niet langer beperkt tot transseksuele personen – vanaf 1 januari 2018 een beroep doen op een ambtenaar van de burgerlijke stand om via een administratieve procedure met gerechtelijke controle juridisch van geslacht te veranderen. Hierbij is er niet langer een voorafgaandelijke geslachtsaanpassende operatie vereist.¹⁶³ De nieuwe procedure is dus gebaseerd op het principe van de zelfbeschikking.¹⁶⁴

80. Desondanks de grote vooruitgang voor transgenderpersonen die geboekt wordt met deze wet, is er toch enige ruimte voor kritiek. Een eerste punt van kritiek is dat de wijziging van het juridisch geslacht in principe onherroepelijk is. Hier is wel een uitzondering op voorzien, namelijk via een procedure bij de familierechtbank, maar enkel indien de betrokkene bewijs kan leveren van uitzonderlijke omstandigheden.¹⁶⁵

Een tweede punt van kritiek is dat het enkel mogelijk is om zich als man of vrouw te registreren. Er is nog steeds onvoldoende aandacht voor de noden van personen die niet binnen de traditionele binaire geslachtsnormativiteit¹⁶⁶ passen. Dit is toch vreemd als je bijv. ziet dat de overheid meer en meer gebruik maakt van de vermelding M/V/X in vacatures, zeker als je daarbij in het hoofd

¹⁶² Zie oud art. 62bis BW.

¹⁶³ Wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 10 juli 2017. Deze wet trad in werking op 1 januari 2018.

¹⁶⁴ Omz. 15 december 2017 over de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 29 december 2017, 1.

¹⁶⁵ P. BORGHS, “*Transgenderwet is nog te rigide*”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11.

¹⁶⁶ Term gebruikt zoals bijv. in P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 87.

houdt dat bij het solliciteren je je identiteitspapieren moet voorleggen en waaruit dan enkel een mannelijk of vrouwelijk geslacht kan blijken.¹⁶⁷

81. Çavaria, de koepelvereniging van Vlaamse en Brusselse holebi- en transgenderverenigingen¹⁶⁸, had nochtans reeds tijdens de parlementaire voorbereiding erop gewezen dat het wetsvoorstel onvoldoende aandacht had voor genderfluiditeit en dat sommigen zich noch als man, noch als vrouw identificeren en dat onder andere de doelstelling van zelfbeschikking over de eigen genderidentiteit om deze reden niet bereikt wordt.¹⁶⁹ Ook de vertegenwoordiger van de vzw *Arc-en-ciel Wallonie*, de Waalse koepelvereniging,¹⁷⁰ gaf als opmerking tijdens de hoorzitting van 25 april 2017 dat het wetsvoorstel uitgaat van een binaire genderidentiteit en onvoldoende rekening houdt met de genderfluiditeit door de geslachtswijziging in principe onherroepelijk te maken.¹⁷¹

Daarnaast vermeldde de vertegenwoordigster van *Rainbowhouse Brussels*, een koepelorganisatie van 54 Brusselse holebi- en transgenderverenigingen,¹⁷² dat deze vereniging reeds in November 2016 samen met andere verenigingen, *Amnesty International* en de *Equality Law Clinic*, de (facultatieve) mogelijkheid had aangevraagd om de vermelding van het geslacht bij de burgerlijke stand weg te kunnen laten, onder andere ter bescherming van personen die zichzelf niet exclusief een mannelijk of vrouwelijk geslacht toewijzen.¹⁷³ Door enkele vertegenwoordigers werd ook verwezen naar de Maltese wetgeving, namelijk de *Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act*,¹⁷⁴ als voorbeeld voor de Belgische wetgever.¹⁷⁵

¹⁶⁷ P. BORGHS, “Transgenderwet is nog te rigide”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11; ÇAVARIA, “Çavaria naar Grondwettelijk Hof voor optimalisering transgenderwet”, 10 januari 2018, <https://cavaria.be/nieuws/cavaria-naar-grondwettelijk-hof-voor-optimalisering-transgenderwet>.

¹⁶⁸ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004, 35.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 35-36.

¹⁷⁰ *Ibid.*, 35.

¹⁷¹ *Ibid.*, 35.

¹⁷² *Ibid.*, 37.

¹⁷³ *Ibid.*, 39.

¹⁷⁴ Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (MT) van 14 april 2015, via <http://justiceservices.gov.mt>.

¹⁷⁵ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004, 55-56.

Een van de parlementsleden, Benoît Hellings van Ecolo-Groen, reageerde positief op de opmerkingen van de verenigingen en gaf aan zelf voorstander te zijn van het volledig weglaten van het geslacht op de identiteitsdocumenten¹⁷⁶, terwijl Karin Jiroflée van sp.a zich afvroeg of een derde geslacht, onder de noemer “X” een eventuele oplossing zou kunnen bieden voor het gebrek aan aandacht voor de genderfluiditeit.¹⁷⁷ Een vertegenwoordigster van de *Equality Law Clinic* reageerde op de vraag van mevrouw Jiroflée door te verwijzen naar Australië waar een dergelijk “derde geslacht” bestaat. Zij vermeldde hierbij dat meerdere onderzoeken aantonen dat een dergelijke regeling stigmatiserend is en discriminatie juist in de hand werkt.¹⁷⁸ Ook SWENNEN gaf reeds aan dat het volledig verlaten van elke registratie van geslacht of gender een mogelijke beleids optie is. Hij vermeldt hierbij wel dat er voorafgaand enkele wijzigingen nodig zijn om het personen-en familierecht volledig geslachts- en genderneutraal te maken.¹⁷⁹

82. Om deze (twee) redenen heeft *Çavaria* besloten om samen met de vereniging *Genres Pluriels* en de koepelvereniging *Rainbowhouse Brussels* de wet aan te vechten voor het Grondwettelijk Hof.¹⁸⁰

83. M.i. is dit niet de beste manier om het probleem inzake personen die noch tot het mannelijke, noch tot het vrouwelijk geslacht behoren, op te lossen. De Transgenderwet is een van de meest progressieve wetten in Europa met betrekking tot transgenderpersonen en is gebaseerd op het principe van zelfbeschikking. Het mag niet uit het oog verloren worden dat dit reeds een hele verwezenlijking is, die politiek al zeer gevoelig ligt¹⁸¹ en waarbij met veel verschillende aspecten, waaronder afstamming en de mogelijkheid tot voornaamsverandering, rekening gehouden moest worden.¹⁸² Bovendien verwijzen enkele vertegenwoordigers, waaronder een vertegenwoordiger van *Çavaria*, zelf naar de Maltese *GIGESC Act* van 2015 als voorbeeld van

¹⁷⁶ *Ibid.*, 51.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 51.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 58.

¹⁷⁹ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 106, nr. 162.

¹⁸⁰ ÇAVARIA, “Çavaria naar Grondwettelijk Hof voor optimalisering transgenderwet”, 10 januari 2018, <https://cavaria.be/nieuws/cavaria-naar-grondwettelijk-hof-voor-optimalisering-transgenderwet>.

¹⁸¹ Zie G. VERSCHULDEN, “Vernietigingsberoepen tegen de Transgenderwet: aanloop naar of valkuil voor de non-binaire genderoptie?”, *T.Fam.* 2018, afl. 3, (66) 68.

¹⁸² Wetsontwerp tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een wijziging van geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *Parl. St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/001, 7.

“ideale wetgeving”.¹⁸³ In deze wetgeving wordt de problematiek met betrekking tot personen die zich niet exclusief identificeren als man of vrouw echter niet via de bepalingen die van toepassing zijn op de geslachtswijziging, geregeld. Ook de mogelijkheid van een “X” aanduiding op de identiteitskaart of het paspoort, dat mogelijk is sinds september 2017, wordt niet expliciet via deze *GIGESC Act* geregeld.

Bovendien stelde de minister van Justitie tijdens de parlementaire voorbereidingen van de Transgenderwet dat het “*belangrijk is geleidelijke vooruitgang te boeken*” en dat “*de tijd zal komen om verdere stappen te zetten*”.¹⁸⁴

84. Ook voor de introductie van de nieuwe Transgenderwet is er reeds aandacht geweest voor deze problematiek vanuit de politiek. In december 2011 diende Bert Anciaux een schriftelijke vraag in bij de minister van Binnenlandse Zaken over de mogelijke introductie van een derde geslachtscategorie, namelijk X, op de identiteitskaart. Het daaropvolgende antwoord van de wetgever in juli 2012 was echter negatief.¹⁸⁵

Afdeling IV. Conclusie

85. Uit de wettelijke regeling inzake het geslacht zouden bijgevolg volgende vooronderstellingen afgeleid kunnen worden, namelijk (1) er zijn slechts twee geslachten: het mannelijke en het vrouwelijke (zie bijv. artikel 388 BW. en artikel 10 en 11 Gw.); 2) aan elke persoon kan een van die twee geslachten toegewezen worden (zie bijv. artikel 388 BW.); 3) het geslacht wordt in principe vastgesteld bij de geboorte (zie bijv. artikel 57, 1° BW., met een uitzondering) en 4) als regel is het geslacht onveranderlijk (m.u.v. artikel 62bis BW.).¹⁸⁶

¹⁸³ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004, 55-56.

¹⁸⁴ Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004, 17; Zie ook G. VERSCHULDEN, “Vernietigingsberoepen tegen de Transgenderwet: aanloop naar of valkuil voor de non-binaire genderoptie?”, *T.Fam.* 2018, afl. 3, (66) 68.

¹⁸⁵ Vr. en Antw. Senaat, 23 december 2011, Vr. nr. 5-4837 (B. ANCIAUX), via www.senate.be.

¹⁸⁶ Zie F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 104, nr. 160.

HOOFDSTUK IV. SITUATIE IN ANDERE LANDEN

Afdeling I. De rechtsstelsels

86. Allereerst is het belangrijk enkele grote verschillen tussen de hierna besproken landen en België te vermelden.

Een eerste verschil heeft betrekking op het onderscheid tussen federale en centrale staten. België, Duitsland, Australië, Canada en de Verenigde Staten vallen onder de eerste noemer, terwijl Frankrijk, Nederland, Nieuw-Zeeland, Malta en het Verenigd Koninkrijk tot de tweede categorie behoren.¹⁸⁷ Dit heeft onder andere als gevolg dat bijv. in Australië de staten en *territories* bevoegd zijn voor de regelgeving inzake het opmaken van de geboorteakte, terwijl de federale overheid bevoegd is voor de uitgifte van het paspoort. Dit kan leiden tot enige verschillen in de gegevens vermeld in deze documenten. Dit principe kan echter niet veralgemeend worden, aangezien deze materie in andere federale staten zoals België en Duitsland geregeld wordt door nationale regelgeving. Het is namelijk zo in België en Duitsland dat net zoals in bijv. Nederland, de gegevens in de gemeentelijke administratie, namelijk de burgerlijke stand, de basis vormen voor andere registers, waaronder ook de instelling verantwoordelijk voor de uitvaardiging van paspoorten.¹⁸⁸ Dit betekent echter niet noodzakelijk dat de gegevens weergegeven op bijv. het paspoort zullen overeenkomen met de geboorteakte (*cf.* Duitsland).

Een tweede groot verschil betreft de rechtstraditie. Terwijl België, Nederland, Frankrijk en Duitsland een *civil law* traditie kennen, is er in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland en Canada eerder sprake van een *common law* traditie. Het verschil berust zich vooral in de wijze waarop recht gecreëerd wordt. In een *common law* traditie ligt de nadruk op “rechtersrecht”, d.i. recht gesproken door rechters. Dit in tegenstelling tot een *civil law* traditie, waar de grootste bron van recht de wetgeving is, terwijl de rechter in principe deze

¹⁸⁷ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 46.

¹⁸⁸ *Ibid.*, 47.

wetgeving enkel zal toepassen.¹⁸⁹ Malta vindt zijn basis in de *civil law* traditie, maar heeft ook veel *common law* elementen geïncorporeerd, waardoor het als gemengd rechtstelsel beschouwd kan worden.¹⁹⁰

Met betrekking tot geslachtsregistratie speelt dit verschil in rechtstraditie een belangrijke rol. Het is namelijk zo dat de personenregistratie in *civil law* landen doorgaans vrij geformaliseerd is, terwijl in landen met een *common law* traditie registers zoals het geboorteregisters een eerder statische functie hebben.¹⁹¹ Zo is het bijv. in de Verenigde Staten dat de geboorteakte over het algemeen louter een bewijs van burgerschap is en voor de rest geen invloed heeft op de identificatie van een persoon, terwijl in Canada de geboorteakte enkel als bewijs van de datum en plaats van geboorte en de afstammingsbanden dienst doet. Dit mag echter niet veralgemeend worden, aangezien in Australië een geboorteakte wel als bewijs van identiteit geldt.¹⁹²

Ook in verband met de functie van het paspoort kan er een verschil opgemerkt worden. In België doet het paspoort, in tegenstelling tot enkele hierna besproken rechtstelsels, louter dienst als een internationaal erkend reisdocument, maar heeft het voor de rest geen andere functie,¹⁹³ terwijl in andere rechtstelsels het ook een functie als bewijs van identiteit kan hebben.

Afdeling II. Frankrijk

§1. Algemeen

87. De akten van de burgerlijke stand, waaronder de geboorteakte, worden opgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand *ex* artikel 34-1 *Code Civil* en worden beschouwd als authentiek op grond van artikel 47 *Code Civil*. Het geslacht is een van de wezenlijke elementen

¹⁸⁹ *Ibid.*, 46.

¹⁹⁰ Zie B. ANDÒ, “The role of judges in the development of mixed legal systems: the case of Malta”, *Journal of Civil Law Studies*, afl. 4(2), (237) 239, <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=jcls>.

¹⁹¹ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 46.

¹⁹² *Ibid.*, 47.

¹⁹³ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 117, nr. 185.

van de staat van een persoon,¹⁹⁴ die de rechtspositie van een persoon in de maatschappij en in diens familie, met bepaalde juridische gevolgen, beschrijft.¹⁹⁵

§2. Anti-discriminatie

88. Sinds 2012 is discriminatie op grond van seksuele identiteit – waarmee eigenlijk genderidentiteit bedoeld werd – verboden.¹⁹⁶ Via een wetwijziging tot modernisering van justitie in 2016¹⁹⁷ werd de term “seksuele identiteit” uiteindelijk vervangen door “genderidentiteit”. Het amendement introduceerde deze verboden grond onder andere in artikel 225-1 van de *Code Pénal*, dat betrekking heeft op de gronden van discriminatie die gesanctioneerd worden met strafrechtelijke sancties en artikel 132-77 dat verzwarende omstandigheden van misdrijven beschrijft.

§3. Medische interventie

89. Het Comité inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties beval Frankrijk in februari 2016 de ontwikkeling van een “*rights-based health care protocol for intersex children*” aan, onder andere zodat kinderen met intersekse en hun ouders beter geïnformeerd zouden worden en dat de kinderen meer betrokken zouden worden in de effectieve beslissing tot een ingreep of behandeling. Daarnaast is uiteraard het uiteindelijke doel een einde te maken aan niet-noodzakelijke ingrepen of behandelingen.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Zie H. MAZEAUD, J. MAZEAUD, L. MAZEAUD en F. CHABAS, *Leçons de droit civil*, Parijs, Montchrestien, 1981, 29.

¹⁹⁵ *Ibid.*, 33.

¹⁹⁶ ILGA EUROPE (EUROPEAN REGION OF THE INTERNATIONAL LESBIAN, GAY, BISEXUAL, TRANS AND INTERSEX ASSOCIATION), “France adds “sexual” identity to the protected ground of discrimination”, 6 augustus 2012, https://web.archive.org/web/20140203151651/http://www.ilga-europe.org/home/news/latest/france_adds_sexual_identity_to_the_protected_grounds_of_discrimination.

¹⁹⁷ Art. 86 van LOI n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle, via <https://www.legifrance.gouv.fr>.

¹⁹⁸ UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of France*, Geneva, 4 februari 2016, 10, nr. 48, via <http://tbinternet.ohchr.org>.

90. Vier maanden later richtte ook het Comité tegen Foltering van de Verenigde Naties zich tot de Franse regering om deze ertoe aan te zetten respect voor de fysieke integriteit van personen met intersekse te waarborgen. Het Comité raadde Frankrijk aan om de nodige wettelijke en administratieve maatregelen te nemen om dit respect te garanderen, zodat geen enkel kind met intersekse nog onderworpen wordt aan niet-noodzakelijke operaties of behandelingen met een “geslachtsbevestigend” doel. Daarnaast wees het comité ook op de noodzaak van de geïnformeerde toestemming van de betrokkene. Het kind en zijn ouders moeten onder andere over alternatieve beschikbare mogelijkheden geïnformeerd worden. Daarnaast moet de ingreep zoveel als mogelijk uitgesteld worden tot het kind over de bekwaamheid beschikt om zelf de beslissing te nemen.¹⁹⁹

91. In 2017 publiceerde de Franse senaat een parlementair onderzoek inzake het welzijn en de rechten van personen met intersekse.²⁰⁰ Enkel Australië was hen hierin voorgegaan in 2013.²⁰¹ Tijdens dit onderzoek werd in mei 2016 een bijeenkomst (“*table ronde*”) met individuele belanghebbenden, juristen en sociale – en onderwijspecialisten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst getuigden personen met intersekse over hun lijden en over de moeilijkheden die zij ervaren. Daarna hoorde de delegatie onder meer ook nog vertegenwoordigers van de medische sector en een juridische expert. Als laatste kwam nog een hoorzitting met de *Défenseur des droit*, wat te vergelijken is met de figuur van de ombudsman, aan de beurt. Het centrale doel van dit onderzoek was om inzicht te bieden in de juridische, medische en sociologische aspecten van de situatie van personen met intersekse in Frankrijk en om zich af te vragen hoe deze situatie verbeterd zou kunnen worden.²⁰²

¹⁹⁹ UNITED NATIONS COMMITTEE ON TORTURE, *Concluding observations on the seventh periodic report of France*, Geneva, 10 juni 2016, nr. 35 (a)-(c), via <http://tbinternet.ohchr.org>.

²⁰⁰ SÉNAT, M. BLONDIN en C. BOUCHOUX, *Variations du développement sexuel : lever un tabou, lutter contre la stigmatisation et les exclusions*, Parijs, 23 februari 2017, <https://www.senat.fr/rap/r16-441/r16-4411.pdf>.

²⁰¹ SENATE COMMUNITY AFFAIRS COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, via https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index

²⁰² SÉNAT, M. BLONDIN en C. BOUCHOUX, *Variations du développement sexuel : lever un tabou, lutter contre la stigmatisation et les exclusions*, Parijs, 23 februari 2017, 8-9, <https://www.senat.fr/rap/r16-441/r16-4411.pdf>.

De rapporteurs bevelen aan om onder andere het kind zoveel mogelijk te betrekken bij elke beslissing betreffende zijn gezondheid (aanbeveling 3), om een protocol op te stellen inzake de behandeling van personen met intersekse (aanbeveling 8), om kinderen met intersekse en hun ouders voldoende te ondersteunen en te informeren (aanbeveling 9), om de periode voor aangifte van geboorte uit te breiden tot meer dan de vijf dagen bepaald in artikel 55 van de *Code civil* (aanbeveling 14) en om de uitzonderlijke periode voor registratie van het geslacht indien het geslacht onduidelijk is, te verlengen (aanbeveling 15).²⁰³

92. Een maand later, op 17 maart 2017, zei de toenmalige Franse president, François Hollande, dat dergelijke “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse “*meer en meer als verminkingen beschouwd kunnen worden*” en moedigde hij een verbod aan op deze praktijken.²⁰⁴

§4. Registratie van het geslacht na geboorte

93. De geboorteaangifte moet binnen de vijf dagen na de geboorte gebeuren *ex* artikel 55 van de *Code Civil*. Artikel 57 *Code Civil* vereist dat de geboorteakte onder andere het geslacht van het kind moet vermelden, maar specificeert voor het overige niet wat deze vereiste precies inhoudt. In het uitzonderlijke geval van een kind geboren met onduidelijk geslacht, kan de inschrijving van het geslacht met een periode van hoogstens twee jaar uitgesteld worden.²⁰⁵ De keuze blijft echter beperkt tot een mannelijk of vrouwelijk geslacht.

94. Een vonnis van 20 augustus 2015 van de *Tribunal de Grande Instance* van Tours trachtte hier verandering in te brengen door de erkenning van een “neutraal geslacht” te ondersteunen. In deze zaak betrof het een verzoeker, Gaëtan Schmitt, geboren met ambigue geslachtskenmerken, die een aanpassing van de geslachtsaanduiding in zijn geboorteakte zocht. De rechter verwees onder andere naar een arrest van het EHRM van 10 maart 2015, namelijk *YY t. Turkije*, waaruit

²⁰³ *Ibid.*, 88-91.

²⁰⁴ Zie V. BALLEET, "Hollande prône l'interdiction des chirurgies sur les enfants intersexes", *Libération*, 17 maart 2017, http://next.liberation.fr/sexe/2017/03/17/hollande-prone-l-interdiction-des-chirurgies-sur-les-enfants-intersexes_1556444.

²⁰⁵ COUCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Intersex People*, CommDH/IssuePaper (2015)1, 12 mei 2015, 37, <https://rm.coe.int/16806da5d4>.

afgeleid wordt dat de “seksuele identiteit” ook tot het privéleven beschermd in artikel 8 EVRM behoort, om zijn beslissing te rechtvaardigen.²⁰⁶

Vincent Guillot, een van de oprichters van *Organisation Intersex International* (OII), merkte hierbij op dat niet de invoering van een derde optie de juiste keuze is, aangezien dit juist “stigmatiserend” werkt, maar wel de volledige afschaffing van geslacht als onderdeel van het burgerlijk statuut, net zoals ras en religie.²⁰⁷

Het Hof van Beroep te Orléans sloot zich echter niet aan bij de uitspraak van de rechtbank van Tours aangezien het volgens de huidige stand van de regelgeving niet mogelijk is om een andere geslachtsaanduiding dan mannelijk of vrouwelijk in te schrijven en het erkennen van een andere geslachtscategorie verder gaat dan de bevoegdheid van een rechter tot loutere interpretatie van een norm.²⁰⁸ Deze beslissing werd bevestigd door het Franse Hof van Cassatie. Het Hof stelde dat de beperking tot de twee geslachten, namelijk mannelijk en vrouwelijk, noodzakelijk is voor de sociale en juridische organisatie en dat een verandering ingrijpende gevolgen zou hebben voor het Franse recht en bovendien tot tal van wijzigingen van regelgeving zou leiden.²⁰⁹

§5. De wijziging van het geslacht in de geboortekte

95. De procedure tot wijziging van de geslachtsaanduiding in de registers van de burgerlijke stand (*état civil*) werd gewijzigd in 2016 via de *Loi de modernisation de la justice au XXIe siècle* (vrije vertaling: wet tot modernisering van justitie in de 21ste eeuw). Op 19 mei 2016 werd een versie goedgekeurd door het Nationale Assemblée dat een vereiste van medisch bewijs inhield. Dit lokte veel kritiek uit van belangenorganisaties zoals *Amnesty International*, TGEU en *ILGA-Europe*, die in een gezamenlijke verklaring om de afschaffing van deze vereiste tot medisch

²⁰⁶ Tribunal de Grande Instance de Tours (2de kamer) 20 augustus 2015, <http://www.pitcho.fr/site/wp-content/uploads/2015/10/Cliquez-ici-pour-la-décision-du-TGI-Tours-20-août-2015.pdf>.

²⁰⁷ Zie J. CAVELIER, “Vincent Guillot: “Il faut cesser les mutilations des enfants intersexes en France””, *Le Monde*, 22 maart 2017, http://www.lemonde.fr/societe/article/2017/03/21/vincent-guillot-il-faut-cesser-les-mutilations-des-enfants-intersexes-en-france_5098554_3224.html.

²⁰⁸ Cour d'appel d'Orléans, 22 maart 2016, 15/03281, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000032317554>.

²⁰⁹ Cour de Cassation 4 mei 2017, Arrêt n° 531 (16-17.189), ECLI:FR:CCASS:2017:C100531, https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/531_4_36665.html.

bewijs opriepen. In juli werd in het Nationaal Assemblée een amendement betreffende de “demedicalisering” van de procedure tot geslachtswijziging goedgekeurd, maar de Senaat re-introduceerde de vereiste in september. Tijdens de laatste fase van het wetgevend proces in het Assemblée werden uiteindelijk de verwijzingen naar sterilisatie e.d. verwijderd, waardoor de procedure nu “gedemedicaliseerd” is en verankerd is in artikel 61-5 e.v. *Code Civil*. De wet werd aangevuld door een decreet van 29 maart 2017 inzake de wijziging van het geslacht in de registers van de burgerlijke stand.²¹⁰ Een groot gebrek aan deze regeling is echter dat deze niet op zelfbeschikking gebaseerd is, waardoor transgenderpersonen nog steeds via gerechtelijke weg hun geslacht juridisch moeten laten erkennen *ex* artikel 1055-5 e.v. van de *Code de procédure civile*.²¹¹

96. De hervorming van de procedure tot juridische erkenning van het geslacht weerhield het EHRM er niet van Frankrijk op 6 april 2017 te veroordelen voor de vereiste tot aantonen van een onomkeerbare wijziging in de verschijning, via sterilisatie of een medische behandeling, om een juridische geslachtsaanpassing te kunnen bekomen, aangezien de zaak in kwestie reeds hangende was op het ogenblik van de wetswijziging.²¹²

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

97. Ook bij een latere registratie van het geslacht of gender wordt er vastgehouden aan de binaire normativiteit. Een klein lichtpuntje kan echter opgemerkt worden: in 2015 werd aangekondigd dat in Parijs identiteitskaarten zonder enige aanduiding van geslacht geïntroduceerd zouden worden.²¹³ Dit is echter tot op heden nog niet gebeurd.

²¹⁰ Décret n° 2017-450 du 29 mars 2017 relatif aux procédures de changement de prénom et de modification de la mention du sexe à l'état civil, via <https://www.legifrance.gouv.fr>.

²¹¹ ILGA-EUROPE, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe*, mei 2017, 97, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2017/full_annual_review.pdf.

²¹² EHRM 6 april 2017, nr. 79885/12, 52471/13, 52596/13, A.P., *Garçon et Nicot/France*, nr. 135.

²¹³ TGEU, “City of Paris will introduce non-gendered ID-cards”, 17 februari 2015, <https://tgeu.org/city-of-paris-will-introduce-non-gendered-id-cards>.

§7. Globale beoordeling

98. Uit dit korte overzicht kan afgeleid worden dat Frankrijk geen pionier lijkt te willen zijn in deze materie en nog vasthoudt aan de noodzaak van een binaire geslachtsregistratie. Er wordt in kleine mate tegemoetgekomen aan de problemen bij de geboorte van een kind met onduidelijke geslachtskenmerken door uitstel van de geslachtsregistratie te voorzien, maar de periode van twee jaar is veel te kort en zal in realiteit de druk op de ouders van een kind met intersekse niet in grote mate verminderen.

Afdeling III. Nederland

§1. Algemeen

99. De twee belangrijke registers vanwege de overheid waarin informatie over het geslacht wordt geregistreerd, zijn (1) de burgerlijke stand en (2) de basisregistratie personen. Geslacht wordt aangegeven in verschillende akten van de burgerlijke stand, die opgemaakt worden door de ambtenaar van de burgerlijke stand, te vergelijken met de Belgische regeling. Een van die akten van de burgerlijke stand is bijv. de geboorteakte. De burgerlijke staat van een persoon wordt in principe ontleend aan de gegevens vermeld in de geboorteakte. Deze akten van de burgerlijke stand vormen ook de basis voor de basisregistratie personen *ex* artikel 2.8 Wet basisregistratie personen²¹⁴. Deze tweede vorm van overheidsregistratie wordt beschouwd als meer dynamisch dan de burgerlijke stand en werd primair bedoeld om aangewend te worden door de verschillende overheden.²¹⁵ Het is echter wel mogelijk om privacygevoelige gegevens, zoals het geslacht, in de basisregistratie personen te laten verwijderen na wijziging van het juridische geslacht in de geboorteakte en dit op grond van artikel 10, lid 2 en 3 van de Grondwet.²¹⁶

²¹⁴ Wet van 3 juli 2013 houdende nieuwe regels voor een basisregistratie personen (Wet basisregistratie personen), *Staatsblad* 26 juli 2013.

²¹⁵ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 18-19.

²¹⁶ MvT, *Kamerstukken II*, 2011-12, 33219-3, 65, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

§2. Anti-discriminatie

100. Alhoewel genderidentiteit niet expliciet vermeld wordt als verboden grond van discriminatie in de Nederlandse discriminatiewetgeving, is het toch zo volgens het overheidsbeleid dat discriminatie op grond van genderidentiteit verboden en strafbaar is.²¹⁷ In 2016 werd er een preliminair onderzoek gevoerd met betrekking tot de vraag of genderidentiteit en genderexpressie expliciet als verboden gronden van discriminatie in de Algemene Wet Gelijke Behandeling²¹⁸ opgenomen moesten worden.²¹⁹ Op 16 januari 2017 werd een wetsvoorstel ingediend bij het parlement om discriminatie op grond van geslacht in de Algemene Wet Gelijke Behandeling uit te leggen, zodat ook fysieke geslachtskenmerken, genderidentiteit en genderexpressie hieronder begrepen zouden worden.²²⁰ Het wetsvoorstel is op dit moment nog steeds in de voorbereidende fase en dus tot op heden nog geen definitieve wet.

101. Een voormalige minister van Buitenlandse Zaken stelde overigens in zijn toespraak voor de Mensenrechtenraad het volgende: “*The Dutch government subscribes to the Yogyakarta Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*”. (Vrije vertaling: De Nederlandse regering onderschrijft de Yogyakarta Beginselen voor de toepassing van mensenrechten met betrekking tot seksuele oriëntatie en genderidentiteit.)²²¹ Uit deze uitspraak kan onder andere afgeleid worden dat er voldoende rekening gehouden wordt door de Nederlandse wetgever met de Yogyakarta Beginselen bij het opstellen van recht en beleid.²²² Zo bepaalt beginsel 3 dat iedereen het recht heeft in zijn

²¹⁷ MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Mensenrechten en seksuele oriëntatie: een handleiding voor ambassades*, juni 2010, 15, via www.rijksoverheid.nl.

²¹⁸ Wet van 2 maart 1994 houdende algemene regels ter bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat, via <http://wetten.overheid.nl>.

²¹⁹ *National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*, UPR, 27 februari 2017, A/HRC/WG.6/27/NLD/1, 9, <http://undocs.org/en/A/HRC/WG.6/27/NLD/1>.

²²⁰ Voorstel van wet van de leden Bergkamp, Yücel en Van Tongeren tot wijziging van de Algemene wet gelijke behandeling ter nadere invulling van het verbod om ongeoorloofd onderscheid te maken op grond van geslacht (Wet verduidelijking rechtspositie transgender personen en interseksuele personen), *Kamerstukken 2016-17*, 34650-2, 1, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

²²¹ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 39.

²²² *Ibid.*

genderidentiteit erkend te worden en in alle aspecten van het leven juridische capaciteiten te genieten.

§3. Medische interventie

102. Met betrekking tot “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse, wordt er in Nederland gebruik gemaakt van een zogenaamde “*predict and control*”-techniek. Dit betekent dat artsen zullen proberen het toekomstige gender van het kind te voorspellen en het resultaat van deze voorspelling te handhaven via niet-noodzakelijke en onomkeerbare ingrepen en behandelingen, wat in strijd is met onder andere het zelfbeschikkingsrecht van het kind en het recht op de hoogst haalbare standaard van de fysieke en mentale gezondheid.²²³

103. Om een “demedicalisering” van onder andere het principe van interseksualiteit te realiseren, stelde het Nederlands Netwerk Intersekse/DSD (hierna: NNID) reeds in 2013 voor om een ethische commissie op te richten waarin onder andere ervaringsdeskundigen, ethici en juristen zouden zetelen en die twee keer per jaar zou samenkomen. De bedoeling van een dergelijke commissie is onder andere om nieuwe ontwikkelingen op medisch en sociaal vlak te bespreken en om in te schatten wat de potentiële gevolgen van deze ontwikkelingen voor personen met intersekse zouden kunnen zijn. NNID verwijst hiervoor naar de *Deutscher Ethikrat* als voorbeeld, wiens onderzoek aanleiding gaf tot de wetswijziging van 2013 (zie *infra*).²²⁴

§4. Registratie van het geslacht na geboorte

104. In de geboorteakte wordt het geslacht van het kind in principe aangeduid met een “V” (vrouwelijk) of een “M” (mannelijk) *ex* artikel 18, lid 5 Besluit Burgerlijke Stand van 1994 (Bbs

²²³ COC NEDERLAND (FEDERATIE VAN NEDERLANDSE VERENIGINGEN TOT INTEGRATIE VAN HOMOSEKSUALITEIT), NNID (NEDERLANDS NETWERK VOOR INTERSEKSE/DSD), TNN (TRANSGENDER NETWERK NEDERLAND), *27th UPR – Summary of recommendations for the Netherlands*, april/mei 2017, 1, https://ilga.org/downloads/summary_The_Netherlands_UPR27.pdf.

²²⁴ NEDERLANDS NETWERK INTERSEKSE/DSD, *Standpunten en Beleid*, 2013, 81, http://nnid.nl/files/2013/10/NNID-Standpunten-en-Beleid-2013-2014-V1_0.pdf.

1994)²²⁵. De ambtenaar kan op grond van artikel 1:19e, lid 8 BW. vragen aan degene die de geboorte aangeeft om een medische verklaring van de geboorte waaruit blijkt dat “*het kind uit de als moeder opgegeven persoon is geboren*” voor te leggen. Deze verklaring geeft tegelijkertijd ook informatie over het geslacht van het kind *ex* artikel 27, lid 1 Bbs 1994.²²⁶

105. In 1982 stelde VAN REIJT in het tijdschrift “Familie- en Jeugdrecht” voor om het mogelijk te maken dat kinderen “geslachtelijk blanco” ingeschreven zouden kunnen worden zodat ze later zelf – of eventueel zelfs nooit – zouden kunnen kiezen welk geslacht ze willen inschrijven. Naar aanleiding van vragen over dit voorstel antwoordde de minister van Justitie dat een dergelijke regeling onzekerheid voor de persoon zelf en voor anderen zou veroorzaken. Hij benadrukte hierbij dat de ratio van de geslachtsvermelding is om het maatschappelijk leven te ordenen en de rechtsbetrekkingen tussen personen te regelen.²²⁷

106. De huidige regeling met betrekking tot de geslachtsregistratie van een kind met onduidelijk geslacht ziet eruit als volgt: indien het geslacht van het kind niet kan worden vastgesteld op basis van uiterlijke kenmerken, wordt dit vermeld in een voorlopige geboorteakte. Binnen de drie maanden na de geboorte wordt een definitieve geboorteakte opgemaakt. Indien er geen medische verklaring wordt afgeleverd of indien het geslacht nog steeds niet vastgesteld kan worden, wordt dit opnieuw vermeld in een nieuwe geboorteakte. Dit leidt er dus toe dat het geslacht van een persoon geboren in Nederland wettelijk geregistreerd kan zijn als “onbepaald” op grond van artikel 1:19d, lid 2 en 3 BW.²²⁸

107. Aansluitend hierbij een voorbeeld uit de rechtspraak, namelijk de zaak K: De eiser vroeg om de doorhaling van zijn geslacht, zonder vermelding van een nieuwe geslachtsaanduiding, wat

²²⁵ Besluit van 25 februari 1994, houdende vaststelling van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van het bepaalde in Titel 4 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, als vastgesteld bij wet van 14 oktober 1993, *Staatsblad* 555 via <http://wetten.overheid.nl>.

²²⁶ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 19.

²²⁷ Memorie van antwoord, *Kamerstukken II*, 1982-83, 17297-6, 25-26, via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl>; M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 14.

²²⁸ Zie J.M.J. CHORUS, P.H.M. GERVER, E.H. HONDIUS en A.K. KOEKKOEK, *Introduction to Dutch Law*, Den Haag, Kluwer Law International, 1999, 73.

er dus toe zou leiden dat hij officieel geen geslacht zou hebben. De Hoge Raad wees in cassatie het verzoek af en argumenteerde dit als volgt: *“De (enkele) doorhaling van de geslachtsaanduiding in de geboorteakte van [verzoeker] zou voorts leiden tot een uitkomst waarin het Burgerlijk Wetboek en het daarop gebaseerde Besluit Burgerlijke Stand 1994 niet voorzien en die ook met de aan die regelingen ten grondslag liggende systematiek in strijd is.”*²²⁹ Volgens de Advocaat-Generaal zou K’s verzoek bovendien een ingrijpende wijziging van het rechtsstelsel vereisen. Hij vermeldde hierbij dat een studie van de juridische consequenties van K’s verzoek tot doorhaling van de geslachtsaanduiding op zijn plaats zou zijn.²³⁰

De Hoge Raad benadrukte in dezelfde uitspraak ook nog eens dat *“Artikel 1:19d Burgerlijk Wetboek wel voorziet in de mogelijkheid dat in de geboorteakte wordt vermeld dat het geslacht van het kind niet is kunnen worden vastgesteld - welke vermelding in beginsel als een tijdelijke voorziening is bedoeld, zoals volgt uit het tweede en derde lid van genoemd artikel - maar niet in de mogelijkheid dat met betrekking tot het geslacht in het geheel niets wordt vermeld.”*²³¹ Volgens de Hoge Raad is er bovendien geen sprake van een trend naar de juridische erkenning van interseksualiteit of van een non-binair gender.²³² De enige uitzondering op dit verbod tot “geslachtloosheid” in de geboorteakte, is de inschrijving van personen geboren in het buitenland in het register van geboorten in Den Haag, indien het geslacht niet aangegeven wordt in de buitenlandse geboorteakte.²³³

108. Naar aanleiding van een wetsvoorstel inzake de mogelijkheid tot wijziging van het geslacht in de geboorteakte voor transgenderpersonen, kwam dezelfde vraag als in de zaak K tot sprake, namelijk of het mogelijk zou moeten zijn om de geslachtsvermelding in de geboorteakte door te halen zonder vervanging door een nieuwe geslachtsvermelding. De Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie wou naar aanleiding van de consultatie op de website van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en in het bijzonder van het advies van COC Nederland (Federatie van Nederlandse Verenigingen tot Integratie van Homoseksualiteit) deze complexe problematiek

²²⁹ Hoge Raad 30 maart 2007, R06/013HR, ECLI:NL:HR:2007:AZ5686, nr. 3.3, via www.rechtspraak.nl.

²³⁰ Hoge Raad 30 maart 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ5686, nr. 2.30, concl. E.M. WESTLING-VAN GENT, via www.rechtspraak.nl.

²³¹ Hoge Raad 30 maart 2007, R06/013HR, ECLI:NL:HR:2007:AZ5686, nr. 3.3., via www.rechtspraak.nl.

²³² *Ibid.*, nr. 3.5.1.

²³³ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 21.

echter apart behandelen.²³⁴ Dit onderwerp werd in een motie van de partij D66 uitgebreid tot een vraag naar een onderzoek naar de mogelijkheden en gevolgen van het onbepaald laten van het geslacht.²³⁵ Het resultaat van dit onderzoek was het onderzoeksrapport “M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders”.²³⁶ GroenLinks stelde dat alhoewel het een zeer gevoelig onderwerp betreft, aangezien het niet enkel betrekking heeft op “de identiteitsfeer, maar ook de morele sfeer en – dat geldt voor sommigen van ons – ook in de godsdienstige, religieuze sfeer”, het wel tijd is om op gepaste wijze een debat te voeren over dit onderwerp. De partij vermeldde hierbij ook dat het misschien interessant zou zijn om naast mannelijk en vrouwelijk, een categorie “anders” te bekijken, met als inspiratie het Australische model.²³⁷

109. Tijdens de voorbereidende fase van de Aanpassingswet basisregistratie personen²³⁸ gaven belanghebbenden aan dat een aanpassing van de geslachtsregistratie die het mogelijk zou maken om het geslacht onbepaald te laten of open te laten of om een derde mogelijkheid te voorzien, er niet toe mag leiden dat ze verplicht worden om anders dan als man of vrouw te registreren. Bovendien is er niet echt een voorkeur voor een “derde geslacht”, onder andere uit angst voor verdere stigmatisering. Zij verkiezen eerder het open of onbepaald laten van het geslacht.²³⁹

110. In 2013 werd er door het Agentschap Persoonsgegevens en Reisdocumenten een onderzoek gevoerd, waarbij onder andere een enquête werd afgenomen bij de ambtenaren van de burgerlijke stand. Van hen werd gevraagd de potentiële gevolgen in te schatten van a) een uitbreiding van de

²³⁴ MvT, *Kamerstukken II*, 2011-12, 33351-3, 4.3., via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>; M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 15.

²³⁵ Motie van het lid Pia Dijkstra, *Kamerstukken II*, 2012-13, 33351-10, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

²³⁶ Brief van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Kamerstukken II*, 2014-15, 27859-76, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

²³⁷ *Handelingen II*, 2012-13, nr. 69/27, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

²³⁸ Wet van 18 december 2013 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens in verband met het wijzigen van de voorwaarden voor en de bevoegdheid ter zake van wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte, *Staatsblad* 26 juli 2013, via <http://wetten.overheid.nl>.

²³⁹ Brief van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Kamerstukken II*, 2014-2015, 27859-76, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

vermelding van het geslacht als ‘onbekend’ tot personen die eerder als man of vrouw geregistreerd waren en b) het volledig achterwege laten van enige geslachtsvermelding in de geboorteakte. Met betrekking tot optie a) voorzag 57% van de ondervraagde ambtenaren problemen, terwijl 63% inschatte dat het volledig weglaten van een geslachtsaanduiding problemen zou opleveren. Wat opvalt is dat de tweede optie, namelijk het achterwege laten van enige geslachtsvermelding, als problematischer wordt ingeschat dan een loutere uitbreiding van de geslachtsregistratie met de aanduiding “onbekend”.

Met betrekking tot optie a) wordt onder andere de privacy als mogelijk beletsel genoemd, terwijl voor optie b) vooral de zwakkere mogelijkheid tot identificatie en het daarmee samenhangend groter risico op identiteitsfraude aangevoerd worden. Bovendien vinden enkele ambtenaren dat deze tweede keuzemogelijkheid te ingrijpend zou zijn en niet in verhouding zou staan met de minderheid die ervan gebruik zou maken.²⁴⁰

§5. De wijziging van het geslacht in de geboorteakte

111. De wijziging van het juridische geslacht in de geboorteakte kan op twee manieren, namelijk (1) via de voorziening van een rechterlijke uitspraak ter verbetering van de misslag op grond van artikel 1:24-24b BW., waarbij enige ruimte gelaten wordt voor de innerlijke overtuiging die eventueel niet zal overeenkomen met de geslachtskenmerken of (2) via de regeling tot wijziging van de vermelding van het geslacht door een ambtenaar van de burgerlijke stand *ex* artikel 1:28 BW. Terwijl de eerste mogelijkheid eerder betrekking heeft op personen met intersekse, is de tweede optie bedoeld voor transgenderpersonen.²⁴¹ Beide manieren staan echter enkel open voor een wijziging van mannelijk naar vrouwelijk of omgekeerd en kunnen dus niet leiden tot een onbepaald geslacht of geen geslacht.²⁴²

²⁴⁰ M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 24-26.

²⁴¹ Memorie van antwoord, *Kamerstukken II*, 1982-83, 17297-6, 1-2, via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl>.

²⁴² A. NUYTINCK, “De geboorteakte van een interseksuele of 'niet-geseksueerde' persoon”, *AA (Ars Aequi)* 2007, afl. 9, (688) 688.

112. Het recht op zelfbeschikking wordt niet beschermd in de wetgeving inzake de juridische erkenning van het gender van een individu aangezien de vrijheid om zelf het gender te bepalen niet gerespecteerd wordt. Zo is het bijv. dat personen onder de zestien geen toegang hebben tot deze procedure, terwijl personen van zestien en ouder een deskundigenverklaring van een dokter of psycholoog nodig hebben om toegang te krijgen. Voor personen met intersekse is er zelfs een gerechtelijke goedkeuring vereist. Bovendien negeert deze procedure tot juridische erkenning van het gender non-binaire transgenderpersonen en personen met intersekse. Daarom bevelen organisaties zoals COC Nederland, NNID en TNN (Transgender Netwerk Nederland) dan ook aan dat (1) er niet langer enige barrière is voor de juridische erkenning van het gender; (2) dat het ook mogelijk wordt om het gender naar onbepaald of ongeregistreerd te wijzigen en voor ouders van een pasgeboren kind om helemaal geen gender aan te geven en (3) dat genderaanduidingen verwijderd worden van identiteitsdocumenten.²⁴³ In een voorlegging aan de VN mensenrechtenraad hadden deze organisaties in 2016 ook al eens deze aanbevelingen gedaan en hierbij vermeld dat Nederland op dat ogenblik de mogelijkheid aan het onderzoeken was om het aantal registraties – of beter gezegd – vermeldingen van geslacht te beperken.²⁴⁴

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

113. Naast de geboorteakte, kent Nederland ook enkele andere identiteitsdocumenten die het geslacht vermelden, waaronder de identiteitskaart. Het enige identiteitsdocument dat geen informatie weergeeft over het geslacht van de houder, is het rijbewijs.²⁴⁵ Dit neemt niet weg dat het geslacht van de houder wel degelijk geregistreerd wordt in het rijbewijsregister op grond van artikel 145(1)(a) Reglement Rijbewijzen²⁴⁶. Het is ook zo dat een rijbewijs niet langer geldig

²⁴³ COC NEDERLAND, NNID en TNN, *27th UPR – Summary of recommendations for the Netherlands*, april/mei 2017, 2, https://ilga.org/downloads/summary_The_Netherlands_UPR27.pdf.

²⁴⁴ *Ibid.*, 5, nr. 10.

²⁴⁵ Zie RDW, *Echtheidskenmerken brochure – Rijbewijs model 2013*, http://www.rijbewijs.nl/uploads/tx_bwbrochures/echtheidskenmerken_2013.pdf (Consultatie 4 april 2018).

²⁴⁶ Besluit van 30 mei 1996 houdende uitvoering van de Wegenverkeerswet 1994 (Reglement rijbewijzen), *Staatsblad* 31 mei 1996, via <http://wetten.overheid.nl>.

is na wijziging van het geslacht van de houder, *ex* artikel 123(1)(g) Wegenverkeerswet van 1994.²⁴⁷

114. Ook de reisdocumenten, zoals bijv. het (nationaal) paspoort, vermelden *ex* artikel 3, lid 1 van de Paspoortwet²⁴⁸ het geslacht.²⁴⁹ De Nederlandse regels met betrekking tot reisdocumenten zijn dan ook in overeenstemming met de ICAO-standaarden, die een geslachtsvermelding (M, V of X) verplicht voorschrijven, alhoewel er niet naar verwezen werd in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel voor de herziening van de Paspoortwet van 1989.²⁵⁰ Met betrekking tot de mogelijkheden van geslachtsaanduidingen op een reisdocument, is een “X” enkel mogelijk indien het geslacht geregistreerd werd als “onbekend” in de Basisregistratie Personen.²⁵¹

§7. Globale beoordeling

115. Nederland komt beperkt tegemoet aan de belangen van kinderen met intersekse door het mogelijk te maken om in de akte van geboorte te vermelden dat het geslacht niet vastgesteld kon worden via de aanduiding “onbekend”. Alhoewel de regeling van artikel 1:19d BW. reeds sinds de jaren '70 mogelijk is, bestaat het probleem van “geslachtsnormaliserende” behandelingen nog steeds, wat toch aantoont dat deze “oplossing” in werkelijkheid niet veel oplost. Terwijl het positief is dat er in een alternatieve geslachtsaanduiding voorzien is voor het paspoort, valt het te betreuren dat deze mogelijkheid enkel ter beschikking wordt gesteld van personen wiens geslacht als “onbekend” geregistreerd werd in de BRP. Dit betekent dus dat enkel personen met intersekse, die bovendien hun geslachtsaanduiding ondertussen nog niet aangepast hebben, een “X” aanduiding kunnen verkrijgen. Het zou logischer zijn om rekening te houden met de

²⁴⁷ Wet van 21 april 1994 houdende vervanging van de Wegenverkeerswet, *Staatsblad* 1994, 475, via <http://wetten.overheid.nl>; Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 16.

²⁴⁸ Rijkswet van 26 september 1991 houdende het stellen van regelen betreffende de verstrekking van reisdocumenten, *Staatsblad* 1991, 498, via <http://wetten.overheid.nl>.

²⁴⁹ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 15-16.

²⁵⁰ MvT, *Kamerstukken II*, 1987-88, 20393-3, via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl>.

²⁵¹ Zie M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *Onderzoek M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, 16.

genderidentiteit in plaats van met het geslacht vastgesteld na geboorte bij het bepalen van de aanduiding op het paspoort.

Afdeling IV. Duitsland

§1. Algemeen

116. Duitsland is een federale staat en kent een *civil law* rechtsstelsel, wat betekent dat wetgeving de primaire bron van recht is. De toepasselijke regelgeving, namelijk inzake familierecht en de burgerlijke staat van een persoon, vormt een onderdeel van de federale regelgeving, terwijl de organisatie van specifieke administratieve details tot de bevoegdheid van de staten (*Länder*) behoort.²⁵²

117. Met betrekking tot de rechterlijke macht, zijn er drie niveaus, die vergeleken kunnen worden met de Belgische (eerste aanleg, beroep en cassatie), waarbij het *Bundesgerichtshof* (BGH) de laatste instantie vormt en zich enkel over de juridische vraagstukken in een zaak uitspreekt. Daarnaast bestaat er ook nog een grondwettelijk hof, namelijk de *Bundesverfassungsgericht* (BVerfG) dat de conformiteit van regelgeving met de Duitse grondwet (*Grundgesetz*; GG) beoordeelt.²⁵³

In het verleden hebben arresten van het *Bundesverfassungsgericht* al meerdere keren tot een wetgevende hervorming en modernisering van het recht in de materie van de juridische erkenning van het gender van een individu geleid.²⁵⁴

118. De burgerlijke staat (*personenstand*) van een persoon is gebaseerd op de kenmerken van de familierechtelijke positie van deze persoon in het Duitse rechtsstelsel en omvat gegevens over de geboorte (op grond van de geboorteakte), huwelijk of burgerlijk partnerschap en het overlijden, zo

²⁵² N. DETHLOFF, S. GÖSSL, “Country Report for Germany” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 137.

²⁵³ *Ibid.*

²⁵⁴ Zie J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 3.

bepaalt artikel 1 *Personenstandsgesetz* (PStG)²⁵⁵. Het geslacht van een individu is dus reeds vanaf het begin van het leven relevant en eenmaal geakteerd, blijft het juridische geslacht voor de rest van het leven onderdeel van de burgerlijke staat.²⁵⁶

§2. Anti-discriminatie

119. De *Allgemeine Gleichbehandlungsgesetz*²⁵⁷ van 2006 somt enkele verboden gronden van discriminatie op, waaronder geslacht en seksuele identiteit. Door een brede interpretatie van het begrip “seksuele identiteit” vallen in principe ook seksuele oriëntatie, genderidentiteit en genderexpressie hieronder, terwijl personen met intersekse beschermd worden via het begrip “geslacht”.²⁵⁸

§3. Medische interventie

120. In juli 2008 werd een schaduwrapport door de *Verein Intersexuelle Menschen e.V.* ingediend bij het Comité inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie van Vrouwen (hierna: CEDAW-Comité²⁵⁹) in juli 2008. Dit rapport heeft onder andere betrekking op mensenrechtenschendingen in de medische sector met betrekking tot personen met intersekse en op de fysieke, psychologische en sociale situatie van deze personen in Duitsland. Het doel van het rapport was om onder andere het CEDAW-Comité ertoe aan te zetten de Duitse regering met deze problematiek te confronteren zodat deze de mensenrechten van personen met intersekse integraal

²⁵⁵ *Personenstandsgesetz* (PStG) van 19 februari 2007, *Bundesgesetzblatt* 23 februari 2007, via www.gesetze-im-internet.de. In de *Personenstandsgesetz* vindt men onder meer de regeling omtrent de registers van de burgerlijke stand (M. REIMANN en J. ZEKOLL, *Introduction to German Law*, Den Haag, Kluwer Law International, 2005, 253).

²⁵⁶ Zie A. DUTTA, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Germany” in SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 207-208.

²⁵⁷ *Allgemeine Gleichbehandlungsgesetz* (AGG) van 14 augustus 2006, *Bundesgesetzblatt* 11 december 2006, via www.gesetze-im-internet.de.

²⁵⁸ Zie EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE. *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 82.

²⁵⁹ Committee on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women.

zou implementeren.²⁶⁰ Volgens de vereniging was er onder andere sprake van schendingen van artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR)²⁶¹, artikel 12 van het Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie van Vrouwen²⁶² (hierna: CEDAW²⁶³) en artikel 24 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).²⁶⁴ Daarnaast is er volgens de vereniging ook een schending van het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen met betrekking tot de voortplanting, gewaarborgd in artikel 16.1 e) CEDAW, onder andere door de verwijdering van de geslachtsklieren zonder de toestemming van het kind met intersekse. Bovendien worden behandelingen waaraan de betrokkene zonder geïnformeerde toestemming onderworpen wordt en die vaak onomkeerbaar zijn, beschouwd als strijdig met de menselijke waardigheid, die gewaarborgd wordt in artikel 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.²⁶⁵ Specifiek met betrekking tot kinderen met intersekse, werd er ook een schending vastgesteld van artikel 8 (1), dat betrekking heeft op het recht van het kind om een geïnformeerde beslissing te nemen en op bescherming van diens identiteit en van artikel 19 IVRK, dat een verplichting inhoudt voor de Staten om kinderen te

²⁶⁰ INTERSEXUELLE MENSCHEN, *Shadow Report To the 6th National Report of the Federal Republic of Germany On the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, juli 2008, Hamburg, 5-6, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/AIP_Germany43_en.pdf.

²⁶¹ Art. 12 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten van 19 december 1966, BS 6 juli 1983: “1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van een ieder op een zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid (...)”

²⁶² Art. 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie van Vrouwen van 18 december 1979, BS 5 november 1985: “1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, nemen alle passende maatregelen om discriminatie van vrouwen op het gebied van de gezondheidszorg uit te bannen, ten einde te verzekeren dat vrouwen, op basis van gelijkheid van mannen en vrouwen, gebruik kunnen maken van medische zorg, met inbegrip van die welke verband houden met geboorteregeling (...)”

²⁶³ Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women.

²⁶⁴ Art. 24 van het verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989: “1. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op het genot van de grootst mogelijke mate van gezondheid en op voorzieningen voor de behandeling van ziekte en het herstel van de gezondheid. De Staten die partij zijn, streven ernaar te waarborgen dat geen enkel kind zijn of haar recht op toegang tot deze voorzieningen voor gezondheidszorg wordt onthouden (...)”; INTERSEXUELLE MENSCHEN, *Shadow Report To the 6th National Report of the Federal Republic of Germany On the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, juli 2008, Hamburg, 12, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/AIP_Germany43_en.pdf.

²⁶⁵ De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948, BS 31 maart 1949; INTERSEXUELLE MENSCHEN, *Shadow Report To the 6th National Report of the Federal Republic of Germany On the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, juli 2008, Hamburg, 13-14, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/AIP_Germany43_en.pdf.

beschermen tegen alle (ook niet-intentionele) vormen van geweld.²⁶⁶ De vereniging beval dan ook aan dat dergelijke lichamelijke ingrepen enkel in levensnoodzakelijke situaties of met geïnformeerde toestemming van de betrokkene toegelaten zouden mogen worden.²⁶⁷

§4. Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboortekte

121. Er worden jaarlijks ongeveer 150²⁶⁸ tot 340²⁶⁹ kinderen met intersekse geboren in Duitsland. Met de wet van 7 mei 2013²⁷⁰ (in werking getreden op 1 november 2013) maakte de Duitse wetgever het mogelijk dat het geslacht niet langer vermeld moet worden in de geboortekte voor pasgeboren kinderen bij wie het geslacht onduidelijk is.

122. In navolging van het verzoek van het CEDAW-Comité om de mensenrechten van personen met intersekse te implementeren, kreeg de Duitse Ethische Raad (*Deutscher Ethikrat*) in 2010 de opdracht van het *Bundesministerium für Bildung und Forschung* (federaal ministerie voor onderwijs en onderzoek) en van het *Bundesministerium für Gesundheit* (federaal ministerie voor gezondheid) om de situatie van personen met intersekse te onderzoeken.²⁷¹ De Ethische Raad verkiest de term “interseksueel” over “hermafrodit” of de oudere Duitse term “*zwitter*” aangezien deze als discriminatoir aangevoeld kunnen worden. Bovendien spreekt de verkozen term zich er volgens de Raad niet over uit of er sprake is van een derde geslacht of als het geslacht niet vastgesteld was of kon worden.²⁷² Het onderzoek van de Raad bestond uit verschillende stappen. Ten eerste werd er online een enquête ter beschikking gesteld tussen 2 mei en 19 juni 2011 inzake

²⁶⁶ *Ibid.* 17.

²⁶⁷ *Ibid.*, 19.

²⁶⁸ FRA, *Homophobia and Discrimination on the grounds of sexual orientation in the EU Member States, Part I Legal Analysis*, 141, <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/homophobia-and-discrimination-grounds-sexual-orientation-eu-member-states-part-i>.

²⁶⁹ Grundrechte von intersexuelle Menschen wahren, *Deutscher Bundestag* 2013-14, 17/5528, 2, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁷⁰ Gesetz van 7 mei 2013 zur Änderung personenstandsrechtlicher Vorschriften (Personenstandsrechts-Änderungsgesetz - PStRÄndG), *Bundesgesetzblatt* 14 mei 2013, via www.gesetze-im-internet.de.

²⁷¹ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, 9,

<http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

²⁷² *Ibid.*, 11.

de situatie van personen met intersekse in Duitsland. Daarnaast werd er ook naar de mening van specialisten uit de medische, psychologische, sociologische en juridische sector gevraagd.²⁷³

Een tweede stap was een openbare hoorzitting met personen met intersekse, ouders en academici, waaronder juristen, psychologen, dokters en filosofen, in Berlijn op 8 juni 2011. De hoorzitting had onder meer de medische behandelingen en de toestemming van de betrokkene als onderwerp. Daarnaast konden er ook vragen uit het publiek voorgelegd worden aan de experts. Aansluitend hierbij organiseerde de Raad een online-discours in de vorm van een blog waarop artikelen werden gepost waar dan over gedebatteerd kon worden, van 8 juni tot 7 augustus 2011, met als groot voordeel een lagere toegangsdrempel voor getroffen personen.²⁷⁴

Daarnaast organiseerde de Raad ook individuele vergaderingen met artsen en verzocht de Raad geschreven bijdragen van enkele ouders van kinderen met intersekse, die hun kinderen zonder geslachtsaanduiding opvoeden.²⁷⁵

123. Uit de online consultaties en de hoorzitting konden volgende stellingen afgeleid worden: (1) onomkeerbare medische behandelingen moeten zo lang als mogelijk uitgesteld worden; (2) het recht van de ouders om te beslissen in het belang van het kind moet beperkt worden met betrekking tot de toewijzing van een geslacht, aangezien dit de kern van het recht op genderidentiteit van een individu raakt en (3) personen met intersekse kunnen niet gedwongen worden tot binaire geslachtsregistratie op grond van het verbod van discriminatie en het recht op zelfbeschikking.²⁷⁶

124. Volgens de juridische experts geraadpleegd door de Raad is de gedwongen toewijzing van personen met intersekse tot oftewel het mannelijke, of het vrouwelijke geslacht, een grote inmenging in hun recht op zelfbeschikking en persoonlijkheid. Met betrekking tot alternatieven werden onder andere voorgesteld: de mogelijkheid om geen geslacht te registreren, een vrijwillige geslachtsregistratie, de mogelijkheid van een derde geslachtsaanduiding of het openlaten van het geslacht tot de betrokkene volwassen is. Daarnaast is de traditionele binaire geslachtsregistratie

²⁷³ *Ibid.*, 13-14.

²⁷⁴ *Ibid.*, 14-15.

²⁷⁵ *Ibid.*, 16.

²⁷⁶ Zie EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE. *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 85.

volgens meerdere experts in conflict met mensenrechten en kan het gebrek aan erkenning van een afzonderlijke geslachtsaanduiding voor personen met intersekse beschouwd worden als een discriminatie op grond van geslacht *ex* artikel 3(3) GG²⁷⁷. Volgens sommige van deze experts kunnen de rechten van personen met intersekse beter beschermd worden via de erkenning van een derde geslacht.²⁷⁸

Andere deskundigen verkiezen dan weer, zoals hierboven vermeld, de volledige afschaffing van een geslachtsregistratie. Volgens hen is een dergelijke registratie en het daaruit volgend onderscheid tussen mannen en vrouwen niet langer relevant in het huidige Duitse recht. Zo stellen zij onder andere dat de termen “moeder” en “vader” in het afstammingsrecht vervangen kunnen worden door “persoon”. Zij stellen ook dat de vermelding van geslacht niet noodzakelijk is voor de bescherming tegen discriminatie op grond van geslacht. Zo vermelden zij dat andere verboden discriminatiegronden, zoals etnische achtergrond of geloofsovertuiging, ook niet afhankelijk zijn van een binair stelsel of opname in een register.²⁷⁹ Voor anderen gaat dit dan weer te ver en is de vrijwillige geslachtsregistratie een betere oplossing. Dit is volgens hen een compromis tussen enerzijds het vermijden van een gedwongen registratie door personen met intersekse en anderzijds het beschermen van de juridische privileges gewaarborgd in artikel 3(2) GG²⁸⁰ voor personen geregistreerd als vrouw.²⁸¹

Een laatste suggestie was de mogelijkheid tot uitstellen van de geslachtsregistratie voor minderjarigen op grond van artikel 2(1) GG *j*° 1(1) GG. Artikel 2(1) stelt dat ieder recht heeft op

²⁷⁷ Art. 3(3) Grundgesetz (GG): “*Niemand darf wegen seines Geschlechtes, seiner Abstammung, seiner Rasse, seiner Sprache, seiner Heimat und Herkunft, seines Glaubens, seiner religiösen oder politischen Anschauungen benachteiligt oder bevorzugt werden. Niemand darf wegen seiner Behinderung benachteiligt werden.*” (Vrije vertaling: Niemand mag worden gediscrimineerd of begunstigd vanwege zijn of haar geslacht, afkomst, ras, taal, vaderland, afkomst, geloof, religieuze of politieke opvattingen. Niemand mag worden benadeeld vanwege zijn handicap.)

²⁷⁸ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, 138-139, <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

²⁷⁹ *Ibid.*, 142-143. Dit argument is al door verschillende auteurs aangehaald en toont toch enigszins een overeenstemming over het feit dat de registratie van geslacht in principe niet vereist is om toch nog bescherming tegen discriminatie op grond van geslacht te kunnen bieden.

²⁸⁰ Art. 3(2) GG: “*Jeder hat das Recht auf Leben und körperliche Unversehrtheit. Die Freiheit der Person ist unverletzlich. In diese Rechte darf nur auf Grund eines Gesetzes eingegriffen werden.*” (Vrije vertaling: Iedereen heeft recht op leven en op fysieke integriteit. De vrijheid van de persoon is onschendbaar. Op dit recht mag inbreuk worden gemaakt door een wet.)

²⁸¹ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, 144, <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

de vrije ontwikkeling van zijn persoonlijkheid, terwijl artikel 1(1) de onaantastbaarheid van de menselijke waardigheid vooropstelt. Volgens de experts kan hieruit afgeleid worden dat niemand gedwongen mag worden in een rol die niet overeenkomt met zijn innerlijk beleefde identiteit.²⁸²

125. Met betrekking tot de “geslachtsnormaliserende” behandelingen die vaak zonder geïnformeerde toestemming van de betrokkene gebeuren, verwees de Raad in zijn advies naar een uitspraak van het *Bundesgerichtshof* in een zaak van 2006,²⁸³ waarin deze stelde dat het kind een recht van veto heeft als er geen gevaar is voor de gezondheid of het leven van het kind indien de behandeling uitgesteld wordt.²⁸⁴ Ouders hebben een recht van vertegenwoordiging indien het kind nog onvoldoende bekwaam is om zelf te beslissen over de behandeling, maar moeten hierbij altijd het welzijn van het kind als prioriteit stellen, wat in feite een beperking inhoudt van de medische ingrepen waartoe ouders kunnen toestemmen. Een dergelijke beperking zou bijv. eruit kunnen bestaan dat ouders enkel tot dergelijke ingrepen kunnen toestemmen indien er zonder de ingreep een gevaar voor de gezondheid van het kind is. Een puur esthetische doelstelling komt echter niet overeen met het idee dat het welzijn van het kind altijd de eerste overweging moet vormen. Bovendien is er in enkele gevallen zelfs een verbod tot vertegenwoordiging door de ouders, bijv. in artikel 1631c BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*; Burgerlijk Wetboek) dat een verbod van sterilisatie van de minderjarige inhoudt, tenzij dit een ongewild gevolg is van een (levens)noodzakelijke ingreep. Als de minderjarige bovendien zelf over de bekwaamheid beschikt om de beslissing te nemen, primeert diens zelfbeschikkingsrecht op het recht van vertegenwoordiging van de ouders.²⁸⁵

126. Deze procedure leidde uiteindelijk tot een advies van de Duitse Ethische Raad van februari 2012. Een van de aanbevelingen van de Ethische Raad was een derde optie, namelijk “andere”, te voorzien en de registratie van het geslacht uit te stellen tot de betrokkene zelf kan beslissen.²⁸⁶ Met betrekking tot “geslachtsnormaliserende” behandelingen, vermeldde de Raad dat de beslissing om onderworpen te worden aan een dergelijke ingreep hoogst persoonlijk is en zoveel als mogelijk aan de betrokkene overgelaten moet worden. Indien de betrokkene nog niet over het

²⁸² *Ibid.*, 145.

²⁸³ BGH (Bundesgerichtshof) 10 oktober 2006, VI ZR 74/05, via <http://juris.bundesgerichtshof.de>.

²⁸⁴ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, 148, <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

²⁸⁵ *Ibid.*, 149-152.

²⁸⁶ *Ibid.*, 166-167.

onderscheidingsvermogen beschikt om hierover te beslissen, moeten de wettelijke vertegenwoordigers voldoende rekening houden met het welzijn van het kind.²⁸⁷ Dezelfde aanbevelingen werden ook vermeld in een advies van het parlement.²⁸⁸ De reactie van de Duitse regering, namelijk dat er niet meteen op korte tijd een oplossing gevonden kan worden voor deze complexe materie, vooral rekening houdend met de medische aspecten,²⁸⁹ was eerder teleurstellend, zo merkte Gabriele Fograscher, een van de leden van de *Bundestag*, op tijdens een debat in de *Bundestag*.²⁹⁰

127. Tegelijkertijd werd een motie geïntroduceerd in de *Bundestag* in april 2011 om de federale regering er toe aan te zetten onder andere een wijziging van de *Personenstandsgesetz*, zodat deze voldoende rekening zou houden met personen met intersekse, te bekomen en om ervoor te zorgen dat de (profylactische) wijziging en verwijdering van geslachtsorganen zoveel als mogelijk vermeden zou worden bij minderjarigen.²⁹¹ Ter verantwoording van deze motie werd onder andere verwezen naar een klinische evaluatiestudie van 2008 waaruit bleek dat veel volwassenen die als kind een geslachtsnormaliserende ingreep ondergingen, zwaar ontevreden zijn met de fysieke en psychische gevolgen ervan. Zo zei 25% van de ondervraagden dat de ingreep tot complicaties heeft geleid, terwijl 28% zei dat het moeilijk is een gespecialiseerde behandeling te vinden voor mogelijke problemen als gevolg van een “geslachtsnormaliserende” ingreep. Ook de psychische gezondheid van de betrokkenen leidt er sterk onder, zo bleek uit de studie.²⁹² De initiatiefnemers van de motie benadrukken ook nog eens dat er meer aandacht aan het thema van interseksualiteit in het schoolonderwijs gespendeerd moet worden, aangezien vooroordelen en stigmatisering van personen met intersekse reeds op jonge leeftijd beginnen.²⁹³

²⁸⁷ *Ibid.*, 174-175.

²⁸⁸ Stellungnahme des Bundesrates, *Bundesrat* 2011-12, Bundesratsdrucksache 304/12, 1-2, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁸⁹ *Deutscher Bundestag* 2011-12, 17/10489, 72, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁹⁰ Beratung Deutscher Bundestag, *Deutscher Bundestag* 2012-13, Bundestag-Plenarprotokoll 17/217, 26940, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁹¹ Grundrechte von intersexuelle Menschen wahren, *Deutscher Bundestag* 2013-14, 17/5528, 1, via <http://dipbt.bundestag.de>; zie ook EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE, *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 85.

²⁹² Grundrechte von intersexuelle Menschen wahren, *Deutscher Bundestag* 17/5528, 4, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁹³ *Ibid.*, 4.

128. Zoals hierboven vermeld, gaf deze procedure aanleiding tot de wet van 7 mei 2013, die onder andere artikel 22 PStG²⁹⁴ wijzigde en het mogelijk maakte dat de geslachtsaanduiding opengelaten kan worden op de geboorteakte, zonder leeftijdslimiet,²⁹⁵ indien het geslacht onduidelijk is. Deze mogelijkheid tot het openlaten van de geslachtsaanduiding is bovendien dwingend indien voldaan wordt aan de voorwaarden en is beperkt tot lichamelijke interseksualiteit.²⁹⁶ De opname van het huidige artikel 22(3) PStG werd aanbevolen door de binnenlandse commissie binnen de *Bundestag*²⁹⁷ en werd unaniem goedgekeurd tijdens later overleg.²⁹⁸ Mogelijk bijkomende regelingen inzake dit thema werden in eerste instantie overgelaten aan verdere besprekingen van de comités van experts.²⁹⁹ Het doel van deze wet was onder andere om stigmatisering van personen met intersekse te vermijden en om minder druk op de ouders te zetten bij de aangifte van de geboorte, wat tot minder geslachtsnormaliserende behandelingen zou moeten leiden.³⁰⁰

Er volgde ook een nieuwe versie van de *Personenstandsgesetz-Verwaltungsvorschrift* (PStG-VwV)³⁰¹. Terwijl een eerste versie van het wetsontwerp vereiste dat de informatie die verschaft wordt bij de geboorteaangifte “zonder twijfel” (“*zweifelsfrei*”) moet aantonen dat het kind noch het mannelijk, noch het vrouwelijk geslacht toegewezen kan worden,³⁰² werd er uiteindelijk in een

²⁹⁴ Art. 22 PStG: “*Kann das Kind weder dem weiblichen noch dem männlichen Geschlecht zugeordnet werden, so ist der Personenstandsfall ohne eine solche Angabe in das Geburtenregister einzutragen.*” (Vrije vertaling: Als het kind noch het mannelijk, noch het vrouwelijk geslacht toegewezen kan worden, moet de akte van de burgerlijke stand zonder een dergelijke vermelding opgenomen worden in het geboorteregister).

²⁹⁵ N. DETHLOFF, S. GÖSSL, “Country Report for Germany” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 140.

²⁹⁶ DEUTSCHES INSTITUT FÜR MENSCHENRECHTE, *Geschlechtervielfalt im Recht: Status Quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt*, 4, http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/fileadmin/user_upload/PDF-Dateien/Sonstiges/Zusammenfassung_Gutachten_Geschlecht_im_Recht_bf.pdf.

²⁹⁷ *Deutscher Bundestag* 2012-13, 17/12192, 1 en 11, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁹⁸ Beratung Deutscher Bundestag, *Deutscher Bundestag* 2012-13, Bundestag-Plenarprotokoll 17/219, 27217 – 27223, via <http://dipbt.bundestag.de>.

²⁹⁹ *Ibid.*, 27222.

³⁰⁰ N. DETHLOFF, S. GÖSSL, “Country Report for Germany” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 140.

³⁰¹ Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Personenstandsgesetz van 29 maart 2010 (*BAnz* 15/04/2010), gewijzigd bij wet van 3 juni 2014 (*BAnz (Bundesanzeigers)* 12 juni 2014) via <https://www.jurion.de>.

³⁰² *Deutscher Bundesrat* 2013-14, Bundesratsdrucksache 29/14, 12, via <https://www.bundesrat.de>.

tweede versie voor gekozen om deze vereiste weg te laten en heeft men eraan toegevoegd dat de registratie gebeurt op basis van informatie “*op het tijdstip van aangifte*”. Dit om tegemoet te komen aan de vrij korte periode voor de potentieel verkeerde registratie van het geslacht, waardoor er geen diepgaand onderzoek gevoerd kan worden door de arts.³⁰³

129. Ondanks de goede bedoelingen van de regering, waren er toch enkele afgevaardigden die om een meer uitgebreide wetswijziging vroegen. Dit werd afgewezen door de regering, met als officiële reden dat een verdere juridische hervorming pas na de federale verkiezingen onder een nieuw verkozen regering en parlement verwezenlijkt kon worden. Het is niet onwaarschijnlijk dat een andere reden voor deze weigering de gevoelige aard van de materie was, zeker zo kort voor de verkiezingen.³⁰⁴

Daarnaast volgde er ook veel kritiek van organisaties zoals *OII Deutschland (Organisation Intersex International)*, die onder andere het gedwongen karakter van de wet bekritisieren. Het is namelijk zo dat als de arts beslist dat het kind noch tot het mannelijk, noch tot het vrouwelijk geslacht behoort, er geen andere optie is dan het geslacht open te laten. De beslissingsmacht ligt dus geheel bij de arts en niet bij de ouders of het kind in kwestie.³⁰⁵ Bovendien stelde onder andere IHRA (*Intersex Human Rights Australia*, het voormalige *OII Australia*) reeds voor de inwerkingtreding van de wet dat deze in werkelijkheid juist tot meer geslachtsnormaliserende behandelingen zou kunnen leiden in plaats van ze te verminderen, onder andere door het hoger risico van stigmatisering.³⁰⁶

Ook in een *Issue Paper* van de Raad van Europa werd deze kritiek nog eens herhaald. Zo werd er vermeld dat mensenrechtenverdedigers vreesden dat dit gebrek aan keuzevrijheid juist aanleiding zou kunnen geven tot een toename van stigmatisering en “*forced outings*” van kinderen met een onduidelijk geslacht. Daarenboven werd hier ook nog eens aangegeven dat de wetgeving juist nog

³⁰³ *Deutscher Bundesrat* 2013-14, Bundesratsdrucksache 29/14(B), 5-6, via <https://www.bundesrat.de>.

³⁰⁴ Zie ook N. DETHLOFF, S. GÖSSL, “Country Report for Germany” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekserregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 143.

³⁰⁵ ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL DEUTSCHLAND (hierna: OII DEUTSCHLAND), “Mogelpackung für Inter*: Offener Geschlechtseintrag keine Option”, 7 februari 2013, <http://www.intersexualite.de/pm-mogelpackung-fur-inter-offener-geschlechtseintrag-keine-option>.

³⁰⁶ INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA (hierna: IHRA), “German proposals for a “third gender” on birth certificates miss the mark”, 20 augustus 2013, <https://ihra.org.au/23183/germany-third-gender-birth-certificates>.

meer druk op de ouders zou kunnen zetten om hun kind een ingreep te laten ondergaan om zo te vermijden gedwongen te worden het geslacht open te laten.³⁰⁷

130. Uit een onderzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken in de periode van november 2013 tot november 2014 bleek overigens dat er nauwelijks gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid tot het openlaten van de geslachtsaanduiding in artikel 22(3) PStG. Zo werden volgens medische schattingen ongeveer slechts vier procent van de kinderen geboren met intersekse geregistreerd met open geslacht. Enkele oorzaken hiervoor waren het gebrek aan kennis van de nieuwe regeling, onaangepaste formulieren en IT-systemen inzake de geboorteaankondigingen, onzekerheid over wanneer nu juist het geslacht moet opengelaten worden en de neiging van zowel de behandelende arts als de ouders, maar ook van burgerlijke ambtenaren, om het kind toch een dominant binair geslacht toe te wijzen.³⁰⁸

131. Ander onderzoek toont dan weer aan dat er na de wijziging van artikel 22 PStG in 2014 geen significante daling in “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen jonger dan 10 jaar opgemerkt kon worden.³⁰⁹ Dit terwijl de doelstelling van de wetswijziging voornamelijk was om niet-consensuele, niet-levensnoodzakelijke ingrepen van kinderen met intersekse tegen te gaan.

132. *OII Deutschland* heeft in 2017 dan ook een schaduwrapport ingediend bij het CEDAW-Comité met betrekking tot de situatie van personen met intersekse in Duitsland.³¹⁰ Zo vraagt OII onder andere dat Duitsland alle niet-levensnoodzakelijke “geslachtsnormaliserende” behandelingen verbiedt, tenzij de volwassen persoon met intersekse zelf heeft ingestemd tot de ingreep, aangezien het onderzoek hierboven vermeld, aangetoond heeft dat ondanks de

³⁰⁷ COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human rights and intersex people: Issue Paper*, april 2015, 38, <https://rm.coe.int/16806da5d4>.

³⁰⁸ DEUTSCHES INSTITUT FÜR MENSCHENRECHTE, *Geschlechtervielfalt im Recht: Status Quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt*, 2, http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/fileadmin/user_upload/PDF-Dateien/Sonstiges/Zusammenfassung_Gutachten_Geschlecht_im_Recht_bf.pdf.

³⁰⁹ Zie U. KLÖPPEL, “Zur Aktualität kosmetischer Operationen “uneindeutiger” Genitalien im Kindesalter, *Gender Bulletin* (42), December 2016, (1) 56-60, https://www.gender.hu-berlin.de/de/publikationen/gender-bulletins/bulletin-texte/texte-42/kloepfel-2016_zur-aktualitaet-kosmetischer-genitaloperationen/view.

³¹⁰ OII DEUTSCHLAND, *CEDAW Shadow Report. With reference to the combined Seventh and Eighth Periodic Report from the Federal Republic of Germany on the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*, 20 januari 2017, via <http://tbinternet.ohchr.org>.

mogelijkheid tot het openlaten van de geslachtsaanduiding, het aantal “geslachtsnormaliserende” behandelingen vrijwel constant is gebleven. OII vraagt ook dat er naast M en V andere optie(s) voorzien worden voor non-binaire personen, met als finaal doel geen vermelding van geslacht meer te hebben op de geboorteakte of enig ander identiteitsdocument.³¹¹

133. In een arrest³¹² van het *Bundesgerichtshof* benadrukte het Hof dat de wetgever met de wet van 7 mei 2013 niet de bedoeling had gehad om de mogelijkheid van een “inter” of “divers” geslacht te voorzien. Dit in reactie op de vordering van de eiseres om haar³¹³ geslacht naar “inter” of “divers” te wijzigen, waarbij ze opmerkte dat de Duitse wetgever bij de wetswijziging gekozen had voor een binair stelsel met daarnaast enkel de mogelijkheid om geen geslacht te hebben.³¹⁴ Daarenboven gaf het hof van beroep eerder in deze zaak ook al aan dat ook volwassen personen de doorhaling van het aangegeven geslacht kunnen bekomen.³¹⁵ Dit betekent in principe dat de wet die in werking trad op 1 november 2013 terugwerkende kracht heeft, aangezien ook personen geboren voor 1 november 2013 nu de doorhaling van de geslachtsvermelding in hun geboorteakte kunnen verkrijgen. Daarvoor moeten ze echter wel medische documenten kunnen voorleggen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand om te bewijzen dat ze interseksueel zijn. Een probleem hierbij is dat veel personen met intersekse geen toegang hebben tot hun medische akten.³¹⁶

134. Een andere zaak waarin geprobeerd werd het traditionele binaire model te doorbreken, speelde zich af voor de rechtbank van München in 2003.³¹⁷ De eiser was een persoon met intersekse die aan de registers van de burgerlijke stand gevraagd had om zijn geslachtsaanduiding te veranderen naar “*Zwitter*”, wat een oude Duitse term is voor “tweegeslachtigheid”, of naar “hermafrodiët/interseksueel/intraseksueel”, maar dit verzoek werd afgewezen. Volgens de

³¹¹ *Ibid.*, 1-2.

³¹² BGH (Bundesgerichtshof), 22 juli 2016, XII ZB 52/15, via <http://juris.bundesgerichtshof.de>.

³¹³ Eigenlijk is het voornaamwoord “hun” hier meer geschikt, maar omwille van redenen van leesbaarheid wordt het voornaamwoord “haar” gebruikt.

³¹⁴ S.L. GÖSSL, “Intersexuelle Menschen und ihre personenstandsrechtliche Erfassung”, *NZ Fam* 2016, (1122) 1127, via <https://beck-online.beck.de>.

³¹⁵ OLG Celle 21 januari 2015, 17 W 28/14, via <https://beck-online.beck.de>.

³¹⁶ Zie D. G. GHATTAS, OII DEUTSCHLAND, *Interessiert an der Dritten Option? Fragen und Antworten zur Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Dritten Geschlechtseintrag vom 10.10.2017*, 31 januari 2018, 5, https://oii-germany.org/wp-content/uploads/2018/01/Interessiert-an-der-Dritten-Option_IVIM_OII-Germany.pdf.

³¹⁷ *Landgericht München I Zivilkammer* 30 juni 2003, 16 T 19449/02, via <https://beck-online.beck.de>.

rechtbank was de betrokkene *in casu* geen hermafrodiet op basis van de vrij strikte definitie³¹⁸ die de rechtbank hanteerde, aangezien de betrokkene wel eierstokken, maar geen testikels had. Vervolgens vond de rechtbank het irrelevant om in casu te oordelen of de geslachtsaanduiding “hermafrodiet” geregistreerd zou moeten kunnen worden in het Register van Geboortes, Overlijdens en Huwelijken. Ook de aanduidingen “interseksueel” of “intraseksueel” kwamen volgens de rechtbank niet in aanmerking aangezien biologische en medische inzichten uitgaan van de traditionele visie dat er slechts twee geslachten bestaan en dat elke vorm van onduidelijk geslacht slechts een uitzondering op de regel vormt. Daarnaast wees de rechtbank het onderzoek, dat het tegendeel aantoonde, af als een “minderheidsopinie”. De rechtbank stelde dat noch de menselijke waardigheid (artikel 1(1) GG), noch het recht op vrije persoonlijkheidsontwikkeling (artikel 2(1) GG), noch het gelijkheidsbeginsel (artikel 3(2) GG) aanleiding zouden geven tot een verplichting tot toevoeging van een derde geslachtsaanduiding. De rechtbank voegde hier nog aan toe dat een dergelijke hervorming “*tot moeilijkheden in het definiëren van begrippen en tot rechtsonzekerheid*” zou leiden.³¹⁹

§5. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

135. Hier moet vermeld worden dat het geslacht niet aangegeven wordt op de Duitse identiteitskaarten. Artikel 5(2) van de *Personalausweisgesetz*³²⁰ geeft aan welke gegevens aangegeven moeten worden op de identiteitskaart, namelijk onder andere de voor- en familienaam, de geboortedatum en de nationaliteit, maar het geslacht wordt hier niet vermeld. Dit in tegenstelling tot het paspoort, dat wel het geslacht vermeldt. Sinds 2014 is het mogelijk om een “X” aanduiding te verkrijgen, maar deze mogelijkheid wordt enkel ter beschikking gesteld van personen wiens geslachtsaanduiding opengelaten werd op de geboorteakte.³²¹

³¹⁸ Volgens de rechtbank is er enkel sprake van een hermafrodiet als een persoon zowel mannelijke als vrouwelijke geslachtskenmerken, namelijk zowel testikels als eierstokken bezit.

³¹⁹ *Langericht München I Zivilkammer* 30 juni 2003, 16 T 19449/02, via <https://beck-online.beck.de>; EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE, *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 83-84.

³²⁰ Gesetz über Personalausweise und den elektronischen Identitätsnachweis (Personalausweisgesetz - PAuswG) van 18 juni 2009, *Bundesgesetzblatt* 24 juni 2009, <http://www.gesetze-im-internet.de>.

³²¹ M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 24.

§6. *De lege ferenda*

136. In een arrest van 10 oktober 2017³²² gaf het Grondwettelijk Hof (*Bundesverfassungsgericht*) de Duitse wetgever de opdracht om ten laatste tegen 31 december 2018 een nieuwe regeling met betrekking tot de geslachtsregistratie uit te werken.³²³ De wetgever heeft hierbij de keuze tussen (1) het introduceren van een derde geslachtsmogelijkheid naast mannelijk en vrouwelijk in artikel 22(3) van de *Personenstandsgesetz* of (2) geen registratie van het geslacht meer (bij de burgerlijke stand). *OII Deutschland* stelt dat het volledig weglaten van enige geslachtsvermelding in officiële documenten de situatie veel makkelijker zou maken voor personen met een non-binaire genderidentiteit en zo de genderrollen veel opener zullen worden. Bovendien zou dit voor kinderen betekenen dat ze de ruimte krijgen zich te ontwikkelen in de – voor hen – juiste richting.³²⁴ Inzake de mogelijkheid van een derde optie naast M/V stelt *OII Deutschland* dat het Hof deze optie mogelijkwijze niet enkel voor personen met intersekse voorziet, maar ook voor andere non-binaire personen, aangezien het Hof een breder toepassingsgebied handhaaft dan vermeld in artikel 22 (3) PStG.³²⁵

In de onderliggende zaak wilde de betrokkene haar³²⁶ geboorteakte laten aanpassen door de aanduiding ‘vrouwelijk’ te laten verwijderen en te vervangen door ‘inter’ of ‘divers’. De huidige regeling, namelijk de mogelijkheid om het veld met betrekking tot het geslacht leeg te laten, voldeed niet aangezien de betrokkene zichzelf niet als “geslachtsloos” ziet.

³²² (BVerfG) Bundesverfassungsgericht 10 oktober 2017, 2019/16, via <https://www.bundesverfassungsgericht.de>.

³²³ BVerfG (Bundesverfassungsgericht) 10 oktober 2017, 2019/16, nr. 66, via <https://www.bundesverfassungsgericht.de>.

³²⁴ Zie D. G. GHATTAS, OII DEUTSCHLAND, *Interessiert an der Dritten Option? Fragen und Antworten zur Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Dritten Geschlechtseintrag vom 10.10.2017*, 31 januari 2018, 8, https://oiigermany.org/wp-content/uploads/2018/01/Interessiert-an-der-Dritten-Option_IVIM_OII-Germany.pdf.

³²⁵ Zie D. G. GHATTAS, OII DEUTSCHLAND, *Interessiert an der Dritten Option? Fragen und Antworten zur Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Dritten Geschlechtseintrag vom 10.10.2017*, 31 januari 2018, 15, https://oiigermany.org/wp-content/uploads/2018/01/Interessiert-an-der-Dritten-Option_IVIM_OII-Germany.pdf.

³²⁶ Eigenlijk is het voornaamwoord “hun” hier meer geschikt, maar omwille van redenen van leesbaarheid wordt het voornaamwoord “haar” gebruikt.

137. Volgens het Hof vereist de Grondwet niet dat het geslachtscomponent van de burgerlijke staat exclusief gereguleerd moet zijn in het binaire.³²⁷ Bovendien benadrukte het Hof dat het gebrek aan erkenning van de niet-binaire genderidentiteit een schending is van het grondwettelijk beschermde recht op een vrije persoonlijkheidsontwikkeling, gewaarborgd in artikel 2(1) GG.³²⁸ Volgens het Hof beschermt dit recht ook de genderidentiteit, die een belangrijk element is van de persoonlijkheid van een individu. Ook de genderidentiteit van personen die noch de mannelijke, noch de vrouwelijke genderidentiteit toegewezen kunnen worden, vallen onder de bescherming van artikel 2(1).³²⁹

Daarnaast beschouwde het Hof de huidige regelgeving als discriminerend en dus een schending van artikel 3(3) van de Duitse Grondwet, in zoverre het niet mogelijk is om een ander geslacht dan “mannelijk” of “vrouwelijk” te registreren.³³⁰ Het Hof geeft hierbij een bredere interpretatie aan het begrip “geslacht” en voegt hieraan toe dat de bescherming in dit artikel ook uitgebreid kan worden naar “seksuele identiteit”.³³¹ Om tegemoet te komen aan eventuele kritiek voegde het Hof er nog aan toe dat een mogelijke derde optie geen nadelige gevolgen inhoudt voor personen die wel het mannelijk of vrouwelijk geslacht toegewezen kan worden en dat “*door simpelweg de mogelijkheid open te stellen, niemand gedwongen wordt gebruik te maken van deze optie*”,³³² wat een duidelijk onderscheid toont met de huidige regeling in artikel 22(3) PStG inzake kinderen geboren met onduidelijk geslacht. Inzake de gevolgen van het onderliggend geding moet ook vermeld worden dat binnen de omvang van de onverenigbaarheid van de regeling met de grondwet de relevante bepalingen niet meer toegepast mogen worden.³³³

138. Dit arrest is niet zonder kritiek gebleven. Zo werden in totaal 16 instellingen, verenigingen en belangengroepen gehoord, terwijl de *Bundesregierung*, *Bundestag* en *Bundesrat* niet betrokken werden in het geding, alhoewel zij juist verantwoordelijk zijn voor de implementatie van het

³²⁷ BVerfG (Bundesverfassungsgericht) 10 oktober 2017, 2019/16, nr. 50, via <https://www.bundesverfassungsgericht.de>.

³²⁸ *Ibid.*, nr. 42.

³²⁹ *Ibid.*, nr. 40.

³³⁰ *Ibid.*, nr. 65.

³³¹ *Ibid.*, nrs. 61-62.

³³² *Ibid.*, nr. 51.

³³³ Zie K. MÄRKER, “Drittes Geschlecht? Quo vadis Bundesverfassungsgericht?”, *NZFam* 2018, (1) 1, via <https://beck-online.beck.de>.

arrest.³³⁴ Een ander mogelijk punt van kritiek is dat uit de uitlegging van artikel 3(2) GG niet het bestaan van een derde geslacht geïnterpreteerd kan worden, zoals het Hof lijkt te suggereren. Ook het feit dat het Hof niet over het vereiste mandaat zou beschikken om een dergelijke diepgaande verandering van het rechtsstelsel teweeg te brengen met een enkele uitspraak, wordt vermeld als commentaar.³³⁵

Op dit laatste punt van kritiek kan echter gereageerd worden door te verwijzen naar eerdere rechtspraak³³⁶ van het Grondwettelijk Hof inzake de juridische erkenning van het gender van een individu, die ook verregaande gevolgen voor de wetgever tot stand bracht.³³⁷ Er kan dan ook gesteld worden dat niet de wetgever zelf, maar eerder het Grondwettelijk Hof verantwoordelijk is voor de meeste hervormingen in deze materie, aangezien de wetgever in principe enkel gereageerd heeft op de arresten van het hof.³³⁸

§7. Globale beoordeling

139. Ondanks de goede voornemens van de regering, heeft de wetswijziging van november 2013 zijn doel gemist. In plaats van de druk op ouders van een kind geboren met onduidelijk geslacht te verminderen, heeft het nieuwe artikel 22(3) PStG in werkelijkheid juist tot een verhoogde druk om een mannelijk of vrouwelijk geslacht aan het kind toe te wijzen door het kind aan een lichamelijke ingreep te onderwerpen, geleid. Helaas is ook de mogelijkheid tot het bekomen van een “X” aanduiding op het paspoort voorbehouden aan personen wiens geslacht op grond van artikel 22(3) PStG niet vermeld werd in de geboorteakte. Net zoals in Nederland wordt dit alternatief dus gebaseerd op geslacht in plaats van genderidentiteit. Inzake de identiteitskaart valt er echter een voorbeeld te nemen aan Duitsland, aangezien veel personen met een non-binaire

³³⁴ *Ibid.*, 2.

³³⁵ *Ibid.*, 3.

³³⁶ Zie bijv. BVerfG 11 januari 2011, 1 BvR 3295/07, BVerfGE 128, 109-137, via <https://beck-online.beck.de> inzake de vereiste van onvruchtbaarheid en chirurgische maatregelen om juridisch van geslacht te kunnen veranderen; BVerfG 27 mei 2008, 1 BvL 10/05, BVerfGE 121, 175-205, via <https://beck-online.beck.de> inzake de vroegere vereiste van ongehuwdheid om juridisch van geslacht te kunnen veranderen.

³³⁷ A. DUTTA, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Germany” in SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 211.

³³⁸ *Ibid.*, 221.

genderidentiteit reeds aangegeven hebben dat zij de voorkeur geven aan het volledig achterwege laten van een geslachtsvermelding boven een mogelijke alternatieve geslachtsvermelding. Het valt nu af te wachten welke invloed het arrest van het *Bundesverfassungsgerecht* zal spelen en in hoeverre de regelgever bereid zal zijn uitvoering te geven aan de uitspraak.

Afdeling V. Malta

§1. Algemeen

140. In de *Public Registry* van Malta worden vier registers bijgehouden, waaronder een van geboorteakten, aldus artikel 238(1) van de *Civil Code*. Het kan eigenlijk vergeleken worden met de registers van de burgerlijke stand in België.

§2. Anti-discriminatie

142. In een verklaring van de *Trans Rights Conference*, georganiseerd in Malta in 2009, werd onder meer respect voor genderidentiteit en genderexpressie gevraagd.³³⁹ In 2013 vond ook het derde *International Intersex Forum* plaats in Malta, waar een verklaring, genaamd de “*Malta Declaration*” ondertekend werd. De verklaring bevestigde niet enkel het bestaan van personen met intersekse, maar vroeg ook een einde te maken aan discriminatie van personen met intersekse en om hun recht op lichamelijke integriteit, fysieke autonomie en zelfbeschikking te garanderen.³⁴⁰

143. In 2014 werden seksuele oriëntatie en genderidentiteit via een amendement³⁴¹ toegevoegd als verboden gronden van discriminatie in de Maltese Grondwet, met name in artikelen 32³⁴² en 45³⁴³.

³³⁹ TGEU, “Declaration of the Trans Rights Conference 28th October 2009, Malta”, 29 oktober 2009, <https://tgeu.org/malta-declaration>.

³⁴⁰ ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL EUROPE (hierna: OII EUROPE), “Malta Declaration”, 1 december 2013, <https://oiieurope.org/malta-declaration>.

³⁴¹ Constitution of Malta (Amendment) Act van 17 april 2014 (ACT No. X of 2014), via <http://www.justiceservices.gov.mt>.

³⁴² Art. 32 van de Maltese Grondwet: “*Whereas every person in Malta is entitled to the fundamental rights and freedoms of the individual, that is to say, the right, whatever his race, place of origin, political*

144. De anti-discriminatieregeling inzake genderidentiteit is bovendien ook terug te vinden in de *Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act* (hierna: *GIGESC Act*)³⁴⁴, die geadopteerd werd op 1 april 2015 en dezelfde maand in werking is getreden. Zo bepaalt artikel 13(1) dat “*every norm, regulation or procedure shall respect the right to gender identity*”,³⁴⁵ terwijl lid 2 bepaalt dat publieke diensten de plicht hebben te garanderen dat elke vorm van onwettige discriminatie op grond van seksuele oriëntatie, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken geëlimineerd wordt. Daarenboven bepaalt lid 3 dat de bepalingen van de wet betrekking hebben op niet enkel de publieke sector, maar ook de private sector, publieke dienstafdelingen, agentschappen en alle competente overheden die verantwoordelijk zijn voor het bijhouden van persoonlijke gegevens of het verzamelen van informatie over het gender van een persoon. Deze wet heeft overigens het toepassingsgebied van de *Equality for Men and Women Act*³⁴⁶ uitgebreid tot “genderexpressie” en “geslachtskenmerken”.

§3. Medische interventie

145. Artikel 14(1) van de *GIGESC Act* bepaalt dat “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse, die uitgesteld kunnen worden tot de betrokkene geïnformeerd kan toestemmen, verboden zijn. Er wordt echter een uitzondering voorzien, namelijk wanneer deze

opinions, colour, creed, sex, sexual orientation or gender identity, but subject to respect for the rights and freedoms of others and for the public interest, to each and all of the following, namely - (a) life, liberty, security of the person, the enjoyment of property and the protection of the law; (b) freedom of conscience, of expression and of peaceful assembly and association; and (c) respect for his private and family life.”

(Vrije vertaling: Overwegende dat elke persoon in Malta recht heeft op de fundamentele rechten en vrijheden van een individu, dat wil zeggen het recht, ongeacht zijn ras, plaats van herkomst, politieke opvattingen, kleur, geloofsovertuiging, geslacht, seksuele geaardheid of genderidentiteit, maar onderworpen aan het respect voor de rechten en vrijheden van anderen en voor het algemeen belang, op elk en alle van de volgende zaken, namelijk: (a) leven, vrijheid, veiligheid van de persoon, het genot van eigendom en de bescherming van de wet; (b) vrijheid van geweten, van meningsuiting en van vreedzame vergadering en vereniging; en (c) respect voor zijn privé- en gezinsleven.)

³⁴³ Art. 45(3) van de Maltese Grondwet: “*in this article, the expression "discriminatory" means affording different treatment to different persons attributable wholly or mainly to their respective descriptions by race, place of origin, political opinions, colour, creed, sex, sexual orientation or gender identity (...)*”

(Vrije vertaling: in dit artikel betekent de uitdrukking "discriminerend" een verschillende behandeling van verschillende personen die geheel of hoofdzakelijk te wijten is aan de beschrijving van hun ras, plaats van herkomst, politieke opvattingen, kleur, geloofsbelijdenis, geslacht, seksuele geaardheid of genderidentiteit.)

³⁴⁴ Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (GIGESC Act) van 1 april 2015, via <http://justiceservices.gov.mt>.

³⁴⁵ Vrije vertaling: Elke norm, verordening of procedure moet het recht op genderidentiteit respecteren.

³⁴⁶ Equality for Men and Women Act van 9 december 2003, via <http://justiceservices.gov.mt>.

geïnformeerde toestemming van de minderjarige gegeven wordt via de persoon die het ouderlijk gezag uitoefent of de mentor van de betrokkene. Daarnaast is het ook mogelijk in uitzonderlijke omstandigheden, zo stelt artikel 14(2), dat een dergelijke behandeling mogelijk is zonder de geïnformeerde toestemming van de betrokkene op voorwaarde dat er een overeenkomst gesloten moet worden tussen de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of de mentor enerzijds en het Interdisciplinair Team, samengesteld uit professionals geschikt geacht door de betrokken minister, anderzijds. Bovendien is een dergelijke ingreep of behandeling sowieso strijdig met deze wet indien het sociale factoren als beweegreden heeft.

§4. Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte

146. In 2010 had de *Malta Gay Rights Movement* reeds een voorstel van een *GIGESC Act* voorgelegd, dat onder meer als doel had de procedure voor wijziging van het geslacht in de geboorteakte te vereenvoudigen op een wijze die het recht op privacy en fysieke integriteit van een individu voldoende respecteert.³⁴⁷

147. Aan de adoptie van de *GIGESC Act* gingen een publieke consultatie, drie parlementaire lezingen en enkele publieke debatten vooraf. Het kan dus zeker niet gezegd worden dat er onvoldoende voorbereiding was.³⁴⁸ Bovendien had het Regeringsprogramma onder meer als doel om een wet te introduceren die transgenderpersonen de mogelijkheid zou geven hun zelfbepaalde identiteit gerespecteerd te zien door de wet. Het desbetreffende wetsontwerp werd ontwikkeld door de *LGBTI Consultative Council* om aan deze doelstelling tegemoet te komen. In het wetsontwerp worden als doelstellingen van de wet vermeld: (1) garanderen van de erkenning en registratie van het gender van een persoon; (2) erkenning en bescherming van de geslachtskenmerken van een individu en (3) invoeren van een simpele procedure voor juridische erkenning van het gender, waarbij de privacy van de betrokkenen gerespecteerd wordt. Als redenen voor het wetsontwerp werden aangevoerd: (1) genderidentiteit wordt beschouwd als een inherent onderdeel van een individu dat niet noodzakelijk een medische ingreep of behandeling

³⁴⁷ N. FALZON, MALTA GAY RIGHTS MOVEMENT, *A proposed Gender Identity Act for Malta*, december 2010, 6, via http://meae.gov.mt/mt/Public_Consultations.

³⁴⁸ TGEU, “Malta adopts ground-breaking trans and intersex law”, 1 april 2015, <https://tgeu.org/malta-adopts-ground-breaking-trans-intersex-law>.

vereist; (2) geslachtskenmerken kunnen variëren en (3) iedere persoon moet de kans krijgen om zelf beslissingen te nemen met betrekking tot de lichamelijke integriteit en fysieke autonomie.³⁴⁹ Een van de initiële doelstellingen van de indienst van het wetsontwerp, mevrouw Helena Dalli, toenmalig minister van Sociaal Dialoog, Consumentenzaken en Burgerlijke Vrijheden, was bovendien om een bepaalde minderheid van de Maltese bevolking de mogelijkheid te geven haar potentieel in een democratische samenleving te realiseren.³⁵⁰

Tijdens de voorbereiding werden lokale en internationale instellingen en organisaties en belanghebbende betrokkenen geconsulteerd om te verzekeren dat het wetsontwerp zou voldoen aan huidige standaarden en geschikt zou zijn om personen met intersekse en transgenderpersonen te beschermen tegen discriminatie.³⁵¹ Uit deze voorbereidende fase bleek dat de meesten van deze respondenten voorstander waren van het wetsontwerp, onder andere omwille van diens sterke basis in mensenrechtenstandaarden. Dit wil echter niet zeggen dat er geen bedenkingen geformuleerd werden. Het is namelijk zo dat er enkele bezorgdheden uitgedrukt werden met betrekking tot (1) de doelstelling van de wet; (2) het gebrek aan vereiste van een voorafgaande medische, psychologische of hormonale behandeling; (3) de vereenvoudigde procedure tot wijziging van het juridische geslacht; (4) de inclusie van minderjarigen en (5) de inclusie van “geslachtskenmerken”. In navolging van deze consultaties heeft de regering enkele amendementen ingediend om de wetgeving te versterken en tegelijkertijd de hoogste standaard van mensenrechten, in het bijzonder voor transgenderpersonen en personen met intersekse, te garanderen.³⁵²

148. Het wetsontwerp van de *GIGESC Act* werd uiteindelijk unaniem goedgekeurd door het Maltese parlement; ook de oppositie stemde voor het wetsontwerp. Dit betekent echter niet dat het wetsontwerp aanvankelijk met open armen ontvangen werd door alle leden van de samenleving.

³⁴⁹ MALTESE GOVERNMENT, Towards the Gender Identity, Gender Expressions and Sex Characteristics Act, C 846, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

³⁵⁰ Zie N. SCRIBERRAS DEBONO, “Malta’s gender identity, gender expression and sex characteristics act – a shift from a binary gender to a whole new spectrum?”, *ELSA Malta Law Review*, december 2015, 1-2, <http://www.elsa.org.mt/wp-content/uploads/2016/04/Art-5-Gender-Identity-.pdf>.

³⁵¹ MINISTRY FOR SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Public consultation document, 29 oktober 2014, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

³⁵² MINISTRY OF SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Gender identity, gender expression and sex characteristics: submissions report, januari 2015, 7, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

Malta is namelijk nog steeds een overheersend conservatief en katholiek land. Het is belangrijk hierbij te onthouden dat een verandering in wetgeving daarom nog niet een wetgeving in mentaliteit betekent.³⁵³ Zo bekritiseerde de Kerk van Malta onder andere de – naar haar mening – te brede en vage definities van gender en genderidentiteit gehanteerd in het wetsontwerp.³⁵⁴ Maar anderzijds bleek wel dat na introductie van de *GIGESC Act* 85% van de Maltese bevolking begrip en steun toonde voor de gelijkheid van genderidentiteit. Dit is misschien toch niet zo een grote verrassing, aangezien onderzoek van FRA toont dat publieke maatregelen die positief zijn voor de LGBTI-gemeenschap leiden tot een betere leefsituatie voor deze personen.³⁵⁵

149. De wet stelt onder andere dat alle burgers en permanente inwoners het recht op “*the recognition of their gender identity, the free development of their person according to their gender identity, to be treated according to their gender identity and to their bodily integrity and physical autonomy*”³⁵⁶ hebben. De juridische erkenning van het gender van een individu wordt niet langer beschouwd als sociale of medische kwestie, maar als een manier om ieders recht op genderidentiteit te waarborgen.³⁵⁷ De definitie die gehanteerd wordt voor het begrip “genderidentiteit” is gebaseerd op de definitie gebruikt in de Yogyakarta Beginselen. Het feit dat er zo duidelijk inspiratie gehaald wordt uit internationale juridische instrumenten toont de bedoeling van de regering aan om de mensenrechten en de instandhouding van waardigheid te waarborgen.³⁵⁸

³⁵³ Zie ook N. SCRIBERRAS DEBONO, “Malta’s gender identity, gender expression and sex characteristics act – a shift from a binary gender to a whole new spectrum?”, *ELSA Malta Law Review*, december 2015, 2, <http://www.elsa.org.mt/wp-content/uploads/2016/04/Art-5-Gender-Identity-.pdf>.

³⁵⁴ CHURCH OF MALTA, *Bill on gender identity, gender expression and sex characteristics: comments and concerns*, 134/2014, 6 december 2014, 2-3, nr. 6, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

³⁵⁵ TGEU, *Legal gender recognition in Europe*, november 2016, 80, http://tgeu.org/toolkit_legal_gender_recognition_in_europe.

³⁵⁶ Vrije vertaling: De erkenning van hun genderidentiteit, de vrije ontwikkeling van hun persoonlijkheid in overeenstemming met hun genderidentiteit, om behandeld te worden conform hun genderidentiteit en op lichamelijke integriteit en fysieke autonomie.

³⁵⁷ D. SCHEMBRI, *Report to Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Discrimination against transgender people in Europe*, nr. 13742, 2 april 2015, 15, nr. 70, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21630>.

³⁵⁸ Zie N. SCRIBERRAS DEBONO, “Malta’s gender identity, gender expression and sex characteristics act – a shift from a binary gender to a whole new spectrum?”, *ELSA Malta Law Review*, december 2015, 4-5, <http://www.elsa.org.mt/wp-content/uploads/2016/04/Art-5-Gender-Identity-.pdf>.

Zo bepaalt artikel 3(1) dat iedere Maltese burger – in het aanvankelijke wetsontwerp werden ook inwoners vermeld³⁵⁹ – het recht heeft op de erkenning van zijn genderidentiteit en om ook volgens deze genderidentiteit geïdentificeerd te worden in zijn identiteitsdocumenten. Artikel 3(4) stelt dan weer dat er geen bewijs van enige ingreep of (medische/psychologische) behandeling vereist is om gebruik te kunnen maken van dit recht op erkenning van de genderidentiteit.

150. Artikel 7(4) stelt dat het mogelijk is om het gender van het pasgeboren kind niet te vermelden in de geboorteakte na aangifte van geboorte. De personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of de mentor moeten dan voor het kind de leeftijd van achttien jaar bereikt een verzoek indien bij het register van de burgerlijke rechtbank (*Civil Court*) om het gender en de voornaam van de minderjarige die uitdrukkelijk toestemming hiertoe geeft gegeven, te melden. Hierbij moet er rekening gehouden worden met zowel de evoluerende bekwaamheden en het belang van de minderjarige. In het initiële wetsontwerp moest het verklaren van het gender van de betrokkene voor de leeftijd van veertien gebeuren. Bovendien werd niets bepaald inzake een vereiste toestemming of wens van de minderjarige of dat er rekening gehouden moet worden met het belang en de capaciteiten van het betrokken kind.³⁶⁰ Artikel 278(c) van de *Civil Code* bepaalt overigens dat het geslacht van het kind niet geregistreerd moet worden tot de genderidentiteit van de minderjarige bepaald is.

§5. De wijziging van het geslacht in de geboorteakte

151. De *GIGESC Act* voorziet in een snelle, toegankelijke procedure om juridisch van geslacht te veranderen, zonder enige vereiste van een medische ingreep of hormoontherapie, zoals bepaald in artikel 3(4). Artikel 4(1) stelt dat elke Maltese burger het recht heeft om een wijziging van zijn geregistreerd gender volgens zijn zelfbepaalde genderidentiteit te vragen. De procedure duurt hoogstens 30 dagen en is gebaseerd op het principe van zelfbeschikking. De geslachtswijziging gebeurt via een eenvoudige verklaring bij de notaris, die overigens verboden wordt om naar

³⁵⁹ MINISTRY FOR SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Towards the Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act, 2, via https://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

³⁶⁰ *Ibid.*, 5.

medische informatie te vragen.³⁶¹ De keuzemogelijkheden bij deze wijziging zijn echter nog steeds binair geregeld. Althans dat kan toch afgeleid worden uit het feit dat een wijziging van de geboorteakte automatisch een wijziging van de identiteitskaart tot gevolg heeft en dat pas vanaf 2017 een alternatief voor “m/v” mogelijk is voor identiteitskaarten.

152. Na dit overzicht, komt het dan ook niet als een verrassing dat de *GIGESC Act* alom geprezen wordt en beschouwd wordt als de Europese *good practice* onder ander omdat ze volledig in overeenstemming is met de aanbevelingen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa³⁶² en Resolutie 2048 van de Raad van Europa.³⁶³

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

153. Artikel 10(2) van de *GIGESC Act* stelt dat de persoon wiens geboorteakte gewijzigd werd in naleving van de bepalingen van deze wet, binnen de vijftien dagen een amendement van de identiteitskaart en andere identiteitspapieren moet vragen. Bovendien moet er ook een uitgifte van een nieuwe identiteitskaart en identiteitsdocumenten die dit amendement reflecteren, gevraagd worden. Er is er dus duidelijk een verband tussen enerzijds een wijziging van de geboorteakte en anderzijds een aanpassing van andere identiteitsdocumenten.

154. Sinds 2017 is het echter ook mogelijk een “X” aanduiding op de identiteitskaart, het paspoort en de verblijfsvergunning te verkrijgen op voorlegging van een verklaring onder ede afgelegd voor een notaris. Deze wijziging is onder andere het gevolg van de goedkeuring van het LGBTIQ³⁶⁴ Actieplan van 2015 door het kabinet.³⁶⁵ Een van de doelstellingen van dit Actieplan was namelijk de introductie van een alternatief voor M en V op de identiteitskaarten en

³⁶¹ TGEU, “Malta adopts ground-breaking trans and intersex law”, 1 april 2015, <https://tgeu.org/malta-adopts-ground-breaking-trans-intersex-law>.

³⁶² Zie *supra* nr. 42.

³⁶³ TGEU, *Legal gender recognition in Europe*, november 2016, 72, http://tgeu.org/toolkit_legal_gender_recognition_in_europe.

³⁶⁴ Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex and Queer.

³⁶⁵ MALTESE GOVERNMENT (press release), “Malta tintroduċi l-possibilità ta’ ‘X’ bhala identifikazzjoni tal-generu fid-dokumenti uffiċjali”, 5 september 2017, http://meae.gov.mt/en/Pages/Media/Press_Releases/PR171985.aspx.

paspoorten.³⁶⁶ Hierdoor is het verband tussen de verschillende identiteitsdocumenten toch in belangrijke mate afgezwakt.

§7. Globale beoordeling

155. Dat de *GIGESC Act* alom geprezen wordt en beschouwd wordt als *good practice*, komt als geen al te grote verrassing. De wet (1) respecteert het zelfbeschikkingsrecht van transgenderpersonen; (2) stelt geen medische vereiste voor de wijziging van het geslacht in de geboorteakte; (3) verbiedt “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse; (4) beschermt transgenderpersonen tegen de openbaarmaking van hun vorige naam of gender; (5) staat open voor iedereen en dus niet enkel voor transgenderpersonen; (6) maakt het mogelijk voor kinderen met intersekse om geen geslacht te vermelden in de geboorteakte; (7) erkent een grondwettelijk recht op erkenning van de genderidentiteit en (8) versnelde de administratieve procedure voor de wijziging van het juridische geslacht.³⁶⁷ Bovendien wordt ook bij de vermelding van het geslacht op de identiteitskaart, de verblijfsvergunning en het paspoort het recht op zelfbeschikking gewaarborgd.

Afdeling VI. Verenigd Koninkrijk

§1. Algemeen

156. Er kan eigenlijk niet gesproken worden over een rechtsstelsel, aangezien het Verenigd Koninkrijk uit vier afzonderlijke rechtsgebieden bestaat, met name Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland. In praktijk vormen Engeland en Wales een rechtsstelsel, waardoor er in principe drie rechtsstelsels zijn, die echter allemaal gebonden zijn door de rechtspraak van de *Supreme Court* en voor vele materies afhankelijk zijn van de centrale regering van het Verenigd Koninkrijk.

³⁶⁶ MINISTRY OF SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, *LGBTIQ Action Plan: 2015 – 2017*, juli 2015, 11, <http://meae.gov.mt/en/Documents/LGBTIQ%20Action%20Plan/LGBTI.pdf>.

³⁶⁷ TGEU, *Legal gender recognition in Europe*, november 2016, 72, http://tgeu.org/toolkit_legal_gender_recognition_in_europe.

Terwijl de rechtstraditie van Engeland, Wales en Noord-Ierland eerder *common law* is, is die van Schotland een mengeling van zowel *common law* en *civil law*.³⁶⁸

157. Alhoewel er veel inconsistenties zijn in het Verenigd Koninkrijk betreffende registratie, kan het systeem van registratie van geboorten als het meest consistent beschouwd worden. Geboorten in Engeland, Wales en Noord-Ierland moeten binnen de 42 dagen geregistreerd worden bij de *Local Register Office*, terwijl deze registratie in Schotland binnen de 21 dagen bij de *Registrar of Births, Deaths and Marriages* moet gebeuren op grond van de *Registration of Births, Deaths and Marriages (Scotland) Act* van 1965. Als de geboorteakte gewijzigd wordt, kan er een zelfde wijziging van het paspoort aangevraagd worden, maar dit gebeurt dus niet automatisch. Bovendien kunnen transgenderpersonen ook een wijziging van het geslacht op hun paspoort bekomen zonder een gewijzigde geboorteakte te moeten voorleggen, maar dan op voorlegging van een *Gender Recognition Certificate* (die echter sowieso een wijziging van de geboorteakte tot gevolg heeft) of van een verklaring van een arts of een psycholoog.³⁶⁹

158. De belangrijkste bronnen van wetgeving inzake de juridische erkenning van het gender van een individu zijn de *Gender Recognition Act* van 2004 en de rechtspraak (de *common law*). Ook belangrijk hierbij te vermelden is het belang van de mensenrechten, die reeds een belangrijke invloed hebben uitgeoefend op het recht van het Verenigd Koninkrijk inzake de juridische staat van transgenderpersonen.³⁷⁰

§2. Het begrip “geslacht”

159. De zaak *Corbett v Corbett (otherwise Ashley)*³⁷¹ had betrekking op het huwelijk tussen een man en een transseksuele vrouw, die aanvankelijk geboren was met mannelijke geslachtsorganen

³⁶⁸ Zie L. GRAHAM, “Country Report for the United Kingdom” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 177-178.

³⁶⁹ *Ibid.*, 179-180.

³⁷⁰ Zie S. GILMORE, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in England and Wales” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 184-185.

³⁷¹ Probate, Divorce and Admiralty Division 2 februari 1970, [1971] P 83, *Corbett v Corbett (otherwise Ashley)*, via <https://login.westlaw.co.uk>.

en later een operatie onderging om als vrouw door het leven te gaan. In deze zaak werd uiteindelijk besloten dat het huwelijk nietig was, aangezien een huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht toen nog niet wettelijk toegelaten was. Het interessante aan deze zaak is de betekenis die aan het begrip “geslacht” werd gegeven. Volgens de rechter in deze zaak, Omrod J, wordt het “ware geslacht” vastgesteld bij de geboorte op basis van de geslachtsklieren, de chromosomen en de genitaliën en was het geslacht van de persoon na de geslachtsveranderende ingreep hier dus niet relevant. Alhoewel de bedoeling van de rechter enkel was om het begrip “geslacht” te benaderen vanuit de context van het huwelijksrecht, werd deze interpretatie van het begrip ook in andere situaties gebruikt. In een andere zaak, *W v W*³⁷², werd echter afgeweken van deze rechtspraak voor personen geboren met onduidelijk geslacht. Er werd in dit geding beslist dat in de context van het huwelijksrecht het geslacht van een persoon met intersekse slechts op het ogenblik van het huwelijk vastgesteld wordt in plaats van bij de geboorte.³⁷³ Ook in een zaak voor het EHRM werd de beslissing in *Corbett v Corbett* inzake het vaststellen van het geslacht in vraag gesteld. Zo stelde het Hof dat het niet overtuigd was dat de begrippen “man” en “vrouw” moeten verwijzen naar “*de vaststelling van het geslacht door puur biologische criteria*”, maar het Hof ging niet zo ver dat het zelf voorwaarden inzake de juridische erkenning van het gender van een individu voorschreef.³⁷⁴

§3. Anti-discriminatie

160. Enkel in de discriminatiewetgeving van Jersey, namelijk de *Discrimination (Jersey) Law 2013*³⁷⁵, worden personen met intersekse sinds 1 september 2015³⁷⁶ expliciet beschermd tegen discriminatie door een uitbreiding van de definitie van “geslacht” in *section 3* van *Schedule 1* bij

³⁷² High Court of Justice: Family Division 10 oktober 2000, nr. 4119/1996, [2001] Fam 111, *W v W*, via <https://login.westlaw.co.uk>.

³⁷³ Zie S. GILMORE, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in England and Wales” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 185-188.

³⁷⁴ EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, Christine Goodwin/The United Kingdom; S. GILMORE, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in England and Wales” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 189-190.

³⁷⁵ *Discrimination (Jersey) Law 2013* van 15 januari 2013, via <https://www.jerseylaw.je/laws/revised/Pages/15.260.aspx>.

³⁷⁶ *Discrimination (sex and related characteristics) Regulations 2015* van 2 juni 2015, <https://www.jerseylaw.je/laws/enacted/PDFs/RO-061-2015.pdf>.

de *Discrimination Law* van 2013. Daarnaast wordt ook geslachtsverandering beschermd als verboden grond van discriminatie op grond van *section 5* van *Schedule 1*.

161. Met betrekking tot bescherming tegen discriminatie van transgenderpersonen, kan er gesproken worden van een gradueel proces. Zo breidde *section 2* van de *Sex Discrimination (Gender Reassignment) Regulations 1999* voort op de *Sex Discrimination Act 1975* om discriminatie op grond van geslachtsverandering te verbieden, maar enkel op het gebied van arbeid en beroepsopleiding. *Section 2* van *Schedule 1* bij de *Sex Discrimination (Amendment of Legislation) Regulations* van 2008 voegde hier ook discriminatie in de toegang tot goederen en diensten aan toe. De *Equality Act 2010* introduceerde “geslachtsverandering” als beschermde eigenschap. Belangenorganisaties zoals *Transgender Equality & Rights in Scotland* zijn voorstander van een toevoeging van “genderidentiteit” als verboden grond van discriminatie om ook personen die niet de bedoeling hebben een geslachtsveranderende ingreep of behandeling te ondergaan, te omvatten.³⁷⁷ Ook de *Women and Equalities Committee* raadde in 2016 aan om bescherming op grond van genderidentiteit op te nemen in de *Equality Act*.³⁷⁸

§4. Medische interventie

162. Data die in 2016 aan het Comité inzake de Rechten van het Kind voorgelegd werd door enkele belangenorganisaties, toont aan dat er geen enkele juridische of andere maatregelen in plaats zijn om het recht op fysieke integriteit en lichamelijke autonomie van kinderen met intersekse te beschermen of om niet-noodzakelijke, onomkeerbare behandelingen en ingrepen, uitgevoerd zonder toestemming van de betrokkene, tegen te houden.³⁷⁹ Ook het Comité inzake de Rechten van het Kind drukte haar bezorgdheid uit over de praktijk van het onderwerpen van kinderen met intersekse aan dergelijke niet-consensuele ingrepen. Het Comité beval het Verenigd

³⁷⁷ Zie <https://www.scottishtrans.org/trans-rights/principles/equality-act-2010>.

³⁷⁸ WOMEN AND EQUALITIES COMMITTEE, *Transgender equality inquiry*, 17 januari 2016, nr. 108, <https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/women-and-equalities-committee/inquiries/parliament-2015/transgender-equality>.

³⁷⁹ ZWISCHENGESCHLECHT.ORG, INTERSEXUK, OII-UK, THE UK INTERSEX ASSOCIATION, *Intersex Genital Mutilations Human Rights Violations of Children with Variations of Sex Anatomy: NGO Report to the 5th Periodic Report of the United Kingdom on the Convention on the Rights of the Child (CRC)*, Zurich, april 2016, 8, http://intersex.shadowreport.org/public/2016-CRC-UK-NGO-Zwischengeschlecht-Intersex-IGM_v2.pdf.

Koninkrijk dan ook aan om ervoor te zorgen dat dergelijke praktijken verboden worden en dat het recht op fysieke integriteit en lichamelijke autonomie van de betrokken kinderen gegarandeerd wordt.³⁸⁰

§5. Registratie van het geslacht na geboorte en latere wijziging van het geslacht in de geboorteakte

163. In elk rechtsgebied van het Verenigd Koninkrijk is het verplicht om het geslacht te vermelden in de geboorteakte. De enige keuzemogelijkheden hierbij zijn mannelijk en vrouwelijk. Het geslacht wordt na de geboorte vastgesteld door een arts op basis van de uiterlijke geslachtsdelen.³⁸¹ Indien de geslachtsorganen echter onduidelijk zijn, geeft de arts het geslacht als “*unidentified*” op in de geboorteaankondiging, waarna verder onderzoek volgt om het geslacht te bepalen. Dit kan tot uitstel van de registratie van de geboorte leiden.³⁸² Op basis van dit onderzoek wordt dan een geslacht toegewezen.

164. Personen die de geslachtsaanduiding in hun geboorteakte willen wijzigen, waaronder ook personen met intersekse, hebben hiervoor een *Gender Recognition Certificate* nodig.³⁸³ Om een dergelijk certificaat te verkrijgen, moet de betrokkene op grond van *section 1(3)* van de *Gender Recognition Act van 2004*, die van toepassing is in alle rechtsgebieden van het Verenigd Koninkrijk, een aanvraag indienen bij het *Gender Recognition Panel*. Indien die aanvraag wordt goedgekeurd, volgt er automatisch een aanpassing van de geboorteakte *ex section 10*. Er is aldus een duidelijk verband tussen het *Gender Recognition Register* en het register der geboorteakten, wat ook bevestigd wordt door *section 3(1)(c)* van *Schedule 3* bij de *Gender Recognition Act*.

³⁸⁰ UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, CRC/C/GBR/CO/5, 12 juli 2016, 10-11, nrs. 46-47(c), via <http://tbinternet.ohchr.org>.

³⁸¹ Zie L. GRAHAM, “Country Report for the United Kingdom” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 181-182.

³⁸² Zie ook A.L. OGILVY-STUART, C.E. BRAIN, “Early assessment of ambiguous genitalia”, *Archives of Disease in Childhood* 2004, afl. 89, (401) 401, <http://adc.bmj.com/content/89/5/401>.

³⁸³ Zie L. GRAHAM, “Country Report for the United Kingdom” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 182.

Volgens *section 1 j° section 2(1)(a)* van de *Gender Recognition Act* is vereist dat de aanvrager reeds minstens twee jaar in het gewenste gender leeft of al in een ander rechtsstelsel buiten het Verenigd Koninkrijk geldig van juridisch geslacht is veranderd. *Section 3* voegt hier nog aan toe dat bij de aanvraag oftewel rapporten van twee artsen, waarvan minstens een werkzaam moet zijn op het gebied van genderdysphorie, oftewel een rapport van een psycholoog werkzaam op het gebied van genderdysphorie en een rapport van een arts, al dan niet werkzaam op dat gebied, toegevoegd moeten zijn. Het is dus niet mogelijk om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen voor de enkele reden dat de betrokkene de geslachtsregistratie nutteloos vindt.³⁸⁴ Bovendien kan een dergelijke wijziging slechts eenmaal verkregen worden *ex section 2(1)(c)*. Met betrekking tot de mogelijke geslachtsaanduidingen, is de keuze hier wederom beperkt tot het mannelijke en vrouwelijk geslacht. Het is dus niet mogelijk om het geslacht te wijzigen naar bijv. onbepaald of om de geslachtsvermelding volledig achterwege te laten.³⁸⁵

165. In maart 2016 kondigde de Eerste Minister van Schotland aan dat er een wettelijke hervorming, die het mogelijk zou maken om ook non-binaire genderidentiteiten te erkennen, zou volgen.³⁸⁶ In het *Fairer Scotland Action Plan* stelde de Schotse regering bovendien dat ze de *Gender Recognition Act 2004* zou herzien zodat deze in lijn met internationale “*best practice*” zou zijn voor transgenderpersonen en personen met intersekse.³⁸⁷

Bij het herzien van deze wetgeving werden zes mogelijke oplossingen voor personen met een non-binaire genderidentiteit bekeken. Een eerste optie is een wijziging van de administratieve documenten om oftewel vragen naar het geslacht of gender te verwijderen of om een alternatieve keuzemogelijkheid te voorzien. Een tweede optie is de introductie van de mogelijkheid tot registratie in een “*Book of non-binary people*”. De regering is echter geen voorstander van deze optie, aangezien een dergelijke inschrijving geen gevolgen zou hebben voor het officieel erkende geslacht of gender van de betrokkene. Een derde mogelijkheid die overwogen wordt, is de aanpassing van enkele identiteitsdocumenten zoals paspoorten en rijbewijzen om bijv. een “X”

³⁸⁴ *Ibid.*, 184.

³⁸⁵ *Ibid.*, 183.

³⁸⁶ TGEU, “Third gender markers in Europe and beyond”, 9 november 2017, https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond/#_ftn2.

³⁸⁷ SCOTTISH GOVERNMENT, *Fairer Scotland Action Plan*, oktober 2016, 32, via <http://www.gov.scot/fairerscotland>.

aanduiding mogelijk te maken. Aangezien beide documenten onder de bevoegdheid van de centrale regering van het Verenigd Koninkrijk vallen, zou hiervoor wel toestemming verkregen moeten worden. De vierde beoordeelde optie is een systeem van erkenning van de genderidentiteit via zelfdeclaratie, om onder andere zo een geüpdatete geboorteakte te verkrijgen. Hiervoor zouden wel een aantal wijzigingen vereist zijn van onder meer het huwelijksrecht en het afstammingsrecht. Een vijfde optie is een graduele aanpak van juridische erkenning, door bijv. eerst te beginnen met de eerste drie opties te adopteren en langzaamaan naar een wijziging van geboorteakten te streven. Een zesde optie heeft te maken met een hervorming van de *Equality Act 2010* om bijv. de medische vereiste van de beschermde eigenschap “geslachtsverandering” af te schaffen. Een aanpassing van een beschermde eigenschap valt echter niet onder de bevoegdheid van de Schotse regering, waardoor er wederom samengewerkt zou moeten worden met de regering van het Verenigd Koninkrijk. Een zevende en laatste optie is om niets te doen.³⁸⁸ De herziening werd gevolgd door een consultatie van het volk met betrekking tot dit onderwerp en de gedane voorstellen.³⁸⁹

166. Dit Schots initiatief staat haaks op het antwoord van de minister van Justitie van het Verenigd Koninkrijk op een petitie, met overigens meer dan 35000 handtekeningen, die betrekking had op de vraag naar een systeem van zelfbeschikking voor de erkenning van het juridische gender. De minister reageerde door te zeggen dat non-binaire genders niet erkend worden in het recht van het Verenigd Koninkrijk en dat de regering niet op de hoogte is van “*enig specifiek nadeel*” ondervonden door non-binaire personen wiens gender juridisch niet erkend kan worden.³⁹⁰

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

167. Er bestaan dus geen alternatieve opties op centraal niveau voor de wijziging van het geslacht in de geboorteakte. Dit neemt niet weg dat enkele bedrijven en lokale overheden een

³⁸⁸ SCOTTISH GOVERNMENT, *Review of the Gender Recognition Act*, 9 november 2017, nrs. 7.08-7.42, <http://www.gov.scot/Publications/2017/11/5459>.

³⁸⁹ SCOTTISH GOVERNMENT, *Review of the Gender Recognition Act*, Annex B, 9 november 2017, <http://www.gov.scot/Publications/2017/11/5459>.

³⁹⁰ Zie <https://petition.parliament.uk/archived/petitions/104639> (Consultatie 9 april 2018).

registratie als “Mx” toelaten. Deze aanduiding werd ontwikkeld in de jaren ’80 en was bedoeld als genderneutrale aanspreking en is bovendien niet enkel beperkt tot personen die buiten de traditionele geslachtsregistratie vallen. Een voorbeeld van overheidsorganisaties die een dergelijke geslachtsaanduiding toelaten zijn de *National Health Service*, verantwoordelijk voor de gezondheidszorg in het Verenigd Koninkrijk en de *Driver and Vehicle Licensing Agency*, die verantwoordelijk is voor de uitgifte van rijbewijzen, terwijl Swansea en Brighton vermeld kunnen worden als voorbeelden van lokale overheden.³⁹¹ Wat overigens opvalt, is dat de aanduiding “Mx” pas vanaf de jaren 2000 in verband gebracht werd met transgenderpersonen. Voordien werd het eerder als optie gezien voor personen die simpelweg geen informatie betreffende hun geslacht of gender wilden aangeven. Dit toont toch dat genderneutrale aanduidingen of aansprekingen niet enkel voordelen voor personen met een non-binaire genderidentiteit kunnen opleveren.³⁹²

168. Met betrekking tot het paspoort, kondigde de *UK Home Office’s and Passport Service* na een gelijkaardige aanpassing van de Australische wetgeving, aan, om een eventuele wijziging van de beschikbare genderaanduidingen te onderzoeken. Reeds in 2011 had de regering zich ertoe verbonden om de regeling inzake de vermelding van geslacht of gender op het paspoort te herzien.³⁹³ Het onderzoek werd gevoerd door *Her Majesty’s Passport Office* (hierna: HMPO), die vijf mogelijkheden heeft onderzocht, namelijk (1) niets doen, maar wel toezicht houden op de situatie, net zoals de ICAO doet; (2) twee paspoorten met twee verschillende genderaanduidingen uitgeven; (3) de vermelding van gender verwijderen van het zichtbare gedeelte van het paspoort; (4) de vermelding van gender volledig achterwege laten en (5) een derde genderaanduiding, namelijk “X”, introduceren. Optie (2) werd afgewezen om verschillende redenen, waaronder de vrees voor identiteitsfraude en het feit dat deze optie geen oplossing biedt voor non-binaire personen. Optie (3) en (4) werden ook afgekeurd, onder andere omwille van een veiligheidsrisico

³⁹¹ X, “The Growing Use of Mx as a Gender-inclusive Title in the UK”, 6 februari 2015, 1-2, <http://uktrans.info/attachments/article/249/mxevidencelowres.pdf>.

³⁹² Zie N. TITMAN, “When was the Mx gender-inclusive title created?”, *Practical Androgyny*, 28 augustus 2014, <https://practicalandrogyny.com/2014/08/28/when-was-the-mx-gender-inclusive-title-created>.

³⁹³ HM GOVERNMENT, *Advancing Transgender Equality: A Plan for Action*, London: HMSO, december 2011, 12, <http://www.pfc.org.uk/pdf/transgender-action-plan.pdf>.

en omdat deze methoden niet in overeenstemming zijn met de ICAO-standaarden. Ook de laatste optie werd afgewezen, onder meer omwille van een risico van marginalisering en verwarring.³⁹⁴

Bovendien is het zo in het Verenigd Koninkrijk dat de openbaring van informatie inzake de gendergeschiedenis door een persoon die deze informatie in een professionele capaciteit verkregen heeft, strafbaar wordt gesteld op grond van artikel 22 van de *Gender Recognition Act*. Hierop bestaan echter enkele uitzonderingen, waaronder de situatie waarin de betrokkene toelating heeft gegeven voor de openbaring *ex* artikel 22(4)(b). Om een “X” aanduiding op een paspoort te kunnen verkrijgen, zou de betrokkene dus toelating moeten geven via een verklaring. Volgens HMPO zou een dergelijke genderaanduiding een inbreuk kunnen maken op een het recht van een individu op bescherming van het privéleven en familieleven, gewaarborgd in artikel 8 EVRM, zonder die verklaring.³⁹⁵ HMPO besloot dan ook om niets te doen, maar om toch toezicht te houden op de situatie.

169. In 2015 werd een *early day motion*, namelijk EDM660, ingediend in het parlement van het Verenigd Koninkrijk, waarin gevraagd werd van de regering en van HMPO om toch een “X” aanduiding voor paspoorten te introduceren en waarbij naar andere landen, zoals Australië en Nieuw-Zeeland, als voorbeelden werd verwezen.³⁹⁶ In 2016 werd er een formele petitie georganiseerd om EDM660 te vertalen in wetgeving,³⁹⁷ wat echter tot op heden nog niet is gebeurd.

§7. Globale beoordeling

170. Behalve de praktijk inzake de “Mx” aanspreking toont het Verenigd Koninkrijk niet erg veel aandacht voor de belangen van personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit. Alhoewel er reeds initiatieven genomen zijn in het verleden om hier iets aan te

³⁹⁴ HMPO, *Gender Marking in Passports: Internal Review of Existing Arrangements and Possible Future Options*, London: HMPO, 2013, 6-8,

http://uktrans.info/attachments/article/71/Gendermarkings__290114.pdf.

³⁹⁵ *Ibid.*, 7, nr. 5.4.

³⁹⁶ Legal Recognition for People Who do Not Associate With a Particular Gender, *UK Parliament* 2015-2016, EDM660, <https://www.parliament.uk/edm/2015-16/660>.

³⁹⁷ Zie <https://petition.parliament.uk/archived/petitions/128726> (Consultatie 9 april 2018).

veranderen, werden deze telkens tegengehouden. Het valt nu af te wachten of de aangekondigde Schotse hervorming er ook werkelijk komt en of dit als katalysator ook de andere drie rechtsgebieden tot een hervorming zal duwen.

Afdeling VII. Australië

§1. Algemeen

171. Australië is een federaal land, bestaande uit een federale regering, zes staten en tien *territories*. Dit heeft ertoe geleid dat de regeling inzake geslachtsregistratie zeer inconsistent is. Terwijl de registratie van het geslacht in de geboorteakte geregeld wordt door de staten en *territories*, wordt deze registratie in andere identiteitsdocumenten, zoals het paspoort, geregeld op nationaal niveau. Bovendien moet hierbij ook vermeld worden dat het Australische rechtstelsel gebaseerd is op de *common law* traditie, waardoor er veel belang wordt gehecht aan precedenten, waaronder ook deze van het Verenigd Koninkrijk.

172. Binnen de identiteitsdocumenten bestaan er twee categorieën, namelijk (1) de kardinale documenten, zoals de geboorteakte en (2) de secundaire documenten, zoals het paspoort, het rijbewijs of de foto-identiteitskaart. Ook hier is er veel onzekerheid, aangezien er verwarring is of er vereist wordt het geslacht of gender aan te geven op een bepaald document of niet. Zo is het bijv. in New South Wales dat het gender geregistreerd moet worden in het register inzake rijbewijzen, maar dat het rijbewijs zelf het geslacht of gender niet moet vermelden. Het grootste verschil tussen deze twee categorieën van documenten is dat kardinale documenten beschouwd worden als bron van gegevens over de identiteit van een individu, terwijl dit niet het geval is bij secundaire documenten.³⁹⁸

³⁹⁸ AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Sex Files: the legal recognition of sex in documents and government records*, maart 2009, 13, via <https://www.humanrights.gov.au/our-work/sexual-orientation-sex-gender-identity/publications/sex-files-legal-recognition-sex>.

§2. De begrippen “geslacht” en “gender”

173. In de zaak “*Re: Kevin*”, die overigens ook betrekking had op een huwelijk met een transgender (om specifiek te zijn: transseksueel) persoon, werd er afgeweken van de beslissing in *Corbett v Corbett*. Volgens deze uitspraak moet er voor de vaststelling van het geslacht rekening gehouden worden met de volgende factoren: (1) de biologische en fysieke kenmerken bij de geboorte (inclusief de geslachtsklieren, chromosomen en geslachtsdelen); (2) de levenservaringen van een persoon, onder meer het geslacht volgens dewelke de persoon is opgevoed; (3) het mannelijk of vrouwelijk zelfbeeld van de persoon; (4) of en in welke mate de persoon als vrouw of man functioneert in de maatschappij; (5) of de persoon hormonale, chirurgische of andere maatregelen heeft genomen om van geslacht te veranderen en (6) de biologische, psychologische en fysieke kenmerken ten tijde van het huwelijk.³⁹⁹ Bovendien stelde de rechter, in tegenstelling tot de rechter in *Corbett v Corbett*, dat het onlogisch zou zijn om ten topzichte van andere rechtsgebieden een andere betekenis aan de begrippen “man” en “vrouw” te geven in de context van het huwelijksrecht.⁴⁰⁰

174. Met betrekking tot gender moet erop gewezen worden dat dit begrip vaak als eufemisme voor het begrip “geslacht” wordt gebruikt, zelfs in wetgeving en rechtspraak, wat uiteraard tot verwarring leidt.⁴⁰¹ Zo wordt bijv. in de federale richtlijnen van 2013 (zie *infra*) het begrip “gender” gebruikt terwijl eigenlijk “geslacht” bedoeld wordt.⁴⁰²

§3. Anti-discriminatieregeling

175. Personen met intersekse (*intersex status*) worden beschermd tegen discriminatie in de context van arbeid, onderwijs, dienstenverstrekking, accommodatie etc. op grond van *section 7D*

³⁹⁹ Family Court of Australia (NSW) 12 oktober 2001, SY8136/1999, 28 Fam LR 158, *Re Kevin*, nr. 329, http://www.wallbanks.com/PDF/Re%20Kevin_ChisholmDecision.pdf.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, nr. 325.

⁴⁰¹ Zie ook R. WALLBANK, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Australia” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 469.

⁴⁰² *Ibid.*, 495.

van de *Sex Discrimination Act* van 1984.⁴⁰³ Deze bescherming werd ingevoerd via de *Sex Discrimination Amendment Act*⁴⁰⁴ van 2013, die ook de anti-discriminatiebescherming van *sections 7B* en *7D* uitbreidde tot genderidentiteit. *Subsection 4(1)* van het amendement gaf ook een definitie aan “*intersex status*”, namelijk de status van het hebben van fysieke, hormonale of genetische kenmerken die: (a) noch volledig vrouwelijk noch volledig mannelijk zijn; (b) een combinatie van vrouwelijk en mannelijk zijn of (c) noch vrouwelijk noch mannelijk zijn. Het was niet de bedoeling van de wetgever om op deze wijze een derde geslacht te creëren, maar de definitie erkent wel dat geslacht geen “binair concept” is. De definitie van genderidentiteit is vrij uitgebreid om bescherming te bieden aan een zo divers mogelijke groep personen en omvat de manier waarop een persoon zijn geslacht uitdrukt of presenteert en erkent dat sommige personen zich niet (exclusief) als mannelijk of vrouwelijk identificeren. De wetgever wou duidelijk een verschil maken tussen de discriminatiegronden “*intersex status*” en “genderidentiteit”.⁴⁰⁵ Dit terwijl in andere Australische regelingen, hieronder besproken, dit verschil vaak niet gemaakt wordt.

§4. Medische interventie

176. Australië was het eerste land ter wereld dat een parlementair onderzoek naar onvrijwillige of gedwongen ingrepen op personen met intersekse beval, wat leidde tot het rapport van de *Senate Community Affairs References Committee* van 2013. Uit het onderzoek bleek dat de praktijk van “geslachtsnormaliserende” ingrepen en behandelingen, als antwoord op kinderen geboren met intersekse, begon midden 20ste eeuw. Deze praktijk werd gerechtvaardigd door de “*optimal gender policy*”. Dit beleid leidde in praktijk tot het toekennen van een gender aan jonge kinderen met intersekse en was het gevolg van de theorie van de psycholoog Dr. John Money.⁴⁰⁶ Op grond van deze theorie werden enkele richtlijnen opgesteld, waaronder een toewijzing van een geslacht voor

⁴⁰³ *Section 7D, (1), (ac) Sex Discrimination Act 1984: (1) A person may take special measures for the purpose of achieving substantive equality between: ... (ac) people who are of intersex status and people who are not.* (Vrije vertaling: (1) Een persoon kan speciale maatregelen nemen om wezenlijke gelijkheid te bereiken tussen: ... (ac) mensen met een intersekse-status en mensen zonder een dergelijke status.)

⁴⁰⁴ *Sex Discrimination Amendment (Sexual Orientation, Gender Identity and Intersex Status) Act 2013* van 28 juni 2013 (*Federal Register of Legislation* 10 juli 2013), via www.legislation.gov.au.

⁴⁰⁵ *Sex Discrimination Amendment (sexual orientation, gender identity and intersex status) Bill 2013: explanatory memorandum, Parliament Of The Commonwealth Of Australia (House Of Representatives) 2010-2011-2012-2013*, 12, nrs. 11-16, via <http://parlinfo.aph.gov.au>.

⁴⁰⁶ *Zie supra* nr. 57.

het kind de leeftijd van 18 maanden bereikt en een vroegtijdige ingreep om de geslachtskenmerken in lijn met deze toewijzing te brengen.⁴⁰⁷ Vanaf de jaren '90 kwam er steeds meer kritiek op deze praktijk, onder andere van personen met intersekse die in het verleden er slachtoffer van waren geweest.⁴⁰⁸

Alhoewel volgens artsen de behandeling van personen met intersekse reeds sinds de jaren '90 aangepast is, kwam de *Consensus Statement on Management of Intersex Disorders*⁴⁰⁹ er pas in 2006. Deze verklaring is echter niet zo vernieuwend, aangezien deze nog altijd uitgaat van een gendertoewijzing op jonge leeftijd om “onzekerheid die stresserend en verontrustend is voor families” te vermijden. Wel interessant is dat die gendertoewijzing volgens de verklaring niet noodzakelijk chirurgisch moet zijn; de verklaring ondersteunt dan ook niet in elk geval een “normaliserende” ingreep of behandeling.⁴¹⁰

Uit het onderzoek van het comité blijkt dat ondanks een tragere en meer oordeelkundige aanpak, “geslachtstoewijzende/geslachtsnormaliserende” ingrepen op (jonge) kinderen met intersekse nog steeds voorkomen, inclusief ingrepen om puur esthetische redenen. Sterker nog, volgens verschillende belangenorganisaties, zoals *OII Australia* (nu IHRA), is de huidige praktijk nog steeds gebaseerd op Dr. Money's theorie van een “gender optimal policy”.⁴¹¹ Het doel van dergelijke ingrepen en behandelingen is volgens *OII Australia* om de interseksuele fysiologie

⁴⁰⁷ AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCES COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, 37-38, nrs. 3.7-3.11, via https://www.apf.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index.

⁴⁰⁸ *Ibid.*, 39, nrs. 3.14-3.15.

⁴⁰⁹ P.A. LEE, C.P. HOUK, F. AHMED, I.A. HUGHES, IN COLLABORATION WITH THE PARTICIPANTS IN THE INTERNATIONAL CONSENSUS CONFERENCE ON INTERSEX ORGANIZED BY THE LAWSON WILKINS PEDIATRIC ENDOCRINE SOCIETY AND THE EUROPEAN SOCIETY FOR PAEDIATRIC ENDOCRINOLOGY, “Consensus Statement on Management of Intersex Disorders”, *Pediatrics* 2006, 488-500, <https://www.privacy.org.nz/assets/Uploads/Ambiguite-sexuelle.pdf>.

⁴¹⁰ AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCES COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, 43-44, nrs. 3.27-3.29, via https://www.apf.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index.

⁴¹¹ *Ibid.*, 49-51, nrs. 3.45-3.53.

onzichtbaar te maken en een nieuwe identiteit te construeren die conformeert aan de binaire geslachtstraditie.⁴¹² Volgens het comité gaat zulke “normalisering” gepaard met stigmatisering.⁴¹³

Het comité maakte 15 aanbevelingen, waaronder het invoeren van richtlijnen betreffende de behandeling van personen met intersekse die onder andere de voorkeur geven aan het uitstellen van niet-noodzakelijke “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse tot ze geïnformeerd kunnen toestemmen (aanbeveling 3)⁴¹⁴ en de vereiste van machtiging door een administratieve rechtbank of de *Family Court* voor medische ingrepen op personen die niet over de bekwaamheid beschikken om toestemming te geven (aanbeveling 6).⁴¹⁵

177. In januari 2016 sprak de familierechtbank van de staat Queensland zich uit over de vraag van ouders om een machtiging te verkrijgen voor een ingreep tot verwijdering van de geslachtsklieren van hun vijfjarige dochter met intersekse⁴¹⁶, die tot onvruchtbaarheid zou leiden. De reden voor deze ingreep was het vermijden van het risico op ontwikkeling van een tumor in de testes en van het risico op productie van stoffen zoals testosteron, die het lichaam van het meisje zouden kunnen vermannelijken. De familierechtbank gaf *in casu* de ouders gelijk en machtigde de ingreep.⁴¹⁷ IHRA bekritiseerde deze rechtspraak om meerdere redenen, waaronder: (1) het feit dat er voordien reeds zonder toestemming van de rechtbank en zonder enig bewijs van noodzaak een operatie had plaatsgevonden om de geslachtsorganen van het kind te “verbeteren” en het feit dat de rechtbank hier geen probleem in zag; (2) sterilisatie werd *in casu* gerechtvaardigd op basis van verouderde data inzake risico’s op kanker en de betreffende data riepen bovendien op tot toezicht houden op de testes en niet tot het verwijderen ervan en (3) duidelijke gender stereotypering, onder andere met betrekking tot het lichaam van het betrokken meisje en haar potentiële

⁴¹² *Ibid*, 69, nr. 3.109.

⁴¹³ *Ibid*, 74, nr. 3.128.

⁴¹⁴ *Ibid*, 75, nr. 3.132.

⁴¹⁵ *Ibid*, 99, nr. 5.30.

⁴¹⁶ Specifieker gezegd had het kind in kwestie een “*17 beta hydroxysteroid dehydrogenase 3 deficiency*”. Personen met deze conditie zijn genetisch mannelijk en worden geboren met zaadballen (testes), maar hun uiterlijke geslachtskenmerken zien er vaak vrouwelijk uit, wat echter niet altijd het geval is. De oorzaak hiervoor is een gebrekkige testosteronproductie, die de vorming *in utero* van de externe geslachtsorganen verstoort, zie voor meer informatie hierover: <https://ghr.nlm.nih.gov/condition/17-beta-hydroxysteroid-dehydrogenase-3-deficiency>.

⁴¹⁷ Family Court of Australia (Queensland) 20 januari 2016, [2016] FamCA 7, *Re: Carla* (Medical Procedure), <http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/sinodisp/au/cases/cth/FamCA/2016/7.html>.

toekomstige seksualiteit. IHRA concludeerde dan ook dat de familierechtbank niets geleerd heeft uit het parlementair onderzoek van 2013.⁴¹⁸ Ook de *Human Rights Law Centre* bekritiseerde de uitspraak en stelde onder andere dat de rechtbank onterecht minder vergaande alternatieven afwees zonder dit voldoende te motiveren en dat de beslissing niet in lijn is met de aanbevelingen van 2013 van de *Community Affair References Committee*.⁴¹⁹

Dit arrest is ook nogal tegenstrijdig met de beslissing van het Hooggerechtshof in “*Marion’s case*” met betrekking tot de medische behandeling van een mentaal gehandicapte minderjarige. In dit arrest stelde het Hof namelijk dat “*Court authorization is required, first, because of the significant risk of making the wrong decision, either as to a child’s present or future capacity to consent or about what are the best interests of a child who cannot consent, and secondly, because the consequences of a wrong decision are particularly grave.*”⁴²⁰ (vrije vertaling: Rechterlijke machtiging is vereist, in de eerste plaats vanwege het grote risico op een verkeerde beslissing, hetzij over de huidige of toekomstige bekwaamheid van een kind om in te stemmen, of over wat de belangen zijn van een kind dat niet kan instemmen, en ten tweede, omdat de gevolgen van een verkeerde beslissing bijzonder ernstig zijn.) Waarom wordt de mogelijke sterilisatie van een kind met intersekse, dat nog niet over de bekwaamheid beschikt geïnformeerd in te stemmen met een behandeling of ingreep, niet aan een zelfde zware standaard onderworpen?

178. Organisaties uit Australië en Nieuw-Zeeland gaven in maart 2017 een gezamenlijke verklaring, de zogenaamde “*Darlington statement*”, waarin ze onder andere vragen om de strafbaarstelling van uitstelbare, niet-noodzakelijke medische ingrepen op en behandelingen van kinderen met intersekse. Ze verzoeken ook om een einde te maken aan de juridische classificatie van geslacht, zodat deze niet langer een juridische categorie is op geboorteakten en andere identiteitsdocumenten. Ze vragen niet om een volledige afschaffing van elke geslachtsaanduiding, maar eerder om deze provisioneel te maken en om bovendien de mogelijkheid te voorzien om te

⁴¹⁸ M. CARPENTER, IHRA, “The Family Court case Re: Carla (Medical procedure) [2016] FamCA 7”, 8 december 2016, <https://ihra.org.au/31036/re-carla-family-court>.

⁴¹⁹ HUMAN RIGHTS LAW CENTRE, “Queensland Family Court approves sterilising surgery on 5 year old intersex child”, 20 januari 2016, <https://www.hrlc.org.au/human-rights-case-summaries/2017/4/21/queensland-family-court-approves-sterilising-surgery-on-5-year-old-intersex-child>.

⁴²⁰ HCA (High Court of Australia) 6 mei 1992, F.C. 92/010, (1992) 175 CLR 218, *Marion’s Case*, nr. 49, <http://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/02/HC-1992-Marions-Case.pdf>.

kunnen kiezen voor non-binaire aanduidingen. De belangenorganisaties zijn echter geen voorstander van de optie van een “derde geslacht” bij aangifte van de geboorte. Ze verkiezen voor de situatie van kinderen met intersekse eerder een simpele administratieve procedure tot wijziging van het geslacht in de geboorteakte.⁴²¹

179. Volgens het *Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions* is het bovendien zo dat de Australische wetgeving die genitale verminking van vrouwen verbiedt, namelijk *section 5.1.37* van de *Criminal Code*, wel expliciet “normaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse toelaat.⁴²²

§5. Registratie van het geslacht na geboorte en wijziging van het geslacht in de geboorteakte

A. Algemeen

180. In elk rechtsgebied, met uitzondering van Queensland, kan zelfs indien niet alle gegevens voorhanden zijn, een geboorte geregistreerd worden. De geboorte van een kind met intersekse zou dus mogelijks ook zonder geslacht geregistreerd kunnen worden.⁴²³

⁴²¹ ANDROGEN INSENSITIVITY SUPPORT SYNDROME SUPPORT GROUP AUSTRALIA (AISSGA), INTERSEX TRUST AOTEAROA NEW ZEALAND (ITANZ), ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL AUSTRALIA (OIIAU), E. BLACK, K. BOND (AISSGA), T. BRIFFA (OIIAU/AISSGA), M. CARPENTER (OIIAU/INTERSEX DAY PROJECT), C. CODY (OIIAU), A. DAVID (OIIAU), B. DRIVER (BODIES LIKE OURS), C. HANNAFORD (AISSGA), E. HARLOW, B. HART (AISSGA), P. HART (AISSGA), D. LECKEY (ITANZ), S. LUM (OIIAU), M. B. MITCHELL (ITANZ), E. NYHUIS (AISSGA), B. O’CALLAGHAN, S. PERRIN (AISSGA), C. SMITH (TRANZ AUSTRALIA), T. WILLIAMS (AISSGA), I. YANG (BLADDER EXSTROPHY EPISPADIAS CLOACAL EXSTROPHY HYPOSPADIAS AUSTRALIAN COMMUNITY – BEECHAC), G. YOVANOVIC, *Darlington Statement: Joint consensus statement from the intersex community retreat in Darlington*, maart 2017, 3, nrs. 7-8, <https://ihra.org.au/wp-content/uploads/key/Darlington-Statement.pdf>; IHRA (Intersex Human Rights Australia), “Darlington Statement”, 10 maart 2017, <https://ihra.org.au/darlington-statement>.

⁴²² ASIA PACIFIC FORUM OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS, *Promoting and Protecting Human Rights in relation to Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics*, juni 2016, 70, http://www.asiapacificforum.net/media/resource_file/SOGI_and_Sex_Characteristics_Manual_86Y1pVM.pdf.

⁴²³ Zie bijv. *section 17(2)* BDMRA 1996 (South Australia), *section 19(2)* BDMRA 1996 (Victoria), *section 11(2)* BDMRA 1997 (Australian Capital Territory) en *section 16(2)* BDMRA 1999 (Tasmania); zie ook M.

B. Australian Capital Territory

181. Zoals eerder vermeld, worden de geboorteakten uitgegeven door de staten en *territories*. In één van die *territories*, namelijk Australian Capital Territory, werd de wetgeving⁴²⁴ in maart 2014 aangepast op aanraden van de *ACT Law Reform Advisory Council*, die onder andere verwees naar internationale verdragen, zoals het IVRK en het BUPO-Verdrag en andere mensenrechteninstrumenten zoals de Yogyakarta Beginselen en de *ACT Human Rights Act* van 2009.⁴²⁵ Deze raad voerde een onderzoek naar de maatregelen die nodig zijn voor de juridische erkenning van transgenderpersonen en personen met intersekse, op verzoek van de regering van ACT.⁴²⁶ Zo raadde de *ACT Law Reform Advisory Council* onder andere aan dat voor kinderen met intersekse de periode voor geboorteangifte, normaliter zeven dagen, verlengd zou worden, dat de periode van 60 dagen voor de registratie van het geslacht verlengd zou worden naar 180 dagen en dat ouders de keuze moeten hebben tussen volgende geslachtsaanduidingen: mannelijk, vrouwelijk, interseksueel, *to be advised of indeterminate*. De vierde soort aanduiding heeft betrekking op de situatie waarin ouders eerst overleggen met artsen en pas op een later tijdstip over het geslacht beslissen, terwijl *indeterminate* enkel gebruikt zou mogen worden voor doodgeboren kinderen, wiens geslacht niet vastgesteld kan worden.⁴²⁷

182. Door de wetswijziging moet het geslacht enkel geregistreerd worden in de geboorteakte indien het vastgesteld kan worden op grond van *section 4(1)(b)* en *section 5(1)(b)* van de *Births*,

KEYES, “Country Report for Australia” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 129-130.

⁴²⁴ *Section 24(1)(c)(ii)* Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1997 (Australian Capital Territory) van 24 december 1997 zoals gewijzigd door de wet van 29 augustus 2016, via <http://www.legislation.act.gov.au>.

⁴²⁵ ACT LAW REFORM ADVISORY COUNCIL, *Beyond the Binary: Legal Recognition of Sex and Gender Diversity in the ACT*, maart 2012, 15-19, http://www.justice.act.gov.au/resources/attachments/LRAC_Report_7_June.pdf; zie M. KEYES, “Country Report for Australia” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 135.

⁴²⁶ AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCES COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, 18, nr. 1.68, via https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index.

⁴²⁷ ACT LAW REFORM ADVISORY COUNCIL, *Beyond the Binary: Legal Recognition of Sex and Gender Diversity in the ACT*, maart 2012, 34-36, http://www.justice.act.gov.au/resources/attachments/LRAC_Report_7_June.pdf.

Deaths and Marriages Registration Regulation 1997. Het doel van deze bepalingen is om de druk op ouders te verminderen. Deze wijziging is onder andere gebaseerd op het recht op bescherming van de familie en kinderen gewaarborgd in *section* 11 van de *ACT Human Rights Act*.⁴²⁸ Op grond van *section* 24(1)(c)(ii) BDMRA is het voor personen met intersekse bovendien ook mogelijk om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen naar een van volgende vijf opties: *m, f, unspecified, indeterminate* of *intersex*.⁴²⁹ Om een dergelijke wijziging te bekomen, moet de persoon met intersekse ouder dan 18 jaar een verklaring van een dokter of een psycholoog kunnen voorleggen op grond van *section* 25(1)(a)(ii), terwijl een minderjarige op grond van *section* 25(2)(b) naast dergelijke verklaring ook een verklaring ondertekend door de ouders of de persoon die het ouderlijk gezag uitoefent en die bepaalt dat de juridische geslachtsaanpassing in het belang van het kind is, moet kunnen voorleggen. Het wordt echter niet vereist dat de minderjarige een chirurgische geslachtsaanpassing heeft ondergaan. Het is onduidelijk of en in hoeverre de afschaffing van deze vereiste, zowel voor volwassen als minderjarige personen met intersekse, het gevolg is van het parlementair onderzoek van 2013.

De begrippen worden niet gedefinieerd in de formulieren voor geboorteaangifte en het enige van deze begrippen dat ook vermeld wordt in de wetgeving is “*intersex*”, waar het echter ook niet gedefinieerd wordt. Bovendien verduidelijkt het formulier ook niet hoe de beoordeling van het geslacht precies moet gebeuren of beter gezegd: hoe beoordeeld moet worden tot welke van de vijf categorieën het betrokken kind behoort.⁴³⁰ Daarnaast is de periode voor de registratie van de geboorte, die vroeger 60 dagen was, verlengd tot zes maanden *ex section* 10(1) BDMRA 1997. Volgens de *Explanatory Statement* is dit om de druk op ouders van kinderen geboren met onduidelijke geslachtskenmerken te verlagen.⁴³¹

⁴²⁸ Births, Deaths and Marriages Registration Amendment Bill 2013: Explanatory Statement, *The Legislative Assembly for the Australian Capital Territory* 2013, 8, http://www.legislation.act.gov.au/es/db_48869/20131128-56706/pdf/db_48869.pdf.

⁴²⁹ Zie ter illustratie:

<https://www.accesscanberra.act.gov.au/ci/fattach/get/108022/1476308821/redirect/1/filename/Application+to+alter+birth+register+to+record+change+of+sex.pdf> (Consultatie 5 april 2018).

⁴³⁰ Zie ook M. KEYES, “Country Report for Australia” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 133-134.

⁴³¹ Births, Deaths and Marriages Registration Amendment Bill 2013: Explanatory Statement, *The Legislative Assembly for the Australian Capital Territory* 2013, 4, http://www.legislation.act.gov.au/es/db_48869/20131128-56706/pdf/db_48869.pdf.

183. In *section 24* BMDRA is overigens niet enkel voor personen met intersekse de mogelijkheid tot wijziging van het geslacht in de geboorteakte voorzien, maar ook voor personen die de geschikte klinische behandeling om hun geslacht te veranderen, hebben ondergaan, aan te tonen via een verklaring van een dokter of psycholoog. Ook voor hen staan de 5 opties (*m, f, unspecified, intersex* en *indeterminate*) open.

C. South Australia

184. Ook in South Australia kan een minderjarige of diens ouders of voogd zich tot het *Birth, Deaths and Marriages Register* wenden om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen *ex section 29J* BMDRA 1996⁴³², gewijzigd door de *Births, Deaths and Marriages Registration (Gender Identity) Amendment Bill 2016*. De betrokkene moet hiervoor op grond van *section 29K(a)* een verklaring van een arts of psycholoog kunnen voorleggen, waaruit blijkt dat hij de geschikte klinische behandeling, bijv. in de vorm van therapie of begeleiding,⁴³³ heeft ondergaan. Er is ook een goedkeuring van de rechtbank vereist, die oordeelt of de aanpassing van de geboorteakte in het belang van het betrokken kind is, aldus *section 29J(4)*. Bij wijziging van het geslacht kan er gekozen worden voor *m, f, non-binary of indeterminate/unspecified/intersex*. Bovendien staat voor de ouders van een pasgeboren kind met onduidelijk geslacht, naast mannelijk en vrouwelijk, ook de optie “*not determined*” open. Het is dus niet vereist eerst het kind met een mannelijk of vrouwelijk geslacht te registreren.⁴³⁴ Daarenboven is het in South Australia op grond van *section 29I* BMDRA ook mogelijk voor een volwassen persoon om het geslacht in zijn geboorteakte te wijzigen naar een ander geslacht of genderidentiteit. *Section 29K(a)* bepaalt dat de persoon hiervoor een verklaring van een arts of een psycholoog moet kunnen voorleggen waaruit blijkt dat hij voldoende klinische behandeling heeft ondergaan in verhouding tot zijn geslacht of

⁴³² Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1996 (South Australia) van 3 juni 1996 zoals gewijzigd door de wet van 1 augustus 2017, via <https://www.legislation.sa.gov.au>.

⁴³³ *Section 29H(1)* BMDRA 1996 (South Australia).

⁴³⁴ CBS, “New requirements for registering a change of sex or gender identity, 23 mei 2017, <https://www.cbs.sa.gov.au/change-sex-gender-identity>; Zie ter illustratie: https://www.sa.gov.au/__data/assets/pdf_file/0010/301213/Change-of-Gender-form-170825-1644-.pdf (Consultatie 5 april 2018).

genderidentiteit. Bij wijziging van het geslacht kan de betrokkene kiezen tussen *m*, *f*, *non-binary of indeterminate/unspecified/intersex*.⁴³⁵

D. New South Wales

185. Daarnaast bestaat er een baanbrekend arrest⁴³⁶ van het Hooggerechtshof van Australië in verband met de wijziging van het geslacht na een operatie. Uit dit arrest kan mogelijk volgend principe afgeleid worden, alhoewel de zaak eerder betrekking had op de situatie na een geslachtswijzigende operatie: bij de geboorte van een kind kan het geslacht naast de traditionele aanduidingen (*m* en *f*) als “*non-specific*” of “*intersex*” geregistreerd worden.⁴³⁷

186. De uitspraak in de zaak *Norrie* heeft er ook toe geleid dat de wetgeving van New South Wales ook toelaat dat een persoon zijn geslacht verandert van *m* of *v* naar *non-specific*,⁴³⁸ indien de betrokkene aan een geslachtswijzigende ingreep onderworpen is geweest,⁴³⁹ *ex section 32(1)(b)* en *section 32(2)(b)* BDMRA 1995⁴⁴⁰. Aangezien deze wetgeving vrij gelijkaardig is aan die van de andere staten inzake geslachtsverandering, bindt de rechtspraak van het Hooggerechtshof in deze zaak ook de rechtbanken en hoven van de andere staten, althans met betrekking tot de aspecten van hun wetgeving die gelijkaardig zijn aan deze van de wetgeving in New South Wales.⁴⁴¹

IHRA is geen voorstander van de creatie van een derde geslacht of geslachtscategorie waarvan de kwalificaties berusten op een anatomisch verschil en waarvoor enkel personen met intersekse in

⁴³⁵ Zie ter illustratie https://www.sa.gov.au/__data/assets/pdf_file/0010/301213/Change-of-Gender-form-170825-1644-.pdf (Consultatie 5 april 2018).

⁴³⁶ HCA (High Court of Australia) 2 april 2014, S273/2013, 2014 WL 1284796, *NSW Registrar of Births, Deaths and Marriages v Norrie*, via <https://1.next.westlaw.com>.

⁴³⁷ Zie M. KEYES, “Country Report for Australia” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 129-130.

⁴³⁸ HCA (High Court of Australia) 2 april 2014, S273/2013, 2014 WL 1284796, *NSW Registrar of Births, Deaths and Marriages v Norrie*, nr. 46, via <https://1.next.westlaw.com>.

⁴³⁹ Zie ter illustratie <http://www.bdm.nsw.gov.au/Documents/apply-for-record-a-change-of-sex.pdf> (Consultatie 5 april 2018).

⁴⁴⁰ Births, Deaths and Marriages Registration Act 1995 No 62 (New South Wales).

⁴⁴¹ Zie M. KEYES, “Country Report for Australia” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 130.

aanmerking komen, aangezien interseksualiteit een “*spectrum van mogelijkheden*” is en niet louter een arbitrair derde geslacht of geslachtscategorie. Bovendien heeft IHRA vastgesteld dat in landen waar een derde geslachtscategorie is ingevoerd, personen behorend tot deze categorie vaak tot de laagste sociale rang veroordeeld worden en soms zelfs niet in aanmerking voor burgerschap komen. IHRA verkiest dan ook de mogelijkheid om niets te bepalen in de geboorteakte over het geslacht of gender.⁴⁴²

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

187. Reeds in 2003 verkreeg Alex MacFarlane, als eerste Australische burger, een paspoort met een “X” aanduiding. Tussen 2003 en 2011 was het beleid van de *Australian Passport Office* om enkel een dergelijk paspoort te verlenen aan personen die een geboorteakte die hun geslacht als “*indeterminate*” (onbepaald) aanduidt, konden voorleggen. In 2011 introduceerde de *Department of Foreign Affairs & Trade* nieuwe richtlijnen zodat meer mensen toegang zouden krijgen tot een “X” aanduiding op voorlegging van een eenvoudige verklaring ondertekend door een arts. Het was dus niet langer beperkt tot personen die een dergelijke vermelding in hun geboorteakte konden aantonen.⁴⁴³

188. In 2013 werden federale richtlijnen⁴⁴⁴ uitgevaardigd, als reactie op een rapport van de *Australian Human Rights Commission*⁴⁴⁵ en na een onderzoek betreffende de wijze waarop overheden en agentschappen informatie over geslacht en gender verzamelen.⁴⁴⁶ Deze richtlijnen werden in november 2015 nogmaals geüpdatet. Het doel van de richtlijnen is om het gender van personen die zich niet als exclusief mannelijk of vrouwelijk identificeren, te erkennen en te reflecteren in hun (federale) identiteitspapieren. Een ander doel van de Australische overheid was

⁴⁴² G. WILSON, IHRA, “Third sex, redux”, 14 juni 2013, <https://ihra.org.au/22663/third-sex-redux>.

⁴⁴³ M. CARPENTER, IHRA, “Ten years of ‘X’ passports, and no protection from discrimination”, 12 januari 2013, <https://ihra.org.au/21597/ten-years-of-x-passports-and-no-protection-from-discrimination>.

⁴⁴⁴ AUSTRALIAN GOVERNMENT, Guidelines on the Recognition of Sex and Gender, juli 2013, via <https://www.ag.gov.au>.

⁴⁴⁵ AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Sex Files: the legal recognition of sex in documents and government records*, maart 2009, <https://www.humanrights.gov.au/our-work/sexual-orientation-sex-gender-identity/publications/sex-files-legal-recognition-sex>.

⁴⁴⁶ AUSTRALIAN GOVERNMENT, Guidelines on the Recognition of Sex and Gender, juli 2013, 3-4, via <https://www.ag.gov.au>.

om meer consistentie in de registratie van geslacht en gender – althans op federaal niveau – te creëren.⁴⁴⁷ De “X” aanduiding, die de categorie “*indeterminate/intersex/unspecified*” aanduidt en die dus bedoeld is voor personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren,⁴⁴⁸ is niet langer beperkt tot enkel paspoorten, maar kan ook worden gebruikt in andere federale documenten, waartoe de geboorteakte echter niet behoort. Alhoewel hiervoor geen medische ingreep of behandeling vereist is, wordt wel de voorwaarde gesteld van (1) documentair bewijs vastgesteld door een dokter of een psycholoog; (2) een geldig Australisch reisdocument waaruit het gender blijkt of (3) een geboorteakte die het gender weergeeft. Bovendien kunnen overheden en agentschappen enkel informatie met betrekking tot het geslacht of gender verzamelen indien deze informatie noodzakelijk is voor hun werking of activiteiten.⁴⁴⁹ De richtlijnen zijn enkel van toepassing op federale overheden en agentschappen en dus niet op staten en *territories*.⁴⁵⁰

In 2015 hebben enkele organisaties, waaronder IHRA, een gezamenlijke verklaring voorgelegd aan het federale *Attorney General’s Department* (de afdeling van de Advocaat-Generaal) met betrekking tot de definitie van “X” in de *guidelines* van 2013. In plaats van “*Indeterminate/intersex/unspecified*” zou de definitie eerder op “*non-binary*” moeten slaan, aangezien deze de derde categorie (naast M/V) vereenvoudigt.⁴⁵¹

§7. Globale beoordeling

189. De Australische regeling is voordelig voor personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren en die bijv. een “X” op hun paspoort willen verkrijgen, maar minder

⁴⁴⁷ *Ibid.*, 3.

⁴⁴⁸ *Ibid.*, 4-5.

⁴⁴⁹ AUSTRALIAN GOVERNMENT, *Guidelines on the Recognition of Sex and Gender*, juli 2013, 5-6, via <https://www.ag.gov.au>; IHRA, “We welcome new federal guidelines on sex and gender recognition”, 13 juni 2013, <https://ihra.org.au/22636/welcome-guidelines-sex-gender-recognition>.

⁴⁵⁰ AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Resilient individuals: sexual orientation, gender identity and intersex rights*, 2015, 53, https://www.humanrights.gov.au/sites/default/files/document/publication/SOGII%20Rights%20Report%202015_Web_Version.pdf.

⁴⁵¹ M. CARPENTER, IHRA, “Joint submission on recognition of non-binary gender in federal sex/gender guidelines”, 13 oktober 2015, <https://ihra.org.au/30043/joint-submission-federal-sexgender-guidelines>; Zie ook <https://ihra.org.au/wp-content/uploads/2015/10/joint-adg-gender.pdf>.

voordelig voor kinderen met intersekse aangezien het enkel in ACT en SA (en eventueel NSW) mogelijk is om een andere geslachtsaanduiding dan m of v te bekomen. In de andere staten is de druk op de ouders om het kind te laten opereren nog groot (zie *Re:Carla*). Bovendien is de regeling inzake juridische erkenning van het gender zeer versnipperd, wat leidt tot rechtsonzekerheid. Wat echter wel positief is (en eerder typisch voor *common law*) is dat rechtspraak snel tot een wijziging van de regelgeving kan leiden, wat de flexibiliteit van een *common law* stelsel aantoont. Een ander positief punt is dat de verschillende Australische regelingen gemeenschappelijk hebben dat ze gebaseerd zijn op een “*opt-in*” systeem, aangezien er geen verplichting is zich te registreren als iets anders dan mannelijk of vrouwelijk, wat bijv. wel het geval is in Duitsland.⁴⁵²

Afdeling VIII. Nieuw-Zeeland

§1. Algemeen

190. Zoals eerder vermeld, is het rechtstelsel van Nieuw-Zeeland een *common law* stelsel, dat veel waarde hecht aan precedentes, te vergelijken met Australië. Een register van geboorten, overlijdens en huwelijken wordt centraal bijgehouden door de *Department of Internal Affairs* (hierna DIA). Alhoewel de DIA verantwoordelijk is voor zowel de registratie van geboorten en voor de uitgifte van paspoorten en certificaten van burgerschap, moet een wijziging van de betreffende identiteitsdocumenten afzonderlijk gebeuren naargelang het soort register. Zo gebeurt een aanpassing van de geboorteakte via het register van geboorten, overlijdens en huwelijken, terwijl een wijziging van het paspoort via de *Passport Office* en een wijziging van een burgerschap certificaat via de *Citizenship Office* zal verlopen.⁴⁵³ Het is bovendien niet langer nodig te verwijzen naar de geüpdatete geboorteakte als bewijs om bijv. het geslacht of de

⁴⁵² Zie ook M. TRAVIS, “Accommodating intersexuality in European Union anti-discrimination law”, *European Law Journal* 2015, nr. 21, (180) 183, via <https://1.next.westlaw.com>.

⁴⁵³ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 169-170.

genderidentiteit op het paspoort te kunnen wijzigen.⁴⁵⁴ De geboorteakte geldt bovendien slechts als bewijs van geboorte maar wordt niet beschouwd als bewijs van identiteit.⁴⁵⁵ Het paspoort daarentegen heeft wel een identificatiefunctie.⁴⁵⁶

§2. Anti-discriminatie

191. In 2004 werd er een wetsvoorstel⁴⁵⁷ ingediend dat discriminatie van transgenderpersonen verbod door de expliciete toevoeging van “genderidentiteit” als verboden grond van discriminatie. De indienster besloot echter het wetsvoorstel terug in te trekken in 2006 na advies waaruit bleek dat transgenderpersonen reeds beschermd worden onder het verbod van discriminatie op grond van geslacht gewaarborgd in de *Human Rights Act* van 1993.⁴⁵⁸ Het is onduidelijk of ook personen met intersekse onder deze bescherming op grond van geslacht vallen.

192. In haar rapport⁴⁵⁹ van 2008 beval de *Human Rights Commission* aan om “genderidentiteit” alsnog expliciet te vermelden in *section 21(1)(a)* van de *Human Rights Act* om een consistente en niet-discriminatoire regeling inzake geslacht te verzekeren.⁴⁶⁰ Ook in een “ronde tafel” gesprek met enkele belanghebbenden in november 2016 kwam deze vraag wederom ter sprake. Verder werd ook de mogelijkheid van interseksualiteit als verboden grond van discriminatie vermeld.⁴⁶¹ Dit heeft tot op heden echter nog niet tot enige wetswijziging geleid.

⁴⁵⁴ Zie <https://www.passports.govt.nz/what-you-need-to-renew-or-apply-for-a-passport/information/> (Consultatie 8 april 2018).

⁴⁵⁵ Zie E. BLINCOE, “Sex Markers on Birth Certificates: Replacing the Medical Model with Self-Identification”, *Victoria University of Wellington Law Review* 2015, afl. 46, (57) 60-61, <http://www.nzlii.org/nz/journals/VUWLawRw/2015/5.pdf>.

⁴⁵⁶ *Ibid.*, 62.

⁴⁵⁷ Human Rights (Gender Identity) Amendment Bill, *New Zealand Parliament* 2004, nr. 225-1, via <https://www.parliament.nz>.

⁴⁵⁸ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 175.

⁴⁵⁹ HUMAN RIGHTS COMMISSION, *To be who I am: Report of the Inquiry into Discrimination experienced by Transgender People*, 2008, https://www.hrc.co.nz/files/5714/2378/7661/15-Jan-2008_14-56-48_HRC_Transgender_FINAL.pdf.

⁴⁶⁰ *Ibid.*, 95, nrs. 9.8-9.9.

⁴⁶¹ HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Intersex Roundtable Report 2016: The practice of genital normalisation on intersex children in Aotearoa New Zealand*, november 2016, 3, https://www.hrc.co.nz/files/5914/8124/9497/HRC_Intersex_Roundtable.pdf.

§3. Medische interventie

193. Uit een rapport van de *Human Rights Commission* blijkt dat veel personen met intersekse al op jonge leeftijd onderworpen worden aan medische interventies, vaak zonder hun toestemming en zonder dat hun ouders op de hoogte zijn van en/of geïnformeerd zijn over de ingreep en de gevolgen ervan. De meeste ondervraagden waren dan ook de mening toegedaan dat behalve indien de ingreep medisch noodzakelijk is, kinderen met intersekse niet onderworpen zouden mogen worden aan ingrepen die het verwijderen van ambigue geslachtsorganen als doel hebben. Bovendien ondervinden velen onder hen een levenslange impact, zowel fysiek als mentaal, bijv. in de vorm van een trauma, van een dergelijke niet-consensuele ingreep.⁴⁶²

194. In een “ronde tafel” gesprek van november 2016, georganiseerd door de *Human Rights Commission*, werd wederom gewezen op een gebrek aan politieke wil om problemen inzake “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse aan te pakken.⁴⁶³ In het rapport van deze bijeenkomst wordt ook verwezen naar enkele aanbevelingen van het Comité inzake de Rechten van het Kind in het kader van een beoordeling door dit comité in 2016. Een van die aanbevelingen was om via de creatie van een protocol te verzekeren dat geen enkel kind met intersekse nog aan niet-noodzakelijke medische en chirurgische behandelingen onderworpen zou worden.⁴⁶⁴ Volgens het *Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions* is het bovendien zo dat de Nieuw-Zeelandse wetgeving die genitale verminking van vrouwen verbiedt, namelijk *section 204A* van de *Crimes Act* van 1961, wel expliciet “normaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse toelaat.⁴⁶⁵

⁴⁶² HUMAN RIGHTS COMMISSION, *To be who I am: Report of the Inquiry into Discrimination experienced by Transgender People*, 2008, 81-82, nrs. 7.12-7.16, https://www.hrc.co.nz/files/5714/2378/7661/15-Jan-2008_14-56-48_HRC_Transgender_FINAL.pdf.

⁴⁶³ HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Intersex Roundtable Report 2016: The practice of genital normalisation on intersex children in Aotearoa New Zealand*, november 2016, 3, https://www.hrc.co.nz/files/5914/8124/9497/HRC_Intersex_Roundtable.pdf.

⁴⁶⁴ UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of New Zealand*, CRC/C/NZL/CO/5, 30 september 2016, 8, nr. 15, via <http://tbinternet.ohchr.org>; HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Intersex Roundtable Report 2016: The practice of genital normalisation on intersex children in Aotearoa New Zealand*, november 2016, 4, https://www.hrc.co.nz/files/5914/8124/9497/HRC_Intersex_Roundtable.pdf.

⁴⁶⁵ ASIA PACIFIC FORUM OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS, *Promoting and Protecting Human Rights in relation to Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics*, juni

§4. Registratie van geslacht na geboorte

195. Een van de gegevens die vermeld worden op de geboorteakte, is het geslacht. De informatie inzake het geslacht moet geverifieerd worden, eventueel door de DIA, binnen de twee maanden na de geboorte.⁴⁶⁶ Na de geboorte wordt het geslacht bepaald door de arts, die kan vaststellen dat het geslacht onbepaald (*indeterminate*) is, in afwachting van verder onderzoek. Deze vaststelling kan echter gewijzigd worden na declaratie door de familierechtbank *ex section* 29(3)(a)(ii) BDMRRA 1995⁴⁶⁷. Het is daarentegen niet mogelijk om omgekeerd het geslacht van mannelijk of vrouwelijk naar onbepaald te wijzigen.⁴⁶⁸ Het is echter wel mogelijk om op grond van *section* 85 BDMRRA 1995 de geslachtsvermelding naar onbepaald te veranderen indien het geslacht niet bepaald kon worden na geboorte en incorrect als mannelijk of vrouwelijk geregistreerd werd.⁴⁶⁹

196. De gerechtelijke procedure staat ook open in het geval niets bepaald is in de geboorteakte betreffende het geslacht, aldus *section* 29(3)(a)(iii). Hier kan dus uit afgeleid worden dat het mogelijk is dat er niets bepaald is in de geboorteakte inzake het geslacht en aangezien de gerechtelijke procedure niet verplicht is, dat dit ook onbepaald mogelijk is.

§5. Wijziging van het geslacht in de geboorteakte

197. Op grond van *section* 28 BDMRRA 1995 kunnen personen ouder dan 18 jaar een wijziging van het geslacht vermeld in de geboorteakte bekomen, onder andere wanneer de

2016, 70,

http://www.asiapacificforum.net/media/resource_file/SOGI_and_Sex_Characteristics_Manual_86Y1pVM.pdf.

⁴⁶⁶ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 170.

⁴⁶⁷ Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Act (BDMRRA) 1995 van 31 maart 1995.

⁴⁶⁸ DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS, General information regarding Declarations of Family Court as to sex to be shown on birth certificates, [https://www.dia.govt.nz/diawebsite.nsf/Files/GeninfoDeclarationsofFamilyCourt/\\$file/GeninfoDeclarationsofFamilyCourt.pdf](https://www.dia.govt.nz/diawebsite.nsf/Files/GeninfoDeclarationsofFamilyCourt/$file/GeninfoDeclarationsofFamilyCourt.pdf) (Consultatie 8 april 2018).

⁴⁶⁹ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 171.

geslachtsvermelding incorrect is, als er in de geboorteakte aangeduid werd dat het geslacht onbepaald is of als er helemaal niets met betrekking tot het geslacht bepaald werd. Volgens *section 28(3)(c)(i)* is het voor een dergelijke wijziging van het geslacht in de geboorteakte onvoldoende dat de betrokkene de genderidentiteit van een persoon van het verzochte geslacht heeft aangenomen. Er moet ook sprake zijn van een fysieke overeenstemming met de genderidentiteit van het juridische geslacht dat de betrokkene wil bekomen. Het is niet vereist dat de betrokkene daarvoor alle mogelijke chirurgische ingrepen heeft ondergaan, maar wel dat er “*enige mate van permanente fysieke verandering als gevolg van de ontvangen behandeling (inclusief psychologische behandeling)*” aanwezig is. Hoe uitgebreid deze behandeling al dan niet moet zijn, wordt telkens individueel beoordeeld.⁴⁷⁰ Bij deze wijziging is het alleen maar mogelijk om voor een mannelijke of vrouwelijke geslachtsaanduiding te kiezen; ook hier is het dus niet mogelijk om voor een onbepaald geslacht te kiezen.⁴⁷¹ In haar rapport van 2008 heeft de *Human Rights Commission* overigens ook bevolen dat *section 28(c)(i)(B)* en *section 28(c)(i)(C)* zo aangepast worden dat er niet langer verwezen wordt naar een medische vereiste, maar dat de betrokkene in de plaats “*de beslissende stappen heeft genomen om volledig en permanent in de genderidentiteit van het genomineerde geslacht te leven*”.⁴⁷² De wetgever heeft deze aanbeveling echter niet – of nog niet – omgezet in wetgeving.

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

198. Het paspoort vermeldt ook het geslacht of de genderidentiteit. De informatie voor deze geslachts- of genderaanduiding wordt sinds 2012 aangegeven via een statutaire verklaring neergeschreven in het bijzijn van een gemachtigde getuige. Die verklaring moet verduidelijken in welk geslacht of in welke genderidentiteit de aanvrager een paspoort wil bekomen en hoelang de

⁴⁷⁰ Family Court (Auckland) 9 juni 2008, [2008] 27 FRNZ 58, *Michael v Registrar-General of Births, Deaths and Marriages*, nr. 50, <https://fyi.org.nz/request/2967/response/9424/attach/html/5/Michael%20v%20R%20G%20FAM%202006%20004%20002325.pdf.html>.

⁴⁷¹ Zie ook E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 171.

⁴⁷² HUMAN RIGHTS COMMISSION, *To be who I am: Report of the Inquiry into Discrimination experienced by Transgender People*, 2008, 97, nr. 9.33, https://www.hrc.co.nz/files/5714/2378/7661/15-Jan-2008_14-56-48_HRC_Transgender_FINAL.pdf.

betrokkene reeds in dat geslacht of die genderidentiteit leeft. In tegenstelling tot de wijziging van de geboorteakte, waarvoor een machtiging van de familierechtbank vereist is, is deze regeling gebaseerd op het principe van zelfbeschikking of zelfdeclaratie, wat ook betekent dat er geen verplichting is tot keuze voor een derde soort geslachtsaanduiding indien een persoon zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeert.⁴⁷³ Het geslacht of de genderidentiteit op een paspoort kan aangeduid worden met M, V of X.⁴⁷⁴ Die “X” aanduiding omvat ook personen die geslachtsregistratie nutteloos vinden en is dus niet enkel beperkt tot personen met een non-binaire genderidentiteit. De invoering van deze alternatieve aanduiding is onder andere het gevolg van het rapport van de *Human Rights Commission* van 2008.⁴⁷⁵ Voor 2012 was het sinds 1995 ook al mogelijk om op voorlegging van een statutaire verklaring een dergelijke aanduiding te verkrijgen, maar toen was wel vereist dat uit die verklaring bleek dat de betrokkene leeft volgens het geslacht tegenovergesteld aan dat vastgesteld in de geboorteakte of op het vorige paspoort. Deze mogelijkheid stond in principe dus enkel open voor personen die een geslachtswijzigende operatie ondergingen of van plan waren dit te doen.⁴⁷⁶

199. Ook de certificaten van burgerschap gaan verder dan de twee traditionele keuzemogelijkheden. Niet zo lang geleden bestonden naast mannelijk en vrouwelijk, ook “*intersex*” en “*indeterminate*” als aanduidingen van geslacht of genderidentiteit.⁴⁷⁷ Het huidige beleid is echter dat indien mannelijk of vrouwelijk niet de geschikte optie is of indien de persoon geen informatie over diens geslacht of genderidentiteit wil aangeven, de betrokkene kan – maar

⁴⁷³ Zie ook E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 172.

⁴⁷⁴ Zie <https://www.passports.govt.nz/what-you-need-to-renew-or-apply-for-a-passport/information/> (Consultatie 8 april 2018) en zie ter illustratie <https://www.passports.govt.nz/assets/Uploads/Forms/Adult-new.pdf> (Consultatie 8 april 2018).

⁴⁷⁵ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 172-173.

⁴⁷⁶ Zie J.F. VEALE, “The prevalence of transsexualism among New Zealand passport holders”, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry (Aust NZJ Psychiatry)* oktober 2008, Vol. 42, afl. 10, (887) 887-888, <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/00048670802345490>.

⁴⁷⁷ Zie E. SCHOEMAN, S. BOOKMAN, “Country Report for New Zealand” in M. VAN DEN BRINK en J. TIGCHELAAR, *M/V en verder, seksregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 171.

hier zeker niet toe verplicht is⁴⁷⁸ – kiezen om het geslacht of de genderidentiteit niet te vermelden. Hiervoor is wederom een statutaire verklaring vereist.⁴⁷⁹

§7. Globale beoordeling

200. Uit de bepalingen inzake de registratie van het geslacht in de akte van geboorte en een latere wijziging van deze geslachtsvermelding, kan afgeleid worden dat het geslacht mogelijks als “onbekend” geregistreerd kan worden of dat er zelfs niets in verband met het geslacht vermeld kan worden in de akte. Dit is echter niet heel erg duidelijk en zou apart in de wetgeving geregeld moeten worden om rechtsonzekerheid te vermijden. Aangezien de wijziging van het geslacht in de geboorteakte gebeurt op basis van een declaratie van de familierechtbank en het in principe enkel mogelijk is om een mannelijke of een vrouwelijke geslachtsvermelding te verkrijgen, terwijl de geslachtsvermelding op het paspoort en in het certificaat van burgerschap op basis van zelfbeschikking en een statutaire verklaring verkregen wordt en hierbij alternatieve geslachtsvermeldingen mogelijk zijn, kan het dus voorkomen dat er een verschil is tussen enerzijds het geslacht in de geboorteakte en anderzijds het geslacht of de genderidentiteit aangegeven op het paspoort en in het burgerschap certificaat.

Afdeling IX. De Verenigde Staten

§1. Algemeen

201. Het rechtsstelsel van de Verenigde Staten is gebaseerd op de *common law* traditie. Dit betekent dat er grote waarde wordt gehecht aan precedentes en rechtspraak. De uitgifte van geboorteakten, rijbewijzen en identiteitskaarten vallen onder de bevoegdheid van de afzonderlijke staten, terwijl de *US State Department* (te vergelijken met een Ministerie van Buitenlandse Zaken) verantwoordelijk is voor de uitvaardiging van paspoorten. De *Department of Motor Vehicles* (hierna DMV) van elke staat is verantwoordelijk voor het afgeven van rijbewijzen en

⁴⁷⁸ *Ibid.*, 172.

⁴⁷⁹ DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS, Citizen transgender policy, [https://www.dia.govt.nz/diawebsite.nsf/Files/Citpol15Transgenderandintersexcitapp/\\$file/Citpol15Transgenderandintersexcitapp.pdf](https://www.dia.govt.nz/diawebsite.nsf/Files/Citpol15Transgenderandintersexcitapp/$file/Citpol15Transgenderandintersexcitapp.pdf) (Consultatie 8 april 2018).

identiteitskaarten voor personen zonder rijbewijs. Door deze verspreiding van bevoegdheden inzake de uitgifte van identiteitsdocumenten, is de situatie in de Verenigde Staten vrij complex, onder meer ook doordat er grote verschillen kunnen bestaan tussen de staten onderling. Sommige staten (*cf.* Californië, New York, Oregon, Washington e.a.) zijn namelijk progressiever dan andere en identiteitsdocumenten van een dergelijke staat zullen mogelijks niet erkend worden in een andere staat.⁴⁸⁰

§2. Anti-discriminatie

202. *Section 1* van de *Fourteenth Amendment to the United States Constitution* voorziet in gelijke behandeling van alle Amerikaanse burgers onder de wet. Er is echter geen federale wet die voorziet in een specifieke bescherming tegen discriminatie van transgenderpersonen of personen met intersekse of in een gelijke behandeling van deze personen.

203. Inzake arbeid gaf de Advocaat-Generaal op 4 oktober 2017 een memo van de *Department of Justice* vrij waarin gesteld werd dat de bescherming tegen discriminatie op grond van geslacht geregeld in Titel VII van de *Civil Rights Act* van 1964 biologisch gedefinieerd wordt, waardoor enkel mannen en vrouwen eronder vallen en dat deze wetgeving dus in principe geen discriminatie op grond van genderidentiteit verbiedt.⁴⁸¹ Dit gaat in tegen het standpunt van de vorige Advocaat-Generaal, namelijk dat de werkgever geen “*op geslacht gebaseerde consideraties*”, waaronder de genderidentiteit van de betrokkene, in overweging mag nemen. Deze beslissing van 2014 kwam er in navolging van rechtspraak zoals *Schroer v Billington*⁴⁸², waarin geoordeeld werd dat discriminatie op grond van geslachts- of genderverandering ook beschouwd kan worden als geslachtsdiscriminatie en de beslissing⁴⁸³ van de *Equal Employment Opportunity Commission* in

⁴⁸⁰ Zie ook J. GARLAND, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in the United States” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 606-607.

⁴⁸¹ OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL, “Memorandum: Revised Treatment of Transgender Employment Discrimination Claims Under Title VII of the Civil Rights Act of 1964”, 4 oktober 2017, 1-2, <https://assets.documentcloud.org/documents/4067383/Attachment-2.pdf>.

⁴⁸² D.D.C. (District Court of the District of Columbia) 19 september 2008, 577 F. Supp. 2d 293, *Schroer v Billington*, <https://www.aclu.org/legal-document/schroer-v-library-congress-decision>.

⁴⁸³ EEOC (Equal Employment Opportunity Commission) 20 april 2012, nr. 0120120821, *Macy v Holder*, http://www.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/gender-sexuality/macy-v-holder_edited.pdf.

2012 dat discriminatie van transgenderpersonen ook onder discriminatie op grond van geslacht valt.⁴⁸⁴

204. Inzake gezondheidszorg, verklaarde de *United States Department of Health and Human Services* in mei 2016 dat *section 1557* van de *Affordable Care Act* ook discriminatie verbiedt op grond van interseksuele kenmerken of atypische geslachtskenmerken in door de overheid gefinancierde gezondheidszorg. Dit maakt deel uit van het verbod op discriminatie op grond van geslacht.⁴⁸⁵

205. Personen met intersekse worden overigens ook beschermd via de *Americans with Disabilities Act*, alhoewel dit een negatieve impact kan hebben, aangezien interseksualiteit hierdoor als een “handicap” gezien en behandeld zou kunnen worden.⁴⁸⁶

§3. Medische interventie

206. Reeds in 2005 verscheen er een onderzoek door de *San Francisco Human Rights Commission* inzake “normaliserende” behandelingen van personen met intersekse en de mensenrechtelijke implicaties ervan. In het onderzoek werd onder andere aangegeven dat dergelijke niet-consensuele lichamelijke ingrepen een schending vormen van mensenrechten en dat het onethisch is om geen rekening te houden met het recht op privacy, waardigheid, autonomie en fysieke integriteit van een kind met intersekse. Bovendien werd er duidelijk op gewezen dat niet bewezen kan worden dat kinderen ook werkelijk voordeel ondervinden van een “normaliserende” behandeling; data toont eerder het tegenovergestelde.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL, “Memorandum: Treatment of Transgender Employment Discrimination Claims Under Title VII of the Civil Rights Act of 1964”, 15 december 2014, <https://www.justice.gov/file/188671/download>.

⁴⁸⁵ Federal Register, vol. 81, nr. 96, 18 mei 2016, 31389, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2016-05-18/pdf/2016-11458.pdf>.

⁴⁸⁶ Zie Y. MENON, “The Intersex Community and the Americans with Disabilities Act”, *Connecticut Law Review* 2011, afl. 43(4), (1221) 1251, <http://uconn.lawreviewnetwork.com/files/documents/YamunaMenon43Conn.L.Rev.1221.pdf>.

⁴⁸⁷ HUMAN RIGHTS COMMISSION OF THE CITY AND COUNTY OF SAN FRANCISCO, *Human Rights Investigation into the Medical “Normalization” of Intersex People*, 28 april 2005, 17-19, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/san_fran_intersex_report_2005.pdf.

207. In juli 2017 publiceerde *Human Rights Watch*, in samenwerking met *interACT*, een organisatie die zich bezighoudt met het beschermen van de mensenrechten van kinderen met intersekse, een rapport inzake medisch niet-noodzakelijke operaties van kinderen met intersekse. De basis voor dit rapport bestond uit interviews met personen met intersekse, ouders en geneesheren.⁴⁸⁸ Alhoewel sinds kort veel artsen geen voorstander meer zijn van “geslachtsnormaliserende” behandelingen, gebeurt het toch nog dat kinderen met atypische geslachtskenmerken, die veel te jong zijn om geïnformeerd te kunnen toestemmen, onderworpen worden aan dergelijke ingrepen of behandelingen.⁴⁸⁹ *Human Rights Watch* en *interACT* roepen dan ook op tot een moratorium op deze praktijken, althans toch wanneer de ingreep uitgesteld kan worden.⁴⁹⁰ Ook in 2017 hadden al drie voormalige chirurgen-generaal tot een zelfde moratorium opgeroepen in een paper.⁴⁹¹ In dit rapport werd overigens aan het *United States Congress* aanbevolen om wetgeving te introduceren die dergelijke ingrepen volledig verbied.⁴⁹²

208. In de staat Nevada is er in maart 2017 een wetsontwerp geïntroduceerd om non-consensuele, niet-levensnoodzakelijke “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse te verbieden.⁴⁹³

⁴⁸⁸ HUMAN RIGHTS WATCH, INTERACT, *I Want to Be Like Nature Made Me: Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US*, juli 2017, 1,

https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/lgbtintersex0717_web_0.pdf.

⁴⁸⁹ HUMAN RIGHTS WATCH, INTERACT, *I Want to Be Like Nature Made Me: Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US*, juli 2017,

https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/lgbtintersex0717_web_0.pdf.

⁴⁹⁰ *Ibid.*, 14.

⁴⁹¹ M.J. ELDERS, D. SATCHER, R. CARMONA, “Re-thinking General Surgeries on Intersex Infants”, 27 juni 2017, <http://www.palmcenter.org/wp-content/uploads/2017/06/Re-Thinking-Genital-Surgeries-1.pdf>.

⁴⁹² HUMAN RIGHTS WATCH, INTERACT, *I Want to Be Like Nature Made Me: Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US*, juli 2017, 154,

https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/lgbtintersex0717_web_0.pdf.

⁴⁹³ Senate Bill (Nevada), *Senate* 2017-18, nr. 408,

<https://www.leg.state.nv.us/Session/79th2017/Bills/SB/SB408.pdf>.

§4. Registratie van geslacht na geboorte

209. Zoals eerder aangegeven, zijn de staten bevoegd voor de regeling inzake de uitgifte van geboorteakten. In geen enkele staat is het echter mogelijk om een geslacht of gender anders dan mannelijk of vrouwelijk te registreren in de geboorteakte.

§5. Wijziging van het geslacht in de geboorteakte

A. Californië

210. In enkele staten is het mogelijk om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen naar een non-binaire genderaanduiding. Een van die staten is Californië, waar een non-binaire genderaanduiding op de geboorteakte geïntroduceerd werd via een wijziging van de *Code of Civil Procedure* en de *Health and Safety Code*. Het desbetreffende wetsontwerp werd aangenomen in september 2017 en had ook betrekking op rijbewijzen en identiteitskaarten, waarover later meer. Als reden voor het wetsontwerp werd vermeld dat genderidentificatie “*fundamenteel persoonlijk*” is en dat het belangrijk is dat de correcte genderidentiteit van een individu wordt weergegeven in zijn identiteitsdocumenten. Bovendien werd ook vermeld dat de binaire geslachtsaanduidingen geen adequate vertegenwoordiging van de “*diverse menselijke belevenis*” zijn.⁴⁹⁴ Het amendement wijzigde onder andere *sections* 103425 en 103426 van de *Health and Safety Code* door de non-binaire genderoptie eraan toe te voegen en de vereiste van een verklaring van een arts en een rechterlijke machtiging af te schaffen. Deze regeling treedt in werking op 1 september 2018.

B. Oregon

211. In juni 2016 oordeelde een federale rechtbank in Oregon over de vraag van een inwoner, Jamie Shupe, om het gender in de geboorteakte te veranderen naar non-binair. De rechtbank gaf de

⁴⁹⁴ Senate Bill (California), *Senate* 2017-18, nr. 179, https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180SB179.

verzoeker gelijk en beval een dergelijke correctie.⁴⁹⁵ Na wetgevend initiatief⁴⁹⁶ is het officieel vanaf 1 januari 2018 mogelijk om een “X” (*non-binary*) designatie te bekomen.⁴⁹⁷

C. Washington

212. Sinds 27 januari 2018 is het ook in Washington mogelijk het geslacht of gender in de geboorteakte te wijzigen naar een “X” aanduiding via de toevoeging van een nieuwe *section* aan de *Washington Administrative Code* 246-490. Bovendien is het voor volwassenen die een dergelijke wijziging aanvragen niet langer vereist hiervoor medisch bewijs te leveren.⁴⁹⁸ Er werd hierbij vermeld dat de “X” betrekking kan hebben op personen met intersekse, non-binaire personen, androgyde personen, genderfluïde personen etc. De opgegeven lijst is bovendien niet-limitatief. Het is duidelijk dat er een zo breed mogelijke interpretatie aan de “X” gegeven is.⁴⁹⁹

D. Andere

213. Daarnaast bestaan er nog individuele gevallen. Zo werd bijv. in een voetnoot in de uitspraak van de zaak *Zzyym*, die betrekking had op de vraag naar de uitvaardiging van een paspoort met een non-binaire genderaanduiding, vermeld dat de geboorteakte van de betrokkene in de staat Colorado in 2012 zo gewijzigd kon worden dat het geslacht als “*unknown*” werd aangeduid.⁵⁰⁰

⁴⁹⁵ Circuit Court of the state Oregon 10 juni 2016, nr. 16CV13991, <http://files.courthousenews.com/2016/06/13/NonBinary%20ruling.pdf>.

⁴⁹⁶ House Bill (Oregon), *House of Representatives* 2017, nr. 2673, <https://olis.leg.state.or.us/liz/2017R1/Downloads/MeasureDocument/HB2673/Introduced>.

⁴⁹⁷ Zie ter illustratie

<http://www.oregon.gov/oha/PH/BIRTHDEATHCERTIFICATES/CHANGEVITALRECORDS/Documents/OHA-2673.pdf> (Consultatie 9 april 2018).

⁴⁹⁸ WASHINGTON STATE DEPARTMENT OF HEALTH, “DOH adds a third option to birth certificate”, 4 januari 2018, <https://www.doh.wa.gov/Newsroom/2018NewsReleases/18002SexChangeNewRuleBirthCertNewsRelease>.

⁴⁹⁹ Washington Administrative Code 246-490-075, <https://www.doh.wa.gov/Portals/1/Documents/5600/WAC246-490-075.pdf>.

⁵⁰⁰ USDC (United States District Court for the State of Colorado) 22 november 2016, 1:15-cv-02362-RBJ, 2, vn 2, https://www.lambdalegal.org/sites/default/files/zzyym_co_20161122_order.pdf.

§6. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

241. Het wetsvoorstel “SB 179” van de staat Californië wijzigde niet enkel de keuzemogelijkheden inzake het gender in geboorteakten, maar ook voor rijbewijzen en identiteitskaarten door een aanpassing van de *Vehicle Code*. Zo wordt er een nieuwe *section* 12800 ingevoerd, waarin bepaald wordt dat de aanvrager van een rijbewijs zelf kan kiezen tussen drie genderaanduidingen: mannelijk, vrouwelijk of non-binair. *Section* 12800(a)(3)(A) bepaalt dat hiervoor enkel een verklaring van de betrokkene vereist is. Er is dus geen vereiste van medisch bewijs. Ook *section* 13005 werd geamendeerd om een derde gendervermelding op de identiteitskaart mogelijk te maken. Deze regeling zal uitwerking hebben vanaf 1 januari 2019.⁵⁰¹

242. Ook in Oregon is het sinds 1 juli 2017 mogelijk om een non-binaire “X” aanduiding voor de identiteitskaart of het rijbewijs te vragen.⁵⁰² De DMV haalde hiervoor onder andere inspiratie uit de zaak betreffende Jamie Shupe.⁵⁰³

243. In Washington DC is het sinds 27 juni 2017 mogelijk om een “X” te verkrijgen op de identiteitskaart en het rijbewijs. De DMV heeft nauw samengewerkt met het *National Center for Transgender Equality* voor de aanpassing van formulieren en procedures en inzake de implementatie van een genderaanduiding op basis van zelfbeschikking. De nieuwe keuzemogelijkheid is bovendien niet enkel beschikbaar voor transgenderpersonen.⁵⁰⁴ De “X” wordt op het aanvraagformulier aangeduid als “*unspecified*”,⁵⁰⁵ terwijl op het formulier inzake de

⁵⁰¹ Senate Bill (California), *Senate* 2017-18, nr. 179,

https://leginfo.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180SB179.

⁵⁰² Zie ter illustratie <http://www.oregon.gov/ODOT/forms/dmv/173fill.pdf> (Consultatie 9 april 2018).

⁵⁰³ INTERSEX CAMPAIGN FOR EQUALITY, “Oregon becomes first state to offer non-binary driver’s licenses!”, 15 juni 2017, <https://www.intersexequality.com/oregon-becomes-first-state-to-offer-non-binary-drivers-licenses>.

⁵⁰⁴ DMV (DEPARTMENT OF MOTOR VEHICLES), “Mayor Bowser Announces Addition of Gender Neutral Identifier to Drivers Licenses and Identification Cards”, 23 juni 2017, <https://dmv.dc.gov/release/mayor-bowser-announces-addition-gender-neutral-identifier-drivers-licenses-and>.

⁵⁰⁵ Zie ter illustratie

<https://dmv.dc.gov/sites/default/files/dc/sites/dmv/publication/attachments/DC%20License-ID%20Motor%20Voter%20Applicaton%20English.pdf> (Consultatie 9 april 2018).

genderdesignatie X als “*unspecified/other*” wordt aangeduid.⁵⁰⁶ Tegelijkertijd is op 20 juni 2017 een ontwerp van regelgeving in het arrondissement van Columbia geïntroduceerd om personen de mogelijkheid te geven hun gender als “non-binair” weer te geven op hun identiteitskaart, rijbewijs en voorlopig rijbewijs.⁵⁰⁷

244. In juni 2017 werd ook in de staat New York een wetgevend initiatief genomen om een “X” designatie voor rijbewijzen en voorlopige rijbewijzen mogelijk te maken via een aanpassing van de *Vehicle and Traffic Law*. Er werd hierbij vermeld dat deze aanduiding enkel bedoeld is voor personen die zich niet identificeren als mannelijk of vrouwelijk. Alhoewel in de tekst van het wetsontwerp enkel gesproken wordt van rijbewijzen en voorlopige rijbewijzen, verduidelijkt de bijhorende memo dat het ook bedoeld is voor identiteitskaarten, die ook uitgevaardigd worden door de DMV. In die zelfde memo wordt overigens de achterliggende reden van het wetgevend initiatief verduidelijkt. Er wordt gewezen op het feit dat het vernederend en ontrend is voor transgenderpersonen en non-binaire personen om zich gedwongen te identificeren als mannelijk of vrouwelijk in officiële documenten.⁵⁰⁸ De term “transgender” wordt hier dus duidelijk niet in zijn overkoepelende betekenis gebruikt.

245. Concluderend kan gesteld worden dat nieuwe regelingen omtrent deze materie allemaal zeer recent zijn (*cf.* Oregon, Washington DC), nog in werking moeten treden (*cf.* Californië) of zelfs nog in voorbereiding (*cf.* New York en Columbia) zijn.

246. In tegenstelling tot het rijbewijs en de identiteitskaart, is de uitvaardiging van het paspoort een federale bevoegdheid. Het is de *State Department* die verantwoordelijk is hiervoor en die bepaalt welke gegevens vermeld worden op het document. Op grond van 7 FAM 1320 Appendix M is het mogelijk om het geslacht of gender op het paspoort te wijzigen (van mannelijk naar

⁵⁰⁶ Zie ter illustratie

<https://dmv.dc.gov/sites/default/files/dc/sites/dmv/publication/attachments/DC%20DMV%20Form%20Gender%20Self-Designation%20English.pdf> (Consultatie 9 april 2018).

⁵⁰⁷ Nonbinary Identification Cards Amendment Act, *Council of the District of Columbia* 2017, B22-0331, <http://lims.dccouncil.us/Download/38339/B22-0331-Introduction.pdf>.

⁵⁰⁸ *Assembly* (New York) 2017, Bill A08524, via <http://nyassembly.gov>; *Senate* (New York) 2018, Bill S07441, via <http://nyassembly.gov>.

vrouwelijk of omgekeerd) op voorlegging van een verklaring van een arts waaruit een verandering van gender blijkt. Een geslachtswijzigende operatie is echter niet vereist.⁵⁰⁹

In 2016 oordeelde de *District Court* (arrondissementsrechtbank) van de staat Colorado dat er bij de weigering om een paspoort uit te vaardigen voor een persoon met intersekse die zich niet als mannelijk of vrouwelijk identificeert en die om een “X” aanduiding gevraagd had, geen sprake was geweest van een “*rationeel besluitvormingsproces*” door de *State Department*. De rechtbank beval de *US Passport Agency* dan ook om haar eerdere beslissing te herzien.⁵¹⁰ In mei 2017 weigerde de *State Department* alweer om het gevraagde paspoort uit te vaardigen. Een maand later werd er een verzoek ingediend op de zaak te heropenen.⁵¹¹

§6. Globale beoordeling

247. Over het algemeen kan gesteld worden dat een aantal staten (Californië, Oregon, Washington en New York) een voorbeeldfunctie op zich lijken genomen te hebben, terwijl de federale regering liever zijn kop in het zand steekt en nodeloos vasthoudt aan de binaire normativiteit. Dit kan dan ook enige inconsistentie tussen de identiteitsdocumenten uitgegeven door de staat en de documenten uitgevaardigd door een federale instelling, tot gevolg hebben. Maar ook tussen de identiteitsdocumenten uitgegeven door een staat kan er inconsistentie optreden aangezien een gewijzigde geboorteakte niet vereist is om een alternatieve aanduiding van geslacht of gender te bekomen op de identiteitskaart en het rijbewijs. Concluderend kan gesteld worden dat het rechtsstelsel van de Verenigde Staten als een combinatie van heel progressieve initiatieven enerzijds en eerder conservatieve wetgeving anderzijds, beschouwd kan worden.

⁵⁰⁹ Zie <https://fam.state.gov/FAM/07FAM/07FAM1300apM.html> (Consultatie 9 april 2018).

⁵¹⁰ USDC (United States District Court for the State of Colorado) 22 november 2016, 1:15-cv-02362-RBJ, 12, https://www.lambdalegal.org/sites/default/files/zzyym_co_20161122_order.pdf.

⁵¹¹ USDC (United States District Court for the State of Colorado) 26 juni 2017, Case 1:15-cv-02362-RBJ, unopposed motion to reopen the case, https://www.lambdalegal.org/sites/default/files/zzyym_co_20161122_order.pdf (Consultatie 9 april 2018).

Afdeling X. Canada

§1. Algemeen

248. Ook het rechtstelsel van Canada is een *common law* stelsel. In Canada worden sommige identiteitsdocumenten door de federale overheid uitgegeven (*cf.* paspoort), terwijl de andere meest voorkomende documenten (*cf.* geboorteakte, rijbewijs, foto-identiteitskaart en *health card*⁵¹²) uitgevaardigd worden door de provincies en *territories*. De geboorteakte kan enkel gebruikt worden om de datum en plaats van geboorte en de afstamming vast te stellen, maar kan dus niet aangewend worden als bewijs van identiteit.⁵¹³

§2. Anti-discriminatie

249. In april 2017 werd er in de *territory* Yukon een wetsontwerp geïntroduceerd om “genderidentiteit” en “genderexpressie” toe te voegen als verboden gronden van discriminatie aan de *Human Rights Act*.⁵¹⁴ Hieraan ging onder meer een online consultatie vooraf.⁵¹⁵ De wet werd goedgekeurd op 13 juni 2017.⁵¹⁶ Uit een reactie van de *Yukon Human Rights Commission* op een aan dit wetsontwerp voorafgaande interesse vanwege de regering van Yukon om deze materie te behandelen, blijkt overigens dat reeds in alle andere provincies en *territories* statutaire bescherming tegen discriminatie op grond van genderidentiteit, en in een aantal daarvan ook op grond van genderexpressie, geboden wordt.⁵¹⁷

⁵¹² Een *health card* of *health insurance identification card* heeft als primair doel aan te tonen dat de houder van de kaart een ziektekostenverzekering heeft die de kosten (volledig of gedeeltelijk) van een behandeling, een ingreep enz. dekt.

⁵¹³ Zie <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/operational-bulletins-manuals/canadian-citizenship/administration/identity/acceptable-documents-show-identity-applications.html> (Consultatie 10 april 2018).

⁵¹⁴ Act to Amend the Human Rights Act and the Vital Statistics Act, *Legislative Assembly* of Yukon 2017, Bill nr. 5, http://www.legassembly.gov.yk.ca/pdf/bill5_34.pdf.

⁵¹⁵ DEPARTMENT OF HEALTH AND SOCIAL SERVICES AND JUSTICE, *Amendments to the Human Rights Act and Vital Statistics Act – What We Heard*, maart 2017, <http://www.hss.gov.yk.ca/pdf/whatweheard.pdf>.

⁵¹⁶ Zie <http://legassembly.gov.yk.ca/house/pob.html> (Consultatie 10 april 2018).

⁵¹⁷ YUKON HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Re. Consultation Response regarding Discussion Document: Amendment to the Human Rights Act and the Vital Statistics Act*, 22 maart 2017, 1, http://yukonhumanrights.ca/documents/YHRC_Response.pdf.

250. Daarnaast is er ook op nationaal niveau op 17 mei 2016 een wetsontwerp ingediend in het Canadese parlement, dat als doel had de *Canadian Human Rights Act*⁵¹⁸ en de *Criminal Code*⁵¹⁹ te amenderen zodat “genderidentiteit” en “genderexpressie” opgenomen zouden worden als verboden gronden van discriminatie.⁵²⁰ Het wetsontwerp werd goedgekeurd op 19 juni 2017 en beide gronden van discriminatie werden in feite ook ingevoerd in zowel *section 3(1)* van de *Canadian Human Rights Act* en *section 718.2(a)(i)* van de *Criminal Code*.

§3. Registratie van geslacht na geboorte en wijziging van het geslacht in de geboorteakte

A. Yukon

251. Het wetsontwerp van de *territory* Yukon dat een wijziging van de *Human Rights Act* voor ogen had, had ook als doel de *Vital Statistics Act* en de *Vital Statistics Regulations* te wijzigen, zodat het mogelijk zou zijn een genderneutrale aanduiding in de geboorteakte te registreren. Wat dit wetsontwerp zo interessant maakt, is dat er een bepaald verband tussen enerzijds bescherming op grond van genderidentiteit en genderexpressie en anderzijds het recht op juridische erkenning opgemerkt zou kunnen worden, zoals in de *GIGESC Act* van Malta. Het wetsontwerp had ook als doel een wijziging van het geslacht in de geboorteakte, zonder verplichting van een voorafgaande geslachtsveranderende operatie mogelijk te maken. Ook hier is het de bedoeling om de keuze voor een genderneutrale designatie mogelijk te maken aangezien de achterliggende doelstelling van het amendement was om in de *Vital Statistics Act* algemeen te bepalen dat indien er een verplichting is het geslacht aan te geven, een genderneutrale aanduiding gebruikt mag worden, met uitzondering van de geboorteaankondiging.⁵²¹

B. Northwest Territories

252. Ook in de Northwest Territories (NWT) is het sinds kort mogelijk voor personen die zich

⁵¹⁸ Canadian Human Rights Act, R.S.C., 1985, c. H-6, <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/H-6.pdf>.

⁵¹⁹ Criminal Code, R.S.C., 1985, c. C-46, <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf>.

⁵²⁰ Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code, *Canadian Parliament (House of Commons)* 2015-16, Bill C-16, <http://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-16/first-reading>.

⁵²¹ Act to Amend the Human Rights Act and the Vital Statistics Act, *Legislative Assembly of Yukon* 2017, Bill nr. 5, http://www.legassembly.gov.yk.ca/pdf/bill5_34.pdf.

niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren om, zonder vooraf een of andere operatie te hebben moeten ondergaan, het geslacht of gender in de geboorteakte te wijzigen naar een “X”. Deze aanpassing van het beleid gebeurde via een wijziging van de *Vital Statistics Act*⁵²². De wijziging in de geboorteakte heeft geen gevolgen voor andere identiteitsdocumenten; daarvoor moeten de verantwoordelijke instellingen, die echter geen “X” aanduiding aanbieden, zelf gecontacteerd worden.⁵²³

C. British Columbia

253. De zaak *Cunningham v. B.C. (Ministry of Health)*,⁵²⁴ aangevat voor de *British Columbia Human Rights Tribunal*, betreft de stelling van de eisers, die zich allemaal identificeren als transgender en waaronder ook een persoon met intersekse gerekend kan worden, dat zij gediscrimineerd worden door de verweerders, die verantwoordelijk zijn voor de registratie van geboorteakten op grond van de *Vital Statistics Act*⁵²⁵, aangezien het verplicht is in British Columbia een geslachtsaanduiding te registreren in de geboorteakte.⁵²⁶ Het is echter wel zo dat de *Vital Statistics Act* geen definitie geeft van “geslacht”.⁵²⁷

De verweerders boden een minnelijke schikking aan, namelijk dat ze hun beleid gingen aanpassen, waardoor het mogelijk zou worden voor transgenderpersonen en personen met intersekse om het geslacht als “X” te registreren.⁵²⁸ Dit aanbod werd echter afgewezen door de eisers, die argumenteren dat een dergelijke geslachtsaanduiding stigmatiserend zal werken, doordat het non-

⁵²² Section 42(2) van de Vital Statistics Act, S.N.W.T. 2011, c.34,

<https://www.justice.gov.nt.ca/en/files/legislation/vital-statistics/vital-statistics.a.pdf>.

⁵²³ X, “News Release: GNWT Introduces Changes to the Vital Statistics Act”, 28 juli 2017,

<http://www.gov.nt.ca/newsroom/news/news-release-gnwt-introduces-changes-vital-statistics-act>; Zie ter

illustratie <http://www.hss.gov.nt.ca/sites/hss/files/application-birth-marriage-death.pdf> (formulier voor personen van 19 jaar en ouder om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen); Zie ook

<http://www.hss.gov.nt.ca/sites/hss/files/application-birth-marriage-death.pdf> (formulier voor personen jonger dan 19 jaar) (Consultatie 10 april 2018).

⁵²⁴ BCHRT (British Columbia Human Rights Tribunal) 21 april 2017, 2017 BCHRT 92 CarswellBC 1097, *Cunningham v. B.C. (Ministry of Health)*, via <https://1.next.westlaw.com>.

⁵²⁵ Vital Statistics Act, R.S.B.C. 1996, c. 479,

http://www.bclaws.ca/Recon/document/ID/freeside/00_96479_01.

⁵²⁶ BCHRT (British Columbia Human Rights Tribunal) 21 april 2017, 2017 BCHRT 92 CarswellBC 1097, *Cunningham v. B.C. (Ministry of Health)*, nr. 5, via <https://1.next.westlaw.com>.

⁵²⁷ *Ibid.*, nr. 11.

⁵²⁸ *Ibid.*, nr. 13.

binaire mensen zal “uiten” telkens er naar hun geboorteakte gevraagd wordt.⁵²⁹ De eisers gaven hier ook als argument dat een geslachtsaanduiding in de geboorteakte niet vereist is voor het verkrijgen van een paspoort op basis van een uitspraak van de *Ministry of Health* d.d. 5 augustus 2015: “*Passport Canada has confirmed that a birth certificate with no sex or gender information would not be a barrier to obtaining a passport.*”⁵³⁰ Dit wil zeggen dat de verweerders niet het argument van de ICAO-standaarden kunnen hanteren. De eisers verwezen ook naar de positie van de *Insurance Corporation of British Columbia*, die de mogelijkheid van het leeglaten van de genderaanduiding op het rijbewijs en de identiteitskaart verkiest boven een “X” aanduiding, om hun argument te ondersteunen.⁵³¹

De rechter heeft uiteindelijk besloten de vordering van de eisers ontvankelijk te verklaren aangezien de minnelijke schikking geen melding maakt van de potentiële marginalisatie en stigmatisering die transgenderpersonen en personen met intersekse zouden kunnen ondervinden.⁵³² Een hoorzitting en definitieve uitspraak zullen nog volgen.

§4. Latere registratie van geslacht of gender(identiteit)

254. In voorbereiding van een aanpassing van de manier waarop gender aangegeven wordt op identiteitsdocumenten, organiseerde de provincie Ontario van 8 augustus tot 16 september zowel een enquête online als interviews met transgenderpersonen, personen met intersekse, ministeries, belangenorganisaties, academici en juridische experts inzake deze materie. Zo werd onder meer voorgesteld om een “X” aanduiding mogelijk te maken voor personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren en om bij *default* enkel informatie over het gender van een individu te verzamelen, terwijl informatie over het geslacht enkel gevraagd zou mogen worden indien dit noodzakelijk is. Uit de online enquête bleek dat ongeveer 34% van de ondervraagden vonden dat er in principe geen reden is voor een vermelding van geslacht of gender op identiteitsdocumenten, terwijl 68% een “X” geschikt vindt als “*derde gender*” aanduiding. Dit

⁵²⁹ *Ibid.*, nr. 29.

⁵³⁰ *Ibid.*, nr. 27; vrije vertaling: *Passport Canada* heeft bevestigd dat een geboorteakte zonder informatie over het geslacht of gender geen barrière zou vormen voor het verkrijgen van een paspoort.

⁵³¹ *Ibid.*, nr. 28.

⁵³² *Ibid.*, nr. 39.

alles heeft ertoe geleid dat vanaf 1 mei 2017 genderidentiteit de standaardinformatie is die verzameld en weergegeven wordt op identiteitspapieren, zoals het rijbewijs en de foto-identiteitskaart, en dat hiervoor ook een “X” aanduiding beschikbaar is. Het zijn overigens niet enkel transgenderpersonen en non-binaire personen die voor een “X” kunnen kiezen, maar ook personen die simpelweg geen informatie over hun genderidentiteit willen onthullen. Het doel van deze regeling is om de veelvoorkomende discriminatie van transgenderpersonen en non-binaire personen, onder meer doordat hun identiteitsdocumenten niet consistent zijn met hun genderidentiteit, te verminderen.⁵³³ Bovendien wordt het geslacht in Ontario sinds 13 juni 2016 ook niet meer weergegeven op de voorkant van de *health card*, alhoewel het wel nog vermeld wordt op de magnetische streep.⁵³⁴ Ook in de Northwest Territories wordt het geslacht niet weergegeven op de *health card*.⁵³⁵

255. In tegenstelling tot het rijbewijs, de foto-identiteitskaart en de *health card*, wordt het paspoort federaal geregeld door *Immigration, Refugees and Citizenship Canada* (IRCC). Naar de toekomst toe is het de bedoeling om een “X” aanduiding mogelijk te maken. Volgens de huidige regeling moet er echter nog steeds voor een mannelijke of vrouwelijke designatie gekozen worden. Daarbij kan wel sinds 31 augustus 2017, in afwachting van de nieuwe regeling, een observatie gemaakt worden die luidt “*The sex of the bearer should read as X, indicating that it is unspecified*” (vrije vertaling: Het geslacht van de drager moet als X gelezen worden, wat aangeeft dat het niet gespecificeerd is).⁵³⁶ De “X” aanduiding zal dus waarschijnlijk voor *unspecified* staan. Het is daarentegen niet mogelijk om de geslachtsdesignatie open te laten, aangezien dit niet conform de ICAO-standaarden is. Dit is echter het onderwerp van een geschil tegen de IRCC. De eisende partij wil namelijk dat alle vermeldingen van geslacht of gender geschrapt worden van het

⁵³³ Zie <https://www.ontario.ca/page/consultation-gender-and-sex-information-government-ids-and-forms> (Consultatie 7 april 2018).

⁵³⁴ HEALTH SERVICES BRANCH, Bulletin 4671 – Changes to the Ontario Health Card, 13 juni 2016, <http://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/ohip/bulletins/4000/bul4671.pdf>.

⁵³⁵ X, “News Release: GNWT Introduces Changes to the Vital Statistics Act”, 28 juli 2017, <http://www.gov.nt.ca/newsroom/news/news-release-gnwt-introduces-changes-vital-statistics-act>.

⁵³⁶ Zie <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-passports/change-sex.html> (Consultatie 11 april 2018); zie ter illustratie

<https://www.canada.ca/content/dam/ircc/migration/ircc/english/passport/forms/pdf/pptc633e.pdf> (aanvraagformulier voor personen van 16 jaar of ouder voor een observatie) (Consultatie 11 april 2018); zie ook <https://www.canada.ca/content/dam/ircc/migration/ircc/english/passport/forms/pdf/pptc634e.pdf> (aanvraagformulier voor personen jonger dan 16 jaar) (Consultatie 11 april 2018).

paspoort en stelt voor om, indien dit niet mogelijk zou zijn, alle paspoorten te voorzien van een “X” zodat er geen onderscheid gemaakt zou kunnen worden tussen transgenderpersonen en personen met intersekse enerzijds en cisgender personen anderzijds. Het is namelijk zo dat een dergelijke aanduiding iemand ongewenst kan “uiten” in transfobe landen en kan blootstellen aan discriminatie en soms zelfs geweld. Er is tot op heden nog geen uitspraak in deze zaak.⁵³⁷

§5. Globale beoordeling

256. Net zoals in de Verenigde Staten hebben reeds enkele provincies en *territories* initiatieven genomen om aan de belangen van personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit tegemoet te komen. Wat wel duidelijk blijkt uit deze regelingen is dat er toch enige verwarring is over de begrippen “geslacht” en “gender”, zo bijv. voorzien wordt in een van de wetgevende initiatieven dat het mogelijk wordt een “genderneutrale aanduiding” te registreren in de geboorteakte, wat niet erg logisch is aangezien er bij een pasgeboren kind nog geen sprake is van een gender. Anders dan in de Verenigde Staten lijkt ook de federale wetgever zich te bekommeren om deze problematiek, aangezien er een nationaal verbod op discriminatie op grond van genderidentiteit is en het in de toekomst de bedoeling is een “X” aanduiding op het paspoort mogelijk te maken.

Afdeling XI. Vergelijking

§1. Geslacht v gender(identiteit)

257. Wat opvalt, is dat in vele van de besproken rechtsstelsels geslacht en gender(identiteit) door elkaar gebruikt worden en als synoniemen behandeld worden, onder meer doordat het begrip “gender” soms als eufemisme voor “geslacht” gebruikt wordt.⁵³⁸ Dit leidt er dan ook toe dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen beide in de regelingen inzake registratie (*cf.* Australië⁵³⁹),

⁵³⁷ Zie <http://gender-freeidcoalition.ca/happeningnow.html> (Consultatie 11 april 2018).

⁵³⁸ Zie ook R. WALLBANK, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Australia” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 461.

⁵³⁹ Zie *supra* nr. 174.

Nieuw-Zeeland⁵⁴⁰ ...).⁵⁴¹ Dit terwijl personen met intersekse en personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren andere problemen ondervinden bij de registratie. Terwijl voor personen met intersekse de problemen zich eerder afspelen bij het vermelden van het geslacht in de geboorteakte, ondervindt de andere groep eerder moeilijkheden bij de wijziging van het geslacht in de geboorteakte of bij uitgifte van andere identiteitsdocumenten, zoals de identiteitskaart, het paspoort of het rijbewijs.

Voor personen met intersekse gaat het namelijk in principe niet om de erkenning van een geslacht of gender, maar juist om het voorkomen van een gedwongen toewijzing van een mannelijk of vrouwelijk geslacht, aangezien ouders en artsen hier vaak aan tegemoet proberen te komen via niet-noodzakelijke, uitstelbare, niet-consensuele “normaliserende” behandelingen die tot onvruchtbaarheid, trauma’s etc. kunnen leiden. Terwijl bij transgenderpersonen en in het bijzonder personen met een non-binaire genderidentiteit het juist wel gaat om de juridische erkenning van de innerlijk beleefde genderidentiteit, die niet overeenkomt met het biologische geslacht, en die zich ook buiten het binaire kan situeren. Hierbij moet echter ook opgemerkt worden dat een persoon met intersekse ook een non-binaire genderidentiteit kan hebben, dus een overlapping tussen beide groepen is zeker mogelijk.

In Yukon (Canada) is het bijv. mogelijk om een genderneutrale aanduiding te registreren op de geboorteakte.⁵⁴² Hierbij worden geslacht (wat relevant is voor personen met intersekse) en genderidentiteit (relevant voor non-binaire personen) met elkaar verward. De aanduiding heeft namelijk betrekking op het feit dat het kind geen duidelijk waar te nemen biologisch/fysiologisch geslacht heeft en heeft niets te maken met de genderidentiteit van het kind, dat zich pas later ontwikkelt. Het feit is dus dat bij een initiële registratie van de geboorte enkel geslacht relevant is en geregistreerd kan worden. Gender of genderidentiteit spelen hier geen enkele rol.

Aansluitend hierbij kan ook opgemerkt worden dat vele regelingen bedoeld zijn om zowel transgenderpersonen en personen met intersekse tegemoet te komen. Zoals hierboven vermeld,

⁵⁴⁰ Zie *supra* nr. 189.

⁵⁴¹ Zie P. CANNOOT, “Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD”, *TvS* 2017, 41 (2), (87) 92.

⁵⁴² Zie *supra* nr. 251.

hebben beide groepen in principe echter een andere beweegreden om de binaire geslachtsregistratie te doorbreken.

§2. Medische interventie

258. Malta is het enige land dat een specifiek verbod op niet-consensuele, niet-noodzakelijke “normaliserende” behandelingen heeft ingevoerd en is dus de enige van de besproken rechtsstelsels die het recht op fysieke integriteit en lichamelijke autonomie van minderjarigen ook werkelijk waarborgt.⁵⁴³ Alhoewel meerdere landen, zoals bijv. Duitsland een regeling inzake de initiële registratie van het geslacht met de doelstelling dergelijke praktijken te vermijden, ingevoerd hebben, kunnen deze in praktijk niet efficiënt zijn zonder een verbod zoals in Malta, wat overigens ook gebleken is uit onderzoek van het aantal lichamelijke ingrepen in Duitsland op kinderen met intersekse in 2014.⁵⁴⁴

§3. Registratie van het geslacht na geboorte indien het geslacht niet vastgesteld kan worden

259. Uit een vergelijking van de verschillende regelingen in de besproken landen, kunnen we volgende mogelijkheden oplijsten:

1) *De vermelding van het geslacht uitstellen met een bepaalde periode*

In Frankrijk kan de registratie van het geslacht met ten hoogste twee jaar uitgesteld worden,⁵⁴⁵ terwijl in het Verenigd Koninkrijk het mogelijk is om de registratie van de geboorte zelf uit te stellen indien de geslachtsorganen onduidelijk zijn en de arts het geslacht als “*unidentified*” heeft opgegeven.⁵⁴⁶ Hoelang die periode van uitstel precies is, is niet duidelijk, maar de bedoeling ervan is dat in die periode onderzoek wordt gevoerd om een mannelijk of vrouwelijk geslacht te kunnen toewijzen. Er kan aldus niet gezegd worden dat die regelingen in het voordeel van personen met

⁵⁴³ Zie *supra* nr. 145.

⁵⁴⁴ Zie *supra* nr. 131.

⁵⁴⁵ Zie *supra* nr. 93.

⁵⁴⁶ Zie *supra* nr. 163.

intersekse zijn, aangezien er nog steeds vastgehouden wordt aan het principe dat er (biologisch) slechts twee geslachten zijn.

In Malta kan tot de betrokkene de leeftijd van achttien jaar bereikt, de vermelding van het geslacht op de geboorteakte achterwege gelaten worden.⁵⁴⁷ In feite wordt de keuze dus uitgesteld tot de betrokkene over de bekwaamheid beschikt om zelf te beslissen. Dit wordt overigens gekoppeld aan zowel een verbod op “normaliserende” behandelingen, zoals hierboven vermeld, en een verbod op discriminatie op grond van “geslachtskenmerken”. De *GIGESC Act* werd bovendien voorbereid door de *LGBTI Consultative Council* en voorgelegd ter consultatie van belangenorganisaties en belanghebbende individuen.⁵⁴⁸

2) Geen aanduiding van het geslacht

Duitsland is de enige van de besproken rechtsstelsels waar het verplicht is de geslachtsaanduiding op de geboorteakte achterwege te laten indien de geslachtskenmerken onduidelijk zijn. Bovendien is een medische verklaring nodig voor de geboorteaangifte, wat betekent dat het de artsen zijn die bepalen wie al dan niet in aanmerking komt voor deze regeling.⁵⁴⁹

Dit in tegenstelling tot de Australian Capital Territory waar er vrij gekozen kan worden voor de niet-vermelding van het geslacht op de akte van geboorte indien het geslacht niet vastgesteld kan worden.⁵⁵⁰ Bovendien kan mogelijks in heel Australië, met uitzondering van Queensland, de geboorteakte opgemaakt worden zonder informatie over het geslacht, aangezien niet alle gegevens voorhanden moeten zijn voor de geboorteaangifte.⁵⁵¹

Uit een bepaling inzake de gerechtelijke procedure tot wijziging van het geslacht in de geboorteakte kan afgeleid worden dat het ook mogelijk is in Nieuw-Zeeland om niets te bepalen in de akte inzake het geslacht. Aangezien het ook mogelijk is dat het geslacht als “onbepaald”

⁵⁴⁷ Zie *supra* nr. 150.

⁵⁴⁸ Zie *supra* nr. 147.

⁵⁴⁹ Zie *supra* nr. 129.

⁵⁵⁰ Zie *supra* nrs. 181-182.

⁵⁵¹ Zie *supra* nr. 180.

geregistreerd wordt, lijkt het eerder waarschijnlijk dat het achterwege laten van de geslachtsaanduiding niet verplicht is.⁵⁵²

3) Een of meerdere alternatieve geslachtsaanduidingen

Hier kunnen verschillende mogelijkheden opgemerkt worden. Zowel in Nederland en Nieuw-Zeeland kan het geslacht als “onbepaald” (*indeterminate*) geregistreerd worden,⁵⁵³ terwijl in South Australia voor de vermelding “*not determined*” gekozen kan worden.⁵⁵⁴ In New South Wales is het dan weer zo dat er geopteerd kan worden voor “*not specified*” of “*intersex*”,⁵⁵⁵ terwijl in de *territory* Yukon een wetsontwerp geïntroduceerd is om het mogelijk te maken een genderneutrale aanduiding te registreren.⁵⁵⁶

Meerdere belangenorganisaties, waaronder IHRA hebben zich kritisch uitgelaten over een dergelijke alternatieve geslachtscategorie, aangezien dit stigmatiserend werkt en er juist toe kan leiden dat deze personen tot de laagste sociale rang veroordeeld worden.

260. Concluderend kan gesteld worden dat de enige van deze regelingen die echt efficiënt is voor de bescherming van het recht op fysieke integriteit en lichamelijke autonomie van een persoon met intersekse, de Maltese is, aangezien de regeling gekoppeld wordt aan een verbod op “normaliserende” behandelingen en een verbod van discriminatie op grond van geslachtskenmerken.

⁵⁵² Zie *supra* nr. 196.

⁵⁵³ Zie *supra* nrs. 106 en 195.

⁵⁵⁴ Zie *supra* nr. 184.

⁵⁵⁵ Zie *supra* nr. 185.

⁵⁵⁶ Zie *supra* nr. 251.

§4. Wijziging van het geslacht in de geboorteakte

261. In sommige rechtsstelsels (*cf.* Frankrijk, Nederland, Malta, Verenigd Koninkrijk, Nieuw-Zeeland) blijft de wijziging van de geslachtsaanduiding in de geboorteakte beperkt tot de binaire geslachtstraditie, al dan niet via vereenvoudigde en/of gedemedicaliseerde procedure.⁵⁵⁷

Dit terwijl in Duitsland zelfs een volwassen persoon nog de doorhaling van de geslachtsvermelding kan bekomen, op voorlegging van medische documenten die aantonen dat de betrokkene geboren werd met onduidelijk geslacht. Dit betekent dat deze optie, namelijk de doorhaling van het geslacht, enkel openstaat voor personen met intersekse.⁵⁵⁸

In de Australian Capital Territory is het voor personen met intersekse mogelijk om de geslachtsaanduiding (of gebrek aan aanduiding) in de geboorteakte te wijzigen naar *m*, *f*, *unspecified*, *indeterminate* of *intersex* op voorlegging van een verklaring van een dokter of een psycholoog. Er wordt echter niet verduidelijkt door de overheid hoe bepaald moet worden tot welke van deze categorieën de persoon behoort. Deze vijf keuzemogelijkheden staan daarnaast ook open voor personen die een klinische behandeling hebben ondergaan om hun geslacht te veranderen, wederom aan te tonen via een verklaring van een dokter of psycholoog.⁵⁵⁹ Zowel voor personen met intersekse en transgenderpersonen staan dus dezelfde opties open, wat toch merkwaardig is, aangezien de ene groep een waarheidsgetrouwe registratie van (onduidelijk) geslacht en de andere groep een registratie van de genderidentiteit wil bekomen.

Ook in South Australia kan de geslachtsvermelding gewijzigd worden. De keuzemogelijkheden zijn hier: *m*, *f*, *non-binary* en *indeterminate/unspecified/intersex*. De enige voorwaarde is een verklaring van een arts of psycholoog waaruit blijkt dat de persoon een geschikte klinische behandeling heeft ondergaan.⁵⁶⁰ Wederom moet hier opgemerkt worden dat zowel de registratie voor personen met intersekse als transgenderpersonen/non-binaire personen hier samengenomen wordt. Bovendien worden *indeterminate*, *unspecified* en *intersex* hier allemaal in een categorie

⁵⁵⁷ Zie *supra* nrs. 95, 111, 151, 164 en 195.

⁵⁵⁸ Zie *supra* nr. 133.

⁵⁵⁹ Zie *supra* nr. 183.

⁵⁶⁰ Zie *supra* nr. 184.

behandeld, terwijl deze aparte categorieën vormden in de regeling van ACT. Kunnen die drie termen dan werkelijk apart behandeld worden aangezien ze in South Australia als alternatief voor een binaire of non-binaire registratie voorzien worden? En zo ja, betekent dit dan dat er in de regeling van ACT geen rekening wordt gehouden met personen die de juridische erkenning van een non-binaire genderidentiteit proberen te verkrijgen?

In New South Wales kan op grond van de uitspraak in de zaak *Norrie* de (al dan niet aanwezige) vermelding van geslacht gewijzigd worden naar *non-specific*.⁵⁶¹ Wat hier opvalt, is dat in tegenstelling tot ACT en SA, het hier niet mogelijk is om voor *intersex* te kiezen en dat hier ook vereist wordt dat de betrokkene een geslachtsveranderende operatie heeft ondergaan, wat de indruk lijkt te geven dat bij deze regeling enkel met transgenderpersonen rekening gehouden werd, wat dan weer heel het tegenovergestelde is van de regeling van ACT.

In Californië is het mogelijk om het geslacht in de geboorteakte te wijzigen naar een non-binaire aanduiding van gender.⁵⁶² Dit komt echter niet tegemoet aan de noden van personen met intersekse aangezien veel personen met intersekse zich juist wel binnen de binaire traditie situeren en het in Californië na de geboorte enkel mogelijk is om een mannelijk of vrouwelijk geslacht te registreren. Ook in Oregon is het mogelijk om een non-binaire aanduiding, hier in de vorm van “X”, te verkrijgen, net zoals in Washington DC (de “X” wordt overigens uitgelegd als aanduiding voor personen met intersekse, non-binaire personen, genderfluïde personen etc.).⁵⁶³ Wederom worden personen met intersekse en personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren als een groep met dezelfde belangen behandeld.

In het wetsontwerp van Yukon is – net zoals in Californië – voorzien dat de geslachtsaanduiding in de geboorteakte gewijzigd kan worden naar een genderneutrale aanduiding, zonder verplichting van een voorafgaande operatie.⁵⁶⁴ Ook in de Northwest Territories is een wijziging naar een alternatieve geslachts- of genderaanduiding mogelijk, namelijk X, zonder vereiste van

⁵⁶¹ Zie *supra* nr. 186.

⁵⁶² Zie *supra* nr. 210.

⁵⁶³ Zie *supra* nrs. 211-212.

⁵⁶⁴ Zie *supra* nr. 251.

voorafgaande operatie.⁵⁶⁵ Dit is eigenlijk niet echt relevant of interessant voor personen met een non-binaire genderidentiteit, aangezien in Canada de geboorteakte enkel bewijs van de plaats en datum van geboorte is, maar geen bewijs van identiteit.

§5. Latere registratie

A. Identiteitskaart en rijbewijs

262. Duitsland is de enige van de hierboven besproken rechtsstels waar er geen geslacht of gender vermeld wordt op de identiteitskaart.⁵⁶⁶ Dit in tegenstelling tot enkele andere rechtsstels waar een alternatief voor de binaire geslachtsvermelding geboden wordt in de vorm van een “X” aanduiding (*cf.* Malta, Californië, Oregon, Washington DC, Ontario).⁵⁶⁷ Er kunnen wel verschillen opgemerkt worden in de groep personen aan wie deze alternatieve aanduiding ter beschikking wordt gesteld. Zo is het in Malta, Californië en Ontario dat deze mogelijkheid openstaat voor iedereen, inclusief personen die geen informatie over hun geslacht of genderidentiteit willen weergeven. Hier wordt het principe van zelfbeschikking dus ten volle gegarandeerd. In Oregon en Washington DC wordt gesproken over een “non-binaire optie”; of deze ook voor iedereen openstaat is echter niet duidelijk.

B. Paspoort

263. Indien er een alternatieve geslachts- of gendervermelding mogelijk is voor het paspoort, dan wordt deze altijd ter beschikking gesteld in de vorm van een “X” aanduiding of een observatie bij het paspoort dat het geslacht of gender als “X” (in de betekenis van “*unspecified*”) gelezen zou moeten worden (*cf.* Canada), om tegemoet te komen aan de ICAO-standaarden.⁵⁶⁸ In Nederland en Duitsland is een dergelijke aanduiding enkel mogelijk indien in de geboorteakte niets werd bepaald inzake het geslacht (Duitsland) of het geslacht als “onbepaald” geregistreerd werd

⁵⁶⁵ Zie *supra* nr. 252.

⁵⁶⁶ Zie *supra* nr. 135.

⁵⁶⁷ Zie *supra* nrs. 144, 242, 243 en 254.

⁵⁶⁸ Zie *supra* nr. 255.

(Nederland).⁵⁶⁹ Deze optie wordt in beide landen in principe dus enkel aangeboden aan personen geboren met een onduidelijk geslacht. De vraag is echter of het niet interessanter zou zijn om de “X” aanduiding aan de genderidentiteit in plaats van aan het geslacht van een persoon te koppelen.

Dit in tegenstelling tot Malta en Nieuw-Zeeland waar een dergelijke “X” aanduiding verkregen kan worden op voorlegging van een verklaring onder ede afgelegd voor een notaris (Malta) of een statutaire verklaring (Nieuw-Zeeland) en die dus niet beperkt wordt tot een bepaalde groep.⁵⁷⁰

In Australië staat de “X” daarentegen voor “*indeterminate/intersex/unspecified*”,⁵⁷¹ waaruit wederom afgeleid kan worden dat oftewel personen met intersekse en transgenderpersonen als een groep met dezelfde belangen worden behandeld, oftewel deze regeling enkel betrekking heeft op personen met intersekse. Dit terwijl het doel van de richtlijnen was om het gender van mensen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren, te erkennen en weer te geven in hun (federale) identiteitsdocumenten. De status als “persoon met intersekse” heeft echter niets te maken met deze doelstelling, aangezien dit betrekking heeft op onduidelijke geslachtskenmerken. Een meerderheid van deze groep identificeert zich juist wel als mannelijk of vrouwelijk.

In tegenstelling tot de regeling van enkele staten inzake het rijbewijs en de identiteitskaart, is de regeling van de federale overheid van de Verenigde Staten inzake paspoorten minder progressief: het geslacht of gender kan enkel als mannelijk of vrouwelijk aangegeven worden.⁵⁷² Terwijl in Australië de federale overheid met betrekking tot deze materie juist progressiever is dan de staten en *territories*, lijkt dit in de Verenigde Staten geenszins het geval te zijn.

C. Overige

264. In Nieuw-Zeeland wordt het alternatief voor de binaire geslachtsvermelding in een certificaat van burgerschap voorzien in de mogelijkheid om geen geslacht te vermelden.⁵⁷³ In het

⁵⁶⁹ Zie *supra* nrs. 114 en 135.

⁵⁷⁰ Zie *supra* nrs. 154 en 198.

⁵⁷¹ Zie *supra* nr. 188.

⁵⁷² Zie *supra* nr. 246.

⁵⁷³ Zie *supra* nr. 199.

Verenigd Koninkrijk laten sommige bedrijven, organisaties en lokale overheden een registratie van de genderneutrale aanduiding “Mx” toe.⁵⁷⁴ Deze aanspreking was oorspronkelijk vooral bedoeld voor personen die geen informatie over hun geslacht of gender willen weergeven.

265. Concluderend kan gesteld worden dat er ook bij de registratie van het geslacht, het gender of de genderidentiteit veel verschillen zijn. Veelal heeft een “X” aanduiding een alternatief voor het binaire “m/v” weer, maar de betekenis van die “X” kan variëren. Soms slaat die X enkel op personen die zich niet exclusief als mannelijk of vrouwelijk identificeren, terwijl in andere regelingen de aanduiding ook betrekking heeft op personen met intersekse, wat in principe niet erg nuttig is, aangezien een alternatieve aanduiding voor de conditie van interseksualiteit enkel relevant is bij de registratie van het geslacht in de geboorteakte. Daarnaast kan de “X” echter ook betrekking hebben op een nog grotere groep, bijv. personen die hun genderidentiteit niet willen onthullen. Vooral in dit laatste geval wordt het zelfbeschikkingsrecht ten volle gegarandeerd.

⁵⁷⁴ Zie *supra* nr. 167.

HOOFDSTUK IV. DE LEGE FERENDA: WAT NU MET BELGIË?

Afdeling I. Voorafgaande opmerkingen

266. Na vergelijking van de mogelijkheden in enkele andere rechtsstelsels, moet nu gekeken worden wat er mogelijk is in het Belgische rechtsstelsel. Hierbij moet eerst nog eens benadrukt worden dat het rechtsstelsel gebaseerd is op een *civil law* traditie, waardoor wetgeving – en dus niet rechtspraak – de belangrijkste bron van recht is. Daarnaast is het zo dat alhoewel België een federale staat is, deze materie volledig onder de bevoegdheid van de federale wetgever valt – in tegenstelling tot andere federale staten zoals Australië, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland en Canada – en er dus een centrale regeling is, wat de situatie zowel vergemakkelijkt als bemoeilijkt. Enerzijds maakt dit de regeling veel consistent en creëert het rechtszekerheid, maar anderzijds moet er dus op nationale schaal overeengekomen worden over hervormingen, wat in deze gevoelige materie allerminst eenvoudig lijkt.

267. Ook belangrijk te vermelden, is dat geslacht in België deel uitmaakt van de burgerlijke staat van een persoon – en dus het wezen van een persoon raakt – en dat er een link is tussen enerzijds de geboorteakte en anderzijds de identiteitskaart. Dit betekent dat indien bijv. een alternatieve geslachtsaanduiding mogelijk wordt in de geboorteakte voor personen met intersekse, deze aanduiding ook doorgetrokken zal worden naar andere identiteitsdocumenten zoals de identiteitskaart, die dan echter niet tegemoet zal komen aan de noden van personen met een non-binaire genderidentiteit, aangezien voor hen de alternatieve geslachtsvermelding in de geboorteakte niet zal openstaan, tenzij er ook een alternatieve aanduiding voor deze groep in de geboorteakte ingevoerd wordt. Een situatie zoals bijv. in Nieuw-Zeeland, waar er een verschil kan optreden tussen de geslachtsaanduiding in de geboorteakte en de vermelding van de genderidentiteit op het paspoort, is in principe niet mogelijk in België. Is een loskoppeling van de link tussen enerzijds de geboorteakte en anderzijds de andere identiteitspapieren – met in het bijzonder de identiteitskaart – dan niet de betere oplossing om de belangen van beide groepen te kunnen waarborgen? Dit zou echter betekenen dat de Transgenderwet haar nut zou verliezen aangezien deze betrekking heeft op de aanpassing van het in de geboorteakte vermeld geslacht aan

de innerlijk beleefde genderidentiteit, tenzij de wet zo wordt aangepast dat niet de geslachtsaanduiding in de geboorteakte, maar wel deze op andere identiteitsdocumenten, zoals de identiteitskaart aangepast kan worden.

268. Maar hoe moet die wijziging van de wetgeving nu juist tot stand komen? Volgens een rapport van de Europese Unie zijn er enkele elementen die bijdragen tot een wijziging van de regelgeving inzake genderidentiteit of geslachtskenmerken. Politiek leiderschap wordt als cruciaal beschouwd, maar ook grondwettelijke bescherming tegen discriminatie op grond van genderidentiteit is belangrijk. Daarnaast kan er ook een niet te onderschatten invloed opgemerkt worden van de opmerkingen gemaakt door betrokken burgers en organisaties tijdens een *Universal Periodic Review* van de Verenigde Naties. Ook een gebrek aan logica en mogelijke problemen veroorzaakt door de onbestaande of verouderde regelgeving, kunnen een belangrijke rol spelen bij de totstandkoming van nieuwe wetgeving.⁵⁷⁵

In datzelfde rapport werd nog eens vermeld hoe belangrijk het is om niet enkel transgenderpersonen en personen met intersekse, maar ook professionals die een impact kunnen ondervinden door een potentiële hervorming, te raadplegen bij het opstellen van regelgeving. De EU beschouwt bovendien het oprichten van een consultatieve groep of raad als een “*good practice*”.⁵⁷⁶

Afdeling II. De geslachtsregistratie in de geboorteakte en een latere wijziging van de geslachtsvermelding

A. De initiële geslachtsregistratie

269. Een persoon verwerft zijn juridisch geslacht in België in principe door de

⁵⁷⁵ Zie EUROPEAN COMMISSION, *Legislation and policies on gender identity and sex characteristics*, 27 oktober 2016, 2, ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=43059.

⁵⁷⁶ *Ibid.*, 3.

geslachtsregistratie in de geboorteakte.⁵⁷⁷ Indien er geen geslacht geregistreerd is, is de persoon dan in principe juridisch geslachtloos. De vraag is nu natuurlijk: is dit mogelijk naar Belgisch recht, aangezien geslacht een wezenlijk element van de staat van een persoon uitmaakt? Hiervoor kunnen we vergelijken met het Duitse recht. Ook in Duitsland omvat de (burgerlijke)⁵⁷⁸ staat van een persoon gegevens inzake de familierechtelijke positie van een persoon in het rechtsselsel, waaronder deze vermeld in de akte van geboorte en zoals reeds besproken is het in Duitsland mogelijk – zelfs verplicht – om geen geslacht te vermelden in de geboorteakte indien het geslacht van het kind niet vastgesteld kan worden. Het lijkt dan ook niet zo onwaarschijnlijk dat het ook in België mogelijk zou kunnen zijn om de geslachtsvermelding achterwege te laten in de geboorteakte, althans tot de persoon in kwestie over de bekwaamheid beschikt om zelf het geslacht te kiezen, zoals in Malta. Die geslachtloosheid moet dus zeker niet permanent zijn.

270. Voor de registratie van het geslacht van een kind met intersekse is er eigenlijk maar een regeling die werkelijk de doelstelling, namelijk de bescherming van de fysieke integriteit en de lichamelijke autonomie van het kind, bereikt: de Maltese. In één wetgevend instrument, de *GIGESC Act*, worden drie elementen samengebracht: (1) een verbod van discriminatie op grond van geslachtskenmerken; (2) een verbod van “normaliserende” behandelingen waartoe de betrokkene niet op geïnformeerde wijze heeft toegestemd, met uitzondering van twee gevallen en (3) de mogelijkheid om de inschrijving van het geslacht uit te stellen tot de betrokkene zelf over de bekwaamheid beschikt om de beslissing te nemen.

271. Hoe kunnen we een soortgelijke regeling in het Belgische recht introduceren? M.i. is een wijziging van artikel 57, 1° BW. vereist, zodat gelezen wordt dat voor kinderen van wie het geslacht onduidelijk is, gekozen kan worden om de geslachtsvermelding achterwege te laten, tot de betrokkene de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt. Waarom precies deze leeftijdsgrens? Om

⁵⁷⁷ Zie K. SWERTS, “Het geslacht – de woonplaats” in E. GULDIX, A. WYLLEMAN, C. DECLERCK, M. MASSCHELEIN, P. DE HERT, K. SWERTS, F. DE BOCK, R. SAELENS, *Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)*, TPR 2009, afl. 2, 769-1027, 2009, afl. 2, (793) 793.

⁵⁷⁸ In België slaat de term “burgerlijke staat” op het al dan niet gehuwd zijn van een persoon, terwijl in Duitsland de term eerder de betekenis van “staat van een persoon” heeft. De staat van een persoon is het geheel van hoedanigheden en eigenschappen van een persoon, waardoor zijn rechtstoestand wordt bepaald in een rechtstelsel (als individu, in de familie en in de maatschappij), wat in principe dus overeenkomt met de Duitse “*personenstand*” of “burgerlijke staat”.

zeker te kunnen zijn dat de persoon in kwestie voldoende bekwaam is om te kunnen beslissen over de correcte geslachtsvermelding in de geboorteakte. Het voordeel van deze regeling is bovendien dat de geslachtloosheid niet permanent is, maar beperkt blijft tot de minderjarigheid. Daarnaast is een wijziging van artikel 4 van de Wet van 22 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen aangeraden, zodat ook “geslachtskenmerken” beschermd worden onder de verboden grond van geslacht. Als derde element van deze regeling, is een verbod van “normaliserende” behandelingen die niet levensnoodzakelijk zijn en waartoe de betrokkene niet op geïnformeerde wijze heeft ingestemd, elementair. In artikel 409 Sw. wordt de genitale verminking van vrouwen, met of zonder hun toestemming, verboden. Het verbod op “geslachtsnormaliserende” behandelingen van minderjarige personen met intersekse zou eventueel in een nieuw artikel 409bis Sw. ingeschreven kunnen worden, met een uitzondering voor medisch noodzakelijke situaties of indien de betrokkene geïnformeerd toestemt tot de ingreep. De vaagheid van een “geïnformeerde toestemming” kan echter onzekerheid creëren. Alhoewel hier ook een leeftijdsgrens van achttien jaar overwogen zou kunnen worden, is dit misschien niet conform het recht op lichamelijke autonomie; d.w.z. het recht om zelf over het eigen lichaam te kunnen beslissen.

B. De wijziging van het geslacht in de geboorteakte en de uitgifte van de identiteitskaart

272. Dan rest de vraag: wat met personen met een non-binaire genderidentiteit (waartoe personen met intersekse overigens ook kunnen behoren)? Om hun belangen te behartigen zijn verschillende mogelijkheden voorhanden: (1) een alternatief voor “m/v” voorzien bij de wijziging van de geslachtsvermelding in de geboorteakte, waarbij rekening gehouden wordt met de genderidentiteit; (2) loskoppeling van de aanduiding in de geboorteakte en de aanduiding op andere identiteitsdocumenten; (3) behouden van de binaire traditie, maar geslacht niet meer weergeven op de identiteitsdocumenten.

Voor de derde optie kan afgekeken worden naar Duitsland, waar geen informatie over geslacht wordt weergegeven op de identiteitskaart. Geslacht is nog altijd deel van de staat van een persoon en blijft geregistreerd in de geboorteakte, maar speelt voor het overige geen rol in het publieke leven. Een uitzondering hierop is uiteraard het paspoort, aangezien de ICAO-standaarden een

aanduiding van geslacht of gender verplicht stellen. Het voordeel hiervan is uiteraard dat er geen zichtbaar onderscheid wordt gemaakt op de identiteitskaart tussen personen met een binaire genderidentiteit en personen met een non-binaire genderidentiteit. M.i. is dit echter niet de juiste manier om de belangen van personen met een non-binaire genderidentiteit te behartigen, aangezien er bij deze regeling geen juridische erkenning is van hun genderidentiteit, waartoe internationaal wel opgeroepen wordt door onder meer de Raad van Europa (*cf.* Resolutie 2048). Bovendien behoort het recht op juridische erkenning van het gender, als onderdeel van de identiteit, tot de kern van het privéleven.⁵⁷⁹

De loskoppeling van de link tussen de geboorteakte en andere identiteitsdocumenten – in het bijzonder de identiteitskaart, aangezien het rijbewijs geen geslacht vermeldt⁵⁸⁰ – valt ook te overwegen. Hierbij zou de registratie in de geboorteakte op basis van geslacht gebeuren, terwijl in andere identiteitsdocumenten informatie over de genderidentiteit weergegeven zou worden. Zo zou het ook niet ondenkbaar zijn dat een persoon enerzijds een mannelijke of vrouwelijke geslachtsaanduiding heeft in de geboorteakte en anderzijds een non-binaire aanduiding in andere identiteitsdocumenten. Zo is er ook een voorbeeld van een zaak⁵⁸¹ waarin een loskoppeling tussen de geboorteakte en andere identiteitsdocumenten werd aanvaard: de juridische erkenning van het transseksualisme werd beperkt tot een eenvoudige aanpassing van de identiteitsdocumenten, maar de rechtbank liet geen verbetering van de geboorteakte toe. Deze rechtspraak werd echter fel bekritiseerd.⁵⁸²

Deze oplossing is haalbaar indien de functie van de geboorteakte beperkt is tot bewijs van de datum en plaats van geboorte en de afstammingsbanden, maar geen bewijs van identiteit is, zoals bijv. in Canada. Dit is echter niet het geval in België, wat deze oplossing dan ook erg onpraktisch en onrealistisch maakt. Het is namelijk zo dat het geslacht enkel door voorlegging van een geboorteakte geldig bewezen kan worden, wat dus betekent dat in België de geboorteakte juist het

⁵⁷⁹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 96, nr. 169.

⁵⁸⁰ Zie art. N1 van bijlage 1 bij het Koninklijk Besluit betreffende het rijbewijs van 23 maart 1998, *BS* 30 april 1998.

⁵⁸¹ Rb. Bergen (1e k.) 10 oktober 2001, *JLMB* 2002, 652, noot I.M.

⁵⁸² K. SWERTS, “Het geslacht – de woonplaats” in E. GULDIX, A. WYLLEMAN, C. DECLERCK, M. MASSCHELEIN, P. DE HERT, K. SWERTS, F. DE BOCK, R. SAELENS, “Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)”, *TPR* 2009, afl. 2, 769-1027, 2009, afl. 2, (793) 795.

belangrijkste bewijs van identiteit is.⁵⁸³ Bovendien is het logisch in landen zoals Australië, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland en Canada dat er verschillen tussen de identiteitsdocumenten optreden, aangezien ze niet uitgevaardigd worden door dezelfde overheid/instelling, wat echter wel het geval is in België, althans met betrekking tot de geboorteakte en de identiteitskaart.

Dan blijft enkel nog de optie van een alternatieve vermelding van genderidentiteit in de geboorteakte over. Aangezien meeste landen voor een “X” kiezen, lijkt dat dan ook de meest logische keuze. Wat betreft de groep die aanspraak zou kunnen maken op deze alternatieve aanduiding, is het beter zo breed mogelijk te gaan. Door ook bijv. aan personen die geen informatie over hun geslacht of genderidentiteit willen weergeven, deze mogelijkheid te verschaffen, is er mogelijk ook een kleiner risico op stigmatisering. Dit is ook de meest logische optie aangezien het personeel toepassingsgebied van de Transgenderwet niet enkel beperkt is tot transgenderpersonen. Idealiter wordt deze optie dan ook beschikbaar gesteld voor iedereen die ervoor kiest, op voorlegging van een verklaring (*cf.* Malta). Zo kun je het recht op zelfbeschikking het best garanderen. Net zoals voor de bescherming van personen met intersekse bij de initiële geslachtsregistratie een verband gelegd zou kunnen worden met een verbod van discriminatie op grond van geslachtskenmerken, kan hier bovendien steun gevonden worden in het verbod van discriminatie op grond van genderidentiteit *ex* artikel 2 van de “Wet tot wijziging van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en genderexpressie”.

273. Maar hoe kun je deze hervorming wettelijk verankeren? Sowieso niet via artikel 57 BW., aangezien deze bepaling enkel betrekking heeft op de registratie van de akte van geboorte en niet op een mogelijke wijziging ervan. Ook niet via artikel 62bis BW., aangezien nergens in deze bepaling expliciet vermeld wordt dat het geslacht geregistreerd in de geboorteakte enkel gewijzigd kan worden naar een mannelijk of vrouwelijk geslacht. Sterker nog, de bepaling vermeldt zelf dat de wijziging op basis van de innerlijk beleefde genderidentiteit gebeurt en beperkt dit niet tot enkel tot een binaire genderidentiteit. In principe is dus enkel een nieuwe interpretatie van “genderidentiteit”, zodat dit begrip ook betrekking heeft op een non-binaire genderidentiteit, nodig. Deze nieuwe interpretatie, die echter wel afwijkt van wat bepaald werd in de parlementaire

⁵⁸³ *Ibid.*, 793.

voorbereiding, kan gerechtvaardigd worden door een toepassing van het verbod op discriminatie op grond van genderidentiteit of een mogelijks nieuw erkend recht op erkenning van de genderidentiteit, zoals in de *GIGESC Act* van Malta. Een procedure waarbij geen rekening gehouden wordt met non-binaire genderidentiteiten zou aldus als discriminerend of strijdig met een recht op erkenning van de genderidentiteit beschouwd kunnen worden. Een andere mogelijkheid van rechtvaardiging zou via een invoering van een recht op vrije persoonlijkheidsontwikkeling, zoals in artikel 2(1) van de Duitse Grondwet, gewaarborgd kunnen worden. In het arrest van het *Bundesverfassungsgericht* van 10 oktober 2017 werd namelijk op basis van dit recht geoordeeld dat de wetgever een positieve non-binaire optie moet voorzien.⁵⁸⁴

Hoe zou deze nieuwe interpretatie tot bij de ambtenaren van de burgerlijke staat komen? Via een nieuwe omzendbrief gericht aan de ambtenaren van de burgerlijke stand vanwege de minister van Justitie, die de omzendbrief van 15 december 2017⁵⁸⁵ zou vervangen. Hierbij moet wel vermeld worden dat een omzendbrief geen kracht van wet heeft. Daarenboven is wel een aanpassing van artikel 62ter nodig, aangezien deze bepaling uitdrukkelijk bepaalt dat de akte van aanpassing “het nieuwe geslacht” vermeldt. Dit zou dus vervangen moeten worden door “de nieuwe genderidentiteit” of “het nieuwe geslacht of de nieuwe genderidentiteit”.

Een dergelijke doorbreking van de binaire traditie zou wel tot gevolg hebben dat andere wetgeving ook aangepast moet worden. Zo worden in het afstammingsrecht volgende termen gebruikt: “moeder”, “vader” en “meemoeder”. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn deze termen te vervangen door het genderneutrale “ouder” of “persoon”.⁵⁸⁶ Dit lijkt niet zo onrealistisch aangezien blijkt dat anno 2018 reeds nagedacht wordt over een genderneutraal afstammingsrecht.⁵⁸⁷ Uit de huidige regeling inzake de afstamming blijkt sowieso al duidelijk dat

⁵⁸⁴ Zie *supra* nr. 137.

⁵⁸⁵ Omz. 15 december 2017 over de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 29 december 2017.

⁵⁸⁶ Zie *supra* nr. 124; Vreemd genoeg wordt er ondanks een zeer progressieve regeling inzake de juridische erkenning van de genderidentiteit, in het Maltees afstammingsrecht nog steeds gesproken over een “moeder” en “vader”, zie bijv. art. 86 van de Civil Code via <http://justiceservices.gov.mt>.

⁵⁸⁷ Zie G. VERSCHELDEN, “Vernietigingsberoepen tegen de Transgenderwet: aanloop naar of valkuil voor de non-binaire genderoptie?”, *T.Fam.* 2018, afl. 3, (66) 68.

het afstammingsrecht onvoldoende beantwoordt aan de nieuwe gedemedealiseerde procedure van juridische geslachtswijziging.⁵⁸⁸

Indien er bovendien een nieuwe voornaam gekozen wordt na de aanpassing van het juridisch geslacht op grond van een non-binaire genderidentiteit, moet deze voornaam, zoals nu reeds bepaald in artikel 2, derde lid van de wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en voornamen,⁵⁸⁹ in overeenstemming zijn met deze genderidentiteit. Hierbij zal dan bepaald moeten worden dat er enkel voor een *unisex* voornaam gekozen kan worden, zoals nu al naar verwezen wordt in de omzendbrief van 15 december 2017.⁵⁹⁰ Uit onderzoek blijkt overigens dat een “X” aanduiding in praktijk niet tot grote of onmogelijk op te lossen problemen aanleiding geeft.⁵⁹¹

274. In aanloop naar een afschaffing of doorbreking van de traditionele binaire geslachtsregistratie, moet sowieso ook al nagedacht worden over het verminderen van het aantal keren dat er naar geslacht gevraagd wordt of het aantal keren dat dergelijke informatie aangewend wordt.⁵⁹²

Afdeling III. Latere registratie (andere identiteitsdocumenten)

275. Zoals reeds vermeld, wordt het geslacht of de genderidentiteit niet weergegeven op het rijbewijs, waardoor enkel nog de vraag overblijft: wat met het Belgisch paspoort?

M.i. zou een aanpassing van de regeling inzake het paspoort, zodat een “X” aanduiding mogelijk wordt en niet langer het geslacht, maar wel de genderidentiteit weergegeven wordt, niet

⁵⁸⁸ Zie bijv. Omz. 15 december 2017 over de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 29 december 2017.

⁵⁸⁹ Wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en voornamen, *BS* 10 juli 1987.

⁵⁹⁰ Omz. 15 december 2017 over de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 29 december 2017.

⁵⁹¹ Zie P. BORGHS, “Transgenderwet is nog te rigide”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11; De auteur vermeldt bijv. dat uitnodigingen voor borstkankerscreenings door de huisarts aan risicopatiënten kunnen verstuurd worden en dat een gelijkekansenbeleid gevoerd kan worden op basis van zelfbenoeming in plaats van op basis van het geregistreerde geslacht.

⁵⁹² Zie ook P. BORGHS, “Transgenderwet is nog te rigide”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11.

onrealistisch of onhaalbaar zijn. Belangrijk hierbij is echter dat de keuze voor de alternatieve aanduiding volledig op basis van het principe van zelfbeschikking moet rusten. Het is namelijk zo dat een derde geslachts – of genderaanduiding stigmatiserend kan werken en in sommige landen een persoon aan discriminatie en zelfs geweld kan blootstellen. Wat betreft de groep die aanspraak kan maken op deze alternatieve aanduiding, is het alweer beter om de optie voor een zo breed mogelijk publiek beschikbaar te maken. Wederom lijkt Malta hier het juiste voorbeeld te geven.

HOOFDSTUK V. CONCLUSIE

276. Concluderend kunnen we stellen dat de Belgische regelgeving inzake de registratie en de wijziging van het geslacht in de identiteitsdocumenten onvoldoende rekening houdt met de belangen van personen met intersekse en personen met een non-binaire genderidentiteit. Het is namelijk zo dat de aangifte van het geslacht na geboorte slechts met drie maanden uitgesteld kan worden indien het geslacht onduidelijk is en er geen verbod op “geslachtsnormaliserende” behandelingen bestaat. Het enige doel van de mogelijkheid tot uitstel is om nog een bijkomend onderzoek naar het geslacht te doen, maar de uitzondering houdt voor het overige geen enkel voordeel in voor personen met intersekse. Ook bij wijziging van het geslacht in de geboorteakte, weerspiegeld in andere identiteitsdocumenten zoals de identiteitskaart, wordt er vastgehouden door de Belgische wetgever aan het binaire “m/v”. Ondanks dat de regeling in artikel 62bis Burgerlijk Wetboek juist bedoeld is om de geslachtsaanduiding te kunnen aanpassen aan de innerlijk beleefde genderidentiteit, wordt hierbij uit het oog verloren dat er ook non-binaire genderidentiteiten bestaan.

277. Uit een studie van enkele andere rechtsstelsels kunnen verschillende mogelijke oplossingen opgemerkt worden, elk met hun voor- en nadelen. Na de opties overwogen te hebben, kunnen enkele aanbevelingen voor de Belgische wetgever gemaakt worden:

1. Maak het mogelijk voor ouders om geen geslacht te moeten registreren indien het geslacht niet vastgesteld kan worden. Het kind kan dan ten laatste op zijn achttiende, wanneer hij over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt, zelf beslissen over de geslachts- of gendervermelding.
2. Verbied alle niet-consensuele, niet-levensnoodzakelijke “geslachtsnormaliserende” behandelingen van kinderen met intersekse.
3. Breid de anti-discriminatieregeling uit zodat ook bescherming op grond van geslachtskenmerken eronder valt.

4. Voorzie bij wijziging van de geslachtsaanduiding in de geboorteakte en bij registratie van andere identiteitsdocumenten, zoals het paspoort, de mogelijkheid tot een alternatieve aanduiding van geslacht of gender, in de vorm van een “X”. Deze keuzemogelijkheid moet echter vrijwillig zijn en mag niet beperkt zijn tot een bepaalde groep.

BIBLIOGRAFIE

In deze masterproef is zoveel als mogelijk afgekort en geciteerd volgens de aanbevelingen van de Interuniversitaire Commissie Juridische Verwijzingen en Afkortingen⁵⁹³.

Ook de verwijzingen naar buitenlandse bronnen werden zo goed als mogelijk aangepast aan deze aanbevelingen.

WETGEVING EN WETGEVINGSDOCUMENTATIE

Internationaalrechtelijke normen

- INTERNATIONAL CIVIL AVIATION ORGANIZATION, Document 9303: Machine Readable Travel Documents – Part 4: Specifications for Machine Readable Passports (MRPs) and other TD3 Size MRTDs, 2015, via <https://www.icao.int/publications/pages/publication.aspx?docnum=9303>.
- INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, Yogyakarta Principles – Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, maart 2007, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf.
- INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, Yogyakarta Principles plus 10 – Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles, november 2017, http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

⁵⁹³ INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE JURIDISCHE VERWIJZINGEN EN AFKORTINGEN, Juridische verwijzingen en afkortingen, Mechelen, Wolters Kluwer, 2015, 5^e uitgave, 146p.

- Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966, *BS* 6 juli 1983, 8815.
- Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten van 19 december 1966, *BS* 6 juli 1983, 8808.
- Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie van Vrouwen van 18 december 1979, *BS* 5 november 1985, 16179.
- Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992, 805.
- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948, *BS* 31 maart 1949, 2488.

Europeesrechtelijke normen

- Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, aangenomen te Rome op 4 november 1950, goedgekeurd door België bij wet van 13 mei 1955, *BS* 19 augustus 1955, 5028.
- COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE, Recommendations, 31 maart 2010, CM/REC(2010)5, <https://www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5>.
- COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2048: Discrimination against transgender people in Europe, 2015, via <http://assembly.coe.int>.
- COUNCIL OF EUROPE, Resolution 2191: Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people, 2017, via <http://assembly.coe.int>.

- EUROPEAN PARLIAMENT, Resolution of 8 May 2008 on the Annual Report on Human Rights in the World 2007 and the Union's policy on the matter, 2008/2274(INI), via <http://www.europarl.europa.eu>.
- Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten, via <http://eur-lex.europa.eu>.
- Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep, via <http://eur-lex.europa.eu>.
- Verordening (EG) Nr. 2252/2004 van 13 december 2004 betreffende normen voor de veiligheidskenmerken van en biometrische gegevens in door de lidstaten afgegeven paspoorten en reisdocumenten, via <http://eur-lex.europa.eu>.

Australië

Wetten

- Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1995 No 62 (New South Wales) van 12 december 1995, via <https://www.legislation.nsw.gov.au>.
- Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1996 (South Australia) van 3 juni 1996 zoals gewijzigd door de wet van 1 augustus 2017, via <https://www.legislation.sa.gov.au>.
- Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1996 (Victoria) van 26 november 1996, via <http://www.legislation.vic.gov.au>.

- Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1997 (Australian Capital Territory) van 24 december 1997 zoals gewijzigd door de wet van 29 augustus 2016, via <http://www.legislation.act.gov.au>.
- Births, Deaths and Marriages Registration Act (BDMRA) 1999 (Tasmania) van 24 november 1999, via <https://www.legislation.tas.gov.au>.
- Sex Discrimination Amendment (Sexual Orientation, Gender Identity and Intersex Status) Act 2013 van 28 juni 2013, *Federal Register of Legislation* 10 juli 2013, via www.legislation.gov.au.

Parlementaire voorbereiding

- Sex Discrimination Amendment (sexual orientation, gender identity and intersex status) Bill 2013: explanatory memorandum, *Parliament Of The Commonwealth Of Australia (House Of Representatives)* 2010-2011-2012-2013, via <http://parlinfo.aph.gov.au>.
- Explanatory Memorandum, Sex Discrimination Amendment (Sexual Orientation, Gender Identity and Intersex Status) Bill 2013, via <http://parlinfo.aph.gov.au>.
- Births, Deaths and Marriages Registration Amendment Bill 2013: Explanatory Statement, *The Legislative Assembly for the Australian Capital Territory* 2013, via <http://www.legislation.act.gov.au>.

België

Wetten

- Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.

- Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867.
- Wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en voornamen, *BS* 10 juli 1987, 10774.
- Koninklijk Besluit betreffende het rijbewijs van 23 maart 1998, *BS* 30 april 1998, 13483.
- Koninklijk Besluit van 25 maart 2003 betreffende de identiteitskaarten, *BS* 28 maart 2003, 15929.
- Wet van 10 mei 2007 betreffende de transseksualiteit, *BS* 11 juli 2007, 37825.
- Wet van 15 mei 2007 tot wijziging van artikel 57 van het Burgerlijk Wetboek inzake de vermelding van het geslacht van kinderen van wie het geslacht onduidelijk is, *BS* 12 juli 2007, 38054.
- Wet van 22 mei 2014 tot wijziging van de wet van 20 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en genderexpressie, *BS* 3 augustus 2014, 55452.
- Wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan, *BS* 10 juli 2017, 71465.
- Omz. 15 december 2017 over de wet van 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *BS* 29 december 2017.

Parlementaire voorbereidingen

- Verantwoording bij het ingetrokken amendement nr. 2 (LEJEUNE), *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/002.

- Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/005.
- Verslag namens de subcommissie familierecht, opgenomen als bijlage bij het Verslag namens de commissie voor de justitie, *Parl. St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/005.
- Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 55 en 56 van het Burgerlijk Wetboek houdende de reglementering inzake de akten van geboorte, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-1242/001.
- Verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/004.
- Wetsontwerp tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een wijziging van geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2403/001.

Vragen en antwoorden

- Vr. en Antw. Senaat, 23 december 2011, Vr. nr. 5-4837 (B. ANCIAUX), via www.senate.be.
- Vr. en Antw. Senaat 2013-14, 22 juli 2013, Vr. nr. 5-10438 (J. DE GUCHT), via www.senate.be.

Canada

Wetten

- Canadian Human Rights Act, R.S.C., 1985, c. H-6, <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/H-6.pdf>.
- Criminal Code, R.S.C., 1985, c. C-46, <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf>.
- Vital Statistics Act, R.S.B.C. 1996, c. 479, http://www.bclaws.ca/Recon/document/ID/freeside/00_96479_01.

- Vital Statistics Act, S.N.W.T. 2011, c.34,
<https://www.justice.gov.nt.ca/en/files/legislation/vital-statistics/vital-statistics.a.pdf>.

Parlementaire voorbereiding

- Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code, *Canadian Parliament (House of Commons)* 2015-16, Bill C-16, <http://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-16/first-reading>.
- Act to Amend the Human Rights Act and the Vital Statistics Act, *Legislative Assembly of Yukon* 2017, Bill nr. 5, http://www.legassembly.gov.yk.ca/pdf/bill5_34.pdf.

Duitsland

Wetten

- Grundgesetz, via www.gesetze-im-internet.de.
- Allgemeine Gleichbehandlungsgesetz (AGG) van 14 augustus 2006, *Bundesgesetzblatt* 11 december 2006, via www.gesetze-im-internet.de.
- Personenstandsgesetz (PStG) van 19 februari 2007, *Bundesgesetzblatt* 23 februari 2007, via www.gesetze-im-internet.de.
- Gesetz über Personalausweise und den elektronischen Identitätsnachweis (Personalausweisgesetz - PAuswG) van 18 juni 2009, *Bundesgesetzblatt* 24 juni 2009, via <http://www.gesetze-im-internet.de>.

- Gesetz van 7 mei 2013 zur Änderung personenstandsrechtlicher Vorschriften (Personenstandsrechts-Änderungsgesetz - PStRÄndG), *Bundesgesetzblatt* 14 mei 2013, via www.gesetze-im-internet.de.

Parlementaire voorbereiding

- *Deutscher Bundestag* 2011-12, 17/10489, via <http://dipbt.bundestag.de>.
- Stellungnahme des Bundesrates, *Bundesrat* 2011-12, Bundesratsdrucksache 304/12, via <http://dipbt.bundestag.de>.
- Beratung Deutscher Bundestag, *Deutscher Bundestag* 2012-13, Bundestag-Plenarprotokoll 17/217, via <http://dipbt.bundestag.de>.
- Beratung Deutscher Bundestag, *Deutscher Bundestag* 2012-13, Bundestag-Plenarprotokoll 17/219, via <http://dipbt.bundestag.de>.
- *Deutscher Bundestag* 2012-13, 17/12192, via <http://dipbt.bundestag.de>.
- *Deutscher Bundesrat* 2013-14, Bundesratsdrucksache 29/14, via <https://www.bundesrat.de>.
- *Deutscher Bundesrat* 2013-14, Bundesratsdrucksache 29/14(B), via <https://www.bundesrat.de>.
- Grundrechte von intersexuelle Menschen wahren, *Deutscher Bundestag* 2013-14, 17/5528, via <http://dipbt.bundestag.de>.

Frankrijk

Wetten

- LOI n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle, via <https://www.legifrance.gouv.fr>.

Malta

Wetten

- Civil Code van 11 februari 1870, via <http://justiceservices.gov.mt>.
- Equality for Men and Women Act van 9 december 2003, via <http://justiceservices.gov.mt>.
- Constitution of Malta (Amendment) Act van 17 april 2014 (ACT No. X of 2014), via <http://www.justiceservices.gov.mt>.
- Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (GIGESC Act) van 14 april 2015, via <http://justiceservices.gov.mt>.

Parlementaire voorbereiding

- CHURCH OF MALTA, *Bill on gender identity, gender expression and sex characteristics: comments and concerns*, 134/2014, 6 december 2014, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.
- N. FALZON, MALTA GAY RIGHTS MOVEMENT, *A proposed Gender Identity Act for Malta*, december 2010, via http://meae.gov.mt/mt/Public_Consultations.

- MALTESE GOVERNMENT, Towards the Gender Identity, Gender Expressions and Sex Characteristics Act, C 846, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.
- MINISTRY FOR SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Public consultation document, 29 oktober 2014, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.
- MINISTRY OF SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Gender identity, gender expression and sex characteristics: submissions report, januari 2015, via http://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.
- MINISTRY FOR SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, Towards the Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act, 2, via https://meae.gov.mt/en/Public_Consultations.

Nederland

Wetten

- Boek 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek 28 mei 1969, *Staatsblad* 1969, 257.
- Rijkswet van 26 september 1991 houdende het stellen van regelen betreffende de verstrekking van reisdocumenten, *Staatsblad* 1991, 498, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Besluit van 25 februari 1994, houdende vaststelling van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van het bepaalde in Titel 4 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, als vastgesteld bij wet van 14 oktober 1993, *Staatsblad* 1993, 555 via <http://wetten.overheid.nl>.

- Wet van 2 maart 1994 houdende algemene regels ter bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Wet van 21 april 1994 houdende vervanging van de Wegenverkeerswet, *Staatsblad* 1994, 475, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Besluit van 30 mei 1996 houdende uitvoering van de Wegenverkeerswet 1994 (Reglement rijbewijzen), *Staatsblad* 31 mei 1996, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Regeling van de Minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid van 7 september 2001, houdende regels in verband met de verstrekking van reisdocumenten door de burgemeesters, *Supplement-Staatscourant* 2001, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Wet van 18 december 2013 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens in verband met het wijzigen van de voorwaarden voor en de bevoegdheid ter zake van wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte, *Staatsblad* 26 juli 2013, via <http://wetten.overheid.nl>.
- Wet van 3 juli 2013 houdende nieuwe regels voor een basisregistratie personen (Wet basisregistratie personen), *Staatsblad* 26 juli 2013, via <http://wetten.overheid.nl>.

Parlementaire voorbereiding

- Memorie van antwoord, *Kamerstukken II*, 1982-83, 17297-6, via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl>.
- MvT, *Kamerstukken II*, 1987-88, 20393-3, via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl>.
- *Handelingen II*, 2012-13, nr. 69/27, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

- Technische informatie over de publicatie Nieuwe regels voor een basisregistratie personen (Wet basisregistratie personen), Memorie van antwoord, *Kamerstukken I*, 2012-13, 33219 C, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.
- MvT, *Kamerstukken II*, 2011-12, 33219-3, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.
- Motie van het lid Pia Dijkstra, *Kamerstukken II*, 2012-13, 33351-10, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.
- Brief van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Kamerstukken II*, 2014-15, 27859-76, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.
- Voorstel van wet van de leden Bergkamp, Yücel en Van Tongeren tot wijziging van de Algemene wet gelijke behandeling ter nadere invulling van het verbod om ongeoorloofd onderscheid te maken op grond van geslacht (Wet verduidelijking rechtspositie transgender personen en intersekse personen), *Kamerstukken* 2016-17, 34650-2, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

Nieuw-Zeeland

Wetten

- Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Act 1995 van 31 maart 1995.

Parlementaire voorbereiding

- Human Rights (Gender Identity) Amendment Bill, *New Zealand Parliament* 2004, nr. 225-1, via <https://www.parliament.nz>.

Verenigd Koninkrijk

Wetten

- Gender Recognition Act van 1 juli 2004, chapter 7,
www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/7/pdfs/ukpga_20040007_en.pdf.
- Discrimination (Jersey) Law 2013 van 15 januari 2013, via
<https://www.jerseylaw.je/laws/revised/Pages/15.260.aspx>.
- Discrimination (sex and related characteristics) Regulations 2015 van 2 juni 2015,
<https://www.jerseylaw.je/laws/enacted/PDFs/RO-061-2015.pdf>.

Parlementaire voorbereiding

- Legal Recognition for People Who do Not Associate With a Particular Gender, *UK Parliament* 2015-2016, EDM660, <https://www.parliament.uk/edm/2015-16/660>.

Verenigde Staten

Wetten

- General Laws - Commonwealth of Massachusetts.
- 7 FAM 1320, Appendix M van 31 maart 2016, United States Department of State, via
<https://fam.state.gov/fam/07fam/07fam1300apM.html>.
- Washington Administrative Code 246-490-075,
<https://www.doh.wa.gov/Portals/1/Documents/5600/WAC246-490-075.pdf>.

Parlementaire voorbereiding

- House Bill (Oregon), *House of Representatives* 2017, nr. 2673,
<https://olis.leg.state.or.us/liz/2017R1/Downloads/MeasureDocument/HB2673/Introduced>.
- Senate Bill (Nevada), *Senate* 2017-18, nr. 408,
<https://www.leg.state.nv.us/Session/79th2017/Bills/SB/SB408.pdf>.
- Senate Bill (Californië), *Senate* 2017-18, nr. 179,
https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180SB179.
- Nonbinary Identification Cards Amendment Act, *Council of the District of Columbia* 2017, B22-0331, <http://lims.dccouncil.us/Download/38339/B22-0331-Introduction.pdf>.
- *Assembly* (New York) 2017, Bill A08524, via <http://nyassembly.gov>.
- *Senate* (New York) 2018, Bill S07441, via <http://nyassembly.gov>.

RECHTSPRAAK

Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

- EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, Goodwin/Verenigd Koninkrijk.
- EHRM 12 juni 2003, nr. 35968/97, Van Kück/Duitsland.
- EHRM 8 november 2011, nr. 18968/07, V.C./Slowakije.
- EHRM 12 juni 2012, nr. 29518/10, N.B./Slowakije.
- EHRM 13 november 2012, nr. 15966/04, I.G. e.a./Slowakije.
- EHRM 10 maart 2015, nr. 14793/08, YY/Turkije.
- EHRM 12 april 2016, nr. 64602/12, R.B./Hongarije.
- EHRM 14 juni 2016, nr. 49304/09, Birzietis/Litouwen.
- EHRM 6 april 2017, nr. 79885/12, 52471/13, 52596/13, A.P., Garçon et Nicot/France.

Rechtspraak van het Hof van Justitie

- HvJ 30 april 1996, C-13/94, ECLI:EU:C:1996:170, *P v S and Cornwall County Council*.

Australië

- HCA (High Court of Australia) 6 mei 1992, F.C. 92/010, (1992) 175 CLR 218, *Marion's Case*, <http://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/02/HC-1992-Marions-Case.pdf>.
- Family Court of Australia (NSW) 12 oktober 2001, SY8136/1999, 28 Fam LR 158, *Re Kevin*, http://www.wallbanks.com/PDF/Re%20Kevin_ChisholmDecision.pdf.
- HCA (High Court of Australia) 2 april 2014, S273/2013, 2014 WL 1284796, *NSW Registrar of Births, Deaths and Marriages v Norrie*, via <https://1.next.westlaw.com>.
- Family Court of Australia (Queensland) 20 januari 2016, [2016] FamCA 7, *Re: Carla* (Medical Procedure), <http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/sinodisp/au/cases/cth/FamCA/2016/7.html>.

België

- Rb. Bergen (1e k.) 10 oktober 2001, *JLMB* 2002, 652, noot I.M.

Canada

- BCHRT (British Columbia Human Rights Tribunal) 21 april 2017, 2017 BCHRT 92 CarswellBC 1097, *Cunningham v. B.C. (Ministry of Health)*, via <https://1.next.westlaw.com>.

Duitsland

- Landgericht München I Zivilkammer 30 juni 2003, 16 T 19449/02, via <https://beck-online.beck.de>.

- BGH (Bundesgerichtshof) 10 oktober 2006, VI ZR 74/05, via <http://juris.bundesgerichtshof.de>.
- Kölner Landgericht, 6 februari 2008, 25 O 179/07, <https://openjur.de/u/30895.html>.
- BVerfG (Bundesverfassungsgericht) 27 mei 2008, 1 BvL 10/05, BVerfGE 121, 175-205, via <https://beck-online.beck.de>.
- BVerfG (Bundesverfassungsgericht) 11 januari 2011, 1 BvR 3295/07, BVerfGE 128, 109-137, via <https://beck-online.beck.de>.
- OLG Celle 21 januari 2015, 17 W 28/14, via <https://beck-online.beck.de>.
- BGH (Bundesgerichtshof), 22 juli 2016, XII ZB 52/15, via <http://juris.bundesgerichtshof.de>.
- BVerfG (Bundesverfassungsgericht) 10 oktober 2017, 2019/16, via <https://www.bundesverfassungsgericht.de>.

Frankrijk

- Tribunal de Grande Instance de Tours (2de kamer) 20 augustus 2015, <http://www.pitcho.fr/site/wp-content/uploads/2015/10/Cliquez-ici-pour-la-décision-du-TGI-Tours-20-août-2015.pdf>.
- Cour d'appel d'Orléans, 22 maart 2016, 15/03281, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000032317554>.
- Cour de Cassation 4 mei 2017, Arrêt n° 531 (16-17.189), ECLI:FR:CCASS:2017:C100531, https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/531_4_36665.html.

Nederland

- Hoge Raad 30 maart 2007, R06/013HR, ECLI:NL:HR:2007:AZ5686, via www.rechtspraak.nl.
- Hoge Raad 30 maart 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ5686, concl. E.M. WESTLING-VAN GENT, via www.rechtspraak.nl.

Nieuw-Zeeland

- Family Court (Auckland) 9 juni 2008, [2008] 27 FRNZ 58, *Michael v Registrar-General of Births, Deaths and Marriages*, <https://fyi.org.nz/request/2967/response/9424/attach/html/5/Michael%20v%20R%20G%20FAM%202006%20004%20002325.pdf.html>.

Verenigd Koninkrijk

- Probate, Divorce and Admiralty Division 2 februari 1970, [1971] P 83, *Corbett v Corbett (otherwise Ashley)*, via <https://login.westlaw.co.uk>.
- High Court of Justice: Family Division 10 oktober 2000, nr. 4119/1996, [2001] Fam 111, *W v W*, via <https://login.westlaw.co.uk>.

Verenigde Staten

- D.D.C. (District Court of the District of Columbia) 19 september 2008, 577 F. Supp. 2d 293, *Schroer v Billington*, <https://www.aclu.org/legal-document/schroer-v-library-congress-decision>.

- EEOC (Equal Employment Opportunity Commission) 20 april 2012, nr. 0120120821, *Macy v Holder*, http://www.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/gender-sexuality/macy-v-holder_edited.pdf.

- Circuit Court of the state Oregon 10 juni 2016, nr. 16CV13991, <http://files.courthousenews.com/2016/06/13/NonBinary%20ruling.pdf>.

- USDC (United States District Court for the State of Colorado) 22 november 2016, 1:15-cv-02362-RBJ, https://www.lambdalegal.org/sites/default/files/zzyym_co_20161122_order.pdf.

- USDC (United States District Court for the State of Colorado) 26 juni 2017, Case 1:15-cv-02362-RBJ, unopposed motion to reopen the case, https://www.lambdalegal.org/sites/default/files/zzyym_co_20161122_order.pdf.

RECHTSLEER

A. Boeken

Algemeen

- EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR JUSTICE. *Trans and intersex people – discrimination on the grounds of sex, gender identity, and gender expression*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2012, 108p.
- GORLÉ, F., BOURGEOUS, G., en BOCKEN, H., *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, xvii + 359p.
- SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, xiv + 663p.

België

- MOTMANS, J., BIOLLEY, I., en DEBUNNE, S., *Leven als transgender in België. De sociale en juridische situatie van transgender personen in kaart gebracht*, Brussel, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, 2009, 209p.
- SENAËVE, P., en UYTTERHOEVEN, K., *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, xix+307p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, xxv + 505p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, xxxii + 582p.

- VAN GYSEL, A-G., *Précis de droit des personnes et de la famille*, Limal, Anthemis, 2013, 609p.
- X, *Droit des familles, genre et sexualité*, Limal, Anthemis, 2012, 362p.

Duitsland

- REIMANN, M., en ZEKOLL, J., *Introduction to German Law*, Den Haag, Kluwer Law International, 2005, xxxviii + 480p.

Frankrijk

- MAZEAUD, H., MAZEAUD, J., MAZEAUD, L. en F. CHABAS, F., *Leçons de droit civil*, Parijs, Montchrestien, 1981, 503p.

Nederland

- CHORUS, J.M.J., GERVER, P.H.M., HONDIUS, E.H. en KOEKKOEK, A.K., *Introduction to Dutch Law*, Den Haag, Kluwer Law International, 1999, xiv + 574p.

B. Bijdragen in Verzamelwerken

Australië

- WALLBANK, R., “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Australia” in SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015.

België

- HIERNAUX, G., “Approche de la transsexualité en droit Belge” in X, *Droit des familles, genre et sexualité*, 2012, Limal, Anthemis, 35-62.
- VAN ROYEN, E., “De vermelding van het geslacht in de geboorteakte” in P. SENAEVE, P. en UYTTERHOEVEN, K., *De rechtspositie van de transseksueel: commentaar op de wetten van 9 en 10 mei 2007 en van 15 mei 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269-293.

Duitsland

- DUTTA, A., “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in Germany” in SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 207-221.

Verenigd Koninkrijk

- GILMORE, S., “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in England and Wales” in SCHERPE, J.M. (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 183-206.

Verenigde Staten

- J. GARLAND, “The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons in the United States” in J.M. SCHERPE (ed.), *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Cambridge, Intersentia, 2015, 585-612.

C. Bijdragen in Tijdschriften

Algemeen

- Schilt, K & Westbrook, L, “Doing gender, doing heteronormativity: “Gender normals,” transgender people, and the social maintenance of heterosexuality”, *Gender & Society* 2009, 23(4), 440–464,
http://www.elspethbrown.org/sites/default/files/imce/doing_gender_doing_heteronormativity_gender_normals_transgen.pdf.
- COOPER, D. en RENZ, F., “If the State Decertified Gender, What Might Happen to its Meaning and Value?”, *Journal of Law and Society* 2016, afl. 43, (483) 488,
[https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20\(002\).pdf](https://kar.kent.ac.uk/57644/1/Decertifying%20gender%20JLS%20(002).pdf).

Australië

- LEE, P.A., HOUK, C.P., AHMED, F., HUGHES, I.A., IN COLLABORATION WITH THE PARTICIPANTS IN THE INTERNATIONAL CONSENSUS CONFERENCE ON INTERSEX ORGANIZED BY THE LAWSON WILKINS PEDIATRIC ENDOCRINE SOCIETY AND THE EUROPEAN SOCIETY FOR PAEDIATRIC ENDOCRINOLOGY, “Consensus Statement on Management of Intersex Disorders”, *Pediatrics* 2006, 488-500,
<https://www.privacy.org.nz/assets/Uploads/Ambiguite-sexuelle.pdf>.
- TRAVIS, M., “Accomodating intersexuality in European Union anti-discrimination law”, *European Law Journal* 2015, 180-199, via <https://1.next.westlaw.com>.

België

- BORGHS, P., “*Transgenderwet is nog te rigide*”, *Juristenkrant* 2018, afl. 362, 11.

- CANNOOT, P., “*Let it be: het recht op persoonlijke autonomie van personen met intersekse/DSD*”, *TvS* 2017, 41 (2), 87-94.
- HEIRBAUT; D., “Vijftig jaar privaatrecht in het TPR: Er is in die tijd veel veranderd”, *TPR* 2014, afl.1, 13-68.
- SWERTS, K., “Het geslacht – de woonplaats” in E. GULDIX, A.WYLLEMAN, C. DECLERCK, M. MASSCHELEIN, P. DE HERT, K. SWERTS, F. DE BOCK, R. SAELENS, Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008), *TPR* 2009, afl. 2, 769-1027, 2009, afl. 2, 793-801.
- VERSCHELDEN, G., “Vernietigingsberoepen tegen de Transgenderwet: aanloop naar of valkuil voor de non-binaire genderoptie?”, *T.Fam.* 2018, afl. 3, 66-68.
- VERSTRAETE, K., “Mogelijkheid tot uitstel van de geslachtsvermelding bij de aangifte van de geboorte in geval van onduidelijkheid van het geslacht van het kind”, *TWW* 2007, afl. 4, 432-433.

Duitsland

- MÄRKER, K., “Drittes Geschlecht? Quo vadis Bundesverfassungsgericht?”, *NZFam* 2018, 1-5, via <https://beck-online.beck.de>.
- KLÖPPEL, U., “Zur Aktualität kosmetischer Operationen “uneindeutiger” Genitalien im Kindesalter, *Gender Bulletin* (42), December 2016, 1-85, https://www.gender.huberlin.de/de/publikationen/gender-bulletins/bulletin-texte/texte-42/kloepfel-2016_zur-aktualitaet-kosmetischer-genitaloperationen/view.

- GÖSSL, S.L., “Intersexuelle Menschen und ihre personenstandsrechtliche Erfassung”, *NZFam* 2016, 1122-1128, via <https://beck-online.beck.de>.

Malta

- ANDÒ, B., “The role of judges in the development of mixed legal systems: the case of Malta”, *Journal of Civil Law Studies*, afl. 4(2), 237-260, <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=jcls>.
- SCRIBERRAS DEBONO, N., “Malta’s gender identity, gender expression and sex characteristics act – a shift from a binary gender to a whole new spectrum?”, *ELSA Malta Law Review*, december 2015, <http://www.elsa.org.mt/wp-content/uploads/2016/04/Art-5-Gender-Identity-.pdf>.

Nederland

- NUYTINCK, A., “De geboorteakte van een interseksuele of 'niet-geseksueerde' persoon”, *AA (Ars Aequi)* 2007, afl. 9, 688-690.

Nieuw-Zeeland

- BLINCOE, E., “Sex Markers on Birth Certificates: Replacing the Medical Model with Self-Identification”, *Victoria University of Wellington Law Review* 2015, afl. 46, 57-84, <http://www.nzlii.org/nz/journals/VUWLawRw/2015/5.pdf>.
- MENON, Y., “The Intersex Community and the Americans with Disabilities Act”, *Connecticut Law Review* 2011, afl. 43(4), 1221-1251, <http://uconn.lawreviewnetwork.com/files/documents/YamunaMenon43Conn.L.Rev.1221.pdf>.

- VEALE, J.F., “The prevalence of transsexualism among New Zealand passport holders”, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry (Aust NZJ Psychiatry)* oktober 2008, Vol. 42, afl. 10, 887-889, <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/00048670802345490>.

Verenigd Koninkrijk

- OGILVY-STUART, A.L. en BRAIN, C.E., “Early assessment of ambiguous genitalia”, *Archives of Disease in Childhood* 2004, afl. 89, 401-407, <http://adc.bmj.com/content/89/5/401>.

Verenigde Staten

- MENON, Y., “The Intersex Community and the Americans with Disabilities Act”, *Connecticut Law Review* 2011, afl. 43(4), 1221 -1251, <http://uconn.lawreviewnetwork.com/files/documents/YamunaMenon43Conn.L.Rev.1221.pdf>.

D. Cursusmateriaal, doctoraatsproefschriften, verhandelingen, masterproeven

België

- UYTTERHOEVEN, K., De staat van de transeksuele persoon. Rechtsvergelijkende analyse en proeve van oplossing naar Belgisch recht, onuitg. doctoraatsthesis Rechten KU Leuven, 2000, 429p.

VARIA

Rapporten, updates, factsheets en papers

- ASIA PACIFIC FORUM OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS, *Promoting and Protecting Human Rights in relation to Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics*, juni 2016,
http://www.asiapacificforum.net/media/resource_file/SOGI_and_Sex_Characteristics_Manual_86Y1pVM.pdf.
- COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Human Rights and Gender Identity, Issue Paper*, 29 juli 2009, CommDH/IssuePaper(2009)2,
<https://rm.coe.int/16806da753>.
- COUNCIL OF EUROPE, *Protecting human rights of transgender persons*, november 2015,
<https://rm.coe.int/1680492119>.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBT) persons, Foreign Affairs Council Meeting, Luxemburg, 24 juni 2013, 4, via
<https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137584.pdf>.
- SCHEMBRI, D., *Report to Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Discrimination against transgender people in Europe*, nr. 13742, 2 april 2015,
<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21630>.
- EUROPEAN AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, *Homophobia and Discrimination on the grounds of sexual orientation in the EU Member States, Part I Legal Analysis*, juni 2008, <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/homophobia-and-discrimination-grounds-sexual-orientation-eu-member-states-part-i>.

- EUROPEAN AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, *The fundamental rights situation of intersex people*, april 2015, via <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/fundamental-rights-situation-intersex-people>.

- EUROPEAN COMMISSION, *Legislation and policies on gender identity and sex characteristics*, 27 oktober 2016, ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=43059.

- EUROPEAN PARLIAMENT, *Report on the EU Roadmap against homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity* (2013/2183(INI)), No. A7-0009/2014, 8 januari 2014, via <http://www.europarl.europa.eu/sides>.

- EUROPEAN REGION OF THE INTERNATIONAL LESBIAN, GAY, BISEXUAL, TRANS AND INTERSEX ASSOCIATION, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe*, mei 2017, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2017/full_annual_review.pdf.

- SPECIAL RAPPORTEUR ON TORTURE, AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, *Report of the Special Rapporteur on torture, and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez*, 1 februari 2013, A/HRC/22/53, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

- TECHNICAL ADVISORY GROUP ON MACHINE READABLE TRAVEL DOCUMENTS, *Information paper*, ICAO, TAG/MRTD/21-IP/4, 10-12 december 2012, <https://www.icao.int/Meetings/TAG-MRTD/Documents/Tag-Mrtd-21/TagMrtd21-Report.pdf>.

- TRANSGENDER EUROPE, *Legal Gender Recognition in Europe*, november 2016, <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.

- UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COMMITTEE, *Concluding Observations on the second periodic report of Nepal*, 15 april 2014, CCPR/C/NPL/CO/2, via <http://tbinternet.ohchr.org>.
- UNITED NATIONS FOR LGBT EQUALITY, “Fact sheet intersex”, 2015, https://unfe.org/system/unfe-65-Intersex_Factsheet_ENGLISH.pdf.
- UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of France*, Geneva, 4 februari 2016, via <http://tbinternet.ohchr.org>.
- UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, CRC/C/GBR/CO/5, 12 juli 2016, via <http://tbinternet.ohchr.org>.
- UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *Concluding observations on the fifth periodic report of New Zealand*, CRC/C/NZL/CO/5, 30 september 2016, via <http://tbinternet.ohchr.org>.
- UNITED NATIONS COMMITTEE ON TORTURE, *Concluding observations on the seventh periodic report of France*, Geneva, 10 juni 2016, via <http://tbinternet.ohchr.org>.
- UNITED NATIONS COMMITTEE ON TORTURE, *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Germany*, Geneva, United Nations Committee against Torture, 2011 (UN Doc CAT/C/DEU/CO/5), via <http://tbinternet.ohchr.org>.

Algemeen

- EUROPEAN REGION OF THE INTERNATIONAL LESBIAN, GAY, BISEXUAL, TRANS AND INTERSEX ASSOCIATION, “France adds “sexual” identity to the protected ground of

discrimination”, 6 augustus 2012, http://www.ilga-europe.org/home/news/latest/france_adds_sexual_identity_to_the_protected_grounds_of_discrimination.

- OHCHR, UN WOMEN, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF EN WHO, *Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: An interagency statement*, 2004, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/201405_sterilization_en.pdf.
- TRANSGENDER EUROPE, “City of Paris will introduce non-gendered ID-cards”, 17 februari 2015, <https://tgeu.org/city-of-paris-will-introduce-non-gendered-id-cards>.
- TRANSGENDER EUROPE, “Third gender markers in Europe and beyond”, 9 november 2017, <https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond>.
- VAN DEN BRINK, M. en TIGCHELAAR, J., *M/V en verder, sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders*, 2014, Ministerie van Veiligheid en Justitie, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/03/07/tk-bijlage-m-v-en-verder-sekseregistratie-door-de-overheid-en-de-juridische-positie-van-transgenders.

Australië

- ACT LAW REFORM ADVISORY COUNCIL, *Beyond the Binary: Legal Recognition of Sex and Gender Diversity in the ACT*, maart 2012, http://www.justice.act.gov.au/resources/attachments/LRAC_Report_7_June.pdf.
- ANDROGEN INSENSITIVITY SUPPORT SYNDROME SUPPORT GROUP AUSTRALIA (AISSGA), INTERSEX TRUST AOTEAROA NEW ZEALAND (ITANZ), ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL AUSTRALIA (OIIAU), BLACK, E., BOND, K. (AISSGA), BRIFFA, T. (OIIAU/AISSGA), CARPENTER, M. (OIIAU/INTERSEX DAY PROJECT), CODY, C. (OIIAU), DAVID, A. (OIIAU), DRIVER,

B. (BODIES LIKE OURS), HANNAFORD, C. (AISSGA), HARLOW, E., HART, B. (AISSGA), HART, P. (AISSGA), LECKEY, D. (ITANZ), LUM, S. (OIIAU), MITCHELL, M.B. (ITANZ), NYHUIS, E. (AISSGA), O'CALLAGHAN, B., PERRIN, S. (AISSGA), SMITH, C. (TRANZ AUSTRALIA), WILLIAMS, T. (AISSGA), YANG, I. (BLADDER EXSTROPHY EPISPADIAS CLOACAL EXSTROPHY HYPOSPADIAS AUSTRALIAN COMMUNITY – BEECHAC), YOVANOVIC, G., *Darlington Statement: Joint consensus statement from the intersex community retreat in Darlington*, maart 2017, <https://ihra.org.au/wp-content/uploads/key/Darlington-Statement.pdf>.

- AUSTRALIAN GOVERNMENT, Guidelines on the Recognition of Sex and Gender, juli 2013, via <https://www.ag.gov.au>.
- AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Sex Files: the legal recognition of sex in documents and government records*, maart 2009, <https://www.humanrights.gov.au/our-work/sexual-orientation-sex-gender-identity/publications/sex-files-legal-recognition-sex>.
- AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Resilient individuals: sexual orientation, gender identity and intersex rights*, 2015, https://www.humanrights.gov.au/sites/default/files/document/publication/SOGII%20Rights%20Report%202015_Web_Version.pdf.
- AUSTRALIAN SENATE, COMMUNITY AFFAIRS REFERENCE COMMITTEE, *Involuntary or coerced sterilisation of intersex people in Australia*, 25 oktober 2013, via https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Senate/Community_Affairs/Involuntary_Sterilisation/Sec_Report/index.
- CARPENTER, M., INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “Ten years of ‘X’ passports, and no protection from discrimination”, 12 januari 2013, <https://ihra.org.au/21597/ten-years-of-x-passports-and-no-protection-from-discrimination>.

- CARPENTER, M., INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “Joint submission on recognition of non-binary gender in federal sex/gender guidelines”, 13 oktober 2015, <https://ihra.org.au/30043/joint-submission-federal-sexgender-guidelines>.

- CARPENTER, M., INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “The Family Court case Re: Carla (Medical procedure) [2016] FamCA 7”, 8 december 2016, <https://ihra.org.au/31036/re-carla-family-court>.

- CBS, “New requirements for registering a change of sex or gender identity, 23 mei 2017, <https://www.cbs.sa.gov.au/change-sex-gender-identity>.

- DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE, “Sex and gender diverse passport applicants”, <https://www.passports.gov.au/passportsexplained/theapplicationprocess/eligibilityoverview/Pages/changeofsexdoborpob.aspx>.

- HUMAN RIGHTS LAW CENTRE, “Queensland Family Court approves sterilising surgery on 5 year old intersex child”, 20 januari 2016, <https://www.hrlc.org.au/human-rights-case-summaries/2017/4/21/queensland-family-court-approves-sterilising-surgery-on-5-year-old-intersex-child>.

- INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “On Australian passports and “X” for gender”, 9 oktober 2012, <https://ihra.org.au/14763/on-x-passports>.

- INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “We welcome new federal guidelines on sex and gender recognition”, 13 juni 2013, <https://ihra.org.au/22636/welcome-guidelines-sex-gender-recognition>.

- WILSON G., INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “Third sex, redux”, 14 juni 2013, <https://ihra.org.au/22663/third-sex-redux>.

België

- ÇAVARIA, “Çavaria naar Grondwettelijk Hof voor optimalisering transgenderwet”, 10 januari 2018, <https://cavaria.be/nieuws/cavaria-naar-grondwettelijk-hof-voor-optimalisering-transgenderwet>.

Canada

- DEPARTMENT OF HEALTH AND SOCIAL SERVICES AND JUSTICE, *Amendments to the Human Rights Act and Vital Statistics Act – What We Heard*, maart 2017, <http://www.hss.gov.yk.ca/pdf/whatweheard.pdf>.
- GOVERNMENT OF CANADA, “Change the sex on your passport or travel documents”, <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-passports/change-sex.html#observation>.
- GOVERNMENT OF CANADA, Unspecified sex (X) on documents, <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/application/application-forms-guides/unspecified-sex-documents>.
- HEALTH SERVICES BRANCH, Bulletin 4671 – Changes to the Ontario Health Card, 13 juni 2016, <http://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/ohip/bulletins/4000/bul4671.pdf>.
- X, “News Release: GNWT Introduces Changes to the Vital Statistics Act”, 28 juli 2017, <http://www.gov.nt.ca/newsroom/news/news-release-gnwt-introduces-changes-vital-statistics-act>.
- YUKON HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Re. Consultation Response regarding Discussion Document: Amendment to the Human Rights Act and the Vital Statistics Act*, 22 maart 2017, http://yukonhumanrights.ca/documents/YHRC_Response.pdf.

Duitsland

- DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, 23 februari 2012, <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.
- DEUTSCHES INSTITUT FÜR MENSCHENRECHTE, *Geschlechtervielfalt im Recht: Status Quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt*, http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/fileadmin/user_upload/PDF-Dateien/Sonstiges/Zusammenfassung_Gutachten_Geschlecht_im_Recht_bf.pdf.
- GHATTAS, D.G., ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL DEUTSCHLAND, *Interessiert an der Dritten Option? Fragen und Antworten zur Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Dritten Geschlechtseintrag vom 10.10.2017*, 31 januari 2018, https://oiiGermany.org/wp-content/uploads/2018/01/Interessiert-an-der-Dritten-Option_IVIM_OII-Germany.pdf.
- INTERSEX HUMAN RIGHTS AUSTRALIA, “German proposals for a “third gender” on birth certificates miss the mark”, 20 augustus 2013, <https://ihra.org.au/23183/germany-third-gender-birth-certificates>.
- INTERSEXUELLE MENSCHEN, *Shadow Report To the 6th National Report of the Federal Republic of Germany On the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, juli 2008, Hamburg, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/AIP_Germany43_en.pdf.
- ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL DEUTSCHLAND, “Mogelpackung für Inter*: Offener Geschlechtseintrag keine Option”, 7 februari 2013, <http://www.intersexualite.de/pm-mogelpackung-fur-inter-offener-geschlechtseintrag-keine-option>.

- ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL DEUTSCHLAND, *CEDAW Shadow Report. With reference to the combined Seventh and Eighth Periodic Report from the Federal Republic of Germany on the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*, 20 januari 2017, via <http://tbinternet.ohchr.org>.

Frankrijk

- BALLEST, V., "Hollande prône l'interdiction des chirurgies sur les enfants intersexes", *Libération*, 17 maart 2017, http://next.liberation.fr/sexe/2017/03/17/hollande-prone-l-interdiction-des-chirurgies-sur-les-enfants-intersexes_1556444.
- CAVELIER, J., "Vincent Guillot: "Il faut cesser les mutilations des enfants intersexes en France""", *Le Monde*, 22 maart 2017, http://www.lemonde.fr/societe/article/2017/03/21/vincent-guillot-il-faut-cesser-les-mutilations-des-enfants-intersexes-en-france_5098554_3224.html.
- SÉNAT, BLONDIN, M. en BOUCHOUX, C., *Variations du développement sexuel : lever un tabou, lutter contre la stigmatisation et les exclusions*, Parijs, 23 februari 2017, <https://www.senat.fr/rap/r16-441/r16-4411.pdf>.

Malta

- IDENTITY MALTA, "E-ID Cards", <https://identitymalta.com/id-cards>.
- MALTESE GOVERNMENT (press release), "Malta tintroduċi l-possibilità ta' 'X' bħala identifikazzjoni tal-generu fid-dokumenti uffiċjali", 5 september 2017, http://meae.gov.mt/en/Pages/Media/Press_Releases/PR171985.aspx.

- MINISTRY OF SOCIAL DIALOGUE, CONSUMER AFFAIRS AND CIVIL LIBERTIES, *LGBTIQ Action Plan: 2015 – 2017*, juli 2015, <http://meae.gov.mt/en/Documents/LGBTIQ%20Action%20Plan/LGBTI.pdf>.
- ORGANISATION INTERSEX INTERNATIONAL EUROPE, “Malta Declaration”, 1 december 2013, <https://oiieurope.org/malta-declaration>.
- TRANSGENDER EUROPE, “Declaration of the Trans Rights Conference 28th October 2009, Malta”, 29 oktober 2009, <https://tgeu.org/malta-declaration>.
- TRANSGENDER EUROPE, “Malta adopts ground-breaking trans and intersex law”, 1 april 2015, <https://tgeu.org/malta-adopts-ground-breaking-trans-intersex-law>.

Nederland

- COC NEDERLAND (FEDERATIE VAN NEDERLANDSE VERENIGINGEN TOT INTEGRATIE VAN HOMOSEKSUALITEIT), NNID (NEDERLANDS NETWERK VOOR INTERSEKSE/DSD), TNN (TRANSGENDER NETWERK NEDERLAND), *27th UPR – Summary of recommendations for the Netherlands*, april/mei 2017, https://ilga.org/downloads/summary_The_Netherlands_UPR27.pdf.
- MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Mensenrechten en seksuele oriëntatie: een handleiding voor ambassades*, juni 2010, 15, via www.rijksoverheid.nl.
- National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21, UPR, 27 februari 2017, A/HRC/WG.6/27/NLD/1, <http://undocs.org/en/A/HRC/WG.6/27/NLD/1>.
- NEDERLANDS NETWERK INTERSEKSE/DSD, *Standpunten en Beleid*, 2013, http://nnid.nl/files/2013/10/NNID-Standpunten-en-Beleid-2013-2014-V1_0.pdf.

- RDW, Echtheidskenmerken brochure – Rijbewijs model 2013, http://www.rijbewijs.nl/uploads/tx_bwbrochures/echtheidskenmerken_2013.pdf.
- RIJKSDIENST VOOR IDENTITEITSGEGEVENS (MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES), “De Basisregistratie Personen: voor de overheid en voor u”, februari 2017, via <https://www.rvig.nl/documenten/brochures/2014/11/11/basisregistratie-persoon-en-voor-de-overheid-en-voor-u>.

Nieuw-Zeeland

- DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS, General information regarding Declarations of Family Court as to sex to be shown on birth certificates, via <https://www.dia.govt.nz>.
- DEPARTMENT OF INTERNAL AFFAIRS, Citizen transgender policy, via <https://www.dia.govt.nz>.
- HUMAN RIGHTS COMMISSION, *Intersex Roundtable Report 2016: The practice of genital normalisation on intersex children in Aotearoa New Zealand*, november 2016, https://www.hrc.co.nz/files/5914/8124/9497/HRC_Intersex_Roundtable.pdf.
- HUMAN RIGHTS COMMISSION, *To be who I am: Report of the Inquiry into Discrimination experienced by Transgender People*, 2008, https://www.hrc.co.nz/files/5714/2378/7661/15-Jan-2008_14-56-48_HRC_Transgender_FINAL.pdf.
- STATISTICS NEW ZEALAND, *Statistical standard for gender identity*, 17 juli 2015, via www.stats.govt.nz.

Verenigd Koninkrijk

- HM GOVERNMENT, *Advancing Transgender Equality: A Plan for Action*, London: HMSO, december 2011, <http://www.pfc.org.uk/pdf/transgender-action-plan.pdf>.
- HMPO, *Gender Marking in Passports: Internal Review of Existing Arrangements and Possible Future Options*, London: HMPO, 2013, http://uktrans.info/attachments/article/71/Gendermarkings__290114.pdf.
- SCOTTISH GOVERNMENT, *Fairer Scotland Action Plan*, oktober 2016, via <http://www.gov.scot/fairerscotland>.
- SCOTTISH GOVERNMENT, *Review of the Gender Recognition Act*, 9 november 2017, <http://www.gov.scot/Publications/2017/11/5459>.
- TITMAN, N., “When was the Mx gender-inclusive title created?”, *Practical Androgyny*, 28 augustus 2014, <https://practicalandrogyny.com/2014/08/28/when-was-the-mx-gender-inclusive-title-created>.
- WOMEN AND EQUALITIES COMMITTEE, *Transgender equality inquiry*, 17 januari 2016, <https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/women-and-equalities-committee/inquiries/parliament-2015/transgender-equality/>.
- X, “The Growing Use of Mx as a Gender-inclusive Title in the UK”, 6 februari 2015, <http://uktrans.info/attachments/article/249/mxevidencelowres.pdf>.
- ZWISCHENGESCHLECHT.ORG, INTERSEXUK, OII-UK, THE UK INTERSEX ASSOCIATION, *Intersex Genital Mutilations Human Rights Violations of Children with Variations of Sex Anatomy: NGO Report to the 5th Periodic Report of the United Kingdom on the Convention on the Rights of the Child (CRC)*, Zurich, april 2016,

http://intersex.shadowreport.org/public/2016-CRC-UK-NGO-Zwischengeschlecht-Intersex-IGM_v2.pdf.

Verenigde Staten

- DEPARTMENT OF MOTOR VEHICLES, “Mayor Bowser Announces Addition of Gender Neutral Identifier to Drivers Licenses and Identification Cards”, 23 juni 2017, <https://dmv.dc.gov/release/mayor-bowser-announces-addition-gender-neutral-identifier-drivers-licenses-and>.
- ELDERS, M.J., SATCHER, D. en CARMONA, R., “Re-thinking General Surgeries on Intersex Infants”, 27 juni 2017, <http://www.palmcenter.org/wp-content/uploads/2017/06/Re-Thinking-Genital-Surgeries-1.pdf>.
- Federal Register, vol. 81, nr. 96, 18 mei 2016, 31389, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2016-05-18/pdf/2016-11458.pdf>.
- Kentucky Transportation Cabinet – General information, <https://drive.ky.gov/driver-licensing/Pages/Drivers-License-and-ID-Card.aspx>.
- HUMAN RIGHTS COMMISSION OF THE CITY AND COUNTY OF SAN FRANCISCO, *Human Rights Investigation into the Medical “Normalization” of Intersex People*, 28 april 2005, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/san_fran_intersex_report_2005.pdf.
- HUMAN RIGHTS WATCH, INTERACT, *I Want to Be Like Nature Made Me: Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US*, juli 2017, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/lgbtintersex0717_web_0.pdf.

- INTERSEX CAMPAIGN FOR EQUALITY, “Oregon becomes first state to offer non-binary driver’s licenses!”, 15 juni 2017, <https://www.intersexequality.com/oregon-becomes-first-state-to-offer-non-binary-drivers-licenses>.

- OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL, “Memorandum: Treatment of Transgender Employment Discrimination Claims Under Title VII of the Civil Rights Act of 1964”, 15 december 2014, <https://www.justice.gov/file/188671/download>.

- OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL, “Memorandum: Revised Treatment of Transgender Employment Discrimination Claims Under Title VII of the Civil Rights Act of 1964”, 4 oktober 2017, <https://assets.documentcloud.org/documents/4067383/Attachment-2.pdf>.

- WASHINGTON STATE DEPARTMENT OF HEALTH, “DOH adds a third option to birth certificate”, 4 januari 2018, <https://www.doh.wa.gov/Newsroom/2018NewsReleases/18002SexChangeNewRuleBirthCertNewsRelease>.

BIJLAGEN⁵⁹⁴

A. Australië

1. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1995 (New South Wales)
2. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1996 (South Australia)
3. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1997 (Australian Capital Territory)
4. Guidelines on the Recognition of Sex and Gender (Australian Government)

B. Canada

1. Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code
2. Act to amend the Human Rights Act and the Vital Statistics Act 2017 (Yukon)
3. Vital Statistics Act (Northwest Territories)

C. Duitsland

1. Artikel 22 Personenstandsgesetz

⁵⁹⁴ Voor enkele landen (Australië, Canada, Duitsland, Nederland en Nieuw-Zeeland) worden enkel de relevante bepalingen van bepaalde wetgevende documenten bijgevoegd.

D. Malta

1. Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (GIGESC Act)

E. Nederland

1. Artikel 1:19d Burgerlijk Wetboek

F. Nieuw-Zeeland

1. Births, Deaths, Marriages and Relationships Registration Act 1995 (BDMRRA 1995)

H. Verenigde Staten

1. Washington Administrative Code 246-490-075
2. House Bill 2673 (Oregon)
3. Senate Bill 179 (California)
4. Senate Bill 408 (Nevada)
5. B22-0331-Nonbinary Identification Cards Amendment Act (Columbia)
6. Assembly Bill A08524 (New York)
7. Senate Bill S07441 (New York)

A. AUSTRALIË

1. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1995 (New South Wales)
2. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1996 (South Australia)
3. Births, Deaths and Marriages Registration Act 1997 (Australian Capital Territory)
4. Guidelines on the Recognition of Sex and Gender (Australian Government)

Births, Deaths and Marriages Registration Act 1995 No 62

New South Wales

Status Information

Currency of version

Current version for 19 January 2018 to date (accessed 8 May 2018 at 23:37).

Legislation on this site is usually updated within 3 working days after a change to the legislation.

Provisions in force

The provisions displayed in this version of the legislation have all commenced. See Historical notes

Does not include amendments by:

Crimes (Sentencing Procedure) Amendment (Sentencing Options) Act 2017 No 53 (not commenced)

Responsible Minister

Attorney General

Authorisation

This version of the legislation is compiled and maintained in a database of legislation by the Parliamentary Counsel's Office and published on the NSW legislation website, and is certified as the form of that legislation that is correct under section 45C of the *Interpretation Act 1987*.

File last modified 19 January 2018.

- (2) The Commissioner of Corrective Services or the Commissioner of Police is not, under this or any other Act or law, required to give any reasons for a decision of the Commissioner's to which this section applies to the extent that the giving of those reasons would disclose any security sensitive information.
- (3) In determining an application for an administrative review of any decision to which this section applies, the Civil and Administrative Tribunal (and any Appeal Panel of the Tribunal in determining any internal appeal against such a review under the *Civil and Administrative Tribunal Act 2013*):
 - (a) is to ensure that it does not, in the reasons for its decision or otherwise, disclose any security sensitive information without the approval of the Commissioner who made the decision, and
 - (b) in order to prevent the disclosure of any such security sensitive information, is to receive evidence and hear argument in the absence of the public, the applicant for the administrative review, the applicant's representative and any other interested party, unless that Commissioner approves otherwise.
- (4) In this section, ***security sensitive information*** means information classified by the Commissioner of Corrective Services or the Commissioner of Police for the purposes of this section as security sensitive information, being information the disclosure of which could reasonably be expected:
 - (a) to prejudice criminal investigations, or
 - (b) to enable the discovery of the existence or identity of a confidential source of information relevant to law enforcement, or
 - (c) to endanger a person's life or physical safety, or
 - (d) to adversely affect the security, discipline or good order of a correctional centre, correctional complex or residential facility (within the meaning of the *Crimes (Administration of Sentences) Act 1999*), or
 - (e) to adversely affect the supervision of any parolee or person subject to a supervision order.

32 Change of name may still be established by repute or usage

This Part does not prevent a change of name by repute or usage.

Part 5A Change of sex

32A Definitions

In this Part:

recognised details certificate means a certificate issued under section 32DD certifying the sex of a person who has undergone a sex affirmation procedure.

sex affirmation procedure means a surgical procedure involving the alteration of a person's reproductive organs carried out:

- (a) for the purpose of assisting a person to be considered to be a member of the opposite sex, or
- (b) to correct or eliminate ambiguities relating to the sex of the person.

32B Application to alter register to record change of sex

- (1) A person who is 18 or above:
 - (a) whose birth is registered in New South Wales, and

(b) who has undergone a sex affirmation procedure, and

(c) who is not married,

may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for alteration of the record of the person's sex in the registration of the person's birth.

(2) The parents of a child (or a parent if the applicant is the sole parent), or the guardian of a child:

(a) whose birth is registered in New South Wales, and

(b) who has undergone a sex affirmation procedure, and

(c) who is not married,

may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for alteration of the record of the child's sex in the registration of the child's birth.

32C Application must be accompanied by declarations by doctors

An application under section 32B must be accompanied by:

(a) statutory declarations by 2 doctors, or by 2 medical practitioners registered under the law of any other State, verifying that the person the subject of the application has undergone a sex affirmation procedure, and

(b) such other documents and information as may be prescribed by the regulations.

32D Alteration of register

(1) The Registrar is to determine an application under section 32B by making the alteration or by refusing to make the alteration.

(2) Before altering the record of a person's sex in the registration of the person's birth, the Registrar may require the applicant to provide such particulars relating to the change of sex as may be prescribed by the regulations.

(3) An alteration of the record of a person's sex must not be made if the person is married.

32DA Application to register change of sex

(1) A person who is 18 or above:

(a) who is an Australian citizen or permanent resident of Australia, and

(b) who lives, and has lived for at least one year, in New South Wales, and

(c) who has undergone a sex affirmation procedure, and

(d) who is not married, and

(e) whose birth is not registered under this Act or a corresponding law,

may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for the registration of the person's sex in the Register.

(2) The parents of a child (or a parent if the applicant is the sole parent), or the guardian of a child:

(a) who is an Australian citizen or permanent resident of Australia, and

- (b) who lives, and has lived for at least one year, in New South Wales, and
- (c) who has undergone a sex affirmation procedure, and
- (d) who is not married, and
- (e) whose birth is not registered under this Act or a corresponding law,

may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for the registration of the child's sex in the Register.

32DB Documents to accompany application to register change of sex

An application under section 32DA must be accompanied by:

- (a) statutory declarations by 2 doctors, or by 2 medical practitioners registered under the law of another State, verifying that the person the subject of the application has undergone a sex affirmation procedure, and
- (b) such other documents and information as may be prescribed by the regulations.

32DC Decision to register change of sex

- (1) The Registrar is to determine an application under section 32DA by registering the person's change of sex or refusing to register the person's change of sex.
- (2) Before registering a person's change of sex, the Registrar may require the applicant to provide such particulars relating to the change of sex as may be prescribed by the regulations.
- (3) A registration of a person's change of sex must not be made if the person is married.

32DD Issue of recognised details certificate

- (1) This section applies if the Registrar registers a person's change of sex under section 32DC.
- (2) The Registrar must, on application by or on behalf of the person, issue a certificate certifying the particulars contained in the entry in the Register.

32E Issuing of new birth certificate

- (1) After the record of a person's sex is altered under this Part, a birth certificate issued by the Registrar for the person must, unless otherwise requested by the person, show the person's sex in accordance with the record as altered.
- (2) Any such birth certificate must not include a statement that the person has changed sex.

32F Issuing of old birth certificate

- (1) The child of a person the record of whose sex is altered under this Part, or a person prescribed by the regulations, may apply to the Registrar for a birth certificate for the person that shows the person's sex before the record was so altered.
- (2) Despite section 32E, the Registrar may issue such a birth certificate to the child or prescribed person.

32G, 32H (Repealed)

32I Effect of alteration of register and interstate recognition certificates

- (1) A person the record of whose sex is altered under this Part is, for the purposes of, but subject to, any law of New South Wales, a person of the sex as so altered.

- (2) A person to whom an interstate recognition certificate relates is, for the purposes of, but subject to, any law of New South Wales, a person of the sex as stated in the certificate.
- (3) An *interstate recognition certificate* is a certificate issued under the law of another State that is prescribed by the regulations for the purposes of this section.

32J Effect of registration of change of sex and interstate recognised details certificates

- (1) A person the record of whose sex is registered under this Part is, for the purposes of, but subject to, any law of New South Wales, a person of the sex so registered.
- (2) A person to whom an interstate recognised details certificate relates is, for the purposes of, but subject to, any law of New South Wales, a person of the sex stated in the certificate.
- (3) An *interstate recognised details certificate* is a certificate issued under the law of another State that is prescribed by the regulations for the purposes of this section.

Part 6 Registration of marriages

33 Cases in which registration of marriage is required

If a marriage is solemnised in the State in accordance with law, the marriage must be registered under this Act.

34 How to have marriage registered

A person has a marriage registered by lodging with the Registrar a certificate of the marriage under the *Marriage Act 1961* of the Commonwealth or, if the marriage was solemnised before the commencement of that Act, the evidence of the marriage required by the Registrar.¹

Note. ¹Under section 50 (4) of the *Marriage Act 1961* of the Commonwealth the authorised celebrant (within the meaning of that Act) is responsible for lodging the certificate of marriage with the Registrar.

35 Registration of marriage

A marriage may be registered by:

- (a) including the marriage certificate as part of the Register, or
- (b) including particulars of the marriage in the Register.

Part 7 Registration of deaths

Division 1 Cases where registration of death is required or authorised

36 Deaths to be registered under this Act

- (1) If a person dies in the State, the death must be registered under this Act.
- (2) If a court¹ orders the registration of a death, the death must be registered under this Act.
- (3) If a person dies:
 - (a) in an aircraft during a flight to an airport in the State, or
 - (b) on a ship during a voyage to a port in the State,the death may be registered under this Act.
- (4) If a person who is domiciled or ordinarily resident in the State dies outside the Commonwealth, or a

South Australia

Births, Deaths and Marriages Registration Act 1996

An Act about the registration of births, deaths and marriages and related matters.

Contents

Part 1—Preliminary

- 1 Short title
- 3 Objects of Act
- 4 Definitions

Part 2—Administration

Division 1—The Registrar

- 5 Registrar
- 6 Registrar's functions
- 7 Registrar's staff
- 8 Delegation

Division 2—Execution of documents

- 9 The Registrar's seal
- 10 Execution of documents

Division 3—Reciprocal administrative arrangements

- 11 Reciprocal administrative arrangements

Part 3—Registration of births

Division 1—Notification of births

- 12 Notification of births

Division 2—Registration of births

- 13 Cases in which registration of birth is required or authorised
- 14 How to have the birth of a child registered
- 15 Responsibility to have birth registered
- 16 Obligation to have birth registered
- 17 Registration

Division 3—Alteration of details of birth registration

- 18 Alteration of details of parentage after registration of birth

- (3) The Registrar may accept a birth registration statement from a person who is not responsible for having the child's birth registered if satisfied that—
 - (a) the person lodging the statement has knowledge of the relevant facts; and
 - (b) the child's parents are unable or unlikely to lodge a birth registration statement.

16—Obligation to have birth registered

- (1) A person responsible for having the birth of a child registered must ensure that a birth registration statement is lodged with the Registrar within 60 days after the date of the birth.
Maximum penalty: \$1 250.
- (2) However, the Registrar must accept a birth registration statement even though it is lodged after the end of the 60 day period.

17—Registration

- (1) The Registrar registers a birth by making an entry about the birth in the Register including the particulars required by regulation.
- (2) However, if the particulars available to the Registrar are incomplete the Registrar may register a birth on the basis of incomplete particulars.

Division 3—Alteration of details of birth registration

18—Alteration of details of parentage after registration of birth

- (1) The Registrar may include registrable information about a child's parents in the Register after registration of the child's birth if—
 - (a) the father and mother of the child make a joint application for the addition of the information; or
 - (b) one parent of the child makes an application for the addition of the information and the other parent cannot join in the application because he or she is dead or cannot be found, or for some other reason.
- (2) The Registrar must include or correct registrable information about a child's parents in the Register after registration of the child's birth if a court (whether of this or any other State or the Commonwealth) directs the inclusion or correction of the information in the Register or the Registrar is advised of a finding by a court that a particular person is a parent of the child.
- (3) An application to the Registrar for the inclusion of registrable information in the Register—
 - (a) must be made in writing; and
 - (b) must include the information required by the Registrar; and
 - (c) must, if the Registrar requires verification of the information contained in the application, be accompanied by a statutory declaration verifying the information contained in the application and other evidence the Registrar may require.

Part 4A—Change of sex or gender identity

Division 1—Preliminary

29H—Preliminary

- (1) In this Part—

clinical treatment—clinical treatment need not involve invasive medical treatment (and may include or be constituted by counselling);

designated certificate means a certificate relating to the recognition of sex or gender identity issued under the law of another jurisdiction and recognised by the Registrar for the purposes of this Part;

identity acknowledgement certificate means a certificate issued under section 29Q;

medical practitioner means a person registered under the *Health Practitioner Regulation National Law* to practise in the medical profession (other than as a student);

prescribed notification means a notification issued by another registering authority and recognised by the Registrar for the purposes of this Part;

psychologist means a person registered under the *Health Practitioner Regulation National Law* to practise in the psychology profession (other than as a student).

- (2) For the purposes of this Part, a reference to a change of a person's sex or gender identity includes, in the case of a person whose sex or gender identity has not been determined, a reference to the determination of the person's sex or gender identity.
- (3) For the purposes of this Part, clinical treatment constituted by counselling only cannot be regarded as a **sufficient amount of appropriate clinical treatment** unless the period of the counselling is equal to or greater than the prescribed period.

Division 2—Applicants born in South Australia

29I—Application to change sex or gender identity

- (1) Subject to this Part, a person of or above the age of 18 years whose birth is registered in the State may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for registration of a change of the person's sex or gender identity.
- (2) An application under this section must—
- (a) specify a sex or gender identity of a kind recognised by the regulations that the person is seeking to have registered; and
 - (b) include the material required under section 29K.
- (3) An application may be made under this section even if the person is married.

29J—Application to change child's sex or gender identity

- (1) Subject to this Part, a child under the age of 18 years, or a parent or guardian of a child under the age of 18 years, may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for registration of a change of the child's sex or gender identity.

-
- (2) However, an application under subsection (1) may only be made if—
 - (a) the child's birth is registered in the State; and
 - (b) the Court approves the making of the application.
 - (3) An application under subsection (1) must—
 - (a) specify a sex or gender identity of a kind recognised by the regulations that the person is seeking to have registered; and
 - (b) include the material required under section 29K.
 - (4) The Court may, on application by the person who made the application under subsection (1), grant an approval for the purposes of subsection (2)(b) if the Court is satisfied that it is in the best interests of the child that the approval be granted.
 - (5) In determining whether or not to grant an approval, the Court must take into account—
 - (a) whether the child understands the meaning and implications of the making of an application to the Registrar; and
 - (b) whether the child has the capacity to consent to the application and, if so, the child's position in relation to the making of the application; and
 - (c) whether the child has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the child's sex or gender identity; and
 - (d) whether a designated certificate or a prescribed notification has been provided.
 - (6) In proceedings under this section, the Court is not bound by the rules of evidence, but may inform itself as the Court thinks fit.
 - (7) A child is to be taken to have the capacity to make an application under this section.

29K—Material supporting application

An application under this Division must be accompanied by—

- (a) a statement by a medical practitioner or psychologist certifying that the person has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the person's sex or gender identity (including in the case of a person whose sex or gender identity has now become determinate); or
- (b) in the case of an applicant in relation to whom a designated certificate or a prescribed notification has been issued—
 - (i) a copy of the designated certificate or prescribed notification (as the case may be); and
 - (ii) a statement—
 - (A) of a kind described in paragraph (a); or
 - (B) by a medical practitioner or psychologist certifying that the person has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in the jurisdiction that issued the designated certificate or prescribed notification.

29L—Change of sex or gender identity

If, on an application under this Division, the Registrar is satisfied that the applicant has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to their sex or gender identity, the Registrar may make an entry about the change of the person's sex or gender identity in the Register, including the particulars required by regulation.

29M—Special provision relating to access to Register and issue of extracts and certificates

- (1) Subject to this section, an extract or certificate issued by the Registrar in relation to a person after the registration of a change in the person's sex or gender identity under this Part must only disclose and certify up-to-date particulars contained in the relevant entry.
- (2) Where registration of a change in a person's sex or gender identity has occurred under this Part, the Registrar—
 - (a) must retain on the Register the particulars contained in the entry in the Register relating to the person's sex or gender identity before the registration of the change; but
 - (b) must not—
 - (i) allow access to the particulars referred to in paragraph (a); or
 - (ii) issue an extract or certificate from the Register showing the person's sex or gender identity before the registration of the change, unless application for access to the information or issue of the extract or certificate is made by—
 - (iii) the person; or
 - (iv) a child of the person; or
 - (v) a person or body specified by regulation.

29N—Use of old birth certificate to deceive

- (1) A person who—
 - (a) produces a birth certificate to someone else that shows a person's sex or gender identity before the registration of a change in the person's sex or gender identity under this Part; and
 - (b) produces the certificate with intent to deceive,is guilty of an offence.

Maximum penalty: \$10 000 or imprisonment for 2 years.

- (2) It is not a defence to a prosecution for an offence against this section that the document in relation to which the prosecution is brought refers to the defendant.
- (3) In this section—

birth certificate includes—

 - (a) a copy of a birth certificate; and

- (b) an extract from a birth certificate.

Division 3—South Australian residents born outside Australia

29O—Application for identity acknowledgement certificate

- (1) Subject to this Part, a person—
 - (a) who is of or above the age of 18 years; and
 - (b) who was born outside Australia; and
 - (c) whose birth is not registered in another State or Territory; and
 - (d) who has been resident in the State for at least 12 consecutive months immediately before the date of the application,may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for an identity acknowledgement certificate.
- (2) An application under this section must—
 - (a) specify a sex or gender identity of a kind recognised by the regulations that the applicant is seeking to have specified on the identity acknowledgement certificate; and
 - (b) include a statement by a medical practitioner or psychologist certifying that the person has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the person's gender identity.
- (3) An application may be made under this section even if the person is married.

29P—Application for identity acknowledgement certificate in respect of child

- (1) Subject to this Part, a child under the age of 18 years, or a parent or guardian of a child under the age of 18 years, may apply to the Registrar, in a form approved by the Registrar, for an identity acknowledgement certificate.
- (2) However, an application under subsection (1) may only be made if—
 - (a) the child was born outside Australia; and
 - (b) the child's birth is not registered in another State or Territory; and
 - (c) the child has been resident in the State for at least 12 consecutive months immediately before the date of the application; and
 - (d) the Court approves the making of the application.
- (3) An application under this section must—
 - (a) specify a sex or gender identity of a kind recognised by the regulations that the applicant is seeking to have recorded specified on the identity acknowledgement certificate; and
 - (b) include a statement by a medical practitioner or psychologist certifying that the child has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the child's gender identity.

- (4) The Court may, on application by the person who made the application under subsection (1), grant an approval for the purposes of subsection (2)(d) if the Court is satisfied that it is in the best interests of the child that the approval be granted.
- (5) In determining whether or not to grant an approval, the Court must take into account—
 - (a) whether the child understands the meaning and implications of the making of an application to the Registrar; and
 - (b) whether the child has the capacity to consent to the application and, if so, the child's position in relation to the making of the application; and
 - (c) whether the child has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the child's sex or gender identity.
- (6) In proceedings under this section, the Court is not bound by the rules of evidence, but may inform itself as the Court thinks fit.
- (7) A child is to be taken to have the capacity to make an application under this section.

29Q—Issue of identity acknowledgement certificate

If, on an application for an identity acknowledgement certificate, the Registrar is satisfied that the person has undertaken a sufficient amount of appropriate clinical treatment in relation to the person's sex or gender identity, the Registrar may issue a certificate that acknowledges the person's sex or gender identity.

29R—Effect of identity acknowledgement certificate

If an identity acknowledgement certificate is issued to a person under this Division, the person is of the sex or gender identity specified in the identity acknowledgement certificate.

Division 4—General provisions

29S—Registrar may limit number of applications

- (1) The Registrar may determine and publish on a website determined by the Registrar a limit on the number of applications that may be made under this Part in respect of a person.
- (2) If—
 - (a) the number of applications that have been made under this Part in respect of a person is equal to or greater than the limit determined by the Registrar; and
 - (b) a further application in respect of the person is made,the Registrar may reject the application.
- (3) A person aggrieved by a decision of the Registrar to reject an application under this section may appeal against the decision to the Court.
- (4) An appeal under this section must be made within 28 days after the person received notice of the decision of the Registrar to reject the application.
- (5) On an appeal under this section, the Court may—
 - (a) confirm the Registrar's decision; or

- (b) set aside the Registrar's decision and send the matter back to the Registrar with a direction that the application be accepted and dealt with in accordance with this Part.

29T—Entitlement not affected by change of sex or gender identity

A person who has an entitlement under a will, trust or other instrument does not lose the entitlement only because of a change in the person's sex or gender identity or the issue of an identity acknowledgement certificate under this Part, unless the will, trust or other instrument provides otherwise.

29U—Change of sex or gender identity—interaction with other laws

A person who has changed their sex or gender identity or has been issued an identity acknowledgement certificate under this Part will be taken to have satisfied a requirement under another Act or law that the person provide details of their sex if the person provides details of their sex or gender identity as changed.

Part 5—Registration of marriages

30—Cases in which registration of marriage is required

If a marriage is solemnised in the State, the marriage must be registered under this Act.

31—How to have marriage registered

A person may have a marriage registered by lodging with the Registrar a certificate of the marriage under the *Marriage Act 1961* of the Commonwealth or, if the marriage was solemnised before the commencement of that Act, the evidence of the marriage required by the Registrar¹.

Note—

- 1 Under section 50(4) of the *Marriage Act 1961* of the Commonwealth the authorised celebrant is responsible for lodging the certificate of marriage with the Registrar.

32—Registration of marriage

A marriage may be registered by—

- (a) including the marriage certificate as part of the Register; or
(b) including particulars of the marriage in the Register.

Part 6—Registration of deaths

Division 1—Cases where registration of death is required or authorised

33—Deaths to be registered under this Act

- (1) If a person dies in the State, the death must be registered under this Act.
(2) If a court or coroner (whether of this or any other State or the Commonwealth) directs the registration of a death, the death must be registered under this Act.
(3) If a person dies in an aircraft during a flight or on a vessel during a voyage to a place of disembarkation in the State, the death may be registered under this Act.

Australian Capital Territory

Births, Deaths and Marriages Registration Act 1997

Contents

	Page
Part 1	Preliminary
1	Name of Act 2
2	Dictionary 2
3	Notes 2
4	Meaning of <i>adult</i> and <i>child</i> 3
4A	Offences against Act—application of Criminal Code etc 3
Part 2	Registration of births
Division 2.1	Notification of births
5	Notification of births 4
Division 2.2	Registration of births
6	Meaning of <i>birth registration statement</i> for div 2.2 6
7	When registration of birth is required or authorised 6

R27
29/08/16

Births, Deaths and Marriages Registration Act 1997
Effective: 29/08/16

contents 1

Part 2 Registration of births

Division 2.1 Notification of births

5 Notification of births

- (1) If a child is born in the ACT, the responsible person must give the registrar-general written notice of the birth in accordance with subsection (2).

Maximum penalty: 5 penalty units.

- (2) The notice must—
- (a) include the particulars prescribed by regulation and be accompanied by any certificate required to be given to or by the relevant doctor under subsection (4); and
 - (b) be given to the registrar-general within—
 - (i) for a child born alive—7 days after the day of the birth; or
 - (ii) for a stillbirth—48 hours after the birth.

Note For how documents may be served, see the [Legislation Act](#), pt 19.5.

- (3) In subsection (1):

responsible person means—

- (a) if the child was born in a hospital or brought to a hospital within 24 hours after the birth—the chief executive officer of the hospital; or
- (b) in any other case—the doctor or midwife responsible for the professional care of the birth parent at the birth.

- (4) If the birth is a stillbirth, a relevant doctor must, within 48 hours after the birth, give a certificate of the cause of foetal death to—
- (a) if the stillbirth was in a hospital or the body of the stillborn child was brought to a hospital within 24 hours after the birth—the chief executive officer of the hospital; or
 - (b) in any other case—the doctor or midwife responsible for the professional care of the birth parent at the birth.

Maximum penalty: 5 penalty units.

Note If a form is approved under s 69 for a certificate, the form must be used.

- (5) In subsection (4):

relevant doctor means—

- (a) the doctor responsible for the professional care of the birth parent at the birth; or
- (b) a doctor who examined the body of the stillborn child after the birth.

- (6) An offence against this section is a strict liability offence.

- (7) Subsection (4) does not apply if the relevant doctor believed, on reasonable grounds, that another doctor had given the required certificate.

- (8) In this section:

birth parent, of a child, means the person who gave birth to the child.

Division 2.2 Registration of births

6 Meaning of *birth registration statement* for div 2.2

In this division:

birth registration statement means a statement for this division.

Note If a form is approved under s 69 for a statement, the form must be used.

7 When registration of birth is required or authorised

- (1) If a child is born in the ACT, the birth is to be registered under this Act.
- (2) The birth of a child may be registered under this Act if the child—
 - (a) is born outside Australia; and
 - (b) is to become a resident of the ACT.
- (3) If a child is born in an aircraft during a flight to an airport in the ACT, the birth may be registered under this Act.
- (4) The birth of a child who is born outside Australia may not be registered under this Act if it is registered under a corresponding law.

8 Responsibility to have birth registered

- (1) The parents of a child are responsible for having the child's birth registered under this Act.
- (2) If a child is a foundling, the person who has custody of the child is responsible for having the child's birth registered under this Act.

9 How to have the birth of a child registered

- (1) A person has the birth of a child registered under this Act by signing and lodging with the registrar-general a birth registration statement that sets out the particulars that the registrar-general requires for the purpose of registering the birth.

- (2) However, the registrar-general may accept a birth registration statement—
 - (a) that is signed by only 1 of the parents, if satisfied that it is not practicable to obtain the signature of the other parent; or
 - (b) that does not set out particulars required under subsection (1), if satisfied that it is not practicable to obtain the missing particulars.
- (3) If the registrar-general accepts a birth registration statement for a child under subsection (2), a person's obligation to have the child's birth registered under this Act is taken to be discharged.
- (4) The registrar-general must not accept a birth registration statement from a person who is not responsible for having a child's birth registered under this Act unless the registrar-general is satisfied that—
 - (a) the person lodging the statement has knowledge of the particulars set out in the statement; and
 - (b) neither of the child's parents is able or likely to lodge a birth registration statement.
- (5) The registrar-general must not refuse to accept a birth registration statement only because it is not lodged within 6 months after the day of the birth.

10 Obligation to have birth registered

- (1) A person responsible for having the birth of a child registered must lodge a birth registration statement acceptable to the registrar-general with the registrar-general within 6 months after the day of the birth.

Maximum penalty: 5 penalty units.

- (2) An offence against this section is a strict liability offence.

11 How births are registered

- (1) The registrar-general must register a birth by making in the register an entry relating to the birth that includes the name of the child and, subject to section 14, the prescribed particulars.
- (2) However, if not all the prescribed particulars are available to the registrar-general, the registrar-general may register a birth by including in the entry the prescribed particulars that are available to the registrar-general.

12 Name of child

The registrar-general must assign a name to a child if—

- (a) the name stated in the birth registration statement is a prohibited name; or
- (b) the birth registration statement is lodged by both parents of the child and they satisfy the registrar-general that they are unable to agree on the child's name.

13 Dispute about child's name

- (1) If there is a dispute between the parents of a child about the child's name, either parent may apply to the Magistrates Court for a resolution of the dispute.
- (2) On an application under subsection (1), the Magistrates Court may—
 - (a) resolve the dispute about the child's name as the court considers appropriate; and
 - (b) order the registrar-general to register the child's name in a form specified in the order.

Part 4 **Change of sex**

Division 4.1 **People with birth registered in the ACT**

24 **Application to alter register to record change of sex**

- (1) A person may apply to the registrar-general for alteration of the record of the person's sex in the registration of the person's birth if—
- (a) the person is at least 18 years old; and
 - (b) the person's birth is registered in the ACT; and
 - (c) the person believes their sex to be the sex nominated in the application (the *altered sex*), and—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the person's sex; or
 - (ii) is an intersex person.

Note 1 If a form is approved under s 69 for this provision, the form must be used.

Note 2 A fee may be determined under s 67 for this provision.

- (2) The parents of, or a person with parental responsibility for, a child may apply to the registrar-general for alteration of the record of the child's sex in the registration of the child's birth if—
- (a) the child's birth is registered in the ACT; and
 - (b) the parents, or person with parental responsibility, believe on reasonable grounds that alteration of the record of the child's sex is in the best interests of the child; and

- (c) the child—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the child's sex; or
 - (ii) is an intersex person.
- (3) However, an application under subsection (2) may be made by 1 parent if—
 - (a) the applicant is the only parent named in the register; or
 - (b) there is no other surviving parent of the child.
- (4) An application under this section must set out, or be accompanied by, the particulars prescribed by regulation.

25 Evidence in support of application

- (1) An application under section 24 for alteration of the record of the sex of a person who is at least 18 years old must be accompanied by—
 - (a) a statement by a doctor, or a psychologist, certifying that the person—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the person's sex; or
 - (ii) is an intersex person; and
 - (b) documents confirming that the person was born in the Territory or has had their birth registered in the Territory; and
 - (c) any other documents and information that are prescribed.

Note It is an offence to make a false or misleading statement, give false or misleading information or produce a false or misleading document (see [Criminal Code](#), pt 3.4).

- (2) An application under section 24 for alteration of the record of the sex of a child must be accompanied by—
- (a) a statement signed by the parents of, or a person with parental responsibility for, the child stating that alteration of the record of the child's sex is in the best interests of the child; and
 - (b) a statement by a doctor, or a psychologist, certifying that the child—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the child's sex; or
 - (ii) is an intersex person; and
 - (c) documents confirming that the child was born in the Territory or has had their birth registered in the Territory; and
 - (d) any other documents and information that are prescribed.
- (3) In this section:

psychologist means a person registered under the *Health Practitioner Regulation National Law (ACT)* to practise in the psychology profession (other than as a student).

26 Alteration of register

On receipt of an application under section 24, the registrar-general must—

- (a) make the required alteration to the register; or
- (b) refuse to make the required alteration.

27 Issue of birth certificates

- (1) A birth certificate issued by the registrar-general in relation to a person must show the person's sex in accordance with the record as altered.
- (2) The registrar-general may issue a birth certificate showing a person's sex before the alteration of the record if application for the certificate is made—
 - (a) by the person; or
 - (b) by a child of the person; or
 - (c) by a person specified by regulation.
- (3) A birth certificate mentioned in this section must not include any word or statement to the effect that the person to whom the certificate relates has changed sex.

28 Use of old birth certificate to deceive

- (1) A person commits an offence if—
 - (a) the person produces a birth certificate to someone else that shows a person's sex before the record was altered; and
 - (b) the person produces the certificate with intent to deceive.

Maximum penalty: 50 penalty units, imprisonment for 6 months or both.

- (2) It is not a defence to a prosecution for an offence against this section that the document in relation to which the prosecution is brought refers to the defendant.
- (3) In this section:

birth certificate includes—

- (a) a copy of a birth certificate; and
- (b) an extract from a birth certificate.

29 Entitlement not affected by change of sex

A person who has an entitlement under a will, trust or territory law does not lose the entitlement only because the person's sex has been altered on the register, unless the will, trust or territory law provides otherwise.

Division 4.2 ACT residents with birth registered elsewhere

29A Application for recognised details certificate

- (1) A person may apply to the registrar-general for a document that acknowledges a person's name and sex (a *recognised details certificate*) if—
- (a) the person is at least 18 years old; and
 - (b) the person is domiciled or resident in the ACT; and
 - (c) the person's birth is registered in a place other than the ACT; and
 - (d) the person believes their sex to be the sex nominated in the application (the *altered sex*), and—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the person's sex; or
 - (ii) is an intersex person.

Note 1 If a form is approved under s 69 for an application, the form must be used.

Note 2 A fee may be determined under s 67 for an application.

- (2) The parents of, or a person with parental responsibility for, a child may apply to the registrar-general for a recognised details certificate for the child if—
- (a) the child is domiciled or resident in the ACT; and

- (b) the child's birth is registered in a place other than the ACT; and
- (c) the parents, or person with parental responsibility, believe on reasonable grounds that a recognised details certificate for the child is in the best interests of the child; and
- (d) the child—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the child's sex; or
 - (ii) is an intersex person.
- (3) However, an application under subsection (2) may be made by 1 parent if—
 - (a) the applicant is the only parent named in a register kept under a corresponding law or the law of any place outside Australia; or
 - (b) there is no other surviving parent of the child.
- (4) An application under this section must set out, or be accompanied by, the particulars prescribed by regulation.

29B Evidence in support of application for recognised details certificate

- (1) An application under section 29A for a recognised details certificate for a person who is at least 18 years old must be accompanied by—
 - (a) a statutory declaration by a doctor, or a psychologist, certifying that the person—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the person's sex; or
 - (ii) is an intersex person; and

- (b) documents confirming that—
 - (i) the person is domiciled or resident in the ACT; and
 - (ii) the person's birth is registered in a place other than the ACT; and
- (c) any other documents and information prescribed by regulation.

Note 1 The *Statutory Declarations Act 1959* (Cwlth) applies to the making of statutory declarations under ACT laws.

Note 2 It is an offence to make a false or misleading statement, give false or misleading information or produce a false or misleading document (see *Criminal Code*, pt 3.4).

- (2) An application under section 29A for a recognised details certificate for a child must be accompanied by—
 - (a) a statement signed by the parents of, or a person with parental responsibility for, the child stating that a recognised details certificate for the child is in the best interests of the child; and
 - (b) a statutory declaration by a doctor, or a psychologist, certifying that the child—
 - (i) has received appropriate clinical treatment for alteration of the child's sex; or
 - (ii) is an intersex person; and
 - (c) documents confirming that—
 - (i) the child is domiciled or resident in the ACT; and
 - (ii) the child's birth is registered in a place other than the ACT; and
 - (d) any other documents and information prescribed by regulation.

- (3) In this section:

psychologist means a person registered under the *Health Practitioner Regulation National Law (ACT)* to practise in the psychology profession (other than as a student).

29C Issue of recognised details certificate

- (1) On receipt of an application under section 29A, the registrar-general must—
- (a) issue a recognised details certificate; or
 - (b) refuse to issue the certificate.
- (2) The certificate must not state the applicant's former sex or former name (if any) unless the applicant has requested, in writing, that the information be included.
- (3) The registrar-general may, if the registrar-general considers it appropriate, include in the certificate any other information about the applicant's birth that the applicant has requested, in writing, be included.

29D Effect of recognised details certificate and interstate recognised details certificate

- (1) A person to whom a recognised details certificate relates is, for the purposes of, but subject to, any territory law, a person of the sex stated in the certificate.
- (2) A person to whom an interstate recognised details certificate relates is, for the purposes of, but subject to, any territory law, a person of the sex stated in the certificate.

Australian Government

JULY | 2013

Australian Government Guidelines on the **Recognition of Sex and Gender**

Updated November 2015

Contents

Introduction..... 3

Background..... 3

Sex and Gender..... 4

Sex and Gender Classification in Australian Government Records..... 4

Collecting Sex and Gender Information for the Purposes of Data 6

Privacy and Retaining Records of Previous Sex and/or Gender 7

Queries and Complaints..... 7

Commencement and Implementation 7

Where to go for More Information 8

Key Terms..... 9

Appendix A – Sample statement from a Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist..... 11

Introduction

1. The Australian Government recognises that individuals may identify and be recognised within the community as a gender other than the sex they were assigned at birth or during infancy, or as a gender which is not exclusively male or female. This should be recognised and reflected in their personal records held by Australian Government departments and agencies.
2. The Australian Government is primarily concerned with a person's identity and social footprint.¹ As such, the preferred approach is for Australian Government departments and agencies to collect gender information. Information regarding a person's sex would not ordinarily be required.
3. These Guidelines apply to all Australian Government departments and agencies. The Guidelines:
 - a. outline a consistent sex and gender classification system for Australian Government records
 - b. outline a consistent standard of evidence for people to change or establish sex and/or gender on personal records, and
 - c. support the consistent collection and sharing of sex and/or gender information across Australian Government departments and agencies.
4. The Guidelines provide guidance to Australian Government departments and agencies on the collection, use and amendment of sex and gender information in individual personal records.
5. Increased consistency in the way the Australian Government collects and records sex and gender will strengthen Australia's identity security system, the integrity of agency records and the accuracy of individual personal records, in line with the Australian Government's approach to identity security.²
6. These Guidelines support legal protections against discrimination on the grounds of gender identity and intersex status in Commonwealth anti-discrimination law.³
7. The collection, use, storage and disclosure of all personal information, including sex and gender information, by departments and agencies are regulated by the Australian Privacy Principles in the *Privacy Act 1988*.⁴
8. Consistent with the Australian Public Service Values, all Australian Government departments and agencies will treat all people with dignity and respect, regardless of their sex and/or gender identity.

Background

9. In 2009, the Australian Human Rights Commission released *Sex Files: the legal recognition of sex in documents and government records*. The Commission recommended the Australian

¹ For a definition of 'social footprint,' please see the Key Terms section.

² Australia's identity security framework is underpinned by the National Identity Security Strategy and associated documents. For more information please see the Attorney-General's Department website [Identity Security](#).

³ The *Sex Discrimination Act 1984*, as amended by the *Sex Discrimination Amendment (Sexual Orientation, Gender Identity and Intersex Status) Act 2013*, provides protection from discrimination on the grounds of gender identity and intersex status.

⁴ On 12 March 2014, the Australian Privacy Principles replaced the National Privacy Principles and Information Privacy Principles, and applies to both organisations, and Australian Government (and Norfolk Island Government) agencies. The thirteen Australian Privacy Principles are set out in Schedule 1 of the *Privacy Amendment (Enhancing Privacy Protection) Act 2012*, which amended the *Privacy Act 1988*. The full text of the Australian Privacy Principles as set out in Schedule 1 to the *Privacy Act 1988* can be accessed [here](#).

Government consider the development of national guidelines concerning the collection of sex and gender information from individuals.

10. These Guidelines have been prepared following a review of how and why Australian Government departments and agencies collect sex and gender information from members of the public.

Sex and Gender

11. For the purposes of these Guidelines, *sex* refers to the chromosomal, gonadal and anatomical characteristics associated with biological sex.
12. The term *intersex* refers to people who are born with genetic, hormonal or physical sex characteristics that are not typically 'male' or 'female'. Intersex people have a diversity of bodies and gender identities, and may identify as male or female or neither.
13. *Gender* is part of a person's personal and social identity. It refers to the way a person feels, presents and is recognised within the community. A person's gender may be reflected in outward social markers, including their name, outward appearance, mannerisms and dress.
14. Although sex and gender are conceptually distinct, these terms are commonly used interchangeably, including in legislation.
15. A person's sex and gender may not necessarily be the same. Some people may identify as a different gender to their birth sex and some people may identify as neither exclusively male nor female.
16. The preferred Australian Government approach is to collect and use gender information. Information regarding sex would ordinarily not be required and should only be collected where there is a legitimate need for that information and it is consistent with Australian Privacy Principle 3 (see paragraph 29). Individuals may have biological characteristics or undergo a variety of treatments that make it difficult to identify or define a person's true biological sex. Sex can also be legally changed in Australian identity documents, including birth certificates.⁵
17. The necessity of a medical service or associated benefit should be determined by the physical need for that service or benefit, regardless of a person's recorded sex and/or gender.
18. Departments and agencies should ensure when they collect sex and/or gender information they use the correct terminology for the information they are seeking. Please see the Key Terms section of these Guidelines for additional information.

Sex and Gender Classification in Australian Government Records

19. Where sex and/or gender information is collected and recorded in a personal record, individuals should be given the option to select M (male), F (female) or X (Indeterminate/Intersex/Unspecified).

⁵ Responsibility for birth certificates lies with states and territories.

20. The X category refers to any person who does not exclusively identify as either male or female, i.e. a person of a non-binary gender. People who fall into this category may use a variety of terms to self-identify.⁶
21. If the X descriptor set out at paragraph 19 is too lengthy for collection forms or data systems, the Australian Government's preference is to use either 'unspecified' or 'indeterminate'. This classification system is consistent with the Australian Government passports policy for applicants who are sex and gender diverse and Australian Standard AS4590 – *Interchange of client information*.⁷

Proof of Sex and Gender/Amending Sex and Gender in Government Records

22. Consistent with Australian Privacy Principle 13, departments and agencies must take all reasonable steps to correct the personal information in their records to ensure it is accurate, up-to-date, relevant and not misleading. This includes a person's sex and/or gender information.
23. Where a person requests the sex and/or gender information on their personal record be amended, departments and agencies must respond to a correction request within 30 days, and, on request by the individual, take reasonable steps to notify a third party of a correction.
24. When responding to a request for amendment or correction, or where it is necessary to verify a person's sex and/or gender to confirm identity or determine eligibility for a service or entitlement, departments and agencies will recognise any one of the following as sufficient evidence of their sex and/or gender:
 - a) a statement from a Registered Medical Practitioner or a Registered Psychologist which specifies their gender⁸
 - b) a valid Australian Government travel document, such as a valid passport, which specifies their gender, or
 - c) a state or territory birth certificate, which specifies their gender. A document from a state or territory Registrar of Birth Deaths and Marriages recognising a change of sex and/or gender will also be seen as sufficient evidence.
25. Sex reassignment surgery and/or hormone therapy are not pre-requisites for the recognition of a change of gender in Australian Government records.
26. Conflicts in official documents may arise for people who are intersex or transitioning from one gender to another. When departments and agencies are presented with conflicting information about a person's sex or gender, they may seek further information and supporting evidence to corroborate a person's identity or social footprint, in accordance with the Australian Government's approach to identity security.

⁶ For additional information, see the definition of 'Indeterminate' in the Key Terms section.

⁷ As at November 2015, AS4590 is being reviewed and the terminology for the X category may change. Should this occur, the terminology in these Guidelines may also change to maintain consistency.

⁸ Sample text for such a statement is at Appendix A. There is no requirement that the form of words outlined in Appendix A be used in order for a statement to be valid evidence for establishment or change of gender. For definition of a Registered Medical Practitioner or a Registered Psychologist please see section on Key Terms.

27. Where there is conflicting gender information about a person's sex or gender on the Australian Government and State or Territory documents held by a person, the Australian Government travel document or the latest dated document will take precedence in establishing a person's gender for Australian Government purposes.
28. While individuals are encouraged to progressively ensure their documents reflect their preferred gender, there are legitimate reasons people may hold conflicting documents. For example, people who identify primarily as X may want to hold a passport in a particular gender to ensure their safety while travelling overseas.⁹

Collecting Sex and Gender Information for the Purposes of Data

29. Consistent with Australian Privacy Principle 3, all departments and agencies that collect sex and/or gender information must not collect information unless it is necessary for, or directly related to, one or more of the agency's functions or activities. Where such information is necessary, it may only be collected by lawful and fair means. Departments and agencies can only collect information about an individual from that individual if consent is given, it is required or authorised by law or it is unreasonable or impracticable to do so. Where such information is not necessary, this category of information should be removed from forms or documents.
30. Consistent with Australian Privacy Principle 4, departments and agencies must destroy or de-identify unsolicited personal information as soon as practicable if they determine that it could not have been collected in accordance with Australian Privacy Principle 3.
31. Collecting and maintaining sex and gender-disaggregated data is crucial to the ongoing monitoring of equality between men and women. These Guidelines are not designed to restrict departments or agencies from collecting sex and gender information where this data is necessary for the performance of their specific function, is used to inform the development of policy or delivery of services, or contributes to sex and gender disaggregated data.
32. Consistent with Australian Privacy Principle 5, where Australian Government departments and agencies are collecting sex and/or gender information, they must ensure individuals are generally aware of the purpose for which the information is being collected. Notification must occur at or before the time the information is collected, or if that is not practicable, as soon as practicable after.
33. Where departments and agencies are collecting sex and/or gender information for a statistical or other purpose not linked with individual personal records (i.e. information is collected but not recorded in an individual record), individuals should also be given the option to select Male, Female or X, in line with the sex and gender classification system set out in paragraph 19.
34. Where it is necessary to verify sex or gender to confirm identity or determine eligibility for a service or entitlement, the evidence set out in paragraph 24 is sufficient proof of a person's sex or gender.
35. Departments and agencies should refrain from making assumptions about a person's sex and/or gender identity based on indicators such as their name, voice or appearance.

⁹ Note that an individual may only hold one passport at a time in one gender.

Privacy and Retaining Records of Previous Sex and/or Gender

36. The strict controls contained in Australian Privacy Principles 6, 7, 8 and 9 relating to the use and disclosure of personal information possessed or controlled by a department or agency apply to information relating to a person's sex and/or gender as they do to all other forms of personal information.
37. In line with the Australian Government's approach to identity security, departments and agencies should ensure the continuity of the record of an individual's identity. Only one personal record should be made or maintained for an individual, regardless of a change in gender or other change in personal identity.
38. Consistent with Australian Privacy Principle 11, to protect the privacy of an individual who has changed their sex and/or gender on Australian Government records, departments and agencies should ensure an individual's history of changes of sex/gender or name is protected from interference, subject to appropriate security controls and is recorded and accessed only when the person's history is relevant to a decision being made. Information which is no longer needed or required must be de-identified or destroyed.

Queries and Complaints

39. Where information about a person's sex and/or gender is unclear, the department or agency should communicate directly with the individual to resolve the issue.
40. Departments and agencies should record and monitor complaints or queries made relating to the recording of sex and/or gender information in order to assess the success of policy changes and inform future policy in this area.
41. Departments and agencies should use the information from the monitoring of complaints to address concerns and amend relevant policies.
42. The *Sex Discrimination Act 1984* (Cth) includes protections against unlawful discrimination on the grounds of sexual orientation, gender identity and intersex status. The Australian Human Rights Commission is able to investigate and conciliate complaints of discrimination, harassment and bullying based on a person's gender identity and intersex status. Individuals who believe they have experienced unlawful discrimination may wish to contact the Commission's Complaints Information Service on 1300 656 419, 02 9284 9888, 1800 620 241 (TTY toll free) or [the Commission's website](#) for further information.
43. Individuals concerned about breaches of privacy may be referred to the Office of the Australian Information Commissioner (OAIC) on 1300 363 992 or directed to [the Office's website](#) which has information on how to make a privacy complaint.

Commencement and Implementation

44. These Guidelines commenced on 1 July 2013.¹⁰ All Australian Government departments and agencies are expected to progressively align their existing and future business practices with these Guidelines by 1 July 2016.

¹⁰ A minor update to these Guidelines was implemented in November 2015.

45. Implementing these Guidelines requires departments and agencies to undertake a review of legislative, regulatory or policy requirements relating to the collection of sex and/or gender information and amend these as required to ensure compliance. This includes information collected and records kept by departments and agencies as employers. Where there is no legislative or regulatory authority or policy or business need for the information, the requirement should be removed within three years.
46. Implementation may also require the redesign of paper and electronic forms.
47. Departments and agencies should pay particular attention to the use of titles in forms and personal records. It may be necessary to retrain staff to use updated forms and systems.
48. Departments and agencies that engage with members of the public on a regular basis should implement policies to uphold the Guidelines, including developing training for front-line staff relating to terminology, definitions and sensitivities associated with the intersex, transgender and/or gender diverse communities. The Guidelines should also be incorporated into diversity training.
49. Departments and agencies that engage with members of the public on a regular basis should also provide clear and accessible information on how sex and/or gender information can be changed on personal records, in line with and explicitly referencing the Guidelines on their website or other media as appropriate.
50. Departments and agencies that do not currently have any policies in place to assist staff in managing relationships between the organisation and members of the intersex, transgender and/or gender diverse community should develop such policies, including appropriate references to the Guidelines.
51. Where departments and agencies are jointly responsible with the states and territories for the maintenance and record of individuals' information, including sex and/or gender, those agencies should work with the states and territories to seek their agreement to implement these Guidelines.
52. Where departments are responsible for setting policy for other departments or agencies regarding sex and/or gender information they should work with these departments or agencies to ensure the Guidelines are reflected in policy and practice.

Where to go for More Information

53. An electronic version of these Guidelines and contact information for enquiries can be obtained at the Attorney-General's Department website [Gender Recognition](#).
54. For specific enquiries or feedback on these Guidelines, please contact the Attorney-General's Department via email at SexandGender@ag.gov.au.

Key Terms

Please note there may be multiple or different definitions of the following terms. The following definitions have been provided for the purposes of these Guidelines.

Australian Privacy Principles

Schedule 1 to the *Privacy Act 1988* (Cth) contains the Australian Privacy Principles which apply to Australian organisations, including all Australian Government agencies. The full text of the Australian Privacy Principles as set out in Schedule 1 to the *Privacy Act 1988* can be accessed [here](#).

Gender

Gender is part of a person's social and personal identity. It refers to each person's deeply felt internal and individual identity and the way a person presents and is recognised within the community. A person's gender refers to outward social markers, including their name, outward appearance, mannerisms and dress. A person's sex and gender may not necessarily be the same. An individual's gender may or may not correspond with their sex assigned at birth, and some people may identify as neither exclusively male nor female.

Indeterminate

For the purposes of these Guidelines, a person of indeterminate sex or gender is either someone whose biological sex cannot be unambiguously determined or someone who identifies as neither male nor female. Many terms are used to recognise people who do not fall within the traditional binary notions of sex and gender (male and female), including non-binary, gender diverse, gender queer, pan-gendered, androgynous and inter-gender. Some cultures may have their own terms for gender identities outside male and female, for example, 'sistergirl' and 'brotherboy' are used by some Aboriginal and Torres Strait Islander people.

Intersex

The term 'intersex' refers to people who are born with genetic, hormonal or physical sex characteristics that are not typically 'male' or 'female.' Intersex people have a diversity of bodies and identities.

Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist

For the purposes of these Guidelines:

- **Registered Medical Practitioner** means a medical practitioner registered with the Medical Board of Australia (or equivalent overseas authority). Registered medical practitioners may specialise in various medical fields including, but not limited to, surgery, urology, gynaecology, endocrinology, psychiatry and general practice.
- **Registered Psychologists** means a Psychologist who holds General registration status with the Psychology Board of Australia (or equivalent overseas authority).

Statements from persons not registered with the Medical Board of Australia or the Psychology Board of Australia (or equivalent overseas authorities) such as, but not limited to nurse practitioners, health practitioners and natural practitioners are not acceptable evidence of sex and/or gender.

Sex

For the purposes of these Guidelines, sex refers to the chromosomal, gonadal and anatomical characteristics associated with biological sex. Individuals may have a range of circumstances or undergo a variety of treatments that make it difficult to define a true biological sex.

Social footprint

A social footprint is evidence of a person's identity operating in the community. A social footprint can be established using credentials or other information (changes of name, details of education/qualifications, electoral register entries, employment history, and interactions with organisations such as Australia Post, banks, financial institutions and State and Territory public authorities) which establish a person's use of an identity in Australia over time.

Statement from a Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist

A statement signed by a Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist (General Registration). A sample, although non-compulsory, form is included at Appendix A. See also definition of Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist for more information.

Transgender/trans

The term 'trans' is a general term for a person whose gender is different to their sex at birth.

Valid Passport

A valid passport is a current Australian Passport or other travel document that was valid for at least two years on issue.

Appendix A – Sample statement from a Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist

This sample text is suggested for a statement from a Registered Medical Practitioner or Registered Psychologist (General registration) certifying the gender of a person. Please note that there is no requirement that this form of words be used in order for a statement to be valid evidence of gender.

**Registered Medical Practitioner/Psychologist letterhead
(including full name and contact details)**

I, <medical practitioner/psychologist's full name>, have a clinician/patient relationship with, and have treated, <name of patient> (OR have a clinician/patient relationship with <name of patient> and have reviewed and evaluated their history).

<Name of patient> identifies as the gender of _____.

Signature of Medical Practitioner / Psychologist
Signature block of Medical Practitioner / Psychologist

Registration number from the Medical Board of Australia or Psychology Board of Australia
(or equivalent overseas authority)

B. CANADA

1. Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code
2. Act to amend the Human Rights Act and the Vital Statistics Act 2017 (Yukon)
3. Vital Statistics Act (Northwest Territories)

First Session, Forty-second Parliament,
64-65 Elizabeth II, 2015-2016

Première session, quarante-deuxième législature,
64-65 Elizabeth II, 2015-2016

HOUSE OF COMMONS OF CANADA

CHAMBRE DES COMMUNES DU CANADA

BILL C-16

PROJET DE LOI C-16

An Act to amend the Canadian Human
Rights Act and the Criminal Code

Loi modifiant la Loi canadienne sur les droits
de la personne et le Code criminel

FIRST READING, MAY 17, 2016

PREMIÈRE LECTURE LE 17 MAI 2016

MINISTER OF JUSTICE

MINISTRE DE LA JUSTICE

BILL C-16

An Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code

Her Majesty, by and with the advice and consent of the Senate and House of Commons of Canada, enacts as follows:

R.S., c. H-6

Canadian Human Rights Act

1998, c. 9, s. 9; 2012, c. 1, s. 137(E)

1 Section 2 of the *Canadian Human Rights Act* is replaced by the following:

Purpose

2 The purpose of this Act is to extend the laws in Canada to give effect, within the purview of matters coming within the legislative authority of Parliament, to the principle that all individuals should have an opportunity equal with other individuals to make for themselves the lives that they are able and wish to have and to have their needs accommodated, consistent with their duties and obligations as members of society, without being hindered in or prevented from doing so by discriminatory practices based on race, national or ethnic origin, colour, religion, age, sex, sexual orientation, gender identity or expression, marital status, family status, disability or conviction for an offence for which a pardon has been granted or in respect of which a record suspension has been ordered.

1996, c. 14, s. 2; 2012, c. 1, s. 138(E)

2 Subsection 3(1) of the Act is replaced by the following:

Prohibited grounds of discrimination

3 (1) For all purposes of this Act, the prohibited grounds of discrimination are race, national or ethnic origin, colour, religion, age, sex, sexual orientation, gender identity or expression, marital status, family status, disability

90796

PROJET DE LOI C-16

Loi modifiant la Loi canadienne sur les droits de la personne et le Code criminel

Sa Majesté, sur l'avis et avec le consentement du Sénat et de la Chambre des communes du Canada, édicte :

L.R., ch. H-6

Loi canadienne sur les droits de la personne

1998, ch. 9, art. 9; 2012, ch. 1, art. 137(A)

1 L'article 2 de la *Loi canadienne sur les droits de la personne* est remplacé par ce qui suit :

Objet

2 La présente loi a pour objet de compléter la législation canadienne en donnant effet, dans le champ de compétence du Parlement du Canada, au principe suivant : le droit de tous les individus, dans la mesure compatible avec leurs devoirs et obligations au sein de la société, à l'égalité des chances d'épanouissement et à la prise de mesures visant à la satisfaction de leurs besoins, indépendamment des considérations fondées sur la race, l'origine nationale ou ethnique, la couleur, la religion, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle, l'identité ou l'expression de genre, l'état matrimonial, la situation de famille, la déficience ou l'état de personne graciée.

1996, ch. 14, art. 2; 2012, ch. 1, art. 138(A)

2 Le paragraphe 3(1) de la même loi est remplacé par ce qui suit :

Motifs de distinction illicite

3 (1) Pour l'application de la présente loi, les motifs de distinction illicite sont ceux qui sont fondés sur la race, l'origine nationale ou ethnique, la couleur, la religion, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle, l'identité ou

and conviction for an offence for which a pardon has been granted or in respect of which a record suspension has been ordered.

R.S., c. C-46

Criminal Code

2014, c. 31, s. 12

3 Subsection 318(4) of the *Criminal Code* is replaced by the following:

Definition of *identifiable group*

(4) In this section, *identifiable group* means any section of the public distinguished by colour, race, religion, national or ethnic origin, age, sex, sexual orientation, gender identity or expression, or mental or physical disability.

1995, c. 22, s. 6

4 Subparagraph 718.2(a)(i) of the Act is replaced by the following:

(i) evidence that the offence was motivated by bias, prejudice or hate based on race, national or ethnic origin, language, colour, religion, sex, age, mental or physical disability, sexual orientation, or gender identity or expression, or on any other similar factor,

l'expression de genre, l'état matrimonial, la situation de famille, l'état de personne graciée ou la déficience.

L.R., ch. C-46

Code criminel

2014, ch. 31, art. 12

3 Le paragraphe 318(4) du *Code criminel* est remplacé par ce qui suit :

Définition de *groupe identifiable*

(4) Au présent article, *groupe identifiable* s'entend de toute section du public qui se différencie des autres par la couleur, la race, la religion, l'origine nationale ou ethnique, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle, l'identité ou l'expression de genre ou la déficience mentale ou physique.

1995, ch. 22, art. 6

4 Le sous-alinéa 718.2a)(i) de la même loi est remplacé par ce qui suit :

(i) que l'infraction est motivée par des préjugés ou de la haine fondés sur des facteurs tels que la race, l'origine nationale ou ethnique, la langue, la couleur, la religion, le sexe, l'âge, la déficience mentale ou physique, l'orientation sexuelle ou l'identité ou l'expression de genre,

EXPLANATORY NOTES

Canadian Human Rights Act

Clause 1: Existing text of section 2:

2 The purpose of this Act is to extend the laws in Canada to give effect, within the purview of matters coming within the legislative authority of Parliament, to the principle that all individuals should have an opportunity equal with other individuals to make for themselves the lives that they are able and wish to have and to have their needs accommodated, consistent with their duties and obligations as members of society, without being hindered in or prevented from doing so by discriminatory practices based on race, national or ethnic origin, colour, religion, age, sex, sexual orientation, marital status, family status, disability or conviction for an offence for which a pardon has been granted or in respect of which a record suspension has been ordered.

Clause 2: Existing text of subsection 3(1):

3 (1) For all purposes of this Act, the prohibited grounds of discrimination are race, national or ethnic origin, colour, religion, age, sex, sexual orientation, marital status, family status, disability and conviction for an offence for which a pardon has been granted or in respect of which a record suspension has been ordered.

Criminal Code

Clause 3: Existing text of subsection 318(4):

(4) In this section, *identifiable group* means any section of the public distinguished by colour, race, religion, national or ethnic origin, age, sex, sexual orientation, or mental or physical disability.

Clause 4: Relevant portion of section 718.2:

718.2 A court that imposes a sentence shall also take into consideration the following principles:

(a) a sentence should be increased or reduced to account for any relevant aggravating or mitigating circumstances relating to the offence or the offender, and, without limiting the generality of the foregoing,

(i) evidence that the offence was motivated by bias, prejudice or hate based on race, national or ethnic origin, language, colour, religion, sex, age, mental or physical disability, sexual orientation, or any other similar factor,

...

shall be deemed to be aggravating circumstances;

NOTES EXPLICATIVES

Loi canadienne sur les droits de la personne

Article 1: Texte de l'article 2 :

2 La présente loi a pour objet de compléter la législation canadienne en donnant effet, dans le champ de compétence du Parlement du Canada, au principe suivant : le droit de tous les individus, dans la mesure compatible avec leurs devoirs et obligations au sein de la société, à l'égalité des chances d'épanouissement et à la prise de mesures visant à la satisfaction de leurs besoins, indépendamment des considérations fondées sur la race, l'origine nationale ou ethnique, la couleur, la religion, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle, l'état matrimonial, la situation de famille, la déficience ou l'état de personne gracée.

Article 2: Texte du paragraphe 3(1) :

3 (1) Pour l'application de la présente loi, les motifs de distinction illicite sont ceux qui sont fondés sur la race, l'origine nationale ou ethnique, la couleur, la religion, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle, l'état matrimonial, la situation de famille, l'état de personne gracée ou la déficience.

Code criminel

Article 3: Texte du paragraphe 318(4) :

(4) Au présent article, *groupe identifiable* s'entend de toute section du public qui se différencie des autres par la couleur, la race, la religion, l'origine nationale ou ethnique, l'âge, le sexe, l'orientation sexuelle ou la déficience mentale ou physique.

Article 4: Texte du passage visé de l'article 718.2 :

718.2 Le tribunal détermine la peine à infliger compte tenu également des principes suivants :

a) la peine devrait être adaptée aux circonstances aggravantes ou atténuantes liées à la perpétration de l'infraction ou à la situation du délinquant; sont notamment considérées comme des circonstances aggravantes des éléments de preuve établissant :

(i) que l'infraction est motivée par des préjugés ou de la haine fondés sur des facteurs tels que la race, l'origine nationale ou ethnique, la langue, la couleur, la religion, le sexe, l'âge, la déficience mentale ou physique ou l'orientation sexuelle,

**LEGISLATIVE ASSEMBLY
OF
YUKON**

Second Session of the
Thirty-fourth Legislative Assembly

**ASSEMBLÉE
LÉGISLATIVE DU
YUKON**

Deuxième session de la
Trente-quatrième Assemblée
législative

BILL NO. 5

**ACT TO AMEND THE HUMAN
RIGHTS ACT AND THE VITAL
STATISTICS ACT (2017)**

PROJET DE LOI N° 5

**LOI DE 2017 MODIFIANT LA LOI
SUR LES DROITS DE LA
PERSONNE ET LA LOI SUR LES
STATISTIQUES DE L'ÉTAT CIVIL**

First Reading:

Second Reading:

Committee of the Whole:

Third Reading:

Assented to:

Première lecture :

Deuxième lecture :

Comité plénier :

Troisième lecture :

Date de sanction :

ACT TO AMEND THE HUMAN RIGHTS ACT AND THE VITAL STATISTICS ACT (2017)

LOI DE 2017 MODIFIANT LA LOI SUR LES DROITS DE LA PERSONNE ET LA LOI SUR LES STATISTIQUES DE L'ÉTAT CIVIL

EXPLANATORY NOTE

This enactment amends the *Human Rights Act* to add gender expression and gender identity as prohibited grounds of discrimination.

This enactment amends the *Vital Statistics Act* and *Vital Statistics Regulations* to:

- permit a change of sex on a person's registration of birth, whether or not the person has had sex reassignment surgery; and
- allow for a person's sex to be recorded as something other than male or female.

NOTE EXPLICATIVE

Le présent texte modifie la *Loi sur les droits de la personne* pour ajouter l'identité et l'expression de genre comme motif illicite de distinction.

Le présent texte modifie aussi la *Loi sur les statistiques de l'état civil* et le *Règlement sur les statistiques de l'état civil* afin de :

- permettre le changement de sexe sur l'acte d'enregistrement de naissance d'une personne, peu importe si cette dernière a subi une chirurgie pour changement de sexe;
- permettre que le sexe d'une personne soit inscrit autrement que par masculin ou féminin.

BILL NO. 5

Thirty-fourth Legislative Assembly

Second Session

ACT TO AMEND THE HUMAN RIGHTS ACT AND THE VITAL STATISTICS ACT (2017)

The Commissioner of Yukon, by and with the advice and consent of the Legislative Assembly, enacts as follows

PART 1 HUMAN RIGHTS ACT

Human Rights Act amended

1 Section 2 amends the *Human Rights Act*.

Section 7 amended

2 In section 7, the following paragraph is added immediately after paragraph (f)

“(f.01) gender identity or gender expression;”.

PART 2 VITAL STATISTICS ACT

Vital Statistics Act amended

3 Sections 4 to 10 amend the *Vital Statistics Act*.

Section 1 amended

4(1) Section 1 is renumbered as subsection 1(1).

(2) The following subsections are added

PROJET DE LOI N° 5

Trente-quatrième Assemblée législative

Deuxième session

LOI DE 2017 MODIFIANT LA LOI SUR LES DROITS DE LA PERSONNE ET LA LOI SUR LES STATISTIQUES DE L'ÉTAT CIVIL

Le Commissaire du Yukon, sur l'avis et avec le consentement de l'Assemblée législative, édicte :

PARTIE 1 LOI SUR LES DROITS DE LA PERSONNE

Modification de la Loi sur les droits de la personne

1 L'article 2 modifie la *Loi sur les droits de la personne*.

Modification de l'article 7

2 L'article 7 est modifié par insertion, après l'alinéa f), de ce qui suit :

« f.01) l'identité ou l'expression de genre; ».

PARTIE 2 LOI SUR LES STATISTIQUES DE L'ÉTAT CIVIL

Modification de la Loi sur les statistiques de l'état civil

3 Les articles 4 à 10 modifient la *Loi sur les statistiques de l'état civil*.

Modification de l'article 1

4(1) L'article 1 devient le paragraphe 1(1).

(2) Les paragraphes qui suivent sont

immediately after subsection 1(1)

“(2) If there is a requirement under this Act to specify sex, a gender-neutral marker may be used.

(3) Subsection (2) does not apply in respect of a notice of birth described in section 3.”

Section 12 replaced

5 Section 12 is replaced with the following

“Notation of change of the sex on registration of birth

12(1) A person who is 16 years of age or more may apply to the registrar, in accordance with this section and the regulations, for a notation of change of the sex on the person’s registration of birth if

- (a) the person would like the notation of change; and
- (b) the birth is registered in Yukon.

(2) A person authorized to do so by the regulations may apply to the registrar, in accordance with this section and the regulations, for a notation of change of the sex on the registration of birth of a person who is under 16 years of age if

- (a) the person who is under 16 years of age would like the notation of change; and
- (b) the birth is registered in Yukon.

(3) If the registrar, on receipt of an application that meets the requirements of this section and the regulations and on payment of the prescribed fee, is satisfied as to the truth and sufficiency of the matters stated in the application, the registrar shall make a notation of the change on the person’s registration of

insérés après le paragraphe 1(1) :

« (2) S’il est obligatoire de préciser le sexe en vertu de la présente loi, une désignation non genrée peut être utilisée.

(3) Le paragraphe (2) ne s’applique pas à un avis de naissance visé à l’article 3. »

Remplacement de l’article 12

5 L’article 12 est remplacé par ce qui suit :

« Mention de changement de sexe sur un acte d’enregistrement de naissance

12(1) Une personne d’au moins 16 ans peut, en conformité avec le présent article et les règlements, demander au registraire qu’une mention de changement de sexe soit apposée sur son acte d’enregistrement de naissance si les conditions suivantes sont réunies :

- a) la personne aimerait que la mention de changement soit apposée;
- b) la naissance est enregistrée au Yukon.

(2) Une personne autorisée à le faire par règlement peut, en conformité avec le présent article et les règlements, demander au registraire qu’une mention de changement de sexe soit apposée sur l’acte d’enregistrement de naissance d’une personne qui a moins de 16 ans si les conditions suivantes sont réunies :

- a) la personne qui a moins de 16 ans aimerait que la mention de changement soit apposée;
- b) la naissance est enregistrée au Yukon.

(3) Si le registraire, sur réception d’une demande qui satisfait aux exigences du présent article et des règlements et après versement des droits réglementaires, est convaincu de la véracité et de la validité des faits énoncés dans la demande, il appose une mention du changement sur l’acte d’enregistrement de

birth.

(4) If the registrar is not satisfied as to the truth and sufficiency of the matters stated in the application, the registrar shall request further details from the applicant, and may request further details from any person the registrar believes to have knowledge of those matters.

(5) If the registrar, on receipt of further details, is satisfied as to the truth and sufficiency of the matters stated in the application, the registrar shall make a notation of the change on the person's registration of birth.

(6) A birth certificate issued after the making of a notation under this section shall be issued as if the registration had been made with the sex as changed (if changed more than once, as changed most recently before the certificate is issued)."

Section added

6 The following section is added immediately after section 12

"Supreme Court order

12.01(1) This section applies in respect of an application under subsection 12(2).

(2) On application, the Supreme Court may make an order

(a) authorizing a person, other than a person authorized to do so by the regulations, to apply for the notation of change; or

(b) dispensing with a consent required by the regulations.

(3) The primary consideration of the court in making an order under subsection (2) is the best interests of the person who is under 16

naissance de la personne.

(4) S'il n'est pas convaincu de la véracité et de la validité des faits énoncés dans la demande, le registraire demande des renseignements supplémentaires à l'auteur de la demande et peut demander des renseignements supplémentaires à une personne qui, selon lui, a une connaissance des faits.

(5) Si, après avoir reçu les renseignements supplémentaires, le registraire est convaincu de la véracité et de la validité des faits énoncés dans la demande, il appose une mention du changement sur l'acte d'enregistrement de naissance de la personne.

(6) Un certificat de naissance délivré après l'apposition d'une mention en vertu du présent article est délivré comme si l'enregistrement avait été fait avec le sexe ainsi modifié (s'il a été modifié plus d'une fois, tel que modifié la dernière fois avant la délivrance du certificat). »

Nouvel article

6 L'article qui suit est inséré après l'article 12 :

« Ordonnance de la Cour suprême

12.01(1) Le présent article s'applique à une demande en vertu du paragraphe 12(2).

(2) Sur demande, la Cour suprême peut rendre une ordonnance :

a) soit autorisant une personne, autre qu'une personne autorisée à le faire par règlement, à demander la mention de changement;

b) soit accordant une dispense relativement à un consentement exigé en vertu des règlements.

(3) L'intérêt de la personne qui a moins de 16 ans constitue la principale considération de la Cour pour rendre une ordonnance en vertu

years of age.”

Section added

7 The following section is added immediately after section 32

“Return of certificate

32.01(1) This section applies where an alteration, addition, correction or notation of change has been made under this Act in relation to a registration.

(2) The registrar may cancel a certificate in respect of, or a certified copy of, a registration that was issued before the making of the alteration, addition, correction or notation.

(3) The registrar may request that a person who has in their possession a certificate in respect of, or certified copy of, a registration that was issued before the making of the alteration, addition, correction or notation, deliver the certificate or certified copy to the registrar for cancellation.”

Section 33 amended

8 In subsection 33(1), the expression “a sex change” is replaced with the expression “change of sex”.

Sections 35 and 36 amended

9 In sections 35 and 36, the expression “sex changes” is replaced with the expression “notations of change of sex”.

du paragraphe (2). »

Nouvel article

7 L’article qui suit est inséré après l’article 32 :

« Renvoi de certificat

32.01(1) Le présent article s’applique lorsqu’il y a eu modification, ajout, correction ou apposition d’une mention de changement en vertu de la présente loi relativement à un acte d’enregistrement.

(2) Le registraire peut annuler un certificat relativement à un acte d’enregistrement, ou une copie certifiée conforme de celui-ci, délivré avant la modification, l’ajout, la correction ou l’apposition d’une mention.

(3) Le registraire peut demander qu’une personne qui est en possession d’un certificat relativement à un acte d’enregistrement, ou d’une copie certifiée conforme de celui-ci, délivré avant qu’une modification, un ajout ou une correction soit effectué ou qu’une mention soit apposée, de lui renvoyer le certificat ou la copie certifiée conforme en vue de son annulation. »

Modification de l’article 33

8 Le paragraphe 33(1) est modifié en remplaçant l’expression « d’un décès ou d’une mention de changement » par l’expression « ou d’un décès ou de mention de changement ».

Modification des articles 35 et 36

9 Les articles 35 et 36 sont modifiés en remplaçant les expressions « les changements de sexe » et « des changements de sexe » par les expressions « les mentions de changement de sexe » et « des mentions de changement de sexe », respectivement.

Section 41 amended

10 In section 41, the following paragraph is added immediately after paragraph (d)

“(d.01) respecting persons authorized to make, and the information and documents required for, applications for notations of change of the sex on registrations of birth;”.

PART 3 VITAL STATISTICS REGULATIONS

Vital Statistics Regulations amended

11 Sections 12 and 13 amend the *Vital Statistics Regulations*.

Sections added

12 The following sections are added immediately after section 3

“Notation of change of the sex on registration of birth of person 16 years of age or more

3.01 An application under subsection 12(1) of the Act is to be made in the form required by the registrar and include a declaration by the applicant stating that the applicant meets the criteria set out in subsection 12(1) of the Act.

Notation of change of the sex on registration of birth of young person

3.02(1) In this section
“confirming adult” means a person who is

- (a) a medical practitioner;
- (b) licensed or registered to practice in a province as a psychologist;

Modification de l'article 41

10 L'article 41 est modifié par insertion, après l'alinéa d), de l'alinéa qui suit :

« d.01) désigner les personnes autorisées à présenter des demandes de mention de changement de sexe sur les actes d'enregistrement des naissances et les renseignements et les documents requis pour ces demandes; ».

PARTIE 3 RÈGLEMENT SUR LES STATISTIQUES DE L'ÉTAT CIVIL

Modification du Règlement sur les statistiques de l'état civil

11 Les articles 12 et 13 modifient le *Règlement sur les statistiques de l'état civil*.

Nouveaux articles

12 Les articles qui suivent sont insérés après l'article 3 :

« Mention de changement de sexe sur l'acte d'enregistrement de naissance d'une personne d'au moins 16 ans

3.01 La demande en vertu du paragraphe 12(1) de la Loi est présentée selon le formulaire fixé par le registraire et contient une déclaration de l'auteur de la demande déclarant qu'il répond aux conditions prévues au paragraphe 12(1) de la Loi.

Mention de changement de sexe sur l'acte d'enregistrement de naissance d'un adolescent

3.02(1) Les définitions qui suivent s'appliquent au présent article.

« adolescent » Personne qui a moins de 16 ans. “*young person*”

« adulte confirmant » Personne qui est :

- (c) a registered nurse;
- (d) a nurse practitioner;
- (e) employed in the field of social work, and
 - (i) has a Bachelor of Social Work degree or a Master of Social Work degree, or
 - (ii) has qualifications and experience in social work acceptable to the registrar;
- (f) a lawyer;
- (g) a chief or councillor of a Yukon First Nation;
- (h) a teacher within the meaning of the *Teaching Profession Act*; or
- (i) employed at a school (within the meaning of the *Education Act*) as a school counsellor. « *adulte confirmant* »

“young person” means a person who is under 16 years of age. « *adolescent* »

“Yukon First Nation” has the same meaning as in the *Act Approving Yukon Land Claim Final Agreements*; « *première nation du Yukon* »

(2) The following persons are authorized to make an application under subsection 12(2) of the Act for a notation of change of the sex on the registration of birth of a young person

- (a) a person who has custody of the young person; or
- (b) a person authorized under paragraph 12.01(2)(a) of the Act to make the application.

(3) The application is to be made in the form required by the registrar, and be accompanied

- a) un médecin;
- b) titulaire d’une licence ou inscrite pour exercer la profession de psychologue dans une province;
- c) une infirmière autorisée;
- d) une infirmière praticienne;
- e) employée dans le domaine du travail social et qui :
 - (i) soit est titulaire d’un baccalauréat ou d’une maîtrise en travail social,
 - (ii) soit dispose de compétences et d’une expérience en travail social que le registraire estime acceptables;
- f) un avocat;
- g) un chef ou un conseiller d’une première nation du Yukon;
- h) un enseignant au sens de la *Loi sur la profession de l’enseignement*;
- i) employée dans une école (au sens de la *Loi sur l’éducation*) à titre de conseiller scolaire. “*confirming adult*”

« première nation du Yukon » S’entend au sens de la *Loi approuvant les ententes définitives avec les premières nations du Yukon*. “*Yukon First Nation*”

(2) Les personnes suivantes sont autorisées à présenter une demande en vertu du paragraphe 12(2) de la Loi pour l’apposition d’une mention de changement de sexe sur l’acte d’enregistrement d’un adolescent :

- a) une personne qui a la garde de l’adolescent;
- b) une personne autorisée à présenter la demande en vertu de l’alinéa 12.01(2)a) de la Loi.

(3) La demande est présentée selon le formulaire fixé par le registraire et est

by

(a) a declaration by the applicant stating that the young person meets the criteria set out in subsection 12(2) of the Act;

(b) a statement from a confirming adult stating that they have met with the young person and that, in their opinion, the young person would like the notation of change;

(c) the written consent of all persons having custody of the young person (to the extent that an order dispensing with a consent has not been made under paragraph 12.01(2)(b) of the Act); and

(d) if the young person is 12 years of age or more, the written consent of the young person (unless an order dispensing with the consent has been made under paragraph 12.01(2)(b) of the Act).”

Forms replaced

13(1) The “Physician’s Notice of Live Birth or Stillbirth” form is replaced with the attached “Physician’s Notice of Live Birth or Stillbirth” form.

(2) The “Registration of Marriage” form is replaced with the attached “Registration of Marriage” form.

PART 4 COMING INTO FORCE

Coming into force

14(1) Subject to subsection (2), this Act comes into force on the day on which it is assented to.

(2) Section 4 comes into force on a day to be fixed by the Commissioner in Executive Council.

accompagnée de ce qui suit :

a) une déclaration de l’auteur de la demande déclarant que l’adolescent répond aux conditions prévues au paragraphe 12(2) de la Loi;

b) une déclaration d’un adulte confirmant dans laquelle il déclare qu’il a rencontré l’adolescent et que, selon lui, l’adolescent aimerait que la mention de changement soit apposée;

c) le consentement écrit de toutes les personnes qui ont la garde de l’adolescent (dans la mesure où une ordonnance de dispense de consentement n’a pas été rendue en vertu de l’alinéa 12.01(2)b) de la Loi);

d) si l’adolescent est âgé d’au moins 12 ans, le consentement écrit de l’adolescent (sauf si une ordonnance de dispense de consentement a été rendue en vertu de l’alinéa 12.01(2)b) de la Loi). »

Remplacement de formulaires

13(1) Le formulaire « Avis de naissance vivante ou de mortinaissance établi par le/la médecin » est remplacé par le formulaire « Avis de naissance vivante ou de mortinaissance établi par le médecin » joint en annexe.

(2) Le formulaire « Enregistrement de mariage » est remplacé par le formulaire « Enregistrement de mariage » joint en annexe.

PARTIE 4 ENTRÉE EN VIGUEUR

Entrée en vigueur

14(1) Sous réserve du paragraphe (2), la présente loi entre en vigueur à la date de sa sanction.

(2) L’article 4 entre en vigueur à la date que fixe le commissaire en conseil exécutif.

Amendment to Sex Designation

Modification de la désignation du sexe

Definition: "gender reassignment surgery"	<p>41. (1) In this section and section 42, "gender reassignment surgery" means surgery that results in a change of a person's anatomical gender structure to a sex other than that which appears on the person's birth registration statement.</p>	<p>41. (1) Dans le présent article et l'article 42, «chirurgie pour changement de sexe» s'entend de la chirurgie que subit une personne afin de changer son sexe anatomique en un sexe différent de celui qui est précisé dans la déclaration d'enregistrement de naissance la concernant.</p>	<p>Définition : «chirurgie pour changement de sexe»</p>
Application for amendment to designation of sex	<p>(2) A person who has undergone gender reassignment surgery may apply to the Registrar General to amend the designation of sex on the person's birth registration statement to be consistent with the results of the surgery.</p>	<p>(2) La personne qui a subi une chirurgie pour changement de sexe peut demander au registraire général que soit modifiée la désignation de sexe dans la déclaration d'enregistrement de naissance la concernant pour qu'elle corresponde au résultat de la chirurgie.</p>	<p>Demande de modification de la désignation de sexe</p>
Requirements	<p>(3) An applicant under subsection (2) shall include the following with his or her application:</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) a document satisfactory to the Registrar General signed by a medical practitioner legally qualified to practice medicine in the jurisdiction in which the gender reassignment surgery has been performed, certifying that <ul style="list-style-type: none"> (i) he or she performed the gender reassignment surgery on the applicant, and (ii) as a result of the gender reassignment surgery, the designation of sex of the applicant should be changed; (b) a document satisfactory to the Registrar General signed by a medical practitioner legally qualified to practice medicine in a province or territory who did not perform the gender reassignment surgery on the applicant, certifying that <ul style="list-style-type: none"> (i) the medical practitioner has examined the applicant, (ii) the results of the examination substantiate that gender reassignment surgery has been performed on the applicant, and (iii) as a result of the gender reassignment surgery, the designation of sex of the applicant should be changed; (c) satisfactory evidence that the applicant is the person named in the birth registration statement; (d) any other evidence that the Registrar General may require. 	<p>(3) La demande prévue au paragraphe (2) est accompagnée de ce qui suit :</p> <ul style="list-style-type: none"> a) un certificat à la satisfaction du registraire général signé par un médecin légalement compétent pour exercer la médecine dans le ressort territorial où a eu lieu la chirurgie pour changement de sexe dans lequel il atteste ce qui suit : <ul style="list-style-type: none"> (i) il a effectué la chirurgie en question sur l'auteur de la demande, (ii) étant donné cette chirurgie, la désignation de sexe de l'auteur de la demande devrait être modifiée; b) un certificat à la satisfaction du registraire général signé par un médecin légalement compétent pour exercer la médecine dans une province ou un territoire qui n'a pas effectué la chirurgie pour changement de sexe en question sur l'auteur de la demande, dans lequel il atteste ce qui suit : <ul style="list-style-type: none"> (i) il a examiné l'auteur de la demande, (ii) son examen confirme que la chirurgie pour changement de sexe a bel et bien été effectuée sur l'auteur de la demande, (iii) étant donné cette chirurgie, la désignation de sexe de l'auteur de la demande devrait être modifiée; c) une preuve satisfaisante établissant que l'auteur de la demande est bien la personne nommée dans la déclaration d'enregistrement de naissance; d) toute autre preuve qu'exige le registraire général. 	<p>Contenu obligatoire</p>
Other evidence	<p>(4) Where the Registrar General is satisfied that it is not reasonably possible to obtain a medical certificate referred to in paragraph (3)(a), the applicant shall</p>	<p>(4) Lorsque le registraire général estime qu'il n'est pas raisonnablement possible d'obtenir le certificat médical visé à l'alinéa (3)a), l'auteur de la demande</p>	<p>Autre preuve</p>

submit such other evidence as the Registrar General may require.

présente toute autre preuve qu'exige le registraire général.

Amendment to designation of sex

42. (1) The Registrar General shall amend a birth registration statement to change the designation of sex of an applicant if the Registrar General

- (a) receives
 - (i) an application under subsection 41 (2), and
 - (ii) payment of the prescribed fee; and
- (b) is satisfied that the amendment is consistent with the results of the gender reassignment surgery.

42. (1) Le registraire général modifie la déclaration d'enregistrement de naissance afin de changer la désignation de sexe de l'auteur de la demande aux conditions suivantes :

- a) il recoit, à la fois :
 - (i) la demande prévue au paragraphe 41 (2),
 - (ii) le paiement du droit réglementaire;
- b) il est convaincu que la modification correspond au résultat de la chirurgie pour changement de sexe.

Modification de la désignation de sexe

Reasons for refusal

(2) On refusing to amend a birth registration statement under this section, the Registrar General shall provide written reasons to the applicant.

(2) Dès qu'il refuse de modifier une déclaration d'enregistrement de naissance en vertu du présent article, le registraire général remet les motifs écrits à l'auteur de la demande.

Motifs de refus

PART 4 REGISTRATION OF STILLBIRTHS

PARTIE 4 ENREGISTREMENT DES MORTINAISSANCES

Stillbirth Registration Statement

Déclaration d'enregistrement de mortinaissance

Registration of stillbirths

43. Every stillbirth that occurs in the Northwest Territories must be registered as provided in this Part.

43. Toute mortinaissance qui survient dans les Territoires du Nord-Ouest doit être enregistrée en conformité avec la présente partie.

Enregistrement des mortinaissances

Duty to enter personal particulars

44. (1) Where a stillbirth occurs in the Northwest Territories, the person who would have been responsible for the registration under subsection 24(1) had the stillbirth been a birth shall, without delay after the stillbirth, enter the personal particulars of the stillborn child on a stillbirth registration statement and submit the statement to a person required to complete the medical certificate portion of the statement under section 45.

44. (1) Lorsqu'une mortinaissance survient dans les Territoires du Nord-Ouest, la personne qui, en vertu du paragraphe 24(1), aurait été responsable de l'enregistrement si l'enfant avait vécu inscrit sans délai après la mortinaissance les renseignements personnels concernant l'enfant mort-né dans la déclaration d'enregistrement de mortinaissance et remet la déclaration à l'une des personnes qui doit remplir la section certificat médical de la déclaration en vertu de l'article 45.

Obligation d'inscrire les renseignements personnels

Requirements

(2) A stillbirth registration statement must include particulars of

- (a) the stillborn child;
- (b) the mother; and
- (c) the father or other parent, if the father or other parent signs the statement.

(2) La déclaration d'enregistrement de mortinaissance doit inclure à la fois les renseignements concernant :

- a) l'enfant mort-né;
- b) la mère;
- c) le père ou l'autre parent, s'il signe la déclaration.

Contenu obligatoire

Multiple stillbirths

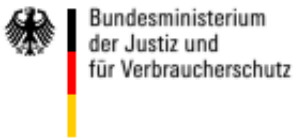
(3) If a pregnancy results in the stillbirth of more than one child, a separate stillbirth registration statement must be completed for each child and each statement must indicate the number of stillborn children.

(3) En cas de mortinaissances multiples à la suite d'une même grossesse, une déclaration d'enregistrement de mortinaissance distincte doit être remplie pour chaque enfant, chacune devant préciser le nombre d'enfants morts-nés.

Mortinaissances multiples

C. DUTSLAND

1. Artikel 22 Personenstandsgesetz

[← zurück](#)[Nichtamtliches Inhaltsverzeichnis](#)[weiter →](#)

Personenstandsgesetz (PStG)

§ 22 Fehlende Angaben

- (1) Kann der Anzeigende die Vornamen des Kindes nicht angeben, so müssen sie binnen eines Monats mündlich oder schriftlich angezeigt werden. Sie werden alsdann bei dem Geburtseintrag beurkundet.
- (2) Die Vornamen des Kindes können nachträglich auch bei einem anderen Standesamt als dem, das die Geburt des Kindes beurkundet hat, angezeigt werden.
- (3) Kann das Kind weder dem weiblichen noch dem männlichen Geschlecht zugeordnet werden, so ist der Personenstandsfall ohne eine solche Angabe in das Geburtenregister einzutragen.

[zum Seitenanfang](#)[Datenschutz](#)[Seite ausdrucken](#)

D. MALTA

1. Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act (GIGESC Act)

CHAPTER 540

GENDER IDENTITY, GENDER EXPRESSION AND SEX CHARACTERISTICS ACT

To provide for the recognition and registration of the gender of a person and to regulate the effects of such a change, as well as the recognition and protection of the sex characteristics of a person.

14th April, 2015

ACT XI of 2015, as amended by [Acts XX of 2015](#) and [LVI of 2016](#).

1. The short title of this Act is the Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act. Short title.
2. In this Act, unless the context otherwise requires: Interpretation.
Amended by:
LVI. 2016.2.
 - "Director" means the Director for Public Registry;
 - "gender expression" refers to each person's manifestation of their gender identity, and, or the one that is perceived by others;
 - "gender identity" refers to each person's internal and individual experience of gender, which may or may not correspond with the sex assigned at birth, including the personal sense of the body (which may involve, if freely chosen, modification of bodily appearance and, or functions by medical, surgical or other means) and other expressions of gender, including name, dress, speech and mannerisms;
 - "gender marker" refers to the identifier which classifies persons within a particular sex category;
 - "interdisciplinary team" refers to the team established by article 14;
 - "lived gender" refers to each person's gender identity and its public expression over a sustained period of time;
 - "Minister" means the Minister responsible for equality;
 - "minor" means a person who has not as yet attained the age of sixteen years;
 - "Notary" means a person holding a warrant to practise as a Notary Public in Malta in accordance with the [Notarial Profession and Notarial Archives Act](#); and
 - "sex characteristics" refers to the chromosomal, gonadal and anatomical features of a person, which include primary characteristics such as reproductive organs and genitalia and, or in chromosomal structures and hormones; and secondary characteristics such as muscle mass, hair distribution, breasts and, or structure.
3. (1) All persons being citizens of Malta have the right to - Right to gender
identity.
 - (a) the recognition of their gender identity;
 - (b) the free development of their person according to their gender identity;
 - (c) be treated according to their gender identity and,

particularly, to be identified in that way in the documents providing their identity therein; and

- (d) bodily integrity and physical autonomy.
- (2) Without prejudice to any provision of this Act -
 - (a) a person's rights, relationship and obligations arising out of parenthood or marriage shall in no way be affected;
 - (b) the person's rights arising out of succession, including but not limited to any testamentary dispositions made in one's favour, and any obligations and, or rights subjected to or acquired prior to the date of change of gender identity shall in no way be affected; and
 - (c) any personal or real right already acquired by third parties or any privilege or hypothecary right of a creditor acquired before the change in the gender identity of the person shall in no way be affected.
- (3) The gender identity of the individual shall be respected at all times.
- (4) The person shall not be required to provide proof of a surgical procedure for total or partial genital reassignment, hormonal therapies or any other psychiatric, psychological or medical treatment to make use of the right to gender identity.

Change of gender
identity.
Amended by:
XX. 2015.3.

4. (1) It shall be the right of every person who is a Maltese citizen to request the Director to change the recorded gender and, or first name, if the person so wishes to change the first name, in order to reflect that person's self determined gender identity.

(2) The request shall be made by means of a note of registration published in accordance with article 5(3).

(3) The Director shall not require any other evidence other than the declaratory public deed published in accordance with article 5.

(4) The Director shall within fifteen days from the filing of the note of enrolment by the Notary at the public registry, enter a note in the act of birth of the applicant.

(5) The provisions of article 249 of the [Civil Code](#) shall *mutatis mutandis* apply.

- (6) (a) The person who made a request in accordance with sub-article (1) shall also be entitled to demand that a full certificate of the act of birth showing the particulars resulting from the annotations be issued to them so however that there shall be indicated on such certificates the annotations that have been made upon it by virtue of a decree of a court or in terms of the procedure established under this Act without the details of the said annotations being specified.
- (b) Every person who has made use of the procedure in accordance with article 257 of the Civil Code and to whom a birth certificate has been issued in accordance

Cap. 16.

with article 257C of the said Code shall be entitled also to demand the issue of his or her complete birth certificate which results from these annotations and there shall be indicated on the same certificate the annotations that were made by virtue of the court judgment given in accordance with the provisions of article 257 of the said Code, without the details of the specific annotations.

- (c) A person whose request to the Court of Revision of Notarial Acts, for a correction in the name and gender assigned to them in their act of birth, shall be entitled to demand that a full certificate of their act of birth showing the particulars resulting from the annotations be issued to them so however that there shall be indicated on such certificate that annotations have been made upon it by virtue of a decree of a court without the details of the said annotations being specified.
- (d) Within seven days from receipt of a request made for the issue of a birth certificate drawn up in accordance with this article, the Director shall not give any information contained in the register indicating the original act of birth except insofar as provided in this article.

(7) The said information or copy of the original act of birth may be given:

- (a) with the consent of the person to whom the certificate refers; or
- (b) when there is no such consent, upon an order of the Court (Voluntary Jurisdiction Section) or of another Court taking cognizance of a cause where the necessity of the presentation of that certificate or information arises, where the Court is satisfied that the issuing of the said certificate or information is necessary to defend or safeguard a right or a legitimate interest of the person making the demand which, after taking into consideration all relevant circumstances, the court's considerations should prevail over the right to privacy of the person to whom the certificate refers.

(8) A person who was granted international protection in terms of the [Refugees Act](#), and in terms of any other subsidiary legislation issued under the [Refugees Act](#), and who wants to change the recorded gender and first name, if the person so wishes to change the first name, shall make a declaration confirmed on oath before the Commissioner for Refugees declaring the person's self-determined gender and first name. The Commissioner for Refugees shall record such amendment in their asylum application form and protection certificate within fifteen days.

Cap. 420.

4A. (1) The Court which would have issued the court decree of adoption may, on an application of an adopting person in the case of a minor or an adopted person, amend the decree by changing the gender of the person and the first name if the person chooses to

Change of gender
identity of adopted
persons.
Added by:
XX. 2015.4.

change his first name; and when such decree is so amended, the Court Registrar shall see that the amendment is communicated to the Director within fifteen days from the delivery of such decree; and every correction or addition in the Register of Adopted Persons or the deletion of the registration marker on the register of acts of birth or the Register of Adopted Persons that is needed shall be made in that manner:

Provided that before the end of the fifteen days from the award of the amending decree, the adopted person shall make a public declaratory act in accordance with article 5 that reflects the changes ordered in the Court decree.

(2) When the adoption decree is amended every authenticated copy of the relative registration in the Register of Adopted Persons that can be issued by virtue of article 269(5) of the Civil Code shall be a copy of the registration so amended, without the reproduction of any note or marker of the amendment or something which has been deleted by virtue of such power; and every authentic copy of registration in any registry that is a registration the marker of which has been deleted shall be considered as an exact copy only if the marker and also the deletion are not shown therein.

Functions of the
Notary.

5. (1) The drawing up of the declaratory public deed shall contain the following elements:

- (a) a copy of the act of birth of the applicant;
- (b) a clear, unequivocal and informed declaration by the applicant that one's gender identity does not correspond to the assigned sex in the act of birth;
- (c) a specification of the gender particulars;
- (d) the first name with which the applicant wants to be registered; and
- (e) all the prescribed elements required in accordance with the [Notarial Profession and Notarial Archives Act](#).

Cap. 55

(2) The Notary shall not request any psychiatric, psychological or medical documents for the drawing up of the declaratory public deed.

Cap. 55.

(3) Every Notary receiving such an act must deliver to the Director a note in accordance with article 50 of the [Notarial Profession and Notarial Archives Act](#).

Effective date.

6. The date of entry of the note by the Director in accordance with sub-article (4) of article 4 shall be considered, for all purposes of the law, as the effective date from when the person is considered to belong to the gender indicated in the note.

Minors.

7. (1) The persons exercising parental authority over the minor or the tutor of the minor may file an application in the registry of the Civil Court (Voluntary Jurisdiction Section) requesting the Court to change the recorded gender and first name of the minor in order to reflect the minor's gender identity.

(2) When an application under sub-article (1) is made on behalf of a minor, the Court shall:

- (a) ensure that the best interests of the child as expressed in the Convention on the Rights of the Child be the paramount consideration; and
- (b) give due weight to the views of the minor having regard to the minor's age and maturity.

(3) If the Court accedes to the request made in accordance with sub-article (1), the Court shall order the Director to change the recorded gender and first name of the minor in the act of birth of the minor.

(4) The persons exercising parental authority over the minor or the tutor of the minor whose gender has not been declared at birth, shall before the minor attains the age of eighteen, file an application in the registry of the Civil Court (Voluntary Jurisdiction Section) in order to declare the gender and the first name of the minor, if the minor wants to change the first name, and following the express consent of the minor, taking into consideration the evolving capacities and the best interests of the minor. The Civil Court (Voluntary Jurisdiction Section) shall order the Director to record the gender and first name of the minor in the act of birth of the minor.

8. (1) Accessibility to the full act of birth shall be limited solely and exclusively to the person who has attained the age of eighteen years and to whom that act of birth relates or by a court order.

Amendment to the act of birth.

(2) An amendment to the act of birth made in terms of this Act by a person who is not at the time a minor, once completed, can only be modified again by a court order.

9. (1) A final decision about a person's gender identity, which has been determined by a competent foreign court or responsible authority acting in accordance with the law of that country, shall be recognised in Malta.

Foreign decisions.
Amended by:
LVI. 2016.3.

(2) A gender marker other than male or female, or the absence thereof, recognised by a competent foreign court or responsible authority acting in accordance with the law of that country is recognised in Malta.

9A. (1) A person who is detained in any gender-segregated facility in Malta may have such person's gender recognised by means of an affidavit confirming such lived gender and the intention of the person to continue living according to such gender throughout the period of detention.

Recognition of gender identity in detention.
Added by:
LVI. 2016.4.

(2) The affidavit referred to in sub-article (1) shall be subject to the procedures set out in the Code of Organisation and Civil Procedure.

Cap. 12.

(3) The affidavit mentioned in sub-article (1) shall cease to have effect upon the expiration of the period of detention.

Amendments in
other official
documents.
Amended by:
XX. 2015.5.

10. (1) A person shall, not later than one month from the publication of the declaratory deed, indicate to the Director the acts of civil status, other than the act of birth, which need to be amended:

Provided that the person shall be entitled to demand to be given the complete certificate of the civil status acts resulting from these annotations and there shall be indicated on the same acts the annotations made by virtue of this Act, without the details of the specific annotations.

Cap. 258.

(2) A person, in respect of whom an amendment to the act of birth has been made in accordance with the provisions of this Act shall, within fifteen days from the date specified in article 6, request the authorised officers in terms of the [Identity Card and other Identity Documents Act](#) to amend the identity card and other identification documents of the person and to issue a new identity card and other identification documents indicating the gender and the first name of the person reflecting the amendment made in the act of birth of the person.

(3) A person may also, on the payment of such fee as may be prescribed, request any other competent authority, department, employer, educational or other institution to issue any official document or certificate relative to them indicating the change in gender and first name of the person.

Offences.

11. (1) Whosoever shall knowingly expose any person who has availed of the provisions of this Act, or shall insult or revile a person, shall upon conviction be liable to a fine (*multa*) of not less than one thousand euro (€1,000) and not exceeding five thousand euro (€5,000).

Cap. 9

(2) Saving the provisions of article 83B of the [Criminal Code](#), when an offence is motivated by gender expression and sex characteristics, the punishment shall be that laid down in the said article.

(3) Whosoever knowingly violates any of the provisions of this Act, shall upon conviction be liable to a fine (*multa*) of not less than five hundred euro (€500) and not exceeding one thousand euro (€1,000).

Data protection.

12. A person who in the course of the discharge of official duties was involved with a matter relating to this Act, shall not disclose such matter in accordance with the [Professional Secrecy Act and the Data Protection Act](#):

Cap. 377.
Cap. 440.

Cap. 55.

Provided that the copies of the public deed referred to in article 5 published in terms of the [Notarial Profession and Notarial Archives Act](#) shall not be deemed to have been issued in violation of this article.

Anti-
discrimination and
promotion of
equality.

13. (1) Every norm, regulation or procedure shall respect the right to gender identity. No norm or regulation or procedure may limit, restrict, or annul the exercise of the right to gender identity, and all norms must always be interpreted and enforced in a manner that favours access to this right.

(2) The public service has the duty to ensure that unlawful sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics discrimination and harassment are eliminated, whilst its services must promote equality of opportunity to all, irrespective of sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics.

(3) The provisions of this Act shall apply to the private sector, all public sector and public service departments, agencies and all competent authorities that maintain personal records and, or collect gender information. Such forms, records and or information shall be assessed and modified to reflect the new standards established by this Act within a maximum of three years from the date of entry into force of this Act.

14. (1) It shall be unlawful for medical practitioners or other professionals to conduct any sex assignment treatment and, or surgical intervention on the sex characteristics of a minor which treatment and, or intervention can be deferred until the person to be treated can provide informed consent:

Right to bodily
integrity and
physical autonomy.
Amended by:
LVI. 2016.2.

Provided that such sex assignment treatment and, or surgical intervention on the sex characteristics of the minor shall be conducted if the minor gives informed consent through the person exercising parental authority or the tutor of the minor.

(2) In exceptional circumstances treatment may be effected once agreement is reached between the interdisciplinary team and the persons exercising parental authority or tutor of the minor who is still unable to provide consent:

Provided that medical intervention which is driven by social factors without the consent of the minor, will be in violation of this Act.

(3) The interdisciplinary team shall be appointed by the Minister for a period of three years which period may be renewed for another period of three years.

(4) The interdisciplinary team shall be composed of those professionals whom the Minister considers as appropriate.

(5) When the decision for treatment is being expressed by a minor with the consent of the persons exercising parental authority or the tutor of the minor, the medical professionals shall:

- (a) ensure that the best interests of the child as expressed in the Convention on the Rights of the Child be the paramount consideration; and
- (b) give weight to the views of the minor having regard to the minor's age and maturity.

15. (1) All persons seeking psychosocial counselling, support and medical interventions relating to sex or gender should be given expert sensitive and individually tailored support by psychologists and medical practitioners or peer counselling. Such support should extend from the date of diagnosis or self-referral for as long as necessary.

Health services.
Amended by:
LVI. 2015.5.

(2) The pathologisation of any form of sexual orientation, gender identity and, or gender expression as may be classified

under the International Classification of Diseases or any other similar internationally recognised classification, shall be null and void in Malta. The nullity of such classification shall not impact negatively the provision of any healthcare service related to sex and, or gender.

Treatment
protocol.

16. (1) The Minister, after consulting the Minister responsible for health, shall appoint a working group.

(2) The working group shall consist of a Chairperson and nine members.

(3) The Chairperson shall be a medical doctor with at least twelve years experience.

(4) The members shall be three experts in human rights issues, three psychosocial professionals and three medical experts.

(5) The Minister shall appoint the working group within three months of the entry into force of this Act.

(6) The members of the working group shall review the current medical treatment protocols in line with current medical best practices and human rights standards and shall, within one year from the date of their appointment, issue a report with recommendations for revision of the current medical treatment protocols.

Power to make
regulations.

17. The Minister may make regulations to give better effect to any of the provisions of this Act and generally to regulate gender identity in conformity with the provisions of this Act.

E. NEDERLAND

1. Artikel 1:19d Burgerlijk Wetboek

Burgerlijk Wetboek Boek 1

Geldend van 01-01-2018 t/m heden

Artikel 19d

1. Indien het geslacht van het kind twijfelachtig is, wordt een geboorteakte opgemaakt, waarin wordt vermeld dat het geslacht van het kind niet is kunnen worden vastgesteld.
2. Binnen drie maanden na de geboorte, of, bij overlijden binnen die termijn, ter gelegenheid van de aangifte van het overlijden, wordt onder doorhaling van de in het eerste lid bedoelde akte een nieuwe geboorteakte opgemaakt, waarin het geslacht, indien dit inmiddels is vastgesteld, wordt vermeld aan de hand van een ter zake overgelegde medische verklaring.
3. Is binnen de in het tweede lid genoemde termijn geen medische verklaring overgelegd, of blijkt uit de overgelegde medische verklaring dat het geslacht niet is kunnen worden vastgesteld, dan vermeldt de nieuwe geboorteakte dat het geslacht van het kind niet is kunnen worden vastgesteld.

F. NIEUW-ZEELAND

1. Births, Deaths, Marriages and Relationships Registration Act 1995 (BDMRRA 1995)

**Reprint
as at 31 January 2018**

Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Act 1995

Public Act 1995 No 16
Date of assent 31 March 1995
Commencement see section 1(2)

Act name: substituted, on 24 January 2009, by section 5(1)(a) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Contents

	Page
Title <i>[Repealed]</i>	6
1 Short Title and commencement	6
Part 1 Preliminary	
1A Purpose	7
2 Interpretation	7
3 Act binds the Crown	13
4 No information to be recorded or altered except in accordance with Act	13
Part 2 Births	
5 Births in New Zealand to be notified and registered	13
5A Preliminary notice of birth	13
6 Births outside New Zealand	14

Note

Changes authorised by subpart 2 of Part 2 of the Legislation Act 2012 have been made in this official reprint.
Note 4 at the end of this reprint provides a list of the amendments incorporated.

This Act is administered by the Department of Internal Affairs.

- (b) who—
 - (i) is 18 years of age or older; or
 - (ii) is younger than 18 years of age but who is or has been in a marriage, in a civil union, or in a de facto relationship

eligible child means a person—

- (a) who is any of the following:
 - (i) a person whose birth is registered:
 - (ii) a person whose birth is registrable under this Act but is not yet registered:
 - (iii) a person who is a New Zealand citizen or is entitled, under the Immigration Act 2009, to be in New Zealand indefinitely; and
- (b) who—
 - (i) has not attained the age of 18 years; and
 - (ii) has never been in a marriage, in a civil union, or in a de facto relationship.

Section 27A: inserted, on 24 January 2009, by section 15 of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Section 27A **eligible adult** paragraph (a)(iii): amended, at 2 am on 29 November 2010, by section 406(1) of the Immigration Act 2009 (2009 No 51).

Section 27A **eligible child** paragraph (a)(iii): amended, at 2 am on 29 November 2010, by section 406(1) of the Immigration Act 2009 (2009 No 51).

28 Declarations of Family Court as to sex to be shown on birth certificates issued for adults

- (1) Subject to subsection (3), the Family Court may, on the application of an eligible adult (the **applicant**), declare that it is appropriate that birth certificates issued in respect of the applicant should contain the information that the applicant is a person of a sex specified in the application (in subsection (3) referred to as the **nominated sex**).
- (2) The court must cause a copy of the application to be served on—
 - (a) the Registrar-General, if the applicant's birth is registered or is registrable under this Act but is not yet registered; and
 - (b) any other person who, in the court's opinion, is interested in it or might be affected by the granting of the declaration.
- (3) The court shall issue the declaration if, and only if,—
 - (a) it is satisfied either that the applicant's birth is registrable under this Act but is not yet registered, or that there is included in the record of the applicant's birth—
 - (i) information that the applicant is a person of the sex opposite to the nominated sex; or

- (ii) information that the applicant is a person of indeterminate sex; or
- (iii) no information at all as to the applicant's sex; and
- (b) it is satisfied that the applicant is not a person of the nominated sex, but—
 - (i) has assumed and intends to maintain, or has always had and intends to maintain, the gender identity of a person of the nominated sex; and
 - (ii) wishes the nominated sex to appear on birth certificates issued in respect of the applicant; and
- (c) either—
 - (i) it is satisfied, on the basis of expert medical evidence, that the applicant—
 - (A) has assumed (or has always had) the gender identity of a person of the nominated sex; and
 - (B) has undergone such medical treatment as is usually regarded by medical experts as desirable to enable persons of the genetic and physical conformation of the applicant at birth to acquire a physical conformation that accords with the gender identity of a person of the nominated sex; and
 - (C) will, as a result of the medical treatment undertaken, maintain a gender identity of a person of the nominated sex; or
 - (ii) it is satisfied that the applicant's sexual assignment or reassignment as a person of the nominated sex has been recorded or recognised in accordance with the laws of a State for the time being recognised for the purposes of this section by the Minister by notice in the *Gazette*.

Section 28(1): amended, on 1 March 2017, by section 261 of the District Court Act 2016 (2016 No 49).

Section 28(1): amended, on 24 January 2009, by section 16(1) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Section 28(2): substituted, on 24 January 2009, by section 16(2) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Section 28(3)(a): amended, on 24 January 2009, by section 16(3) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

29 Declarations of Family Court as to appropriate gender identity for children

- (1) Subject to subsections (3) and (4), the Family Court may, on the application of the guardian of an eligible child (the **child**), declare—
 - (a) that it is in the child's best interests to be brought up as a person of a sex specified in the application (in subsection (3) referred to as the **nominated sex**); and

- (b) that any birth certificate issued in respect of the child should contain the information that the child is a person of the sex specified in the application.
- (2) The court must cause a copy of the application to be served on—
 - (a) the Registrar-General, if the child's birth is registered or is registrable under this Act but is not yet registered; and
 - (b) any other person who, in the court's opinion, is interested in it or might be affected by the granting of the declaration.
- (3) The court shall issue the declaration if, and only if,—
 - (a) it is satisfied either that the child's birth is registrable under this Act but is not yet registered, or that there is included in the record of the child's birth—
 - (i) information that the child is a person of the sex opposite to the nominated sex; or
 - (ii) information that the child is a person of indeterminate sex; or
 - (iii) no information at all as to the child's sex; and
 - (b) it is satisfied that the child is not a person of the nominated sex, but—
 - (i) the guardian intends to bring the child up as a person of the nominated sex; and
 - (ii) wishes the nominated sex to appear on birth certificates issued in respect of the applicant; and
 - (c) it is satisfied, on the basis of expert medical evidence, that the child—
 - (i) has already undergone; or
 - (ii) if the court grants the declaration will undergo,—
medical treatment reasonably necessary to enable the child to assume and maintain the gender identity of a person of the nominated sex; and
 - (d) it is satisfied, on the basis of expert medical evidence, that the child's physical conformation and gonadal and genital development are such that it is more likely that the child will be able (after undergoing any of the medical treatment not yet undergone) to assume the gender identity of a person of the nominated sex than it is that the child will be able to assume the gender identity of a person of the opposite sex (with or without medical intervention).
- (4) The declaration shall specify (with as much particularity as is possible in all the circumstances) all medical treatment (if any) that the child has not yet undergone that in the court's opinion (reached in the light of the expert medical evidence) is reasonably necessary to enable the child's successful assumption and maintenance of the gender identity of a person of the nominated sex.

Section 29(1): amended, on 1 March 2017, by section 261 of the District Court Act 2016 (2016 No 49).

Section 84A: inserted, on 24 January 2009, by section 33 of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

85 Family Court may consider proposed corrections in cases of difficulty or dispute

- (1) The Registrar-General, if uncertain as to any matter in respect of which the Registrar-General is required to be satisfied for the purposes of section 84 or 84A, may apply to the office of the Family Court nearest the Registrar-General's office to have the matter determined.
- (2) Any person who wishes the Registrar-General to act under section 84 or 84A in respect of any matter may apply to the office of the Family Court nearest the Registrar-General's office to have the matter determined.
- (3) The Family Court at the office where application is made under this section shall, notwithstanding section 84 or 84A, after—
 - (a) giving every person whom the court considers to have an interest in the matter an opportunity to be heard; and
 - (b) receiving any evidence the court thinks fit,—determine whether or not the Registrar-General should act under that section.

Section 85(1): amended, on 1 March 2017, by section 261 of the District Court Act 2016 (2016 No 49).

Section 85(1): amended, on 24 January 2009, by section 34(1) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Section 85(2): amended, on 1 March 2017, by section 261 of the District Court Act 2016 (2016 No 49).

Section 85(2): amended, on 24 January 2009, by section 34(2) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

Section 85(3): amended, on 1 March 2017, by section 261 of the District Court Act 2016 (2016 No 49).

Section 85(3): amended, on 24 January 2009, by section 34(3) of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

85A Health information may be used to correct records

- (1) The chief executive of the department for the time being responsible for administering the New Zealand Public Health and Disability Act 2000 may—
 - (a) advise the Registrar-General of an apparent omission or error if he or she believes on reasonable grounds that a person's birth or death has not been registered under this Act or has been registered incorrectly; and
 - (b) provide to the Registrar-General sufficient information to allow the error or omission to be corrected.
- (2) The Registrar-General may correct birth information or death information in accordance with information provided under this section.

Section 85A: inserted, on 24 January 2009, by section 35 of the Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Amendment Act 2008 (2008 No 48).

H. VERENIGDE STATEN

1. Washington Administrative Code 246-490-075
2. House Bill 2673 (Oregon)
3. Senate Bill 179 (California)
4. Senate Bill 408 (Nevada)
5. B22-0331-Nonbinary Identification Cards Amendment Act (Columbia)
6. Assembly Bill A08524 (New York)
7. Senate Bill S07441 (New York)

NEW SECTION

WAC 246-490-075 Changing sex designation on a birth certificate.

(1) For the purposes of this section:

(a) "Adult" means a person who is at least eighteen years of age, or is an emancipated minor under chapter 13.64 RCW.

(b) "Minor" means a person under the age of eighteen years of age, but not an emancipated minor under chapter 13.64 RCW.

(c) "X" means a gender that is not exclusively male or female, including, but not limited to, intersex, agender, amalgagender, androgynous, bigender, demigender, female-to-male, genderfluid, genderqueer, male-to-female, neutrois, nonbinary, pangender, third sex, transgender, transsexual, Two Spirit, and unspecified.

(2) Only an adult, or an adult through a guardian appointed pursuant to chapter 11.92 RCW, may apply to change sex designation on a birth certificate for oneself.

(3) Only the parent or legal guardian of a minor may apply to change sex designation on the minor's birth certificate.

(4) To change sex designation on a birth certificate, an adult, or parent or legal guardian of a minor, must submit to the department a completed, signed, and dated application provided by the state registrar that includes, at a minimum, the following information for the person named on the birth certificate:

(a) Full name listed on the birth certificate;

(b) Date of birth;

(c) Place of birth;

(d) Mother or parent's full name listed on the birth certificate;

(e) Father or parent's full name listed on the birth certificate, if it appears on the record;

(f) Contact information;

(g) Sex designation requested (male, female, or X); and

(h) Other information requested by the state registrar.

(5) If an adult, or parent or legal guardian, cannot provide the information in subsection (4) of this section due to special circumstances; the adult, or parent or legal guardian, must submit a written explanation of the circumstances to the state registrar. The department may change the sex designation on the birth certificate if, in the state registrar's judgment, these circumstances prevent the adult, or parent or legal guardian, from knowing one or more of the required items.

(6) The sex designation change application of an adult must be notarized and signed under penalty of perjury pursuant to chapter 9A.72 RCW.

(7) The sex designation change application of a minor must include a signed statement by the minor's licensed health care provider attesting that:

(a) The minor identified on the application is under the care of the provider; and

(b) The provider has determined the request to change sex designation on the birth certificate is consistent with the minor's identity.

(8) Only licensed health care providers whose scope of practice allows for attestation of a sex designation change may provide this attestation.

House Bill 2673

Sponsored by Representatives NOSSE, GREENLICK, Senator MONNES ANDERSON, Representative WILLIAMSON; Representatives GOMBERG, KENY-GUYER, LININGER, POWER, Senators BURDICK, RILEY, ROBLAN, STEINER HAYWARD (at the request of Basic Rights Oregon) (Pre-session filed.)

SUMMARY

The following summary is not prepared by the sponsors of the measure and is not a part of the body thereof subject to consideration by the Legislative Assembly. It is an editor's brief statement of the essential features of the measure **as introduced**.

Creates alternative process for persons seeking to change name on vital record for purpose of affirming gender identity.

Creates alternative process for persons seeking to change sex classification on vital record.

Eliminates requirement for courts to publicly post court orders changing name or gender identity.

Takes effect on 91st day following adjournment sine die.

A BILL FOR AN ACT

1
2 Relating to processes required to change information by which a person may be identified; creating
3 new provisions; amending ORS 33.420, 33.460, 109.360, 432.235 and 432.245; and prescribing an
4 effective date.

5 **Be It Enacted by the People of the State of Oregon:**

6 **SECTION 1.** ORS 432.235 is amended to read:

7 432.235. (1) A vital record registered under this chapter must be amended or corrected in ac-
8 cordance with this section or rules adopted by the State Registrar of the Center for Health Statistics
9 for the purpose of protecting the integrity and accuracy of vital records.

10 (2)(a) A vital record that is amended **or corrected** under this section shall indicate that it has
11 been amended **or corrected**, except as otherwise provided in this section or by rule of the state
12 registrar.

13 (b) The state registrar shall keep and maintain:

14 (A) Documentation that identifies the evidence upon which an amendment or correction is based;

15 (B) The date of the amendment or correction; and

16 (C) The identity of the individual authorized by the Center for Health Statistics that made the
17 amendment or correction.

18 *[(3) Upon receipt of a certified copy of an order of a court of competent jurisdiction changing the*
19 *name of a person born in this state, and upon the request of a person 18 years of age or older or, if*
20 *a person is younger than 18 years of age and is not an emancipated minor, by the person's parent, legal*
21 *guardian or legal representative, the state registrar shall amend the record of live birth to show a new*
22 *name.]*

23 **(3)(a) Upon the request of an applicant who is 18 years of age or older or an emancipated**
24 **minor, or if the applicant is not 18 years of age or older or an emancipated minor, upon the**
25 **request of an applicant's parent, legal guardian or legal representative, the state registrar**
26 **shall amend a record of live birth that occurred in this state to change the name of the ap-**
27 **plicant if:**

28 **(A) The state registrar receives a certified copy of an order from a court of competent**

NOTE: Matter in **boldfaced** type in an amended section is new; matter *[italic and bracketed]* is existing law to be omitted.
New sections are in **boldfaced** type.

1 jurisdiction changing the name of the applicant; or

2 (B) The state registrar receives a request, on a form prescribed by the state registrar,
3 from the applicant to change the name that includes:

4 (i) Documentation sufficient, as prescribed by the state registrar by rule, to allow the
5 state registrar to confirm the identity of the applicant and identify the correct record of live
6 birth to be amended; and

7 (ii) A statement signed by the applicant in which the applicant attests, as prescribed by
8 the state registrar by rule, to making the request for the purpose of affirming the applicant's
9 gender identity.

10 (b) Upon request, the state registrar shall amend a record of live birth that occurred in
11 this state to change the sex of an applicant if the applicant is 18 years of age or older or an
12 emancipated minor, or if the applicant is not 18 years of age or older or an emancipated
13 minor, the applicant's parent, legal guardian or legal representative makes the request, and
14 if:

15 (A) The state registrar receives a certified copy of an order from a court of competent
16 jurisdiction changing the sex of the applicant; or

17 (B) The state registrar receives a request, on a form prescribed by the state registrar,
18 from the applicant to change the sex that includes:

19 (i) Documentation sufficient, as prescribed by the state registrar by rule, to allow the
20 state registrar to confirm the identity of the applicant and identify the correct record of live
21 birth to be amended;

22 (ii) A statement signed by the applicant in which the applicant attests, as prescribed by
23 the state registrar by rule, to making the request for the purpose of affirming the applicant's
24 gender identity; and

25 (iii) Any other documentation as required by the state registrar by rule.

26 [(4)] (4)(a) When an applicant to amend a vital record does not submit the minimum documen-
27 tation required to make an amendment, or when the state registrar has cause to question the va-
28 lidity or adequacy of [the] an application to amend a vital record, the state registrar, in the state
29 registrar's discretion, may refuse to amend the vital record. [and shall enter an order to that effect,
30 stating the reasons for the action. The state registrar shall advise the applicant of the right to appeal
31 under ORS 183.484.] **If the state registrar refuses to amend a vital record under this sub-**
32 **section, the state registrar shall:**

33 (A) Enter an order denying the amendment and stating the reasons for the denial; and

34 (B) Advise the applicant of the applicant's right to appeal the order under ORS 183.484.

35 (b) The state registrar may not amend a record of live birth to change the name of an
36 applicant under subsection (3)(a)(B) or the sex of an applicant under subsection (3)(b)(B) of
37 this section more than once.

38 (5) When an amendment is made to a record of marriage or a record of domestic partnership
39 by the county clerk or other county official who issues marriage licenses and registers domestic
40 partnerships [or, if], or when an amendment changes the name, date of birth or birthplace of a
41 party[, by the court that entered the] to a judgment or final order of a dissolution of marriage or
42 dissolution of domestic partnership by a court of competent jurisdiction, copies of the amendment
43 must be forwarded to the state registrar and the state registrar shall amend the related
44 record.

45 (6) If a judgment or final order of dissolution of marriage or dissolution of domestic partnership

1 is set aside by *[the court that entered the judgment or order]* **a court of competent jurisdiction**, a
 2 copy of the notice setting aside the judgment or order must be forwarded to the state registrar and
 3 the state registrar shall void the related record.

4 **SECTION 2.** ORS 432.245 is amended to read:

5 432.245. (1) For a person born in this state, the State Registrar of the Center for Health Statis-
 6 tics shall amend a record of live birth and establish a replacement for the record **of live birth** if
 7 the state registrar receives one of the following:

8 (a) A report of adoption as provided in ORS 432.223 or a certified copy of the judgment of
 9 adoption **from a court of competent jurisdiction**, with the information necessary to identify the
 10 original record of live birth and to establish a replacement for the record **of live birth**, unless the
 11 court ordering the adoption requests that a replacement for the record **of live birth** not be estab-
 12 lished;

13 (b) A request that a replacement **for the** record of live birth be prepared to establish parentage,
 14 as prescribed by the state registrar by rule, or **as** ordered by a court of competent jurisdiction *[in*
 15 *this state]* that has determined the **parentage or biological** paternity of a person;

16 (c) A written and notarized request~~[,]~~ **that a replacement for the record of live birth be**
 17 **prepared to establish parentage, if the request includes an acknowledgment of paternity**
 18 signed by both **biological** parents~~[, acknowledging paternity; or]~~;

19 (d) A certified copy of a judgment *[that indicates that an individual born in this state has com-*
 20 *pleted sexual reassignment and that the sex on the record of live birth must be changed.]* **from a court**
 21 **of competent jurisdiction changing a person's sex and, if applicable, name; or**

22 **(e) A request approved by the state registrar under ORS 432.235 (3)(b)(B).**

23 (2) To change a person's name under subsection (1) of this section, the request or court order
 24 must include **both** the name that *[currently]* appears **on** the record of live birth **at the time of the**
 25 **request** and the *[new]* name to be designated on the replacement for the record **of live birth**. The
 26 *[new]* **designated** name of the person *[shall be shown]* **must appear** on the replacement for the re-
 27 cord **of live birth**.

28 (3) Upon receipt of a certified copy of a court order to change the name of a person born in this
 29 state as authorized by 18 U.S.C. 3521 et seq., the state registrar shall create a replacement for *[a]*
 30 **the** record of live birth to show the new information as specified in the court order.

31 (4) When a replacement for a record of live birth is prepared, the city, county and date of live
 32 birth must be included in the replacement **for the record of live birth**. The replacement for the
 33 record **of live birth** must be substituted for the original record of live birth. The original record of
 34 live birth and all evidence submitted with the request or court order for the replacement for the
 35 record **of live birth** must be placed under seal and is not subject to inspection, except upon the
 36 order of a court of competent jurisdiction in this state or as provided by rule of the state registrar.

37 (5) Upon receipt of an amended judgment of adoption, the record of live birth shall be amended
 38 by the state registrar as provided by the state registrar by rule.

39 (6) Upon receipt of a report of annulment of adoption or a court order annulling an adoption,
 40 the original record of live birth must be restored. The replacement for the record of live birth is
 41 not subject to inspection, except upon the order of a court of competent jurisdiction in this state
 42 or as provided by rule of the state registrar.

43 *[(7) If there is no record of live birth for a person for whom a replacement for the record is sought*
 44 *under this section and the court issues an order indicating a date of live birth more than one year from*
 45 *the date submitted to the Center for Health Statistics, the replacement for the record of live birth shall*

1 *be created as a delayed record of live birth.]*

2 [(8)] (7) The state registrar shall prepare and register a record of foreign live birth for a person
 3 born in a foreign country who is not a citizen of the United States and for whom a judgment of
 4 adoption was issued by a court of competent jurisdiction in this state if the court, the parents
 5 adopting the child or the adopted person, if the adopted person is 18 years of age or older, requests
 6 the record. The record must be labeled “Record of Foreign Live Birth” and shall show the actual
 7 country of live birth. After registering the record of foreign live birth in the new name of the
 8 adopted person, the record must be placed under seal and is not subject to inspection, except upon
 9 the order of a court of competent jurisdiction [*in this state*] or as provided by rule of the state
 10 registrar.

11 **(8) If there is no record of live birth for a person for whom a replacement for the record**
 12 **of live birth is sought under this section, and if the court order indicates a date of live birth**
 13 **more than one year from the date submitted to the Center for Health Statistics, the re-**
 14 **placement for the record of live birth must be created as a delayed record of live birth.**

15 (9) A replacement **for the** record of live birth may not be created under this section if the date
 16 and place of live birth have not been [*determined by the*] **indicated in the** court order.

17 **SECTION 3.** ORS 33.460 is amended to read:

18 33.460. (1) A court that has jurisdiction to determine an application for change of name of a
 19 person under ORS 33.410 [*and 33.420*] may order a legal change of sex and enter a judgment indi-
 20 cating the change of sex [*of a person if the court determines that the individual has undergone sur-*
 21 *gical, hormonal or other treatment appropriate for that individual for the purpose of gender transition*
 22 *and that sexual reassignment has been completed.*] **if the individual attests that the individual has**
 23 **undergone surgical, hormonal or other treatment appropriate for the individual for the pur-**
 24 **pose of affirming gender identity.**

25 (2) The court may order a legal change of sex and enter the judgment in the same manner as
 26 that provided for change of name of a person under ORS 33.410 [*and 33.420*].

27 (3) If a person applies for a change of name under ORS 33.410 [*and 33.420*] at the time the person
 28 applies for a legal change of sex under this section, the court may order change of name and legal
 29 change of sex at the same time and in the same proceeding.

30 **SECTION 4.** ORS 33.420 is amended to read:

31 33.420. [(1) *Before entering a judgment for a change of name, except as provided in ORS 109.360,*
 32 *the court shall require public notice of the application to be given, that all persons may show cause*
 33 *why the same should not be granted. The court shall also require public notice to be given of the*
 34 *change after the entry of the judgment.*]

35 [(2)] (1) **Except as provided in ORS 109.360**, before entering a judgment for a change of name
 36 in the case of a minor child, the court shall require that[, *in addition to the notice required under*
 37 *subsection (1) of this section,*] written notice be given to the parents of the child, both custodial and
 38 noncustodial, and to any legal guardian of the child.

39 [(3)] (2) Notwithstanding subsection [(2)] (1) of this section, notice of an application for the
 40 change of name of a minor child [*need not*] **does not need to** be given to a parent of the child if the
 41 other parent of the child files a verified statement in the change of name proceeding that asserts
 42 that the minor child has not resided with the other parent and that the other parent has not con-
 43 tributed or **has not** tried to contribute to the support of the child.

44 [(4)(a) *Upon the request of an applicant, the court shall waive the requirement of public notice of*
 45 *the application for or judgment for a change of name under subsection (1) of this section if the applicant*

1 *is a certified adult program participant in the Address Confidentiality Program under ORS 192.826,*
2 *unless the court issues an order pursuant to a finding of good cause under ORS 192.848.]*

3 *[(b) If the court grants an applicant's request to waive the public notice requirement under this*
4 *subsection, the court shall seal the record of the case.]*

5 *[(c) If the court denies an applicant's request to waive the public notice requirement under this*
6 *subsection, the court shall seal the record of the case unless the court finds that the interest of the*
7 *public in the case outweighs the safety concerns of the applicant.]*

8 **(3)(a) In a case to determine an application for change of name of a person under ORS**
9 **33.410, if an applicant who is a certified adult program participant in the Address**
10 **Confidentiality Program under ORS 192.826 requests the court to seal the record of the case,**
11 **the court shall seal the record of the case unless the court issues an order pursuant to a**
12 **finding of good cause under ORS 192.848.**

13 *[(d)] (b) This subsection does not apply to an adult applicant appearing as a guardian ad litem*
14 *for a minor child.*

15 **SECTION 5.** ORS 109.360 is amended to read:

16 109.360. If in a petition for the adoption of a child a change of the child's name is requested, the
17 court, upon entering a judgment granting the adoption, may also provide in the judgment for the
18 change of **the** name without the *[notices]* **notice** required by ORS 33.420.

19 **SECTION 6.** **The amendments to ORS 33.420, 33.460 and 109.360 by sections 3, 4 and 5 of**
20 **this 2017 Act apply to proceedings commencing on or after the effective date of this 2017 Act.**

21 **SECTION 7.** **This 2017 Act takes effect on the 91st day after the date on which the 2017**
22 **regular session of the Seventy-ninth Legislative Assembly adjourns sine die.**

23

Senate Bill No. 179

CHAPTER 853

An act to amend, repeal, and add Sections 1277 and 1278 of, and to add Section 1277.5 to, the Code of Civil Procedure, to amend Sections 103426 and 103440 of, to amend the heading of Article 7 (commencing with Section 103425) of Chapter 11 of Part 1 of Division 102 of, and to amend, repeal, and add Sections 103425 and 103430 of, the Health and Safety Code, and to amend Section 13005 of, and to amend, repeal, and add Section 12800 of the Vehicle Code, relating to gender identity.

[Approved by Governor October 15, 2017. Filed with
Secretary of State October 15, 2017.]

LEGISLATIVE COUNSEL'S DIGEST

SB 179, Atkins. Gender identity: female, male, or nonbinary.

(1) Existing law authorizes a person who was born in this state and who has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition to obtain a new birth certificate from the State Registrar.

This bill would enact the Gender Recognition Act. For purposes of obtaining a new birth certificate under the provisions above, the bill would delete the requirement that an applicant have undergone any treatment, and instead would authorize a person to submit to the State Registrar an application to change gender on the birth certificate and an affidavit attesting, under penalty of perjury, that the request for a change of gender is to conform the person's legal gender to the person's gender identity and not for any fraudulent purpose. By requiring the affidavit to be attested to under penalty of perjury, the bill would create a crime, thereby imposing a state-mandated local program. The bill would authorize the change of gender on a new birth certificate to be female, male, or nonbinary.

(2) Existing law authorizes a person who has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition to petition for a court judgment recognizing the change of gender, and to petition for a court order conforming the person's name to the person's gender identity. Existing law provides specific procedures to seek these orders and judgments, either separately or in combination.

This bill, commencing on September 1, 2018, would delete the requirement that a person have undergone any treatment to seek a court judgment to recognize a change of gender and instead would authorize the petitioner to attest, under penalty of perjury, that the request is to conform the person's legal gender to the person's gender identity and not for any fraudulent purpose. By requiring the affidavit to be attested to under penalty of perjury, the bill would create a crime, thereby imposing a state-mandated local program. The bill would authorize a change of gender in the court

judgment to female, male, or nonbinary. The bill would provide modified procedures to obtain a court order for a change of name to conform to the petitioner's gender identity and a court judgment to recognize a change in the petitioner's gender. The bill would provide a separate procedure for a person under 18 years of age to petition for a court judgment to recognize a change of gender to female, male, or nonbinary.

(3) Existing law requires the Department of Motor Vehicles to issue a driver's license to an applicant when the department determines that the applicant is lawfully entitled to a license, and requires the license to contain, among other things, a brief description and engraved picture or photograph of the licensee for the purpose of identification. Existing law requires the application for an original driver's license or renewal of a driver's license to contain specified information, as provided by the applicant. Existing law also authorizes the department to issue identification cards and requires an identification card to adequately describe the applicant. Existing law requires the department, upon issuance of a new identification card or renewal of an identification card, to provide information regarding organ and tissue donation, including an enrollment form for the California Organ and Tissue Donor Registry that requires an applicant to mark his or her sex.

This bill, on January 1, 2019, would require an applicant for an original driver's license or renewal of a driver's license to choose a gender category of female, male, or nonbinary, as specified, and would require the department to adopt regulations to provide a process for an amendment to a gender category under these provisions. The bill would also require the enrollment form for the California Organ and Tissue Donor Registry to instead require an applicant to mark his or her gender.

This bill would make legislative findings and declarations in support of its provisions.

(4) The California Constitution requires the state to reimburse local agencies and school districts for certain costs mandated by the state. Statutory provisions establish procedures for making that reimbursement.

This bill would provide that no reimbursement is required by this act for a specified reason.

The people of the State of California do enact as follows:

SECTION 1. This act shall be known and may be cited as the Gender Recognition Act.

SEC. 2. The Legislature finds and declares all of the following:

(a) It is the policy of the State of California that every person deserves full legal recognition and equal treatment under the law and to ensure that intersex, transgender, and nonbinary people have state-issued identification documents that provide full legal recognition of their accurate gender identity.

(b) Gender identification is fundamentally personal, and the state should endeavor to provide options on state-issued identification documents that

recognize a person’s accurate gender identification. It is the intent of the Legislature in enacting this legislation to provide three equally recognized gender options on state-issued identification documents—female, male, and nonbinary—and an efficient and fair process for people to amend their gender designation on state-issued identification documents so that state-issued identification documents legally recognize a person’s accurate gender identification.

(c) “Intersex” is an umbrella term used to describe natural bodily variations, which can include external genitalia, internal sex organs, chromosomes, or hormonal differences that transcend typical ideas of male and female. Upper estimates of the number of intersex people are approximately 1.7 percent of the general population. In the United States, some children born with intersex traits have been subjected to involuntary and medically unnecessary surgical procedures in infancy in an attempt to erase aspects of their natural bodies, causing significant physical and psychological harm. Human rights authorities have condemned this practice as a form of torture and recognize that legal and ethical frameworks require intersex people themselves to make decisions concerning their own bodies. Thus, those human rights authorities recommended that physicians assign a provisional gender designation with the knowledge that the child may later identify differently. An option of a nonbinary gender designation on state-issued identification documents would allow intersex people, like transgender and nonbinary people, to be able to use state-issued identification documents that accurately recognize their gender identification as female, male, or nonbinary.

(d) The binary gender designations of female and male fail to adequately represent the diversity of human experience. Nonbinary is an umbrella term for people with gender identities that fall somewhere outside of the traditional conceptions of strictly either female or male. People with nonbinary gender identities may or may not identify as transgender, may or may not have been born with intersex traits, may or may not use gender-neutral pronouns, and may or may not use more specific terms to describe their genders, such as agender, genderqueer, gender fluid, Two Spirit, bigender, pangender, gender nonconforming, or gender variant. Nonbinary gender identities have been recognized by cultures throughout history and around the world, as well as by legal systems in the United States and other countries, medical authorities, and researchers. Studies show that nonbinary people face frequent discrimination, harassment, and violence in areas of life including education, employment, health care, and law enforcement.

(e) Transgender is an umbrella term used to describe people whose gender identity or gender expression do not match the gender they were assigned at birth. Some transgender people have medically transitioned, undergoing gender affirming surgeries and hormonal treatments, while other transgender people do not choose any form of medical transition. There is no uniform set of procedures that are sought by transgender people that pursue medical transition. Transgender people may identify as female, male, or nonbinary, may or may not have been born with intersex traits, may or may not use

gender-neutral pronouns, and may or may not use more specific terms to describe their genders, such as agender, genderqueer, gender fluid, Two Spirit, bigender, pangender, gender nonconforming, or gender variant. Studies show that transgender people disproportionately face discrimination, harassment, and violence in areas of life including housing, education, employment, health care, and law enforcement.

SEC. 3. Section 1277 of the Code of Civil Procedure is amended to read:

1277. (a) (1) If a proceeding for a change of name is commenced by the filing of a petition, except as provided in subdivisions (b), (c), and (e), the court shall thereupon make an order reciting the filing of the petition, the name of the person by whom it is filed, and the name proposed. The order shall direct all persons interested in the matter to appear before the court at a time and place specified, which shall be not less than 6 weeks nor more than 12 weeks from the time of making the order, unless the court orders a different time, to show cause why the application for change of name should not be granted. The order shall direct all persons interested in the matter to make known any objection that they may have to the granting of the petition for change of name by filing a written objection, which includes the reasons for the objection, with the court at least two court days before the matter is scheduled to be heard and by appearing in court at the hearing to show cause why the petition for change of name should not be granted. The order shall state that, if no written objection is timely filed, the court may grant the petition without a hearing. If the petition seeks to conform the petitioner's name to the petitioner's gender identity and no objection is timely filed, the court shall grant the petition without a hearing.

(2) A copy of the order to show cause shall be published pursuant to Section 6064 of the Government Code in a newspaper of general circulation to be designated in the order published in the county. If a newspaper of general circulation is not published in the county, a copy of the order to show cause shall be posted by the clerk of the court in three of the most public places in the county in which the court is located, for a like period. Proof shall be made to the satisfaction of the court of this publication or posting at the time of the hearing of the application.

(3) Four weekly publications shall be sufficient publication of the order to show cause. If the order is published in a daily newspaper, publication once a week for four successive weeks shall be sufficient.

(4) If a petition has been filed for a minor by a parent and the other parent, if living, does not join in consenting thereto, the petitioner shall cause, not less than 30 days before the hearing, to be served notice of the time and place of the hearing or a copy of the order to show cause on the other parent pursuant to Section 413.10, 414.10, 415.10, or 415.40. If notice of the hearing cannot reasonably be accomplished pursuant to Section 415.10 or 415.40, the court may order that notice be given in a manner that the court determines is reasonably calculated to give actual notice to the nonconsenting parent. In that case, if the court determines that notice by publication is reasonably calculated to give actual notice to the nonconsenting parent, the

court may determine that publication of the order to show cause pursuant to this subdivision is sufficient notice to the nonconsenting parent.

(5) If the petition for a change of name is sought in order to conform the petitioner's name to the petitioner's gender identity, the action for a change of name is exempt from the requirement for publication of the order to show cause under this subdivision.

(b) (1) If the petition for a change of name alleges a reason or circumstance described in paragraph (2), and the petitioner has established that the petitioner is an active participant in the address confidentiality program created pursuant to Chapter 3.1 (commencing with Section 6205) of Division 7 of Title 1 of the Government Code, and that the name the petitioner is seeking to acquire is on file with the Secretary of State, the action for a change of name is exempt from the requirement for publication of the order to show cause under subdivision (a), and the petition and the order of the court shall, in lieu of reciting the proposed name, indicate that the proposed name is confidential and is on file with the Secretary of State pursuant to the provisions of the address confidentiality program.

(2) The procedure described in paragraph (1) applies to petitions alleging any of the following reasons or circumstances:

(A) To avoid domestic violence, as defined in Section 6211 of the Family Code.

(B) To avoid stalking, as defined in Section 646.9 of the Penal Code.

(C) The petitioner is, or is filing on behalf of, a victim of sexual assault, as defined in Section 1036.2 of the Evidence Code.

(3) For any petition under this subdivision, the current legal name of the petitioner shall be kept confidential by the court and shall not be published or posted in the court's calendars, indexes, or register of actions, as required by Article 7 (commencing with Section 69840) of Chapter 5 of Title 8 of the Government Code, or by any means or in any public forum, including a hardcopy or an electronic copy, or any other type of public media or display.

(4) Notwithstanding paragraph (3), the court may, at the request of the petitioner, issue an order reciting the name of the petitioner at the time of the filing of the petition and the new legal name of the petitioner as a result of the court's granting of the petition.

(5) A petitioner may request that the court file the petition and any other papers associated with the proceeding under seal. The court may consider the request at the same time as the petition for name change, and may grant the request in any case in which the court finds that all of the following factors apply:

(A) There exists an overriding interest that overcomes the right of public access to the record.

(B) The overriding interest supports sealing the record.

(C) A substantial probability exists that the overriding interest will be prejudiced if the record is not sealed.

(D) The proposed order to seal the records is narrowly tailored.

(E) No less restrictive means exist to achieve the overriding interest.

(c) A proceeding for a change of name for a witness participating in the state Witness Relocation and Assistance Program established by Title 7.5 (commencing with Section 14020) of Part 4 of the Penal Code who has been approved for the change of name by the program is exempt from the requirement for publication of the order to show cause under subdivision (a).

(d) If an application for change of name is brought as part of an action under the Uniform Parentage Act (Part 3 (commencing with Section 7600) of Division 12 of the Family Code), whether as part of a petition or cross-complaint or as a separate order to show cause in a pending action thereunder, service of the application shall be made upon all other parties to the action in a like manner as prescribed for the service of a summons, as set forth in Article 3 (commencing with Section 415.10) of Chapter 4 of Title 5 of Part 2. Upon the setting of a hearing on the issue, notice of the hearing shall be given to all parties in the action in a like manner and within the time limits prescribed generally for the type of hearing (whether trial or order to show cause) at which the issue of the change of name is to be decided.

(e) If a guardian files a petition to change the name of the guardian's minor ward pursuant to Section 1276:

(1) The guardian shall provide notice of the hearing to any living parent of the minor by personal service at least 30 days before the hearing.

(2) If either or both parents are deceased or cannot be located, the guardian shall cause, not less than 30 days before the hearing, to be served a notice of the time and place of the hearing or a copy of the order to show cause on the child's grandparents, if living, pursuant to Section 413.10, 414.10, 415.10, or 415.40.

(f) This section shall become operative on July 1, 2014, shall become inoperative on September 1, 2018, and shall be repealed on January 1, 2019.

SEC. 4. Section 1277 is added to the Code of Civil Procedure, to read:

1277. (a) (1) If a proceeding for a change of name is commenced by the filing of a petition, except as provided in subdivisions (b), (c), and (e), or Section 1277.5, the court shall thereupon make an order reciting the filing of the petition, the name of the person by whom it is filed, and the name proposed. The order shall direct all persons interested in the matter to appear before the court at a time and place specified, which shall be not less than 6 weeks nor more than 12 weeks from the time of making the order, unless the court orders a different time, to show cause why the application for change of name should not be granted. The order shall direct all persons interested in the matter to make known any objection that they may have to the granting of the petition for change of name by filing a written objection, which includes the reasons for the objection, with the court at least two court days before the matter is scheduled to be heard and by appearing in court at the hearing to show cause why the petition for change of name should not be granted. The order shall state that, if no written objection is timely filed, the court may grant the petition without a hearing.

(2) A copy of the order to show cause shall be published pursuant to Section 6064 of the Government Code in a newspaper of general circulation to be designated in the order published in the county. If a newspaper of general circulation is not published in the county, a copy of the order to show cause shall be posted by the clerk of the court in three of the most public places in the county in which the court is located, for a like period. Proof shall be made to the satisfaction of the court of this publication or posting at the time of the hearing of the application.

(3) Four weekly publications shall be sufficient publication of the order to show cause. If the order is published in a daily newspaper, publication once a week for four successive weeks shall be sufficient.

(4) If a petition has been filed for a minor by a parent and the other parent, if living, does not join in consenting thereto, the petitioner shall cause, not less than 30 days before the hearing, to be served notice of the time and place of the hearing or a copy of the order to show cause on the other parent pursuant to Section 413.10, 414.10, 415.10, or 415.40. If notice of the hearing cannot reasonably be accomplished pursuant to Section 415.10 or 415.40, the court may order that notice be given in a manner that the court determines is reasonably calculated to give actual notice to the nonconsenting parent. In that case, if the court determines that notice by publication is reasonably calculated to give actual notice to the nonconsenting parent, the court may determine that publication of the order to show cause pursuant to this subdivision is sufficient notice to the nonconsenting parent.

(b) (1) If the petition for a change of name alleges a reason or circumstance described in paragraph (2), and the petitioner has established that the petitioner is an active participant in the address confidentiality program created pursuant to Chapter 3.1 (commencing with Section 6205) of Division 7 of Title 1 of the Government Code, and that the name the petitioner is seeking to acquire is on file with the Secretary of State, the action for a change of name is exempt from the requirement for publication of the order to show cause under subdivision (a), and the petition and the order of the court shall, in lieu of reciting the proposed name, indicate that the proposed name is confidential and is on file with the Secretary of State pursuant to the provisions of the address confidentiality program.

(2) The procedure described in paragraph (1) applies to petitions alleging any of the following reasons or circumstances:

(A) To avoid domestic violence, as defined in Section 6211 of the Family Code.

(B) To avoid stalking, as defined in Section 646.9 of the Penal Code.

(C) The petitioner is, or is filing on behalf of, a victim of sexual assault, as defined in Section 1036.2 of the Evidence Code.

(3) For any petition under this subdivision, the current legal name of the petitioner shall be kept confidential by the court and shall not be published or posted in the court's calendars, indexes, or register of actions, as required by Article 7 (commencing with Section 69840) of Chapter 5 of Title 8 of the Government Code, or by any means or in any public forum, including

a hardcopy or an electronic copy, or any other type of public media or display.

(4) Notwithstanding paragraph (3), the court may, at the request of the petitioner, issue an order reciting the name of the petitioner at the time of the filing of the petition and the new legal name of the petitioner as a result of the court's granting of the petition.

(5) A petitioner may request that the court file the petition and any other papers associated with the proceeding under seal. The court may consider the request at the same time as the petition for name change, and may grant the request in any case in which the court finds that all of the following factors apply:

(A) There exists an overriding interest that overcomes the right of public access to the record.

(B) The overriding interest supports sealing the record.

(C) A substantial probability exists that the overriding interest will be prejudiced if the record is not sealed.

(D) The proposed order to seal the records is narrowly tailored.

(E) No less restrictive means exist to achieve the overriding interest.

(c) A proceeding for a change of name for a witness participating in the state Witness Relocation and Assistance Program established by Title 7.5 (commencing with Section 14020) of Part 4 of the Penal Code who has been approved for the change of name by the program is exempt from the requirement for publication of the order to show cause under subdivision (a).

(d) If an application for change of name is brought as part of an action under the Uniform Parentage Act (Part 3 (commencing with Section 7600) of Division 12 of the Family Code), whether as part of a petition or cross-complaint or as a separate order to show cause in a pending action thereunder, service of the application shall be made upon all other parties to the action in a like manner as prescribed for the service of a summons, as set forth in Article 3 (commencing with Section 415.10) of Chapter 4 of Title 5 of Part 2. Upon the setting of a hearing on the issue, notice of the hearing shall be given to all parties in the action in a like manner and within the time limits prescribed generally for the type of hearing (whether trial or order to show cause) at which the issue of the change of name is to be decided.

(e) If a guardian files a petition to change the name of the guardian's minor ward pursuant to Section 1276:

(1) The guardian shall provide notice of the hearing to any living parent of the minor by personal service at least 30 days before the hearing.

(2) If either or both parents are deceased or cannot be located, the guardian shall cause, not less than 30 days before the hearing, to be served a notice of the time and place of the hearing or a copy of the order to show cause on the child's grandparents, if living, pursuant to Section 413.10, 414.10, 415.10, or 415.40.

(f) This section shall become operative on September 1, 2018.

SEC. 5. Section 1277.5 is added to the Code of Civil Procedure, to read:

1277.5. (a) (1) If a proceeding for a change of name to conform the petitioner's name to the petitioner's gender identity is commenced by the filing of a petition, the court shall thereupon make an order reciting the filing of the petition, the name of the person by whom it is filed, and the name proposed. The order shall direct all persons interested in the matter to make known any objection to the change of name by filing a written objection, which includes any reasons for the objection, within six weeks of the making of the order, and shall state that if no objection showing good cause to oppose the name change is timely filed, the court shall, without hearing, enter the order that the change of name is granted.

(2) The proceeding for a change of name to conform the petitioner's name to the petitioner's gender identity is exempt from any requirement for publication.

(b) A hearing date shall not be set in the proceeding unless an objection is timely filed and shows good cause for opposing the name change. Objections based solely on concerns over the petitioner's actual gender identity shall not constitute good cause. At the hearing, the court may examine under oath any of the petitioners, remonstrants, or other persons touching the petition or application, and may make an order changing the name or dismissing the petition or application as the court may deem right and proper.

(c) This section shall become operative on September 1, 2018.

SEC. 6. Section 1278 of the Code of Civil Procedure is amended to read:

1278. (a) (1) Except as provided in subdivisions (c) and (d), the petition or application shall be heard at the time designated by the court, only if objections are filed by a person who can, in those objections, show to the court good cause against the change of name. At the hearing, the court may examine on oath any of the petitioners, remonstrants, or other persons touching the petition or application, and may make an order changing the name, or dismissing the petition or application, as the court may seem right and proper.

(2) If no objection is filed at least two court days before the date set for hearing, the court may, without hearing, enter the order that the change of name is granted. If the petition seeks to conform the petitioner's name to the petitioner's gender identity and no objection is timely filed, the court shall grant the petition without a hearing.

(b) If the provisions of subdivision (b) of Section 1277 apply, the court shall not disclose the proposed name unless the court finds by clear and convincing evidence that the allegations of domestic violence, stalking, sexual assault, or gender identity in the petition are false.

(c) If the application for a change of name is brought as part of an action under the Uniform Parentage Act (Part 3 (commencing with Section 7600) of Division 12 of the Family Code), the hearing on the issue of the change of name shall be conducted pursuant to statutes and rules of court governing those proceedings, whether the hearing is conducted upon an order to show cause or upon trial.

(d) If the petition for a change of name is filed by a guardian on behalf of a minor ward, the court shall first find that the ward is likely to remain in the guardian's care until the age of majority and that the ward is not likely to be returned to the custody of the parents. Upon making those findings, the court shall consider the petition and may grant the petition only if it finds that the proposed name change is in the best interest of the child.

(e) This section shall become operative on July 1, 2014, shall become inoperative on September 1, 2018, and shall be repealed on January 1, 2019.

SEC. 7. Section 1278 is added to the Code of Civil Procedure, to read:

1278. (a) (1) Except as provided in subdivisions (c) and (d), the petition or application shall be heard at the time designated by the court, only if objections are filed by a person who can, in those objections, show to the court good cause against the change of name. At the hearing, the court may examine on oath any of the petitioners, remonstrants, or other persons touching the petition or application, and may make an order changing the name, or dismissing the petition or application, as the court may deem right and proper.

(2) If no objection is filed at least two court days before the date set for hearing, the court may, without hearing, enter the order that the change of name is granted.

(b) If the provisions of subdivision (b) of Section 1277 apply, the court shall not disclose the proposed name unless the court finds by clear and convincing evidence that the allegations of domestic violence, stalking, or sexual assault in the petition are false.

(c) If the application for a change of name is brought as part of an action under the Uniform Parentage Act (Part 3 (commencing with Section 7600) of Division 12 of the Family Code), the hearing on the issue of the change of name shall be conducted pursuant to statutes and rules of court governing those proceedings, whether the hearing is conducted upon an order to show cause or upon trial.

(d) If the petition for a change of name is filed by a guardian on behalf of a minor ward, the court shall first find that the ward is likely to remain in the guardian's care until the age of majority and that the ward is not likely to be returned to the custody of the parents. Upon making those findings, the court shall consider the petition and may grant the petition only if it finds that the proposed name change is in the best interest of the child.

(e) This section shall become operative on September 1, 2018.

SEC. 8. The heading of Article 7 (commencing with Section 103425) of Chapter 11 of Part 1 of Division 102 of the Health and Safety Code is amended to read:

Article 7. Revision of Birth Records to Reflect Change of Gender

SEC. 9. Section 103425 of the Health and Safety Code is amended to read:

103425. (a) Whenever a person has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition, the person may file a petition with the superior court in any county seeking a judgment recognizing the change of gender.

(b) If requested, the judgment shall include an order that a new birth certificate be prepared for the person reflecting the change of gender and any change of name accomplished by an order of a court of this state, another state, the District of Columbia, or any territory of the United States.

(c) This section shall become inoperative on September 1, 2018, and shall be repealed on January 1, 2019.

SEC. 10. Section 103425 is added to the Health and Safety Code, to read:

103425. (a) A person may file a petition with the superior court in any county seeking a judgment recognizing the change of gender to female, male, or nonbinary.

(b) If requested, the judgment shall include an order that a new birth certificate be prepared for the person reflecting the change of gender and any change of name accomplished by an order of a court of this state, another state, the District of Columbia, or any territory of the United States.

(c) This section shall become operative on September 1, 2018.

SEC. 11. Section 103426 of the Health and Safety Code is amended to read:

103426. The State Registrar shall issue a new birth certificate reflecting a change of gender to female, male, or nonbinary without a court order for any person born in this state who submits directly to the State Registrar an application to change the gender on the birth certificate and an affidavit attesting under penalty of perjury that the request for a change of gender to (female, male, or nonbinary) is to conform the person's legal gender to the person's gender identity and is not made for any fraudulent purpose. Upon receipt of the documentation and the fee prescribed by Section 103725, the State Registrar shall establish a new birth certificate reflecting the gender stated in the application and any change in name, if accompanied by a court order for a change of name.

SEC. 12. Section 103430 of the Health and Safety Code is amended to read:

103430. (a) The petition shall be accompanied by an affidavit of a physician attesting that the person has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition, based on contemporary medical standards, and a certified copy of the court order changing the applicant's name, if applicable. The physician's affidavit shall be accepted as conclusive proof of gender change if it contains substantially the following language: "I, (physician's full name), (physician's medical license or certificate number), am a licensed physician in (jurisdiction). I attest that (name of petitioner) has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition to (male or female). I declare that the foregoing is true and correct to the best of my knowledge."

(b) The petition shall be heard at the time appointed by the court. At the hearing, the court may examine on oath the petitioner, and any other person having knowledge of facts relevant to the application. At the conclusion of the hearing the court shall grant the petition if the court determines that the physician's affidavit shows that the person has undergone clinically appropriate treatment for the purpose of gender transition.

(c) If the judgment includes an order for a new birth certificate and if the petitioner was born in this state, a certified copy of the decree of the court ordering the new birth certificate, shall, within 30 days from the date of the decree, be filed with the State Registrar. Upon receipt thereof together with the fee prescribed by Section 103725, the State Registrar shall establish a new birth certificate for the applicant.

(d) The new birth certificate shall indicate the sex of the registrant as specified in the judgment of the court and shall reflect any change of name specified in the application if accompanied by a court order, as prescribed by Section 103425. No reference shall be made in the new birth certificate, nor shall its form in any way indicate, that it is not the original birth certificate of the registrant.

(e) This section shall become inoperative on September 1, 2018, and shall be repealed on January 1, 2019.

SEC. 13. Section 103430 is added to the Health and Safety Code, to read:

103430. (a) A petition for a court order to recognize a change in the petitioner's gender as female, male, or nonbinary shall be accompanied by an affidavit from the petitioner and a certified copy of the court order changing the petitioner's name, if applicable. The petitioner's affidavit shall be accepted as conclusive proof of gender change if it contains substantially the following language: "I, (petitioner's full name), hereby attest under penalty of perjury that the request for a change in gender to (female, male, or nonbinary) is to conform my legal gender to my gender identity and is not for any fraudulent purpose."

(b) Except as provided in subdivision (e), unless a written objection is filed within 28 days of the filing of the petition and shows good cause for opposing a court order recognizing the change of gender, the court shall grant the petition without a hearing. If an objection is timely filed, the court may set a hearing, at a time designated by the court, only if the objection filed shows good cause for opposing the petition. Objections based solely on concerns over the petitioner's actual gender identity shall not constitute good cause. At the hearing, the court may examine on oath the petitioner and any other person having knowledge of facts relevant to the petition. At the conclusion of the hearing, the court shall grant the petition if the court determines that the petition is not made for any fraudulent purpose.

(c) If the judgment includes an order for a new birth certificate and if the petitioner was born in this state, a certified copy of the decree of the court ordering the new birth certificate, shall, within 30 days from the date of the decree, be filed with the State Registrar. Upon receipt thereof together with

the fee prescribed by Section 103725, the State Registrar shall establish a new birth certificate for the petitioner.

(d) The new birth certificate shall indicate the gender of the petitioner, as specified in the judgment of the court, and shall reflect any change of name specified in the court order, as prescribed by Section 103425. No reference shall be made in the new birth certificate, nor shall its form in any way indicate, that it is not the original birth certificate of the petitioner.

(e) (1) If a petitioner is under 18 years of age, the petition shall be signed by either at least one of the petitioner's parents or any guardian of the petitioner, or if both parents are deceased and there is no guardian of the petitioner, by either a near relative or friend of the petitioner or as provided in Section 7638 of the Family Code.

(A) If a petition filed by a petitioner who is under 18 years of age does not include the signature of both living parents, the petitioner shall serve the living parent who did not sign the petition with notice and an order to show cause pursuant to Section 413.10, 414.10, 415.10, or 415.40 of the Code of Civil Procedure, not less than 30 days after the petition was filed. If service cannot reasonably be accomplished pursuant to Section 415.10 or 415.40 of the Code of Civil Procedure, the court may order that service be given in a manner that the court determines is reasonably calculated to give actual notice to the living parent who did not sign the petition.

(B) The order to show cause shall direct the living parent who did not sign the petition to appear before the court at a time and place specified, which shall be not less than 6 weeks nor more than 12 weeks from the time of making the order to show cause, unless the court orders a different time, to show cause why the petition for a court order to recognize a change in the petitioner's gender as female, male, or nonbinary should not be granted. The order to show cause shall direct the living parent who did not sign the petition to make known any objection to the granting of the petition by filing a written objection that includes the reasons for the objection with the court at least two court days before the matter is scheduled to be heard and by appearing in court at the hearing to show cause why the petition should not be granted. The order to show cause shall state that if the living parent who did not sign the petition does not timely file a written objection and appear in the court hearing, the court shall grant the petition without a hearing.

(2) (A) The court shall grant a petition for a court order to recognize a change in the petitioner's gender as female, male, or nonbinary filed by a petitioner who is under 18 years of age without a hearing, unless a living parent who was required to be served with notice and an order to show cause in compliance with subparagraph (B) of paragraph (1) timely filed a written objection and appears in the court hearing.

(B) The court may deny a petition for a court order to recognize a change in the petitioner's gender as female, male, or nonbinary filed by a petitioner who is under 18 years of age, if both parents, if living, did not sign the petition, the living parent who did not sign the petition timely filed a written objection and appeared in the court hearing, and the court, after holding a

hearing on the matter, finds that the change of gender is not in the best interest of the petitioner.

(f) This section shall become operative on September 1, 2018.

SEC. 14. Section 103440 of the Health and Safety Code is amended to read:

103440. The new birth certificate established pursuant to this article shall supplant any birth certificate previously registered for the registrant and shall be the only birth certificate open to public inspection. The application and supporting affidavit filed pursuant to Section 103426 shall be filed with the original record of birth, that shall remain as a part of the records of the State Registrar. All records and information specified in this article, other than the newly issued birth certificate, shall be available only upon written request of the registrant or an order of a court of record.

When a new birth certificate is established under this article, the State Registrar shall transmit copies of the newly established birth certificate for filing to the local registrar and the county recorder whose records contain copies of the original certificate, who shall forward the copies of the original certificate to the State Registrar for filing with the original certificate, if it is practical for the local registrar or the county recorder to do so. If it is impractical for the local registrar or the county recorder to forward the copy to the State Registrar, the local registrar or the county recorder shall effectually seal a cover over the copy of the original certificate in a manner as not to deface or destroy the copy and forward a verified statement of the action to the State Registrar. Thereafter the information contained in the record shall be available only upon written request of the registrant or on order of a court of record.

SEC. 15. Section 12800 of the Vehicle Code, as added by Section 7 of Chapter 524 of the Statutes of 2013, is amended to read:

12800. Each application for an original or a renewal of a driver's license shall contain all of the following information:

(a) The applicant's true full name, age, sex, mailing address, residence address, and, except as provided in Section 12801, social security account number.

(b) A brief description of the applicant for the purpose of identification.

(c) A legible print of the thumb or finger of the applicant.

(d) The type of motor vehicle or combination of vehicles the applicant desires to operate.

(e) Whether the applicant has ever previously been licensed as a driver and, if so, when and in what state or country and whether or not the license has been suspended or revoked and, if so, the date of and reason for the suspension or revocation.

(f) Whether the applicant has ever previously been refused a driver's license in this state and, if so, the date of and the reason for the refusal.

(g) Whether the applicant, within the last three years, has experienced, on one or more occasions, either a lapse of consciousness or an episode of marked confusion caused by a condition that may bring about recurrent lapses, or whether the applicant has a disease, disorder, or disability that

affects his or her ability to exercise reasonable and ordinary control in operating a motor vehicle upon a highway.

(h) Whether the applicant understands traffic signs and signals.

(i) Whether the applicant has ever previously been issued an identification card by the department.

(j) Any other information that is necessary to enable the department to determine whether the applicant is entitled to a license under this code.

(k) This section shall become inoperative on the effective date of a final judicial determination made by any court of appellate jurisdiction that any provision of the act that added this section, or its application, either in whole or in part, is enjoined, found unconstitutional, or held invalid for any reason. The department shall post this information on its Internet Web site.

(l) This section shall remain in effect only until January 1, 2019, and as of that date is repealed, unless a later enacted statute that is enacted before January 1, 2019, deletes or extends that date.

SEC. 16. Section 12800 is added to the Vehicle Code, to read:

12800. Each application for an original or a renewal of a driver's license shall contain all of the following information:

(a) (1) The applicant's true full name, age, gender category, mailing address, residence address, and, except as provided in Section 12801, social security account number.

(2) The applicant shall choose their gender category of female, male, or nonbinary.

(3) The department shall not require documentation for an original driver's license applicant's initial choice of a gender category or a licensed applicant's request for an amendment to a gender category other than the following:

(A) The applicant's self-certification of their chosen gender category.

(B) Documentation required by this code and the California Code of Regulations as necessary to establish that an applicant is lawfully entitled to a license.

(b) A brief description of the applicant for the purpose of identification.

(c) A legible print of the thumb or finger of the applicant.

(d) The type of motor vehicle or combination of vehicles the applicant desires to operate.

(e) Whether the applicant has ever previously been licensed as a driver and, if so, when and in what state or country and whether or not the license has been suspended or revoked and, if so, the date of and reason for the suspension or revocation.

(f) Whether the applicant has ever previously been refused a driver's license in this state and, if so, the date of and the reason for the refusal.

(g) Whether the applicant, within the last three years, has experienced, on one or more occasions, either a lapse of consciousness or an episode of marked confusion caused by a condition that may bring about recurrent lapses, or whether the applicant has a disease, disorder, or disability that affects his or her ability to exercise reasonable and ordinary control in operating a motor vehicle upon a highway.

- (h) Whether the applicant understands traffic signs and signals.
- (i) Whether the applicant has ever previously been issued an identification card by the department.
- (j) Any other information that is necessary to enable the department to determine whether the applicant is entitled to a license under this code.
- (k) The department shall adopt regulations to provide a process for an amendment to a gender category.
- (l) This section shall become operative on January 1, 2019.
- (m) This section shall become inoperative on the effective date of a final judicial determination made by any court of appellate jurisdiction that any provision of the act that added this section, or its application, either in whole or in part, is enjoined, found unconstitutional, or held invalid for any reason. The department shall post this information on its Internet Web site.

SEC. 17. Section 12800 of the Vehicle Code, as added by Section 8 of Chapter 524 of the Statutes of 2013, is amended to read:

12800. Each application for an original or a renewal of a driver's license shall contain all of the following information:

- (a) The applicant's true full name, age, sex, mailing address, residence address, and social security account number.
- (b) A brief description of the applicant for the purpose of identification.
- (c) A legible print of the thumb or finger of the applicant.
- (d) The type of motor vehicle or combination of vehicles the applicant desires to operate.
- (e) Whether the applicant has ever previously been licensed as a driver and, if so, when and in what state or country and whether or not the license has been suspended or revoked and, if so, the date of and reason for the suspension or revocation.
- (f) Whether the applicant has ever previously been refused a driver's license in this state and, if so, the date of and the reason for the refusal.
- (g) Whether the applicant, within the last three years, has experienced, on one or more occasions, either a lapse of consciousness or an episode of marked confusion caused by a condition that may bring about recurrent lapses, or whether the applicant has a disease, disorder, or disability that affects his or her ability to exercise reasonable and ordinary control in operating a motor vehicle upon a highway.
- (h) Whether the applicant understands traffic signs and signals.
- (i) Whether the applicant has ever previously been issued an identification card by the department.
- (j) Any other information that is necessary to enable the department to determine whether the applicant is entitled to a license under this code.
- (k) This section shall become operative on the effective date of a final judicial determination made by any court of appellate jurisdiction that any provision of the act that added this section, or its application, either in whole or in part, is enjoined, found unconstitutional, or held invalid for any reason. The department shall post this information on its Internet Web site.

(l) This section shall remain in effect only until January 1, 2019, and as of that date is repealed, unless a later enacted statute that is enacted before January 1, 2019, deletes or extends that date.

SEC. 18. Section 12800 is added to the Vehicle Code, to read:

12800. Each application for an original or a renewal of a driver's license shall contain all of the following information:

(a) (1) The applicant's true full name, age, gender category, mailing address, residence address, and social security account number.

(2) The applicant shall choose their gender category of female, male, or nonbinary.

(3) The department shall not require documentation for an original driver's license applicant's initial choice of a gender category or a licensed applicant's request for an amendment to a gender category other than the following:

(A) The applicant's self-certification of their chosen gender category.

(B) Documentation required by this code and the California Code of Regulations as necessary to establish that an applicant is lawfully entitled to a license.

(b) A brief description of the applicant for the purpose of identification.

(c) A legible print of the thumb or finger of the applicant.

(d) The type of motor vehicle or combination of vehicles the applicant desires to operate.

(e) Whether the applicant has ever previously been licensed as a driver and, if so, when and in what state or country and whether or not the license has been suspended or revoked and, if so, the date of and reason for the suspension or revocation.

(f) Whether the applicant has ever previously been refused a driver's license in this state and, if so, the date of and the reason for the refusal.

(g) Whether the applicant, within the last three years, has experienced, on one or more occasions, either a lapse of consciousness or an episode of marked confusion caused by a condition that may bring about recurrent lapses, or whether the applicant has a disease, disorder, or disability that affects his or her ability to exercise reasonable and ordinary control in operating a motor vehicle upon a highway.

(h) Whether the applicant understands traffic signs and signals.

(i) Whether the applicant has ever previously been issued an identification card by the department.

(j) Any other information that is necessary to enable the department to determine whether the applicant is entitled to a license under this code.

(k) The department shall adopt regulations to provide a process for an amendment to a gender category.

(l) This section shall take effect on January 1, 2019, and shall become operative pursuant to subdivision (m).

(m) This section shall become operative on the effective date of a final judicial determination made by any court of appellate jurisdiction that any provision of the act that added this section, or its application, either in whole

or in part, is enjoined, found unconstitutional, or held invalid for any reason. The department shall post this information on its Internet Web site.

SEC. 19. Section 13005 of the Vehicle Code is amended to read:

13005. (a) The identification card shall resemble in appearance, so far as is practicable, a driver's license issued pursuant to this code. It shall adequately describe the applicant, bear the applicant's picture, and be produced in color or engraved by a process or processes that prohibit, as near as possible, the ability to alter or reproduce the identification card, or prohibit the ability to superimpose a picture or photograph on the identification card without ready detection.

(b) (1) Upon issuance of a new identification card, or renewal of an identification card, the department shall provide information on organ and tissue donation, including a standardized form to be filled out by an individual who desires to enroll in the California Organ and Tissue Donor Registry with instructions for mailing the completed form to the California Organ and Tissue Donor Registrar established pursuant to subdivision (a) of Section 7150.90 of the Health and Safety Code.

(2) The enrollment form shall be simple in design and shall be produced by the department, in cooperation with the California Organ and Tissue Donor Registrar, and shall require all of the following information to be supplied by the enrollee:

- (A) Date of birth, gender, full name, address, and home telephone number.
- (B) Consent for organs or tissues to be donated for transplant after death.
- (C) Any limitation of the donation to specific organs, tissues, or research.

(3) The form shall also include a description of the process for having a name removed from the registry, and the process for donating money for the benefit of the registry.

(4) The registry enrollment form shall be posted on the Internet Web sites for the department and the California Health and Human Services Agency.

(5) The form shall constitute a legal document under the Uniform Anatomical Gift Act (Chapter 3.5 (commencing with Section 7150) of Part 1 of Division 7 of the Health and Safety Code).

(6) The registrar shall ensure that all additions and deletions to the registry shall occur within 30 days of receipt.

(7) Information obtained by the registrar for the purposes of this subdivision shall be used for these purposes only and shall not further be disseminated by the registrar.

(c) A contract shall not be awarded to a nongovernmental entity for the processing of identification cards unless the contract conforms to all applicable state contracting laws and all applicable procedures set forth in the State Contracting Manual.

SEC. 20. No reimbursement is required by this act pursuant to Section 6 of Article XIII B of the California Constitution because the only costs that may be incurred by a local agency or school district will be incurred because this act creates a new crime or infraction, eliminates a crime or infraction, or changes the penalty for a crime or infraction, within the meaning of

Section 17556 of the Government Code, or changes the definition of a crime within the meaning of Section 6 of Article XIII B of the California Constitution.

O

SENATE BILL NO. 408—SENATORS PARKS, SPEARMAN, SEGERBLOM,
CANCELA; ATKINSON, CANNIZZARO, FORD, RATTI AND
WOODHOUSE

MARCH 20, 2017

JOINT SPONSORS: ASSEMBLYMEN ARAUJO AND JOINER

Referred to Committee on Commerce, Labor and Energy

SUMMARY—Establishes conditions for the performance of certain
surgical procedures. (BDR 54-615)

FISCAL NOTE: Effect on Local Government: No.
Effect on the State: No.

~

EXPLANATION – Matter in *bolded italics* is new; matter between brackets ~~omitted material~~ is material to be omitted.

AN ACT relating to health care; establishing conditions for the
performance on a child of any surgical procedure to
assign anatomical sex; providing for disciplinary action
against certain providers of health care for any violation
of those conditions; and providing other matters properly
relating thereto.

Legislative Counsel’s Digest:

1 **Section 1** of this bill generally prohibits a provider of health care from
2 performing or assisting in the performance of any surgical procedure to assign the
3 sex of a child unless the provider or another qualified professional has first
4 conducted an assessment of the child to ensure that the child understands the nature
5 and risks of the procedure and assents to the procedure. An exception is provided if
6 the provider of health care determines that delaying the procedure is likely to
7 endanger the life of the child. If the child has not been emancipated, **section 1**
8 further provides that compliance with the requirements of the section does not
9 relieve the provider of the duty to obtain the consent of the parents or guardians of
10 the child. **Sections 2-4** of this bill authorize an occupational licensing board to take
11 disciplinary action against a physician, physician assistant or nurse who violates the
12 provisions of **section 1**. The Division of Public and Behavioral Health of the
13 Department of Health and Human Services is authorized under existing law to deny
14 an application for a license as a medical facility or suspend or revoke the license of
15 a medical facility for aiding, abetting or permitting a provider of health care to
16 violate those provisions. (NRS 449.160)

THE PEOPLE OF THE STATE OF NEVADA, REPRESENTED IN
SENATE AND ASSEMBLY, DO ENACT AS FOLLOWS:

1 **Section 1.** Chapter 629 of NRS is hereby amended by adding
2 thereto a new section to read as follows:

3 ***1. Except as otherwise provided in subsection 2, a provider of***
4 ***health care shall not perform or assist in the performance of any***
5 ***surgical procedure to assign anatomical sex, including, without***
6 ***limitation, surgery to relocate the urethral meatus, of a child***
7 ***under 18 years of age unless the provider of health care or***
8 ***another qualified professional has first conducted an assessment***
9 ***of the child and confirmed that the child:***

10 ***(a) Is capable of assenting to the procedure;***

11 ***(b) Understands the nature and risks of the procedure and any***
12 ***available alternatives to the procedure; and***

13 ***(c) Assents to the procedure.***

14 ***2. The assessment and assent of a child to a procedure***
15 ***described in subsection 1 are not required if the provider of health***
16 ***care determines that delaying the procedure is likely to endanger***
17 ***the life of the child.***

18 ***3. If a child has not been emancipated, nothing contained in***
19 ***this section relieves a provider of health care of the duty to obtain***
20 ***the informed consent of the parents or guardians of the child to a***
21 ***procedure described in subsection 1.***

22 **Sec. 2.** NRS 630.306 is hereby amended to read as follows:

23 630.306 1. The following acts, among others, constitute
24 grounds for initiating disciplinary action or denying licensure:

25 (a) Inability to practice medicine with reasonable skill and safety
26 because of illness, a mental or physical condition or the use of
27 alcohol, drugs, narcotics or any other substance.

28 (b) Engaging in any conduct:

29 (1) Which is intended to deceive;

30 (2) Which the Board has determined is a violation of the
31 standards of practice established by regulation of the Board; or

32 (3) Which is in violation of a regulation adopted by the State
33 Board of Pharmacy.

34 (c) Administering, dispensing or prescribing any controlled
35 substance, or any dangerous drug as defined in chapter 454 of NRS,
36 to or for himself or herself or to others except as authorized by law.

37 (d) Performing, assisting or advising the injection of any
38 substance containing liquid silicone into the human body, except for
39 the use of silicone oil to repair a retinal detachment.

40 (e) Practicing or offering to practice beyond the scope permitted
41 by law or performing services which the licensee knows or has

1 reason to know that he or she is not competent to perform or which
2 are beyond the scope of his or her training.

3 (f) Performing, without first obtaining the informed consent of
4 the patient or the patient's family, any procedure or prescribing any
5 therapy which by the current standards of the practice of medicine is
6 experimental.

7 (g) Continual failure to exercise the skill or diligence or use the
8 methods ordinarily exercised under the same circumstances by
9 physicians in good standing practicing in the same specialty or field.

10 (h) Habitual intoxication from alcohol or dependency on
11 controlled substances.

12 (i) Making or filing a report which the licensee or applicant
13 knows to be false or failing to file a record or report as required by
14 law or regulation.

15 (j) Failing to comply with the requirements of NRS 630.254.

16 (k) Failure by a licensee or applicant to report in writing, within
17 30 days, any disciplinary action taken against the licensee or
18 applicant by another state, the Federal Government or a foreign
19 country, including, without limitation, the revocation, suspension or
20 surrender of a license to practice medicine in another jurisdiction.

21 (l) Failure by a licensee or applicant to report in writing, within
22 30 days, any criminal action taken or conviction obtained against the
23 licensee or applicant, other than a minor traffic violation, in this
24 State or any other state or by the Federal Government, a branch of
25 the Armed Forces of the United States or any local or federal
26 jurisdiction of a foreign country.

27 (m) Failure to be found competent to practice medicine as a
28 result of an examination to determine medical competency pursuant
29 to NRS 630.318.

30 (n) Operation of a medical facility at any time during which:

31 (1) The license of the facility is suspended or revoked; or

32 (2) An act or omission occurs which results in the suspension
33 or revocation of the license pursuant to NRS 449.160.

34 ➔ This paragraph applies to an owner or other principal responsible
35 for the operation of the facility.

36 (o) Failure to comply with the requirements of NRS 630.373.

37 (p) Engaging in any act that is unsafe or unprofessional conduct
38 in accordance with regulations adopted by the Board.

39 (q) Knowingly or willfully procuring or administering a
40 controlled substance or a dangerous drug as defined in chapter 454
41 of NRS that is not approved by the United States Food and Drug
42 Administration, unless the unapproved controlled substance or
43 dangerous drug:

44 (1) Was procured through a retail pharmacy licensed
45 pursuant to chapter 639 of NRS;

1 (2) Was procured through a Canadian pharmacy which is
2 licensed pursuant to chapter 639 of NRS and which has been
3 recommended by the State Board of Pharmacy pursuant to
4 subsection 4 of NRS 639.2328;

5 (3) Is marijuana being used for medical purposes in
6 accordance with chapter 453A of NRS; or

7 (4) Is an investigational drug or biological product prescribed
8 to a patient pursuant to NRS 630.3735 or 633.6945.

9 (r) Failure to supervise adequately a medical assistant pursuant
10 to the regulations of the Board.

11 (s) Failure to comply with the provisions of NRS 630.3745.

12 (t) Failure to obtain any training required by the Board pursuant
13 to NRS 630.2535.

14 ***(u) Engaging in any act prohibited by section 1 of this act.***

15 2. As used in this section, "investigational drug or biological
16 product" has the meaning ascribed to it in NRS 454.351.

17 **Sec. 3.** NRS 632.347 is hereby amended to read as follows:

18 632.347 1. The Board may deny, revoke or suspend any
19 license or certificate applied for or issued pursuant to this chapter, or
20 take other disciplinary action against a licensee or holder of a
21 certificate, upon determining that the licensee or certificate holder:

22 (a) Is guilty of fraud or deceit in procuring or attempting to
23 procure a license or certificate pursuant to this chapter.

24 (b) Is guilty of any offense:

25 (1) Involving moral turpitude; or

26 (2) Related to the qualifications, functions or duties of a
27 licensee or holder of a certificate,

28 ↪ in which case the record of conviction is conclusive evidence
29 thereof.

30 (c) Has been convicted of violating any of the provisions of
31 NRS 616D.200, 616D.220, 616D.240 or 616D.300 to 616D.440,
32 inclusive.

33 (d) Is unfit or incompetent by reason of gross negligence or
34 recklessness in carrying out usual nursing functions.

35 (e) Uses any controlled substance, dangerous drug as defined in
36 chapter 454 of NRS, or intoxicating liquor to an extent or in a
37 manner which is dangerous or injurious to any other person or
38 which impairs his or her ability to conduct the practice authorized
39 by the license or certificate.

40 (f) Is a person with mental incompetence.

41 (g) Is guilty of unprofessional conduct, which includes, but is
42 not limited to, the following:

43 (1) Conviction of practicing medicine without a license in
44 violation of chapter 630 of NRS, in which case the record of
45 conviction is conclusive evidence thereof.

1 (2) Impersonating any applicant or acting as proxy for an
2 applicant in any examination required pursuant to this chapter for
3 the issuance of a license or certificate.

4 (3) Impersonating another licensed practitioner or holder of a
5 certificate.

6 (4) Permitting or allowing another person to use his or her
7 license or certificate to practice as a licensed practical nurse,
8 registered nurse, nursing assistant or medication aide - certified.

9 (5) Repeated malpractice, which may be evidenced by claims
10 of malpractice settled against the licensee or certificate holder.

11 (6) Physical, verbal or psychological abuse of a patient.

12 (7) Conviction for the use or unlawful possession of a
13 controlled substance or dangerous drug as defined in chapter 454 of
14 NRS.

15 (h) Has willfully or repeatedly violated the provisions of this
16 chapter. The voluntary surrender of a license or certificate issued
17 pursuant to this chapter is prima facie evidence that the licensee or
18 certificate holder has committed or expects to commit a violation of
19 this chapter.

20 (i) Is guilty of aiding or abetting any person in a violation of this
21 chapter.

22 (j) Has falsified an entry on a patient's medical chart concerning
23 a controlled substance.

24 (k) Has falsified information which was given to a physician,
25 pharmacist, podiatric physician or dentist to obtain a controlled
26 substance.

27 (l) Has knowingly procured or administered a controlled
28 substance or a dangerous drug as defined in chapter 454 of NRS that
29 is not approved by the United States Food and Drug Administration,
30 unless the unapproved controlled substance or dangerous drug:

31 (1) Was procured through a retail pharmacy licensed
32 pursuant to chapter 639 of NRS;

33 (2) Was procured through a Canadian pharmacy which is
34 licensed pursuant to chapter 639 of NRS and which has been
35 recommended by the State Board of Pharmacy pursuant to
36 subsection 4 of NRS 639.2328;

37 (3) Is marijuana being used for medical purposes in
38 accordance with chapter 453A of NRS; or

39 (4) Is an investigational drug or biological product prescribed
40 to a patient pursuant to NRS 630.3735 or 633.6945.

41 (m) Has been disciplined in another state in connection with a
42 license to practice nursing or a certificate to practice as a nursing
43 assistant or medication aide - certified, or has committed an act in
44 another state which would constitute a violation of this chapter.

1 (n) Has engaged in conduct likely to deceive, defraud or
2 endanger a patient or the general public.

3 (o) Has willfully failed to comply with a regulation, subpoena or
4 order of the Board.

5 (p) Has operated a medical facility at any time during which:

6 (1) The license of the facility was suspended or revoked; or

7 (2) An act or omission occurred which resulted in the
8 suspension or revocation of the license pursuant to NRS 449.160.

9 ➔ This paragraph applies to an owner or other principal responsible
10 for the operation of the facility.

11 (q) Is an advanced practice registered nurse who has failed to
12 obtain any training required by the Board pursuant to
13 NRS 632.2375.

14 (r) Is an advanced practice registered nurse who has failed to
15 comply with the provisions of NRS 453.163 or 453.164.

16 ***(s) Has engaged in any act prohibited by section 1 of this act.***

17 2. For the purposes of this section, a plea or verdict of guilty or
18 guilty but mentally ill or a plea of nolo contendere constitutes a
19 conviction of an offense. The Board may take disciplinary action
20 pending the appeal of a conviction.

21 3. A licensee or certificate holder is not subject to disciplinary
22 action solely for administering auto-injectable epinephrine pursuant
23 to a valid order issued pursuant to NRS 630.374 or 633.707.

24 4. As used in this section, "investigational drug or biological
25 product" has the meaning ascribed to it in NRS 454.351.

26 **Sec. 4.** NRS 633.511 is hereby amended to read as follows:

27 633.511 1. The grounds for initiating disciplinary action
28 pursuant to this chapter are:

29 (a) Unprofessional conduct.

30 (b) Conviction of:

31 (1) A violation of any federal or state law regulating the
32 possession, distribution or use of any controlled substance or any
33 dangerous drug as defined in chapter 454 of NRS;

34 (2) A felony relating to the practice of osteopathic medicine
35 or practice as a physician assistant;

36 (3) A violation of any of the provisions of NRS 616D.200,
37 616D.220, 616D.240 or 616D.300 to 616D.440, inclusive;

38 (4) Murder, voluntary manslaughter or mayhem;

39 (5) Any felony involving the use of a firearm or other deadly
40 weapon;

41 (6) Assault with intent to kill or to commit sexual assault or
42 mayhem;

43 (7) Sexual assault, statutory sexual seduction, incest,
44 lewdness, indecent exposure or any other sexually related crime;

1 (8) Abuse or neglect of a child or contributory delinquency;
2 or

3 (9) Any offense involving moral turpitude.

4 (c) The suspension of a license to practice osteopathic medicine
5 or to practice as a physician assistant by any other jurisdiction.

6 (d) Malpractice or gross malpractice, which may be evidenced
7 by a claim of malpractice settled against a licensee.

8 (e) Professional incompetence.

9 (f) Failure to comply with the requirements of NRS 633.527.

10 (g) Failure to comply with the requirements of subsection 3 of
11 NRS 633.471.

12 (h) Failure to comply with the provisions of NRS 633.694.

13 (i) Operation of a medical facility, as defined in NRS 449.0151,
14 at any time during which:

15 (1) The license of the facility is suspended or revoked; or

16 (2) An act or omission occurs which results in the suspension
17 or revocation of the license pursuant to NRS 449.160.

18 ➔ This paragraph applies to an owner or other principal responsible
19 for the operation of the facility.

20 (j) Failure to comply with the provisions of subsection 2 of
21 NRS 633.322.

22 (k) Signing a blank prescription form.

23 (l) Knowingly or willfully procuring or administering a
24 controlled substance or a dangerous drug as defined in chapter 454
25 of NRS that is not approved by the United States Food and Drug
26 Administration, unless the unapproved controlled substance or
27 dangerous drug:

28 (1) Was procured through a retail pharmacy licensed
29 pursuant to chapter 639 of NRS;

30 (2) Was procured through a Canadian pharmacy which is
31 licensed pursuant to chapter 639 of NRS and which has been
32 recommended by the State Board of Pharmacy pursuant to
33 subsection 4 of NRS 639.2328;

34 (3) Is marijuana being used for medical purposes in
35 accordance with chapter 453A of NRS; or

36 (4) Is an investigational drug or biological product prescribed
37 to a patient pursuant to NRS 630.3735 or 633.6945.

38 (m) Attempting, directly or indirectly, by intimidation, coercion
39 or deception, to obtain or retain a patient or to discourage the use of
40 a second opinion.

41 (n) Terminating the medical care of a patient without adequate
42 notice or without making other arrangements for the continued care
43 of the patient.

44 (o) In addition to the provisions of subsection 3 of NRS
45 633.524, making or filing a report which the licensee knows to be

1 false, failing to file a record or report that is required by law or
2 knowingly or willfully obstructing or inducing another to obstruct
3 the making or filing of such a record or report.

4 (p) Failure to report any person the licensee knows, or has
5 reason to know, is in violation of the provisions of this chapter or
6 the regulations of the Board within 30 days after the date the
7 licensee knows or has reason to know of the violation.

8 (q) Failure by a licensee or applicant to report in writing, within
9 30 days, any criminal action taken or conviction obtained against the
10 licensee or applicant, other than a minor traffic violation, in this
11 State or any other state or by the Federal Government, a branch of
12 the Armed Forces of the United States or any local or federal
13 jurisdiction of a foreign country.

14 (r) Engaging in any act that is unsafe in accordance with
15 regulations adopted by the Board.

16 (s) Failure to comply with the provisions of NRS 629.515.

17 (t) Failure to supervise adequately a medical assistant pursuant
18 to the regulations of the Board.

19 (u) Failure to obtain any training required by the Board pursuant
20 to NRS 633.473.

21 (v) Failure to comply with the provisions of NRS 633.6955.

22 (w) Failure to comply with the provisions of NRS 453.163 or
23 453.164.

24 *(x) Engaging in any act prohibited by section 1 of this act.*

25 2. As used in this section, "investigational drug or biological
26 product" has the meaning ascribed to it in NRS 454.351.

27 **Sec. 5.** This act becomes effective on July 1, 2017.

A08524 Text:

STATE OF NEW YORK

8524

2017-2018 Regular Sessions

IN ASSEMBLY

June 19, 2017

Introduced by M. of A. ORTIZ -- read once and referred to the Committee on Transportation

AN ACT to amend the vehicle and traffic law, in relation to the designation of sex by applicants for driver's licenses and learner's permits

The People of the State of New York, represented in Senate and Assembly, do enact as follows:

1 Section 1. Section 502 of the vehicle and traffic law is amended by
2 adding a new subdivision 8 to read as follows:
3 8. Designation of sex. Any application required pursuant to this
4 section that requires the applicant to designate his or her sex shall
5 provide three options. Such options shall include "male", "female" and
6 "X". For purposes of this subdivision, option "X" may be designated by
7 any applicant who does not identify as male or female.
8 § 2. The department of motor vehicles is authorized to promulgate
9 rules and regulations and amend forms

necessary to carry out the
10 provisions of this act.

11 § 3. This act shall take effect on the ninetieth
day after it shall

12 have become a law; provided, however, that
effective immediately, the

13 addition, amendment and/or repeal of any rule or
regulation necessary

14 for the implementation of this act on its
effective date is authorized

15 to be made and completed on or before such date.

S07441 Text:

STATE OF NEW YORK

7441

IN SENATE

January 18, 2018

Introduced by Sen. HAMILTON -- read twice and ordered printed, and when printed to be committed to the Committee on Transportation

AN ACT to amend the vehicle and traffic law, in relation to the designation of sex by applicants for driver's licenses and learner's permits

The People of the State of New York, represented in Senate and Assembly, do enact as follows:

1 Section 1. Section 502 of the vehicle and traffic law is amended by

2 adding a new subdivision 8 to read as follows:

3 8. Designation of sex. Any application required pursuant to this

4 section that requires the applicant to designate his or her sex shall

5 provide three options. Such options shall include "male", "female" and

6 "X". For purposes of this subdivision, option "X" may be designated by

7 any applicant who does not identify as male or female.

8 § 2. The department of motor vehicles is authorized to promulgate

9 rules and regulations and amend forms necessary to carry out the

10 provisions of this act.
11 § 3. This act shall take effect on the ninetieth
day after it shall
12 have become a law; provided, however, that
effective immediately, the
13 addition, amendment and/or repeal of any rule or
regulation necessary
14 for the implementation of this act on its
effective date is authorized
15 to be made and completed on or before such date.

